

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Навчально-науковий Інститут філософії
та євроінтеграційних досліджень**

**Серія “ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР”
Випуск 7**

І.В.Артёмов

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Ужгород 2007

Пропоноване видання – один з небагатьох навчальних посібників, присвячених проблематиці євроінтеграційного курсу України. У ньому розкривається історія руху до єдиної Європи, дається аналіз сучасного стану проблем і механізмів реалізації зазначеного курсу, простежуються його основні етапи.

Посібник підготовлено в ході реалізації Інститутом філософії та євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету наукового проекту на замовлення Міністерства освіти і науки України, зважаючи на недостатню ефективність роботи з інформування населення щодо проблем європейської інтеграції, підготовки фахівців, які зможуть відстоювати інтереси держави на всіх етапах євроінтеграційного поступу.

Для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю “Міжнародні відносини”.

Редакційна колегія серії:

- Ф.Г.Ващук** — доктор технічних наук (*голова редакційної колегії*)
І.В.Артёмов — кандидат історичних наук (*відповідальний редактор*)
В.Д.Бондаренко — доктор філософських наук
З.С.Варналій — доктор економічних наук
С.В.Віднянський — доктор історичних наук
І.І.Вовканич — доктор історичних наук
І.Ф.Король — доктор історичних наук
О.М.Майборода — доктор історичних наук
Р.А.Офіцинський — доктор історичних наук
О.С.Передрій — кандидат економічних наук
С.Д.Федака — доктор історичних наук

Рецензенти:

- В.Д.Хандогій** — перший заступник міністра закордонних справ України
В.Д.Бондаренко — доктор філософських наук, вчений секретар ВАК України

*Рекомендовано до друку вченою радою
Закарпатського державного університету
(протокол № 2 від 18.10.2007 р.)*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
МОДУЛЬ I. ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ. . .	10
ТЕМА 1. НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА “ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ”	10
§ 1. Навчальна дисципліна як складова програми підготовки магістрів і спеціалістів за напрямом “Міжнародні відносини” та її завдання	10
§ 2. Особливості організаційно-методичної роботи зі студентами.	17
ТЕМА 2. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	23
§ 1. Значення наслідків Другої світової війни для утворення Європейського Союзу.	23
§ 2. Від Маастрихту до Ніцци	29
ТЕМА 3. ОБ’ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ.	42
§ 1. Євроінтеграція як пріоритет зовнішньополітичного курсу України	42
§ 2. Загальна характеристика стану відносин України з ЄС	45
МОДУЛЬ II. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	54
ТЕМА 4. ІСТОРІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	54
§ 1. Етапи руху України до Європейської спільноти.	54
§ 2. Державна політика України у сфері європейської інтеграції	61

ТЕМА 5. СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	77
§ 1. Місце і роль України в геополітичному просторі	78
§ 2. Євроінтеграційний аспект зовнішньополітичної стратегії України	83
§ 3. Самоутвердження України — головний чинник європейської інтеграції	95
ТЕМА 6. ПРОБЛЕМИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТРАНЗИТНОЇ МІГРАЦІЇ І УГОДА ПРО РЕАДМІСІЮ З ЄВРОСОЮЗОМ.	106
§ 1. Проблема участі України в міжнародному ринку праці та шляхи її вирішення.	108
§ 2. Міграційна ситуація в Україні.	114
§ 3. Нелегальна транзитна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС.	117
§ 4. Угода про реадмісію з Європейським Союзом.	121
МОДУЛЬ III. СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ.	129
ТЕМА 7. ПЛАН ДІЙ УКРАЇНА–ЄС.	129
§ 1. Стан реалізації Плану дій Україна–ЄС на 2005-2007 рр.	130
§ 2. Український европрагматизм	135
§ 3. На шляху до нової Угоди: параметри нового базового договору України з ЄС	138
§ 4. Київський саміт (14 вересня 2007 р.) Україна–ЄС і його рішення	142
ТЕМА 8. ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.	149
§ 1. Функції Світової організації торгівлі	150
§ 2. Стан виконання Україною критеріїв вступу до СОТ	155
§ 3. Основні «за» і «проти» членства України в СОТ	157
§ 4. Шляхи мінімізації негативних наслідків вступу України до СОТ	165

ТЕМА 9. МІСЦЕ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА . . .	176
§ 1. Нормативно-правова основа транскордонного співробітництва України з державами ЄС	177
§ 2. Європейська політика сусідства – важливий інструмент реалізації євроінтеграційних устремлінь України . .	188
§ 3. Шляхи вдосконалення і наповнення змістом взаємовідносин Євросоюзу із державами-сусідами	196
ТЕМА 10. ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ ДЕРЖАВИ	204
§ 1. Об’єктивні передумови успішної співпраці і розробка спільних проєктів та програм.	205
§ 2. Механізми об’єднання зусиль для вирішення спільних проблем	209
§ 3. Економічна складова українсько-угорського співробітництва	213
МОДУЛЬ IV. РОЛЬ ЗАКАРПАТТЯ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ	226
ТЕМА 11. КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ВАЖЛИВИЙ ІНСТИТУЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.	226
§ 1. Основні інструменти прикордонного і транскордонного міжрегіонального співробітництва	227
§ 2. Створення Карпатського євро регіону та його завдання	
§ 3. Проблеми Карпатського євро регіону і шляхи їх вирішення	233
ТЕМА 12. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОЛЯ ЗАКАРПАТТЯ.	252
§1. Стан і динаміка соціально-економічного розвитку України і Закарпаття.	252
§2. Основні напрями інвестиційного розвитку Закарпаття .	264
§3. Інструменти реалізації інвестиційного розвитку. . .	275

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	281
----------------------------	-----

ДОДАТКИ

План дій “Україна–Європейський Союз” Європейська політика сусідства (Схвалено Кабінетом Міністрів України 12.02.2005).....	285
Угода про реадмісію (http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/)..	329
Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007—2010 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України №149-р від 15.03.2006)	361
Концепція Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007—2010 роки (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України №149-р від 15.03.2006)	362
Про схвалення Концепції Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України N 569-р від 25.07.2007).....	368
Концепція Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 - 2011 роки (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України N 569-р від 25.07.2007)	369
Спільна заява. Саміт ЄС-Україна (Київ, 14 вересня 2007 року) .	376

ПЕРЕДМОВА

Серед актуальних проблем розвитку Української держави питання європейської та євроатлантичної інтеграції є одним із найбільш складних і неоднозначних. Відомо, що євроінтеграція є головним зовнішньополітичним пріоритетом України. Президент України у Посланні до Верховної Ради України у червні 2002 року **визначив європейську інтеграцію стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку України на перспективу**. Проголосивши також своїм стратегічним пріоритетом набуття членства в НАТО, очікуючи від цього зміцнення економічної і територіальної безпеки, Україна після набуття незалежності з великими труднощами поетапно виконує завдання повномасштабної інтеграції до світового політичного, економічного та гуманітарного простору.

Неоднозначне ставлення населення Сходу і Заходу України до проблематики європейської та євроатлантичної інтеграції – наслідок розколу суспільства, особливо з питань геостратегічного вибору держави, і це закономірний історичний процес. Адже Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника “США-ЄС-Росія”.

Така увага до України як суб'єкта сучасного геополітичного простору цілком зрозуміла, адже вона перша в Європі за територією (603,7 тис. кв. км.), п'ята за кількістю населення (47,0 млн. чол.). По кордонах наша держава межує з країнами ЄС – Польщею (33,4 км.), Словаччиною (98,5 км.), Угорщиною (136,6 км.) та Румунією (205,4 км.) На частку України припадає 40 % європейських чорноземів, вона має більше як на сто років запасів залізної, марганцевої, уранових руд та цінних металів, історичні і культурні передумови для участі у західноєвропейському економічному просторі.

Після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.) зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. *Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті.* Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку.

Контури цього трикутника ще не набули чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значущу роль Української держави в їх остаточному визначенні. Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або “буферною зоною” цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для нагівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Запропонований навчальний посібник присвячений історії та аналізу сучасного стану європейської інтеграції України. Логіка викладу матеріалу відповідає діалектиці інтеграційних процесів.

У структурі посібника чітко простежуються основні етапи розвитку європейської та євроатлантичної інтеграції України, що дозволяє зрозуміти неоднозначність громадської думки щодо інтеграційних процесів, їх закономірності і особливості на різних етапах історії держави, діалектику змін і об’єктивність історичного розвитку.

Посібник містить передмову, чотири модульні блоки, до яких послідовно включені теми лекцій, питання для обговорення і перевірки знань, які складаються з теоретичної і практичної (тестової) частин, список рекомендованої літератури, додатки.

У додатках вміщені документи, необхідні для засвоєння матеріалу спецкурсу з урахуванням викладання таких навчальних дисциплін, як “Геополітика”, “Проблеми національної безпеки України”, “Сучасний політичний розвиток і геополітична орієнтація країн регіону”, “Проблеми і перспективи входження України в ЄС”, “Транскордонне співробітництво в системі міжнародних відносин” та інші.

Автор сподівається, що навчальний посібник допоможе студентам краще зрозуміти сучасний рівень взаємовідносин України з країнами Євросоюзу, проблеми і шляхи їх вирішення.

Адже врахування помилок сусідніх держав-членів ЄС на шляху євроінтеграції дозволить нам чіткіше бачити шляхи прискореного поступу спочатку до СОТ, а потім до ЄС, зазнаючи незначних втрат для держави і стимулюючи конкурентоспроможність економіки.

Посібник розроблявся з урахуванням досвіду викладання навчальних курсів для студентів факультетів міжнародних відносин вищих навчальних закладів. Розраховуємо, що він стане в нагоді як студентам, так і викладачам, які займаються дослідженнями європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Автор вдячний викладацькому складу факультету міжнародних відносин Закарпатського державного університету, рецензентам — доктору філософських наук, вченому секретареві ВАК України В.Д.Бондаренку та першому заступнику міністра закордонних справ України В.Д.Хандогію за висловлені поради під час роботи над рукописом і готовий взяти до уваги пропозиції щодо подальшого поліпшення структури і змісту посібника.

МОДУЛЬ І.

ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

ТЕМА 1. НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ»

- §1. Навчальна дисципліна як складова програми підготовки магістрів і спеціалістів за напрямом «Міжнародні відносини» та її завдання.
- §2. Особливості організаційно-методичної роботи зі студентами.

§1. Навчальна дисципліна як складова програми підготовки магістрів і спеціалістів за напрямом “Міжнародні відносини” та її завдання

Виходячи з пріоритетності євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу держави, активізації цього процесу після 2004 року, логічно обґрунтованим є введення спецкурсу “Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз” у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації.

Зазначена навчальна дисципліна є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців – магістрів і спеціалістів факультету міжнародних відносин ЗақДУ – за напрямом 0304 “Міжнародні відносини” із спеціальності 6.030400, 7.030405 “Країнознавство”.

Мета дисципліни — вивчення, узагальнення і систематизація знань з курсу “Проблеми і перспективи входження України в ЄС”, розкриття основних складових проблематики та особливостей сучасного етапу реалізації зовнішньополітичного курсу України, пріоритетом якого є європейська інтеграція. Необхідність поглиблення раніше отриманих знань продиктована високою динамікою політичних процесів як в Україні, так і в країнах ЄС, неоднозначністю оцінок зовнішньополітичного курсу держави, викликами, які стоять після останнього розширення ЄС. В першу чергу це стосується Угоди про реадмісію і спрощення візового режиму, підготовки нового базового договору.

Отримання знань з основних проблем курсу дозволить студентам об’єктивно оцінювати сучасний стан зовнішньополітичного курсу України, робити висновки і мати своє судження при дослідженні вказаної проблеми, а також сприятиме:

- виробленню навичок розуміння особливостей українського шляху євроінтеграції, враховуючи помилки і досвід сусідніх країн, які порівняно недавно стали членами ЄС;
- розкриттю основних положень нормативно-правової бази інтеграції України до ЄС;
- виділенню основних напрямів і першочергових завдань як на шляху вступу в СОТ, так і на інших етапах євроінтеграції.

Враховуючи актуальність навчальної дисципліни, порівняно невелику кількість навчального часу для її вивчення, важливим є раціональне визначення тематики лекційних, семінарських, практичних занять, а також проблемних питань для самостійного вивчення студентами. Цей фактор врахований автором навчального посібника.

Проблематика навчальної дисципліни вимагає від викладача вміння, поряд з вивченням теоретичного матеріалу,

надзвичайно потужної нормативно-правової, джерельної, історіографічної бази євроінтеграційної проблематики, вміло використовувати міжпредметні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами, такими, як: Історія України, Міжнародні відносини та світова політика, Зовнішня політика, Міжнародні організації, Цивілізації світу, Країнознавство, Міжнародна інтеграція та глобалізація у світовій політиці, Геополітичні та гео економічні інтереси у світовій політиці, Європейська безпека, Зовнішня політика країн регіону.

Проблематика євроінтеграційного курсу України викладається не тільки як окрема дисципліна, а й факультативно під час вивчення інших предметів основних спеціальностей фахового напрямку “Міжнародні відносини”, а саме:

- міжнародні відносини;
- міжнародні економічні відносини;
- міжнародний бізнес;
- країнознавство;
- міжнародне право;
- міжнародна інформація.

Враховуючи, що навчальні дисципліни “Геополітика”, “Проблеми національної безпеки”, “Сучасний політичний розвиток і геополітична орієнтація країн регіону”, “Роль транскордонного співробітництва у міжнародних відносинах” та інші мають безпосереднє відношення до вивчення окремих складових євроінтеграції України до ЄС, є необхідність у підготовці навчального посібника з цієї проблематики.

При вивченні тем спецкурсу особливі акценти необхідно ставити, обґрунтовуючи причини, які вимусили Україну суттєво змінити зовнішньополітичні орієнтири після розпаду Радянського Союзу. Поряд з цим, використовуючи попередні знання студентів, слід звернути увагу на багатовікові спроби лідерів європейських держав об'єднатись в єдину спільноту.

Серед багатьох завдань, які ставить євроінтеграційна стратегія, на порядку денному української державної політики – здійснення широкомасштабних інформаційно-просвітницьких заходів із метою поліпшення знань суспільства про природу, сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС; підготовка кваліфікованих фахівців із проблем євроінтеграції для державних структур України; подолання психологічного пострадянського бар'єру суспільної думки в напрямі нової системи європейських координат й інтеграційних перспектив.

У світлі зазначеного є зрозумілою актуальність наукової, навчальної та просвітницької літератури, присвяченої історії заснування і розвитку історико-політичного феномену сучасності – європейського інтеграційного об'єднання. Досвід інтеграції країн-членів Європейського Союзу цікавий не лише з точки зору пошуку Україною ефективної стратегії на шляху в Європу.

Вивчаючи євроінтеграційні процеси та євроатлантичні устремління України, надзвичайно важливо розуміти загальну стратегію цього руху, котра не залежить від сьогоденної політичної кон'юнктури всередині держави чи від таких же тимчасових обставин на міжнародній арені. Принципової альтернативи євроінтеграційному курсові України не існує, і це відображено у нашому законодавстві. На сьогодні напрацьовано багато важливих документів, створено чимало інституцій, реалізовано проектів і програм, котрі роблять курс України практично незворотним.

Допомогти студентам у вивченні і засвоєнні цього непростого матеріалу покликаний пропонований посібник, в якому послідовно висвітлено, з одного боку, розгортання й ускладнення української стратегії на інтеграцію в Європу, а з іншого – розкрито зміну тактики цього руху. Матеріал викладено на основі ключових документів, що визначають євроінтеграційний курс України.

Основним завданням дисципліни є:

- формування навичок використання понять і категорій, що застосовуються у сфері міжнародних відносин та створення умов для проведення самостійного аналізу окремих аспектів зовнішньополітичного курсу України на основі отриманих знань;
- розвиток вміння логічно та професійно обґрунтовувати і висловлювати свою точку зору з проблематики євроінтеграційних прагнень України;
- успішне опанування студентами теоретичних матеріалів та нормативних документів з проблематики дисципліни;
- ознайомлення із специфікою і особливостями роботи та організації навчального процесу по підготовці фахівців з країнознавства в умовах адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу;
- доведення до тих, хто навчається, основних понять, категорій, інституцій Європейського Союзу, етапами створення внутрішнього ринку, економічного та валютного союзу, опорами Євросоюзу, діалектичними закономірностями розширення та вдосконалення спільноти;
- дати тим, хто навчається, базові знання щодо об'єктивної закономірності активізації євроінтеграційних процесів в Україні в період глобалізації. В той же час на основі аналізу фактичного стану справ розвитку геополітичних процесів формувати у студентів чіткі поняття і розуміння реальних можливостей співробітництва з ЄС; сформувати у них вміння прораховувати перспективу і уміти відстоювати державні інтереси після закінчення вузу в практичних справах.

Виходячи з цього, завдання студентів у ході вивчення дисципліни полягають у тому, щоб:

- **вивчити** основні положення навчальної дисципліни, звернувши особливу увагу на аргументацію необхідності інтеграції України у Європейський Союз, виклики і можливості для України в ході виконання Угоди про реадмісію та спрощення візового режиму, сучасний стан відносин з сусідніми країнами-членами ЄС, перспективи євроінтеграції України, що будуть визначені у новій базовій угоді України з ЄС;
- **оволодіти** класифікацією основних джерел і літератури та методикою їх використання;
- **ознайомитись** з основними вимогами щодо написання рефератів, контрольних, курсових та дипломних робіт;
- **засвоїти термінологію**, основні методи досліджень євроінтеграційної проблематики;
- **на практичних заняттях**, консультаціях та під час написання комплексної контрольної роботи закріпити теоретичні знання, виробити навички використання їх у практичній роботі і підтвердити рівень їх засвоєння під час здачі заліку.

Предметом вивчення дисципліни є: аналіз історичних процесів в країнах Західної і Центральної Європи, формування основ Євросоюзу та їх вплив на Україну.

Значення вивчення дисципліни “Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз” полягає в тому, що вона є важливою передумовою загальнотеоретичної підготовки студентів, розширення їх світоглядних уявлень.

Це сприятиме формуванню обґрунтованого політичного самопізнання, розумінню місця і ролі нашої країни шляхом використання багатого досвіду країн як Східної, так і Західної Європи, який концентровано проявився у створенні надпотужного політико-економічного Співтовариства 27 держав, яким є Європейський Союз.

Враховуючи специфічні особливості предмету, його тісні зв'язки з іншими дисциплінами, курс “Проблеми і перспективи входження України в Євросоюз” дає можливість формулювати найбільш загальні положення, на яких ґрунтуються світоглядні поняття молоді, її аналітико-прогностичні особливості, формується активна життєва позиція щодо бачення особливостей розвитку геополітичних процесів та участі в ньому України.

Короткий програмний зміст дисципліни визначений типовими навчальними програмами та робочими планами, що розробляються на основі існуючих вимог з урахуванням міжпредметних зв'язків і використання особливостей Закарпаття, а саме:

- *використання міжнародних зв'язків* з базовими вищими навчальними закладами сусідніх країн-членів ЄС: Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі;
- *проведення стажування* на базі інвестиційних підприємств Закарпаття з наступним працевлаштуванням випускників;
- *проходження практики* на базі Представництва МЗС в місті Ужгороді, МЗС (Київ), обласної державної адміністрації і обласної ради.

Методика викладання пропонується проблемно-хронологічна. Під час вивчення дисципліни розглядаються в основному вузлові проблемні питання нормативно-правової основи євроінтеграційного курсу і основні положення Угоди про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною; Стратегії і Програми інтеграції; Плану дій “Україна–ЄС”; Європейської політики сусідства; самітів “Україна–ЄС”; проблематики на шляху України до СОТ та інше. Належна увага приділяється конфліктним ситуаціям, які заважають діалогу по лінії Україна–ЄС, а також практичним діям гілок влади держави по їх подоланню.

У посібнику дотримано структуру інтерактивності, суть якої полягає в тому, що концептуальні положення загальної частини супроводжуються конкретизацією тих чи інших аспектів і підходів до європейської і євроатлантичної інтеграції України із збереженням зовнішньополітичного балансу, а саме:

- *збереженням пріоритетності* інтеграційного курсу до ЄС;
- *збереженням стратегічного партнерства* з Російською Федерацією, Республікою Польща та США;
- *гармонізацією внутріполітичних відносин* і збереженням прав національних меншин;
- *дотриманням міжнародних домовленостей* з сусідніми країнами;
- *врахуванням досвіду і помилок* країн-сусідів України, що стали членами ЄС.

§2. Особливості організаційно-методичної роботи зі студентами

Особливість навчального видання – спроба врахувати раціональні аспекти вимог Болонського процесу, його структуризація на основі кредитно-модульної організації навчального процесу. Тому навчальний курс, програмний матеріал логічно розділено на окремі модульні блоки, у кожному з яких розглядаються базові поняття євроінтеграційної проблематики, або група споріднених питань, пов'язаних єдиною логічною схемою між собою.

Тому основними формами організації навчання пропонується:

- *лекція* як основний метод навчально-виховного процесу;
- *практичне заняття*;
- *семінарське заняття*;

- *індивідуальне заняття;*
- *курсова робота;*
- практика;
- *консультація;*
- *самостійна роботи.*

Базовими формами контролю успішності при такій формі навчання практикуються:

- *модульний контроль;*
- *підсумковий залік з дисципліни.*

Пропонована структурна побудова навчального посібника дозволяє оптимально коментувати програмний матеріал, а це заощаджує аудиторний час і не допускає повторів, раціонально балансується лекційна форма навчання із стимульованою самостійною роботою студентів.

Навчальний посібник складається з конспектів лекцій по кожній темі. Лекція закінчується:

- питаннями для обговорення (вони, як правило, використовуються під час самостійної роботи);
- теоретичними і практичними завданнями (у формі питань і тестів);
- списком рекомендованої літератури для підготовки до семінарських занять, написання комплексної контрольної роботи та заліку.

У кінці посібника подаються додатки, тобто основні документи з нормативно-правового забезпечення євроінтеграційного вибору України.

Інформаційними джерелами для вивчення курсу є базові підручники, навчальні посібники, збірники документів, монографії, наукові статті, науково-методичні розробки, довідники, словники та додаткова література.

Контроль знань здійснюється в ході практичних (семінарських) занять, виконання рефератів і контрольних робіт, самостійної підготовки, а також заліку після закінчення вивчення курсу в кінці I семестру.

Головними етапами роботи з джерелами та літературою з навчального предмета для студентів, як правило, є:

- **вибір** проблеми і теми та пошук і попередній відбір джерел та літератури для роботи з ними;
- **пошук** інформації і робота з каталогами: алфавітний, систематичний, довідковий, тематичний;
- **ознайомлення** з джерелом – визначення основної ідеї і стилю викладу;
- **виділення** етапів творчого процесу читання (ознайомлення – сприйняття; читання – вивчення – розуміння; читання – закріплення – засвоєння);
- **складання** плану відповіді: простого – лаконічного; повного – розгорнутого; виписки, тези, анотації.

Історія євроінтеграційних процесів в Європі знайшла відображення в ряді робіт, окремі з них:

1. Копійка В., Шинкаренко Г. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2001. – 448 с.
2. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: Учебное пособие. – М.: Международные отношения, 2003. – 400 с.
3. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник /За загальною редакцією акад. НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 416 с.
4. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: Навчальний посібник. – За загаль-

- ною ред. акад. НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 197 с.
5. Голуб Н.В., Клімкін П.А. Україна та міжнародні організації: Інф.-дов. видання. – К.: Кондор, 2003. – 212 с.
 6. Гальчинський А.С. Помаранчева революція і нова влада. – К.: Либідь, 2005. – 368 с.
 7. Україна: Стратегічні пріоритети: Аналітичні оцінки / За ред. Власюка О.С. – К.: Знання України, 2006. – 556 с.
 8. Європейський Союз: Словник-довідник / Ред. М.Марченко. – К.: “КУС”, 2006. – 140 с.
 9. Довідник НАТО — Брюссель, 2006. – 383 с.
 10. Артёмов І. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: Навчально-методичний посібник. — Ужгород, 2007.

Важливу роль у викладанні дисципліни “Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз” відіграє уміння викладача закріпити попередні навички студентів щодо ведення конспекту, написання рефератів, самостійних, комплексних контрольних робіт, адже:

Конспект: плановий, текстуальний, тематичний, вільний застосовуються для підготовки до співбесід, семінарів, заліків, екзаменів.

Комбінований конспект, що включає усі складові конспекту, є найдоцільнішим. Важливими завданнями конспекту є допомогти правильно обробляти і використовувати конспектований матеріал, робити висновки і формулювати свої думки. Різноманітний статистичний і цифровий матеріал доцільно подавати структурно, виділяючи найбільш суттєве і характерне.

Реферат – це короткий виклад у письмовому вигляді або у формі публічної доповіді змісту книжки, норматив-

но-правового документу, статистичних викладок наукової проблематики. Структура реферату: вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел і літератури.

Контрольна, курсова, дипломна робота – традиційна форма навчальної роботи з базової дисципліни, спецкурсу, виконання якої покликане навчити студентів всебічно опрацювати, глибоко аналізувати джерела і літературу з обраної теми, робити висновки з тих чи інших проблем, вести пошук необхідного джерела, фахової літератури за темою вивчення, готувати статистичні викладки, таблиці, схеми, необхідні для підтвердження власних поглядів і формулювання висновків та пропозицій.

З метою аналітичного наповнення лекційного матеріалу підручника автор включив окремі матеріали, з якими перед студентами університету виступали провідні фахівці з проблематики євроінтеграційного курсу України. Серед них:

- Хандогій В.Д. – перший заступник міністра закордонних справ України;
- Варналій З.С. – перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук;
- Майборода О.М. – заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор.

Використані також актуальні матеріали з проблематики, видрукувані у тижневику “Дзеркало тижня” і підготовлені Валерієм Чалим, Михайлом Пашковим та аналітичні дані Центру Разумкова.

Надзвичайно важливим фактором при підготовці посібника стала участь університету у конкурсі на здобуття права вести розробку проблематики європейського і євроатлантичного спрямування.

Наукова розробка теми: “Розроблення науково-методичного та організаційного забезпечення включення питань європейської та євроатлантичної інтеграції України до змісту підготовки студентів за спеціальністю “Міжнародні відносини” у вищих навчальних закладах і його пілотне впровадження на регіональному рівні”, яка отримала державне фінансування (185 тис. грн.), дозволила виконавцю протягом 2007 р. створити серію навчальних посібників.

Грунтовний науково-методичний матеріал, вміщений у книзі, допоможе студентам поглибити знання з цієї проблеми. Посібник розроблявся з урахуванням досвіду викладання навчальних курсів для студентів факультетів міжнародних відносин вищих навчальних закладів. Він стане в нагоді як студентам, так і викладачам, які займаються дослідженнями європейської та євроатлантичної інтеграції України.

ТЕМА 2. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**§1. Значення наслідків Другої світової війни
для утворення Європейського Союзу.**

§2. Від Маастрихту до Ніцци.

Актуальність теми:

Завдяки послідовності західноєвропейських політиків функціонує могутній союз держав, об'єднаних в Європейський Союз. На його частку припадає суттєвий відсоток світового **ВВП** та **міжнародної торгівлі** (22% і 24% відповідно). Усередині ЄС створені наднаціональні інтеграційні інститути з єдиним правовим полем, а громадяни національних держав-членів є одночасно громадянами ЄС.

На початку ХХ ст. завершується створення єдиного внутрішнього ринку простору, де функціонують **чотири свободи**: право руху товарів, послуг, капіталів і людей. Створений економічний та валютний союз з єдиною колективною валютою євро; затверджена загальна політика в області еміграції, внутрішніх справ та юстиції. Встановлені правила, що забезпечують загальну зовнішню політику і політику в області безпеки.

§1. Значення наслідків Другої світової війни для утворення Європейського Союзу

Після закінчення Другої світової війни, яка забрала життя 50 млн. чоловік, розпочався етап відбудови зруйнованої про-

мисловості міст, інфраструктури в більшості країн Західної Європи. Активізувалось виробництво товарів. Гостро поста-ло питання розширення національних ринків, координації і планування виробництва як у промисловості, так і сільському господарстві.

Інтенсивна капіталістична економіка вимагала інтеграції виробництва з капіталом. Тому розпочата в 50-ті роки економічна інтеграція “відкрила шлюзи” для накопиченого потенціалу виробництва і торгівлі в найбільш розвинутому регіоні Європи.

Поряд з цим важливими передумовами євроінтеграції було те, що:

а) в середині 20-ст. завершився складний процес становлення західноєвропейської політичної демократії. Громадянське суспільство отримало небачений розвиток у:

- виробленні взаємоприйнятних компромісів;
- визнанні верховенства закону;
- взаємній довірі західноєвропейських країн на усіх напрямках громадської активності;

б) європейські держави відчували небезпеку перед радянським військовим потенціалом після закінчення Другої світової війни. Визнаючи це, видатний бельгійський політичний діяч Поль-Анрі-Спаак говорив, що після 1945 року значну частину державних діячів охрестили “батьками європейського єднання”, однак жоден із цих діячів не заслуговував цього титулу, тому що він об’єктивно належав Сталіну.

Блискавична відповідь Радянського Союзу на атомне бомбардування Японії (серпень 1945 рік, Хіросіма і Нагасакі) і створення ним у 1946 – 1949 рр. не лише атомної, а і водневої зброї свідчило про надзвичайно потужну військову міць СРСР.

Створення військового пакту країн-учасників Варшавського договору у відповідь на організацію НАТО стали сти-

мулюючим фактором на шляху інтеграції ряду країн Західної Європи у Європейський Союз.

Важливим етапом євроінтеграції країн Західної Європи є період з 1946 по 1953 роки. Початок промислового відродження Європи співпав з активізацією інтеграційних ідей, з якими виступили лідери ряду європейських країн.

19 вересня 1946 р. у виступі У.Черчілля в Цюрихському університеті були сформульовані дві ідеї, які пізніше лягли в основу інтеграції Європи, а саме:

1. **Відродження** європейської сім'ї в рамках Сполучених Штатів Європи для забезпечення миру, стабільності, безпеки і свободи.
2. **Примирення** і налагодження партнерства між Німеччиною і Францією.

7-11 травня 1948 р. в Гаазі під головуванням У.Черчілля відбувся Конгрес громадських діячів, які виступили за об'єднання Європи. Різні організації — учасники Гаазького конгресу — об'єднались у **Європейський Рух**.

Черчіль Уїнстон Леонард Спенсер (1874-1965) — британський політичний і військовий діяч, один із піонерів європейської інтеграції. Багато разів входив до складу урядів, **двічі був прем'єр-міністром Великої Британії**. Послідовний та активний противник комунізму. Як голові уряду йому не було рівних у вмінні налагоджувати відносини з урядом США та країнами Британської співдружності. Разом із президентом США **Ф.Рузвельтом** був автором Атлантичної хартії. Після закінчення Другої світової війни застерігав США від надто великих поступок Радянському Союзу. **У 1945р. програв вибори, але став прем'єр-міністром у 1951-1955рр.** Нобелівська премія з літератури (1953р.). Виступаючи 1946р. в Цюриху, закликав утворити Сполучені Штати Європи на зразок США для боротьби з державами комуністичного блоку під час «холодної війни».

5 червня 1947 р. державний секретар США Джордж Маршалл звернувся з проханням до країн Європи допомогти США у післявоєнному відродженні держави. Його звернення було підтримано 16 європейськими державами. 16 квітня 1948 року в рамках “Плана Маршалла” була створена “**Організація Європейського економічного співтовариства**” (ОЕСЕС), а 15 вересня 1950 р. **Європейський платіжний Союз**. Ці об’єднання стали дієвими інструментами нормалізації зовнішньої торгівлі та взаємних розрахунків між країнами Західної Європи.

1 січня 1948 р. підписана Угода про створення **Бенілюкса** – митного союзу **Бельгії, Нідерландів, Люксембурга**, а 17 березня 1948 р. в Брюсселі був підписаний пакт про створення **Оборонного Західного союзу** у складі Великобританії, Франції та країн Бенілюкса.

1949 р. – став роком створення **Організації Північноатлантичного альянсу НАТО** (військово-політичного блоку, який був спрямований проти СРСР).

Важливою віхою у розвитку реальної євроінтеграції стала Угода про створення **Європейського співтовариства вугілля і сталі**.

9 травня 1950 р. міністр закордонних справ Франції **Роберт Шуман**, розвиваючи думку Черчілля про необхідність франко-німецького примирення, запропонував “поставити усе виробництво вугілля і сталі” у Франції та Німеччині під контроль спільного вищого органу в рамках організації, яка буде відкрита для участі інших країн Європи. Уряди ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів і Люксембурга в той же час заявили про свою підтримку пропозиції Шумана. На підставі цього і була підписана **Угода про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі**, яка набрала чинності 23 липня 1953 року після підписання в Парижі.

(Втратила чинність зазначена угода лише 23 липня 2002 р.).

Шуман Роберт (1886-1963) — громадянин Німеччини до Першої світової, після війни він формально стає французом внаслідок повернення Лотарингії з Ельзасом до складу Франції. Заарештований німцями під час Другої світової війни, Шуман — депутат від реанексованого фашистами департаменту Мозель — тікає і вимушений переховуватись. Після війни Роберт Шуман успішно продовжує політичну кар'єру у Франції: був міністром фінансів, прем'єр-міністром і міністром закордонних справ країни. Брав участь у заснуванні Народного республіканського руху демократів-християн, його було обрано до Національної асамблеї Франції в 1945-1962рр. 9 травня 1950р. проголосив Декларацію, яка створила умови для народження Європейського співтовариства вугілля та сталі. 1958 року обраний Президентом Європейської асамблеї, яка пізніше стала Європейським парламентом. З 1955 по 1961рр. очолював Міжнародний європейський рух.

Важливою передумовою поглиблення і розширення євроінтеграції країн Західної Європи стало заснування Європейської Агенції з атомної енергетики (**Євратом**).

Ініціатором активізації євроінтеграційних процесів виступив **Жан Моне**. **Моне Жан** (1888-1979) — французький політик, один з «батьків» європейської інтеграції. Інколи його називали імператором Європи. Під час Першої світової війни працював у Лондоні, налагоджуючи господарські контакти між союзниками. З 1920 по 1923 рр. - заступник генерального секретаря Ліги Націй. Потім працював у Вашингтоні як дипломат, під час Другої світової війни - на британській державній службі, потім очолив Комісаріат планування Франції. Спільно з Робертом Шуманом ініціював утворення Європейського співтовариства вугілля й сталі, став першим головою правління спільноти (прообразу Єврокомісії). 1954р. утворив і очолив Комітет за створення Сполучених Штатів Європи, який працював до 1975 р. Один з авторів функціоналістського методу розбудови Європейського співтовариства.

Ідеї Ж.Моне були втілені у заснуванні ЄЕС і Євратому. 25 березня 1957 року в Римі – Франція, Бельгія, Нідерланди й Люксембург підписали два договори про заснування Європейського економічного співтовариства і Європейського співтовариства з атомної енергії.

В цих угодах викладена правова та інституційна основа європейської інтеграції. Цілі економічної інтеграції передбачали:

- гармонійний розвиток економічної діяльності;
- безперервний збалансований ріст промислової продукції;
- забезпечення стабільності громадського життя;
- прискорене підвищення рівня життя.

Для досягнення у встановлених Римським договором цілей були вибрані два головні заходи:

- створення спільного ринку та координація економічної політики держав-членів ЄС.

Ці законодавчі акти сприяли:

- а) створенню спільного ринку;
- б) зближенню економічної політики держав-членів Європейського Співтовариства (“шістки”). Їх плани:
 - створення митного союзу;
 - відкриття внутрішніх ринків;
 - інтеграція аграрних ринків і ведення спільної сільськогосподарської політики (конференція в Стрезі (Італія) 3-11 липня 1958 р.)

Дія цього механізму до 1970 р. поширювалась на 87% усіх сільськогосподарських ринків співтовариства. Наступним важливим етапом євроінтеграції став Договір про злиття, який започаткував **єдину Раду та єдину Комісію Європейського співтовариства**. Він був підписаний 8 квітня 1965 р. і

вступив в силу 1 червня 1967 року. Це дозволило прискорити створення митного союзу 1 липня 1968 р.

Наступним договором 22 січня 1972 р. було затверджене прийняття Великобританії, Ірландії, Норвегії і Данії (але Норвегія на референдумі 1973 р. набрала лише 48% бажаючих інтегруватись).

1972-1983 рр. – довгий період «євроскептицизму»:

1972 р. – вихід із зони “валютної змії” — Великобританії, Ірландії, Італії, Франції, які встановили принцип вільно плаваючої валюти.

§2. Від Маастрихту до Ніцци

7 лютого 1992 р. в Маастрихті (Нідерланди) був підписаний **Договір про Європейський Союз** – (Маастрихтський договір), який вступив в силу 1 листопада 1993 року. Його суть:

- а) від єдиного внутрішнього ринку до повної економічної і валютної інтеграції;
- б) надати економічній інтеграції соціального виміру на основі загальної соціальної політики;
- в) ведення спільної зовнішньої і внутрішньої політики.

24-25 жовтня 2002 році в Брюсселі відбулось засідання Європейської Ради, де були кінцево визначені терміни розширення ЄС і претенденти.

Як відомо, наступні 10 країн стали новими членами Євросоюзу в травні 2004 року: Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія. А 1 січня 2007 року в «сім'ю» Євросоюзу влились Болгарія і Румунія.

Важливо відмітити динамізм, послідовність і чіткість процесу інтегрування країн Західної Європи в єдину Європейську спільноту. Це наочно бачимо з моніторингу головних віх євробудівництва 1950-2004 років.

Головні віхи євробудівництва (1950-2004 рр.)

Дата	Подія
9 травня 1950 року	Декларація французького міністра закордонних справ Роберта Шумана з пропозицією об'єднати видобуток вугілля та виробництво сталі західно-європейських країн
18 квітня 1951 року	Підписання Паризького договору про заснування ЄСВС між Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Францією та ФРН (набрав чинності 23 липня 1952 року)
23 жовтня 1954 року	Підписання паризьких домовленостей, що перетворювали Західний союз від 17 березня 1948 року (Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Велика Британія, Франція) на Західноєвропейський союз із включенням до нього Італії та ФРН
25 березня 1957 року Європейська спільнота	Підписання Римських договорів про заснування ЄЕС і Євратома між Бельгією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Францією і ФРН (набрав чинності 1 січня 1958 року)
8 квітня 1965 року	Підписання Брюссельського договору про інституційне злиття виконавчих органів ЄСВС, ЄЕС та Євратома (набрав чинності 1 липня 1967 року)
1 липня 1968 року	Вступ у дію митного союзу між країнами "шістки"

1 січня 1973 року	Розширення ЄЕС на Велику Британію, Ірландію, Данію
7-10 червня 1979 року	Перші вибори до Європарламенту на основі загального та прямого голосування
1 січня 1981 року	Приєднання Греції до ЄЕС
1 січня 1986 року	Вступ до ЄЕС Іспанії та Португалії
17 і 28 лютого 1986 р.	Підписання Єдиного європейського акта 12 країнами ЄЕС (набрав чинності 1 липня 1987 року)
1 липня 1990 року	Початок першого етапу Економічного та Валютного союзу
7 лютого 1992 року	Підписання в Маастрихті Договору про Європейський Союз 12 країнами-членами Спільноти (Договір набрав чинності 1 листопада 1993)
1 січня 1993 року	Вступ у дію єдиного внутрішнього ринку
1 січня 1995 року	Приєднання до ЄС Австрії, Фінляндії та Швеції
2 жовтня 1997 року	Підписання Амстердамського договору країнами "п'ятнадцятки" (набрав чинності 1 травня 1999 року)
26 лютого 2001 року	Підписання Ніццького договору 15 державами-членами ЄС (набрав чинності 1 лютого 2003 року)
1 січня 2002 року	Запровадження в обіг єдиної європейської валюти – євро
1 травня 2004 року	Приєднання до ЄС Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини та Чеської Республіки
29 жовтня 2004 року	Підписання Договору про запровадження конституції для Європи
1 січня 2007 року	Приєднання до ЄС Румунії і Болгарії

З детальною хронологією євроінтеграції можна ознайомитися на сервері Європейського Союзу: www.euroopa.eu.int/abc/history

Бажання і плани створення Євросоюзу до 1980 р. – провалились, оскільки Франція виступила проти прийому у майбутній Євросоюз Великобританії. Тому активізація інтеграційного процесу в країнах Західної Європи почалась у 1983 році. У Штутгарті на засіданні Європейської Ради була підписана Урочиста декларація про стратегічну мету – створення Європейського Союзу.

Наслідком переговорів, взаємних поступок держав Євроспільноти 17 лютого 1986 р. в Гаазі був підписаний «Єдиний Європейський акт (ЕЕА)», який вступив у силу в 1987 році. Були чітко сформовані чотири свободи – єдиний простір, без внутрішніх кордонів, де забезпечувалось: вільний рух товарів, людей, послуг і капіталу. Так був створений єдиний внутрішній ринок. В той же час, виходячи з вимог Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС, слід зазначити незбалансованість цілого ряду показників країн, що ставали членами ЄС. Про це свідчать конкретні порівняльні відомості:

Порівняльні відомості про країни (2004)

Країна	Площа, тис. км ²	Населення, млн.	ВВП на душу на- селення	Вступ до ЄС	Вступ до зони євро
Австрія	84	8,1	26100	1995	1999
Бельгія	31	10,4	25200	1951	1999
В.Британія	244	59,7	25300	1973	
Греція	132	11,0	17300	1981	2001

МОДУЛЬ І. ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Данія	43	5,4	26200	1973	
Естонія	45	1,4	10400	2004	
Ірландія	70	4,0	28300	1973	1999
Іспанія	505	42,3	20900	1986	1999
Італія	301	57,9	22800	1951	1999
Кіпр	9	0,7	17400	2004	
Латвія	65	2,3	8800	2004	
Литва	65	3,4	9800	2004	
Люксембург	3	0,5	45900	1951	1999
Мальта	0,315	0,4	15800	2004	
Нідерланди	41	16,3	25800	1951	1999
Німеччина	357	82,5	23100	1951	1999
Польща	313	38,2	9800	2004	
Португалія	92	10,5	16000	1986	1999
Словаччина	49	5,4	11100	2004	
Словенія	20	2,0	16400	2004	
Угорщина	93	10,1	12900	2004	
Фінляндія	337	5,2	24300	1995	1999
Франція	544	59,9	23700	1951	1999
Чехія	79	10,2	14700	2004	
Швеція	411	9,0	24600	1995	
ЄС – 25	3191	456,8	21400		
Болгарія	111	7,8	6420	2007 (план)	
Румунія	238	21,7	6420	2007 (план)	

Туреччина	775	71,3	5992		
Хорватія	57	4,4	9630		
США	9373	291	32900		
Японія	378	127,2	24400		

Джерело: Eurostat; World Bank (www.europa.dovidka.com.ua)

Характерною особливістю Євроспільноти стало те, що Європейський Союз засновано на трьох опорах:

- I.** Європейське Співтовариство; Європейське Співтовариство з вугілля і сталі; Європейське Співтовариство з атомної енергії (розділи II, III, IV Договору про ЄС) – *право Європейських Співтовариств.*
- II.** Спільна зовнішня політика і політика безпеки (розділи V Договору про ЄС) – *процедури міжурядового співробітництва.*
- III.** Співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (розділ VI Договору про ЄС) – *процедури міжурядового співробітництва.*

До Європейських інституцій увійшли: *Європейська Рада, Рада міністрів ЄС, Європейська Комісія, Європейський парламент, Суд ЄС; Рахункова палата, економіко-соціальний комітет, Комітет регіонів.*

Динамізм інтеграційних процесів після Маастрихту – 92 почав зростати. 2 травня 1992 року в м. Опорто (Португалія) була підписана угода про Європейський економічний простір між 12 державами членами ЄС та 7 державами – учасниками Європейської асоціації вільної торгівлі, яка вступила в силу 1 січня 1994 року (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн, Швейцарія, Австрія, Швеція).

Аналізуючи етапи становлення Європейського співтовариства, історичні передумови інтеграційних процесів, результати об'єднавчого руху країн Західної Європи, є можливість зробити ряд висновків, які фіксують місце ЄС у сфері міжнародних економічних відносин, а саме:

А) Європейська інтеграція – магістральний напрям розвитку континенту, досвід якої має не лише регіональне, а й глобальне світове значення. У процесі інтеграції знайдено й апробовано на практиці розв'язання найскладніших економічних, соціальних, політико-правових проблем, які постали перед людством у ХХ столітті. Майже за півстоліття розвитку інтеграції Європейський Союз перетворився в один із основних економічних центрів сучасного світу, який переважає за сукупним валовим продуктом й об'ємом зовнішньої торгівлі такі провідні світові держави, як США і Японія.

Б) Місце, яке займає ЄС сьогодні у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення свідчать про ефективність обраної західними європейцями політичної філософії, а також стратегії, механізмів і методів інтеграції. Вивчення досвіду ЄС, як позитивного, так і негативного дозволяє зробити кілька висновків.

В) Обрана форма інтеграції – компроміс, який, не вимагаючи створення федеративної структури, забезпечує більші масштаби співробітництва, ніж ті, які можливі на конфедеративних засадах. Згідно зі стратегією Моне-Шумана, держави не повинні одночасно відмовитися цілковито від суверенітету, а лише відкинути догму його неподільності, відмовитися від частки свого суверенітету на користь наднаціонального співтовариства у визначених сферах. Водночас держави-члени здійснюють контроль за використанням переданих ними повноважень і приймають рішення про подальший розвиток інтеграції.

Важливим уроком євроінтеграції є необхідність повсякчасного узгодження інтересів держав, які беруть участь у цьому процесі. У ході подолання численних криз у діяльності Співтовариства, які супроводжувались ультимативними вимогами учасників інтеграційного процесу, вироблена культура діалогу і компромісу, яка включає повагу й урахування інтересів усіх без виключення країн-партнерів.

Розв'язання задач, які стоять перед ЄС на початку XXI століття, ускладнює його майбутнє кардинальне розширення до кількох десятків країн, що детермінує радикальну конституційну реформу Євросоюзу. Реформи, необхідні для ефективного функціонування ЄС після його розширення, були узгоджені під час сесії Європейської ради в Ніцці (7-11 грудня 2000 р.) У Ніцці була також схвалена нова стратегія розширення ЄС, прийнята Радою ЄС 4 грудня 2000 р.

Важливим чинником подальшого зростання авторитету ЄС в Україні залишається його політика по відношенню до нашої держави, бажання спільно вирішити проблеми, що з'явилися після останніх розширень Союзу, **в першу чергу пов'язаних із введенням візового режиму та реадмісії, які стоять в центрі уваги сторін на самітах Україна–ЄС.**

Починаючи з 1988 року, Європейське Співтовариство встановило офіційні відносини з країнами Східної Європи. Була підписана Спільна декларація ЄС з Радою економічної взаємодопомоги (СЕЗ).

Поряд з цим ситуація вимагала коректив, доповнень та змін до попередньо укладених договорів. Саме тому **Амстердамський договір (1997-1999)** вніс суттєві зміни до попередніх основоположних договорів. Він закріпив зобов'язання держав-членів ЄС:

- суворо виконувати права людини;
- введення простору свободи, безпеки і справедливості;
- механізм Шенгенської угоди включався в механізм першої опори ЄС.

29 березня 2000 року в Ніцці (Франція) був підписаний новий Ніццький договір, за яким:

- а) встановлювались кількість і склад інститутів ЄС;
- б) упорядковувалась система розподілу голосів в Раді та інше.

Договір вступив в силу лише в 2003 р. Інституційна система ЄС на цей час була сформована і мала такий вигляд (див. рис.1).

Наведена структура, як засвідчив час, в цілому успішно справляється з проблемами як всередині об'єднання держав, так і з перспективою планового розширення. Це засвідчили останні розширення ЄС 2004 і 2007рр.

Успішно функціонує єдиний внутрішній ринок, який гармонізує і координує рух товарів, послуг, капіталу та фізичних осіб.

Забезпечується в цілому ефективність дії економічного і валютного союзу і координація економічної політики.

Ці та інші факти з історії становлення ЄС, а також предметний аналіз помилок та негативів на шляху до євроінтеграції дозволять Україні зменшити ризики і уникнути помилок. Важливим залишається питання підготовки кваліфікованих кадрів, спроможних працювати в нових умовах. Але це вже тема наступної лекції.

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ**

Рис.1. Інституціональна система Європейського Союзу

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні передумови євроінтеграції.
2. Які наслідки Другої світової війни сприяли інтеграційним процесам в країнах Західної Європи?

Питання для перевірки знань

Теоретичні:

1. Назвіть важливі для країн Європи події у сфері євроінтеграції з 50-х по 90-і роки ХХ ст.
2. Охарактеризуйте основні положення Маастрихтського договору країн Західної Європи.
3. Значення Ніццького договору в історії Євросоюзу.

Практичні (тести):

1. Копенгагенські критерії:
 - а) політичні, економічні, критерії членства;
 - б) соціальні, національні, оборонні.
2. Держави-засновники ЄС:
 - а) Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург (1952 р.);
 - б) США, Англія, Іспанія (1953 р.).
3. Держави першого розширення ЄС:
 - а) Великобританія, Ірландія, Данія (1973 р.);
 - б) Швеція, Данія, Норвегія (1983 р.).
4. Держави другого та третього розширення ЄС:
 - а) Греція (1981), Португалія, Іспанія (1986);
 - б) країни Бенілюкс (1986 р.).
5. Держави четвертого розширення ЄС:
 - а) Фінляндія, Австрія, Швеція (1995 р.);
 - б) Норвегія, Франція, Італія (1995 р.).

6. Держави п'ятого розширення ЄС:
 - а) Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія (2004 р.);
 - б) Ірландія, Італія, Іспанія, Франція, Німеччина (2007 р.).
7. Держави шостого розширення ЄС:
 - а) Румунія, Болгарія (2007);
 - б) Туреччина, Румунія, Болгарія (2007).
8. Складова ВВП на душу населення країн ЄС на 2007 рік:
 - а) 26,5 тис. дол. США;
 - б) 40,5 тис. дол. США.

Рекомендована література:

1. Європейський Союз. Консолідовані договори. – Київ: Вид. “Port-Royal”, 1999.
2. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Дорога в майбутнє – дорога в Європу. Європейська інтеграція України. – Київ, 2000.
3. Веселовський С.Г. Європейські політичні комунікації: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 1999.
4. Годун С.Д. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу: Навчальний посібник. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 1999.
5. Заблоцька Р.О. Сніжко О.В. Європейський валютний союз та європейські фінансові ринки: матеріали до курсів лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2000.
6. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2000.
7. Мінгазутдінов І.О. Міжнародна та європейська безпека: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 1998.

8. История европейской интеграции (1945-1994). /Под. ред. А.С.Намазовой, Б.Эмерсон. – Москва: ИВИ РАН, 1995.
9. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: Учебное пособие. – М.: Международные отношения, 2003. – 400 с.

ТЕМА 3. ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

**§1. Євроінтеграція як пріоритет
зовнішньополітичного курсу України.**

**§2. Загальна характеристика стану
відносин України з ЄС.**

§1. Євроінтеграція як пріоритет зовнішньополітичного курсу України

Місце, яке займає ЄС сьогодні у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення свідчать про ефективність обраної західними європейцями політичної філософії, а також стратегії, механізмів і методів інтеграції. Вивчення досвіду ЄС, як позитивного, так і негативного, дозволяє зробити кілька висновків.

Обрана форма інтеграції – компроміс, який, не вимагаючи створення федеративної структури, забезпечує більші масштаби співробітництва, ніж ті, які можливі на конфедеративних засадах. Згідно зі стратегією Моне-Шумана, держави не повинні одночасно відмовитися цілковито від суверенітету, але лише відкинути догму неподільності, не відмовитися від частки свого суверенітету на користь наднаціонального співтовариства у визначених сферах. Водночас держави-члени здійснюють контроль за використанням переданих ними повноважень і приймають рішення про подальший розвиток інтеграції.

Важливим уроком євроінтеграції є необхідність повсякчасного узгодження інтересів держав, які беруть участь у цьому процесі. У ході подолання численних криз у діяльності Співтовариства, які супроводжувались ультимативними вимогами учасників інтеграційного процесу, вироблена культура діалогу і компромісу, яка включає повагу і врахування інтересів усіх без винятку країн-партнерів.

Розв'язання задач, які стоять перед ЄС на початку XXI століття, ускладнює його майбутнє. Кардинальне розширення до кількох десятків країн детермінує радикальну конституційну реформу Євросоюзу. Реформи, які необхідні для ефективного функціонування ЄС після його розширення, були узгоджені під час Європейської ради в Німці (7-11 грудня 2000 р.) У Німці була також схвалена нова стратегія розширення ЄС, прийнята Радою ЄС 4 грудня 2000 р. Результатом стратегії є збільшення членів до 27 завдяки розширенню Євросоюзу в 2004-2007 роках.

Вихід ЄС на кордони з Україною вимушує нашу державу врахувати ряд нових особливостей двосторонніх відносин.

Неоднозначне ставлення населення Сходу і Заходу України до проблематики європейської та євроатлантичної інтеграції – наслідок розколу суспільства, особливо в питанні геостратегічного вибору держави, і це закономірний історичний процес. Адже Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів, у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника “США-ЄС-Росія”.

Контури цього трикутника ще не набули чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значущу роль Української держави в їх остаточному визначенні. Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або “буферною зоною” цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в за-

хідних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Така увага до України цілком зрозуміла, адже вона перша в Європі за територією (603,7 тис. кв. км.), п'ята за кількістю населення (47,0 млн. чол.). По кордонах наша держава межує з країнами ЄС – Польщею (542,3 км.), Словаччиною (98,7 км.), Угорщиною (135,1 км.) та Румунією (608,6 км.) На частку України припадає 40 % європейських чорноземів, вона має більш як на сто років запасів залізної, марганцевої, уранових руд та цінних металів, історичні і культурні передумови для участі у західноєвропейському економічному просторі.

Після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.) зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку. В той же час розширення ЄС і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно зумовили для України сприятливу ситуацію, відкриваючи для неї додаткові інтеграційні можливості, враховуючи її геополітичне розташування і наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій: *газопроводи “Прогрес”, “Уренгой–Помари–Ужгород”, нафтопровід “Дружба”, енергосистема “Мир”, 3-й та 5-й міжнародний Критський автотранспортні коридори, розгалужену прикордонну залізничну мережу та інше.*

§2. Загальна характеристика стану відносин України з ЄС.

Процес “великого розширення” ЄС 2004-2007 рр. за-свідчив завершення перехідного періоду постсоціалістичної трансформації і становлення нових європейських відносин. Цей процес, з огляду на *наближення до наших кордонів, вимагає визначитись з проблемою місця України в оновленій Європі. Адже Україна є важливим чинником безпеки на Європейському континенті, а також в трансатлантичному контексті. Вона робить значний внесок у підтримання належного рівня безпеки, що є надзвичайно важливо.*

З самого початку свого існування як незалежної держави Україна розпочала активну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, насамперед Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, а також Європейським банком реконструкції та розвитку.

Партнерський діалог Україна–ЄС розвивається під час проведення щорічних самітів Україна–ЄС за участю Президента України; Ради з питань співробітництва за участю Прем’єр-міністра України; Комітету з питань співробітництва; Комітету парламентського співробітництва; регулярних консультацій Україна-Трійка ЄС, постійних експертних консультацій. Між Україною та ЄС щорічно відбувається понад 80 офіційних зустрічей та консультацій на високому і експертному рівнях.

Протягом 10 років визначені і реалізуються 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС. Це: 1) енергетика, торгівля та інвестиції; 2) юстиція та внутрішні справи; 3) наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу; 4) охорона навколишнього середовища; 5) транспортна сфера; 6) транскордонне співробітництво; 7) співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Нинішній розвиток політичного діалогу між Україною та ЄС базується на впровадженні Україною та ЄС Стратегії інтеграції до ЄС, виконанні сторонами Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) та опрацюванні Плану дій (ПД) в рамках Європейської політики сусідства. Україна виходить з того, що реалізація зазначених документів має сприяти посиленню співпраці між Україною та ЄС в умовах розширення, створити необхідні умови для переходу в майбутньому до якісного нового рівня відносин з ЄС. Належна імплементація ПД повинна також сприяти поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та створити передумови для започаткування з ЄС зони вільної торгівлі. Кінцевою політичною метою ПД має стати укладення нової посиленої угоди з ЄС. Як зазначав у своєму виступі на Гельсінському саміті Україна ЄС Президент України, *“суть нового базового договору між Україною та ЄС – перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Для України дуже важливо, щоб нова угода не перетворилася на модернізовану угоду про партнерство й співробітництво. Положення угоди повинні містити конкретні цілі та строки їх досягнення, а також чітко визначені дії”*.

Динамічно розвивається **торговельно-економічне співробітництво** між Україною та Європейським Союзом. З року в рік стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. На сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі (на 27 країн-членів ЄС припадає 30% зовнішньоторговельного обороту України).

Україна та ЄС активно співпрацюють у рамках Робочої групи з питань розгляду заявки України на **вступ до СОТ**. ЄСівська сторона на постійній основі підтримує Україну як у багатосторонньому, та і двосторонньому переговорному

процесах у рамках СОТ. Після підписання у 2003 р. Двостороннього протоколу щодо доступу до ринків товарів та послуг в рамках СОТ сторони працюють над узгодженням проекту Звіту Робочої групи. Сьогодні усі необхідні закони з сотівських питань в Україні прийняті.

Україна активно взаємодіє з ЄС у сфері боротьби з нелегальною міграцією, реадмісії, боротьби з організованою злочинністю і тероризмом, здійснює активне реформування прикордонного менеджменту, міграційно-візової політики та відповідної правової бази.

Наведені факти надзвичайно важливі для об'єктивної оцінки історичних передумов євроінтеграційних устремлень України.

Однак, за оцінками експертів, Україна в найближчі роки вряд чи зможе досягти рівня відповідності критеріям, за якими визначається готовність країн-кандидатів до повноцінного членства в ЄС. Ми маємо пройти складний і довгий шлях наближення до західноєвропейських економічних, суспільно-політичних і соціальних стандартів.

Своє головне завдання Україна на теперішньому етапі вбачає в утвердженні європейських цінностей і стандартів у політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому – запорука суспільної стабільності і сталого розвитку нашої держави. Про це свідчать пріоритети співробітництва між Україною та ЄС на 2007 рік, а саме:

1. Ведення переговорів щодо укладення нового базового договору між Україною та ЄС на заміну Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.
2. Започаткування переговорів щодо укладення Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС після вступу до СОТ.
3. Реалізація завдань, окреслених в Угоді про спрощення візового режиму та про реадмісію між Україною та ЄС,

продовження візового діалогу у напрямі запровадження безвізового режиму у довгостроковій перспективі та інше.

Паралельно з курсом України на європейську вона тримає чіткий орієнтир і на євроатлантичну інтеграцію. Україна є членом однієї з провідних євроатлантичних безпекових структур – Організації безпеки та співробітництва в Європі.

Залишаючись поза межами Євросоюзу, Україна успішно асоціюється з процесом здійснення **спільної європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО)**. Наша держава бере участь у поліцейських місіях ЄС в Боснії і Герцеговині та Республіці Македонія. Зміцненню правової основи цієї співпраці слугуватиме укладення Угоди про участь України в операціях Європейського Союзу з врегулювання кризових ситуацій, а також про безпекові процедури обміну інформацією, яке очікується ближчим часом. ЄС визнає також важливу роль України у забезпеченні безпеки і стабільності на континенті, а також її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері, що підтверджується практикою запрошення нашої держави до проведення військових навчань за участю підрозділів ЄС.

Слід об'єктивно відмітити, що питання євроатлантичної інтеграції України – принципові для суспільства. Якщо західні області держави на 35-60% підтримують ідею інтеграції з НАТО, то східні області в основному категорично проти цього.

Але об'єктивна оцінка ситуації свідчить, що курс України на інтеграцію до євроатлантичних структур базується на потужній нормативній базі. Це засвідчують такі документи, як:

- “Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору” від 9 липня 1997 р.;

- щорічні “Плани дій Україна–НАТО”;
- резюме до Цільового плану “Україна–НАТО” на 2006 рік;
- поглиблення співпраці “Україна–НАТО” (заходи від 21 квітня 2005р.);
- Закон України № 964-IV “Про Основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р.;
- Державна програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 рр.;
- Указ Президента України № 6481/2004 “Про Воєнну доктрину України” від 15 червня 2004 р. та інші.

Прибічники вступу до НАТО беззастережно запевняють, що у разі вступу до НАТО українські оборонні підприємства вийдуть на європейський ринок озброєнь, будуть залучені до проектів із розробки, виробництва та придбання озброєнь, в Україну прийдуть технології. У найближчій перспективі на такий сценарій можна сподіватися з двох причин: *по-перше*, європейські держави дбають передусім про власні робочі місця; *по-друге*, просування на високотехнологічні ринки можливе за умов високої конкурентоспроможності продукції, що для більшості українських підприємств є поки що недосяжним критерієм. Поширена теза стосовно **кардинального впливу вступу до НАТО на прихід в Україну інвестицій** також не беззастережна.

Згідно з результатами соціологічного опитування Центру Разумкова (жовтень 2006 р.), більшість громадян України (понад 53%) сприймають **НАТО як агресивний блок**. Цьому сприяє поширення недостатньо аргументованої (а найчастіше – взагалі не аргументованої) інформації про Альянс.

Дуже популярним серед політичних опонентів євроатлантичного курсу України та поширеним серед аудиторії їхніх слухачів є міф про **наближення “військових армاد НАТО” до кордонів Росії й України, розміщення баз**

Альянсу на нашій території. Насправді НАТО не має постійного угруповання військ. Об'єднанні збройні сили НАТО – це структура, яка заповнюється за необхідністю державами-учасниками. В той же час плани НАТО стосовно розміщення в Чехії та Польщі системи ПРО насторожено сприймаються значною частиною населення України.

Питання для обговорення:

1. Чому інтеграція до ЄС стала пріоритетом зовнішньої політики України?
2. Назвати особливості відносин України з ЄС.

Питання для перевірки знань

Теоретичні:

1. Яке місце України в геополітичному просторі сучасності?
2. Особливості відносин України з ЄС (загальна оцінка).

Практичні:

1. Які наслідки для України мало розширення ЄС в 2004-2007 рр.:
 - а) позитивні..... (обґрунтувати);
 - б) негативні (обґрунтувати);
 - в) ніякі..... (обґрунтувати).
2. Коли, де і які критерії вступу до ЄС були визначені:
 - а) червень 1993 року в Копенгагені: “політичний”, “економічний”, “критерії членства”, “незалежний”;
 - б) червень 1973 року в Брюсселі: “соціальний”, “оборонний”, “економічний”;
 - в) червень 1993 року в Лондоні: “політичний”, “економічний”, “критерії членства”.
3. Підписання Україною договору про вступ до Світової організації торгівлі відбулося:
 - а) 1 травня 2004 р.; б) 21 листопада 2004 р.; в) ще не підписаний.

4. Кількість країн-членів Робочої групи, яка розглядає заявку на вступ до СОТ:
 - а) 49 країн; б) 150 країн; в) 25 країн.
5. Які країни-сусіди України стали членами ЄС і коли:
 - а) Польща, Білорусь, Угорщина у 2004 р.;
 - б) Польща, Угорщина, Румунія у 2002 р.;
 - в) Польща, Словаччина, Угорщина у 2004 р.

Рекомендована література:

1. “План дій Україна - Європейський Союз”. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arg.com.ua).
2. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу (Інтернет-джерела ЄС: www.arg.com.ua); “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”. Закон України №357-ХІV від 24 грудня 1998 року; “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття”. Закон України № 2322-ІІ від 28 березня 2001 року.
3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 11.06.1998 р.
4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 14.09.2000 р.
5. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. – Страсбург, 1998 р. – С. 123.
6. Там само. – Додатковий протокол №2 //Додаток. – С. 127-128.
7. Що таке Угода про партнерство та співробітництво: Довідник .- К.: Комісія Європейського Співтовариства, 1998. – 97 с.
8. “Про транскордонне співробітництво”. Закон України № 1861 від 24 червня 2004 р. (<http://www.zakon.rada.dog.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).

9. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – С.145-146.
10. Регіональна політика України: формування соціально-гуманітарних пріоритетів розвитку //Український незалежний Центр політичних досліджень; За заг. ред. Ю.Тищенко. – К., 2006. – С.5.
11. “План дій Україна - Європейський Союз”. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arg.com.ua).
12. Казакевич Г., Титаренко О. Європейська політика сусідства // Історія, теорія і практика європейської та євроатлантичної інтеграції України: Енциклопед. довід. /С.О.Телешун (кер. твор. кол.); За заг. ред. В.Д.Бакуменка, С.О. Телешуна. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – С. 91-92.
13. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: Монографія /За ред. О.С.Власюка. – К.: НІСД, 2006. – С. 463.
14. Шпек Р. Європейська політика сусідства очима європейського сусіда //“2000”. – 2007. – 2 березня.
15. Хюбнер Д. “Соединя разъединенное: нам нужны соседи” //“2000”. – 2007. – 11 травня.
16. Лидеры Германии, Франции и Польши хотят заключить новое соглашение с Украиной //Джерело: <http://www.unian.net/rus/news/06.12.2006>.
17. ЄС готовий з 2007 року обговорювати нову угоду з Україною //Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
18. Україна та Євросоюз парафували погодження про спрощення візового режиму //Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
19. Членство України в ЄС можливе //Джерело: <http://www.obozrevatel.com.ua>.

20. Зовнішньополітичний квартет: какофонія тактики, гармонія стратегії // Дзеркало тижня. – 2006. – 30 грудня.
21. 11 мільярдів євро – на програми Європейської політики сусідства // Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.ces.eu.int>.
22. Путин В.: “А народ - то спросили украинский?” // “2000”. – 2007. – 14 червня.
23. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. – К.: “Либідь”, 2005. – С. 268.
24. Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.” – К., 2006. – С. 145-146.

МОДУЛЬ II.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

ТЕМА 4. ІСТОРІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

§1. Етапи руху України до Європейської спільноти.

§2. Державна політика України у сфері європейської інтеграції.

Актуальність теми:

Після того, як Україна стала незалежною, перед керівництвом країни постали серйозні проблеми. До 1993 року західні країни розглядали події в Україні без цікавості, приділяючи повну увагу Росії, яка одержувала від Заходу значну допомогу. Таке ставлення до України змінилось з 1994-1998рр. після початку дії Угоди про Партнерство і Співробітництво з ЄС.

За час співпраці Україна і ЄС узгодили і затвердили інституційно-правові та економічні складові двосторонніх відносин. Державна геополітика України у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції стала динамічно-послідовною і передбачуваною для ЄС, що дає перші відчутні результати.

Про що свідчить:

- надання Україні статусу країни з ринковою економікою;
- підписання ЄС Угоди з Україною про спрощення візового режиму та реадмісію;

- сприяння у прискоренні процесів на шляху України до СОТ;
- активізація і об'єднання спільних зусиль України і ЄС відносно нової Угоди про Партнерство і Співробітництво;
- виконання Україною домовленостей щодо співпраці у сфері безпеки та галузі оборони з євроатлантичним блоком;
- результативність і послідовність дій по лінії самітів "Україна-ЄС" та щорічних цільових планів "Україна-НАТО", інше.

Реальні можливості обох сторін ще не задіяні в повному обсязі. Тому необхідно послідовно і планово знімати існуючі проблеми на шляху до ЄС, використовуючи досвід наших сусідів — країн, що входять в ЄС: Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, співпраця з якими видозмінюється відносно вимог Євросоюзу до своїх членів.

§1. Етапи руху України до Європейської спільноти

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про Партнерство та Співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. Угода була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 р. та набула чинності 1 березня 1998 р. після її ратифікації 15 державами-членами ЄС.

11 червня 1998 р. Президент України затвердив Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, а 14 вересня 2000 р. – Програму інтеграції України до ЄС, яка є головним інструментом підготовки нашої держави до інтеграції в Євросоюзу. Вона реалізується на основі щорічних планів дій.

Згідно з Указом Президента України у 2002 році утворено Державну раду з питань європейської і євроатлантичної інтеграції, яку очолює Президент України.

Підтвердженням незмінності стратегічного курсу України на європейську інтеграцію стало Послання Президента України до Верховної Ради України **“Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки”** (травень 2002 р.). У ньому визначена стратегія економічного та соціального розвитку України на наступне десятиріччя, практична реалізація до 2011 року завдань, пов’язаних із створенням внутрішніх передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС.

Значною подією стало схвалення у грудні 2001 р. **Плану дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ**. Він передбачає поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у таких сферах, як протидія нелегальній міграції та торгівлі людьми, боротьба з тероризмом, організованою злочинністю, відмиванням коштів, наркобізнесом, незаконною торгівлею зброєю, контрабандою, а також допомогу нашій державі у наближенні законодавства до норм та стандартів ЄС.

Важливе значення для розвитку двостороннього співробітництва мав **Копенгагенський саміт Україна – ЄС (липень 2002 р.)**. Він підтвердив взаємну зацікавленість сторін у посиленні співпраці у галузі юстиції та внутрішніх справ. ЄС привітав зусилля України, спрямовані на розвиток системи ефективного і комплексного управління кордоном по всьому його периметру. Важливим підсумком саміту стало рішення про підготовку **Спільної доповіді про стан виконання УПС**.

11 березня 2003 р. Єврокомісія офіційно розповсюдила Звернення (Комунікацію) до Європейської Ради та Європейського Парламенту “Ширша Європа”.

З 14 країн, відносини Євросоюзу з якими визначаються концепцією **“Ширшої Європи”**, на першому етапі **Плани дій** будуть готуватися лише з 4-6 країнами, у тому числі з Україною.

В документі підкреслюється, що “згідно зі статтею 49 Угоди ЄС кожна європейська країна, яка поважає і дотримується принципів фундаментальних свобод, демократії, прав людини, верховенства закону, може претендувати на вступ до Європейського Союзу, а чітке визнання прав таких держав, зокрема України, які відкрито висловлюють свої прагнення набути членства в ЄС, за умов досягнення ними всіх необхідних політичних та економічних критеріїв, повинно виступати потужним стимулом їхнього співробітництва в рамках концепції Ширшої Європи”.

В резолюції, зокрема, рекомендується поширити на Україну діяльність Європейського інвестиційного банку; підкреслюється важливість надання підтримки зі вступу до СОТ.

В свою чергу, Верховна Рада України у червні 2002 р. ухвалила **Звернення до Європейського парламенту та парламентів держав-членів ЄС, в якому закликала їх підтримати євроінтеграційний курс України.**

А за результатами парламентських слухань, які відбулися 20 листопада 2002 р., Верховна Рада України ухвалила **постанову “Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом”**. Схвалення конституційною більшістю цієї постанови підтвердило європейську налаштованість вищого законодавчого органу України, його готовність посилювати свою роль у реалізації державного курсу на європейську інтеграцію, консенсус усіх гілок влади щодо стратегічної мети – набуття нашою державою повноправного членства в Європейському Союзі.

Надзвичайно насиченим для руху до європейської інтеграції України видався 2003 рік. 11 березня ц.р. Європейська комісія оприлюднила нову концепцію відносин з новими сусідами «Ширша Європа - Сусідство: новий вимір відносин

з нашими східними та південними сусідами». Метою цієї концепції, за визначенням Європейської комісії, є утворення зони процвітання та добросусідства - кола друзів, з якими вона матиме тісні мирні стосунки та буде співпрацювати.

Коментуючи нову концепцію, голова Представництва Європейської комісії в Україні Норбер Жустен зазначив: «Я знаю, українцям не подобається слово «сусід», але замість того, щоб прив'язуватись до одного слова у посланні обсягом 27 сторінок, яке, зрештою, стосується й інших, крім України, «сусідів», для яких приєднання було абсолютно чітко виключене, важливо підкреслити дві головні ідеї нових рамок відносин.

По-перше, Україні пропонується новий курс, що включає, між іншим, перспективу тіснішої інтеграції в єдиний ринок ЄС, преференційних торговельних відносин, подальшого співробітництва у сфері культури та взаєморозуміння, інтеграції у транспортну, енергетичну та телекомунікаційну європейські мережі та європейський дослідницький простір.

По-друге, новий вимір забезпечують нові конкретні інструменти, зокрема участь у європейських програмах і діях, нові джерела фінансування».

Серед першочергових завдань євроінтеграції України – вступ до СОТ. **По-перше,** набуття членства в цій організації дає змогу нашій державі стати не лише повноправним гравцем на світовому ринку, але й брати участь у формуванні якісно нових параметрів світової торгівлі. **По-друге,** вступ до СОТ - це і дуже важливий крок, оскільки економіка країни вийшла на новий етап, коли логіка її подальшого розвитку вимагає потужних ринкових стимулів. Вступ до СОТ має стати найголовнішим кроком не лише в бік інтеграції до світової системи торгівлі, але й європейської інтеграції України.

Надзвичайно значні зміни в геополітиці Європи відбулись після розширення ЄС (2004 – 2007 рр.) і виходу на

кордони України надпотужного економічного гравця — Європейського Союзу.

На думку В.Чалого, викладену ще у 2001 р., нову політичну ситуацію навколо України у зв'язку з розширенням ЄС визначають певні фактори:

1. Безпосереднє сусідство України з ЄС об'єктивно посилить його вплив на нашу країну, адже Євросоюз зацікавлений у забезпеченні миру і стабільності поблизу своїх кордонів. В інтересах Євросоюзу – мати сусідами політично стабільні, демократичні та економічно розвинуті держави з прогнозованою і дружньою зовнішньою політикою.

2. Наближення ЄС до українських кордонів на фоні розвитку Спільної європейської політики безпеки і оборони дозволить Україні взяти активнішу участь у зміцненні безпеки на континенті.

3. Безпосереднє сусідство з ЄС сприятиме активнішому запровадженню в Україні європейських норм і стандартів у всіх сферах життєдіяльності. Увійшовши до Євросоюзу, сусідні країни будуватимуть відносини з нашою державою на основі норм і правил ЄС та орієнтуючись на Спільну стратегію ЄС щодо України.

4. Вступ до ЄС держав, з якими Україна має традиційно добрі відносини, та отримання ними відповідних квот у керівних органах Союзу (Рада ЄС, Європейська комісія) може сприяти просуванню українських інтересів у ЄС.

Триває дискусія щодо можливих темпів та термінів вступу України до ЄС. Нагадаємо, на щорічній конференції Україна - ЄС, яка проходила у березні 2003 р. в Брюсселі, Президент Європейської комісії Р.Проді відзначив, що вступ України до ЄС у найближчі десять років не стоїть на порядку денному, але на далеку перспективу питання про членство України лишається відкритим.

В. Посельський, наголошуючи на тому, що темпи просування України до об'єднаної Європи визначатимуться перш за все її (України) внутрішнім рухом до загальних цінностей та стандартів ЄС, пропонує такий сценарій інтеграції нашої держави до ЄС.

Перший етап (2005-2007 рр.) - стати «найкращим сусідом». У цей період українське керівництво розпочинає масштабну програму європеїзації та соціально-економічної модернізації країни

Другий етап (2007-2010 рр.) - стати країною - кандидатом на членство в ЄС. Отримавши підтвердження своїх перших успіхів від Єврокомісії, український уряд подає офіційну заявку на членство в ЄС. Беручи до уваги досягнуті результати й глибокі реформи, що тривають, Євросоюз визнає за Україною статус країни-кандидата й приймає рішення про початок переговорів щодо вступу.

Третій етап (2010-2015 рр.) - на цьому завершальному етапі зближення Україна та ЄС переходять до повної лібералізації торгівлі й ведуть **переговори про вступ**. Залежно від того, скільки часу триватимуть ці переговори й ратифікація угоди про приєднання, Україна зможе стати офіційним членом ЄС у період 2015-2019 рр.

У зв'язку з цим набуває важливого значення аналіз сучасних євроінтеграційних стратегій, який має спиратись на такі принципові підходи. **По-перше**, як свідчить досвід країн Центральної та Східної Європи, Євросоюз не є закритим клубом для «обраних», а перетворюється на співтовариство держав, які поділяють демократичні цінності і норми політичної поведінки. **По-друге**, головні причини відсутності прогресу у відносинах Україна - ЄС знаходяться в Україні, а не поза її межами. **По-третє**, найвагомим чинником інтенсифікації процесу вступу є політична воля

еліти, яка має бути спрямована на проведення внутрішніх реформ на основі фактичної, а не лише формальної відповідності євростандартам. Сьогодні Захід вітає європейську орієнтацію нашої держави, але Україна повинна здійснити чимало перетворень, перш ніж стати асоційованим, а згодом і повноправним членом.

§2. Державна політика України у сфері європейської інтеграції

Як відомо, базовим документом, що визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС, є Угода про Партнерство і Співробітництво (1994-1998). Угода – важливий крок до залучення України у правове поле єдиного ринку України, а також ГААТ/СОТ.

УПС передбачає заснування інституцій для забезпечення виконання Угоди, які остаточно сформувались до 1998 р. Це передусім:

I. Рада з питань співробітництва між Україною і ЄС. Її головне призначення – нагляд за виконанням УПС, надання рекомендацій, визначення пріоритетів у співробітництві.

З української сторони Раду очолив прем'єр-міністр, а до складу увійшли члени уряду. Засідання ради проводяться не менше одного разу на рік. Посаду голови ради по черзі обіймають представники Євросоюзу і Уряду України.

II. Комітет із питань співробітництва між Україною і ЄС.

Він покликаний готувати засідання Ради, забезпечувати нагляд за виконанням УПС у період між засіданнями Ради. З української сторони головою Комітету призначено Романа Шпека.

III. Комітет з парламентського співробітництва – форум для політичного діалогу між парламентарями ЄС

і України. Комітет обмінюється інформацією з Радою і уповноважений надавати їй інформацію.

Загальний механізм інституціонального співробітництва України з ЄС виглядає так.

Угода визначила 28 сфер співробітництва, вона доповнилась галузевими Угодами:

- про торгівлю текстильними виробами (5 травня 1993 р.);
- про створення Контактної групи по вугіллю і сталі (8 червня 1994р.);
- про торгівлю сталеварними виробами (15 липня 1997 р.);
- про співробітництво України з Євросоюзом у галузі ядерної безпеки (23 липня 1994 р.) та інші.

Наступним кроком України на шляху євроінтеграційних прагнень став **Указ Президента України від 11 червня 1998 р. про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС**, яка визначала пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 р. з метою створення необхідних передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС. Ця стратегія враховує положення спільної позиції ЄС, щодо

України від 9 квітня 1994 р. та 28 листопада 1994 р., Спільної Стратегії ЄС щодо України від 11 грудня 1999 р., а також відповідних рішень Ради ЄС, декларацій ЄС щодо України.

Важливим кроком для реалізації Стратегії стала національна **Програма інтеграції України до ЄС** (та галузевих програм). Програмою визначено короткострокові (2000-2001 рр.), середньострокові (2002-2003 рр.) та довгострокові (2004-2007 рр.) завдання інтеграції України до ЄС.

У Програмі інтеграції України до Європейського Союзу (затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2000 року N1072/2000) **вказані пріоритети регіональної політики та регіонального співробітництва України у контексті наближення до ЄС**. Зокрема, серед довгострокових пріоритетів регіональної політики (2004-2007 роки) знаходимо:

- набуття членства у СОТ: заходи у Спільній політиці та політиці безпеки;
- підготовка на основі створеної нормативної бази та апробованих механізмів регіонального розвитку Національної програми регіонального розвитку України;
- сприяння розвитку внутрішніх міжрегіональних зв'язків, зовнішнього міжрегіонального та транскордонного співробітництва;
- створення системи моніторингу розвитку регіонів, яка відповідатиме стандартам ЄС;

Пріоритетами регіонального співробітництва на період 2000-2007 років є:

- **формування соціально-економічного середовища**, яке забезпечить активне залучення ринкових структур до процесу регіонального співробітництва;
- **реалізація єдиної транспортної політики** щодо митних переходів та головних транспортних напрямків, будівництва автомагістралей і головних доріг, розвитку

регіональної системи залізниць, будівництва регіональних аеропортів, розвитку регіонального повітряного транспорту в рамках єврорегіонів;

- **формування конкурентної економічної структури єврорегіонів:** прискорення економічної трансформації та ефективної утилізації природних ресурсів, поширення технологічних інновацій і подальший розвиток інфраструктури, яка необхідна для запровадження цих інновацій, активізація бізнесу, впровадження спільних проектів у цих галузях господарського комплексу та інше.

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.» (травень 2002 р.) були визначені практичні кроки України у напрямі європейської інтеграції для створення впродовж 2002-2011 рр. необхідних передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС. Але в силу різних обставин усі терміни інтегрування значно змінились про що свідчить фактичний стан справ. Передбачалося:

- ◆ **2002-2003 рр.** - набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі;
- ◆ **2003-2004 рр.** - проведення переговорного процесу і підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Зміна Угоди про Партнерство і Співробітництво на європейську Угоду про асоціацію України та ЄС визначатиме новий формат відносин, який відповідав би довгостроковим інтересам України, і наблизитиме її до кінцевої мети - набуття повноправного членства в Євросоюзі;
- ◆ **2003-2004 рр.** - проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що передбачає функціонування ринкових інститутів,

гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні й недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, застосування відповідних правил походження товарів, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;

- ◆ **2002-2007 рр.** - приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;
- ◆ **2004-2007 рр.** - виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна буде краще інформована про внутрішні перетворення в Євросоюзі, братиме неформальну участь у переговорах стосовно різних питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримає полегшений та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;
- ◆ **2005-2007 рр.** - проведення переговорного процесу і створення Митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;
- ◆ **2007- 2011 рр.** - повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі;
- ◆ **2011 р.** - створення реальних передумов для вступу України до ЄС.

Надзвичайно цікавими є положення, вкладені в проект **Національної стратегії України**, розробленої за підтримки Президента України.

У Національній стратегії сформульовані **організаційні** вимоги до втілення європейського вибору України. Серед них – адміністративна реформа, **підготовка кадрів** та людські ресурси, **інформаційна** діяльність, **участь** міжнародних фі-

нансових установ у реалізації Національної стратегії європейської інтеграції України.

Національна стратегія містить конкретні завдання, що впливають із процесу пристосування до європейських стандартів у період до переговорів про членство, у ході переговорів, а також на першому етапі членства. У документі систематизовано попередні інтеграційні заходи, визначено пріоритети, окреслено ключові елементи процесу приведення у відповідність до умов ЄС і можливі проблеми, які несе з собою інтеграція. Враховано також існуючі Плани дій і створено підґрунтя для формування нових програм і планів, умови їхнього виконання. Стратегія, таким чином, охоплює всі аспекти політичного, економічного і соціального життя.

Реалізація національної стратегії значно вплине на форми і методи діяльності центральних і місцевих органів влади. Їхня структура буде використана і пристосована до нових завдань. **Суб'єктами, на які покладається виконання Національної стратегії, є:**

- ◆ Президент України;
- ◆ Кабінет Міністрів України;
- ◆ Міністерство закордонних справ;
- ◆ галузеві міністерства та інші органи виконавчої влади;
- ◆ регіональні та місцеві державні органи влади і органи самоврядування;
- ◆ дипломатичні представництва України, зокрема в державах - членах ЄС та державах, що є асоційованими членами ЄС;
- ◆ неурядові організації, характер діяльності яких пов'язаний з процесом модернізації.

Перелічені інституційні структури вже сьогодні діють в Україні. Але Національна стратегія ініціює створення нового державного органу, на який буде покладено головну

координуючу роль. Таким органом може стати Комітет європейської інтеграції, який очолить прем'єр-міністр України. Виконавчим органом Комітету має стати його Секретаріат.

Система державного регулювання процесом євроінтеграції повинна здійснюватися на трьох рівнях:

- 1) **оперативному** – міністрами або заступниками міністрів, відповідальними за європейську інтеграцію;
- 2) **стратегічному** – Комітетом європейської інтеграції;
- 3) **робочому** – керівниками підрозділів європейської інтеграції відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Серед кроків, які повинна зробити Україна на шляху до визначеної мети – входження на повноправних засадах до Європейського Союзу.

Надзвичайне значення для корегування взаємовідносин і внесення необхідних коректив у перспективу партнерства, економічної інтеграції та співробітництва має **План дій: Україна–ЄС**, підписаний 20 лютого 2005 року, в якому зазначені нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва, а саме:

- Перспектива просування **за рамки партнерства до значного рівня інтеграції**, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС, та можливість для України брати зростаючу участь у ключових аспектах політики та програм Європейського Союзу;
- Збільшена фінансова підтримка: надання ЄС фінансової допомоги Україні сприятиме виконанню заходів, які визначені у цьому документі. Крім того, Європейська Комісія розробила **новий Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП)**, який надаватиме допомогу Україні, у т.ч. у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва між Україною та державами-членами ЄС. Також через Європейський ін-

- вестиційний банк надаватиметься підтримка проектам, що потребуватимуть інвестицій в інфраструктуру;
- Поглиблення торговельних та економічних відносин, включаючи перегляд передумов створення Зони вільної торгівлі після вступу України до СОТ;
 - Розглянута можливість укладення нової посиленої Угоди, рамки якої буде визначено за результатами досягнення цілей цього Плану дій та загального розвитку відносин Україна – ЄС. Доцільність нових договірних зобов'язань розглядатиметься у належний час та інше.

Пріоритети Плану дій Україна–ЄС.

Серед зазначених пріоритетів особливу увагу слід приділити:

- вступу до СОТ;
- поступовій ліквідації обмежень та нетарифних бар'єрів, які перешкоджають двосторонній торгівлі та реалізації необхідних регулятивних реформ;
- поліпшенню інвестиційного клімату шляхом запровадження недискримінаційних, прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу, спрощених адміністративних процедур та боротьби з корупцією;
- поступовому наближенню законодавства, норм та стандартів України до законодавства, норм та стандартів Європейського Союзу; подальшому посиленню дієздатності адміністративних та судових органів (на основі Закону України від 27 листопада 2003 р. “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Євросоюзу”).

В Україні нормативні акти, що регулюють будь-які відносини, поділяються за певною класифікацією, яка визначає місце норми в механізмі правового регулювання, тобто ство-

рює певну структуру юридичної значимості нормативних актів. **Сьогодні система юридичних норм, тобто визначені джерела права, що регулюють правове поле європейської та євроатлантичної інтеграції, виглядає наступним чином:**

- ◆ міжнародно-правові акти і угоди, підписані і ратифіковані в установленому порядку в Україні;
- ◆ закони України;
- ◆ підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать нормативно-правові акти, підписані президентом України, урядом України тощо;
- ◆ підзаконні акти місцевого рівня.

Ця система встановлює пріоритетність норми, що регулює певну сферу суспільних відносин. Отже, в Україні діє примат міжнародного права, а система національних нормативно-правових актів у відповідності до діючих міжнародних норм покликана розширяти, розвивати і адаптувати вимоги міжнародних норм до особливостей і відмінностей країни.

Важливе значення мають євроінтеграційні аспекти **Програми діяльності Кабінету Міністрів України “Назустріч людям” (2006)**. У сфері європейської та євроатлантичної інтеграції Програма передбачає:

- ухвалити оновлену Національну стратегію європейської інтеграції України;
- створити засадничу базу для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та сформувавши в суспільстві стійку проєвропейську більшість;
- активізувати виконання положень Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС;
- реалізувати заходи у рамках Плану дій “Україна-ЄС”;
- адаптувати у взаємодії з Верховною Радою законодавство України до законодавства ЄС; забезпечити експертну та фінансову підтримку цього процесу з боку ЄС;

- розробити разом з ЄС нову стратегію відносин “Україна–ЄС”, яка передбачала б перспективу членства України в ЄС; поширити на Україну окремі елементи передвступної стратегії ЄС;
- забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів для роботи на євроінтеграційному напрямі;
- продовжувати участь у заходах в рамках “Програми за ради миру” та Ради євроатлантичного партнерства;

у сфері інтеграції до світової економіки:

- завершити до кінця поточного року переговornий процес з країнами-членами СОТ та забезпечити вступ України до цієї міжнародної організації;
- здійснити комплекс заходів щодо закріплення провідної ролі України в транзиті енергоносіїв з Російської Федерації та інших країн СНД до країн ЄС;
- активізувати діяльність щодо створення ефективних транспортних коридорів і співпрацю з ЄС та окремими європейськими країнами щодо реалізації проектів транс’європейських транспортних коридорів;
- підтримати зусилля усіх українських підприємців щодо інвестування коштів у виробничі об’єкти за кордоном, насамперед у країнах ЄС, для більш активного освоєння нових ринків.

Ці питання першочергового значення, безумовно, будуть корегуватись завдяки спільному розумінню проблем відносин. Адже поряд з позитивами зростаючої динаміки і результатами на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції існує багато проблем, окремих неузгодженостей та протиріч, про що свідчать політичні заяви керівників провідних європейських держав-членів ЄС відносно термінів вступу України в Європейський Союз.

Враховуючи зазначене, актуальною для України, на наш погляд, є необхідність сконцентрувати зусилля на наступному:

По-перше, об'єднати і скоординувати зусилля Президента, Кабінету Міністрів і Верховної Ради для успішного вирішення завдань європейської та атлантичної євроінтеграції України.

По-друге, поряд з вирішенням важливих політичних, економічних критеріїв і критеріїв членства в ЄС, реалізувати положення про необхідність ведення роз'яснювальної роботи з населенням щодо вступу України в СОТ, ЄС, НАТО.

По-третє, використати і можливості, які надає Україні вступ до Євросоюзу сусідніх держав – Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та **мінімізувати негативи розширення ЄС**, як-от: введення візового режиму, проблеми біженців, транзитної міграції та інше.

По-четверте, запровадження Євросоюзом щодо України преференцій в рамках Генеральної схеми преференцій ЄС, що знизило б імпорتنі тарифи на важливі для України товари (метал, зерно, добрива, насіння) і таким чином скористатись перевагами спільного євросоюзівсько-українського кордону.

По-п'яте, вироблення спільних поглядів на цілі і завдання українсько-європейських та українсько-євроатлантичних відносин, в тому числі й на перспективи державної стратегії європейської інтеграції. Адже сьогодні сторони по-різному бачать майбутнє своїх двосторонніх відносин. **Євросоюз виявляє стійкий намір не враховувати бажання України стати асоційованим членом співтовариства, а веде лінію на розвиток відносин з Україною лише у рамках Європейської політики сусідства, уникаючи прямих розмов про термін вступу нашої держави до ЄС.**

Отже, на порядок денний висувається завдання вироблення нового формату двосторонніх відносин з ЄС, який би поєднав у собі ідеї “сусідства”, “партнерства”, “асоціації” у рамках так званої “регіональної співпраці на східних кордонах ЄС”.

По-шосте, партнерське залучення України до створюваної ЄС власної системи безпеки та оборони, яка не буде альтернативою НАТО, а створюється в його межах. Слід активно пропонувати свою участь в ній, що дасть не лише оборонний, а й економічний та в цілому інтеграційний ефект.

Отже, Україна перебуває на важливому етапі пошуку свого місця в новій системі міжнародної Спільноти, побудові нових відносин з європейськими структурами. Велика держава Україна має вигідне геополітичне розташування і всі умови для сталого розвитку. Досягти цього можливо тільки за чітко спрямованої, виваженої політики, створення чіткої законодавчої та нормативно-правової бази, відповідних інституцій, які відкривають широкі можливості для реалізації планів економічного і соціального розвитку, національної безпеки і дозволяють зайняти гідне місце у Європейській спільноті незалежних держав.

У процесі європейської та євроатлантичної інтеграції, реалізуючи стратегію і тактику інтеграційних процесів, слід пам'ятати прогнози і застереження щодо впливу розширень ЄС 2004 – 2007 рр. на Україну.

Позитивні політичні наслідки процесу розширення ЄС для України: сусідство з політично стабільними, демократичними правовими державами; запровадження демократичних стандартів; чітка координація зовнішньої політики; врегулювання режиму Державного кордону України; приєднання до Спільної європейської політики безпеки і оборони; можливості лобювання інтересів України всередині ЄС; більш

ефективне регіональне співробітництво з сусідніми країнами-членами ЄС; використання досвіду інтеграції до ЄС.

Негативні політичні наслідки процесу розширення ЄС для України: впровадження жорсткого прикордонного та візового режиму з сусідами України; перетворення з транзитної держави на країну-накопичувач нелегальних мігрантів; скорочення туристичних, ділових контактів та ускладнення в обміні робочою силою; надпотужна конкуренція ЄС у виробництві сільськогосподарської продукції, металургійної промисловості та інше. Рішення Гельсінського саміту “Україна – ЄС” . Угода про реадмісію і пом’якшення візового режиму.

(Використано матеріали з “Основ європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник./ За ред. В.П.Горбуліна. – 2006. – С.186-187.)

Питання для обговорення:

1. Передумови співпраці України з Європейським Союзом.
2. Базові нормативно-правові документи євроінтеграційного спрямування України.
3. Основні завдання і цілі УПС.
4. Особливості концепції ЄС “Ширша Європа–сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами”.
5. Структура органів державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Охарактеризуйте основні нормативно-правові документи євроінтеграційного та євроатлантичного характеру і обґрунтуйте передумови співпраці України з ЄС та НАТО.

2. У чому полягає особливість державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції.

Практичні (тести):

1. Угода про Партнерство і Співробітництво з ЄС ухвалена і ратифікована:
а) 1994 і 1998 рр.; б) 1992 і 1994 рр.; в) 1998 і 2006 рр.
2. Стратегія і Програма інтеграції України до Євросоюзу ухвалені:
а) 1998 та 2000 рр.; б) 2000 та 2002 рр.; в) 1992 та 2004 рр.
3. Які країни – члени ЄС стали сусідами України і коли:
а) Румунія – 2007 р., Польща, Словаччина, Угорщина – 2004 р.;
б) Чехословаччина, Угорщина, Польща, Румунія – 2007 р.;
в) Польща, Чехія, Румунія, Словаччина – 2004 р.
4. Які негативні явища для України виникли після розширення ЄС і наближення до кордонів держави:
а) введення візового режиму, проблеми біженців і нелегальної міграції на кордонах України;
б) відкриття євросоюзівсько-українських кордонів;
в) зменшення обсягів експорту товарів до Європи.
5. План дій “Україна–ЄС” підписано:
а) 20 лютого 2005 р.; б) 20 лютого 2006 р.; в) 20 лютого 2007 р.
6. Які етапи на шляху до СОТ намічались у Посланні Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір” на 2002-2011 рр.?:
а) 2002-2003 рр.; б) 2006-2007 рр.; в) 2003-2004 рр.
7. Які, на вашу думку, перспективи вступу України в Євросоюз і в який період:
а) реальні протягом 10-15 років;
б) безпідставні до 2030 року;
в) можливі до 2010 року.

8. З країнами ЄС Україна межує в:
 - а) Закарпатській, Чернівецькій, Львівській областях;
 - б) Чернігівській, Закарпатській;
 - в) Волинській, Сумській, Вінницькій.
9. Україна набула членства в Раді Європи й ОБСЄ в:
 - а) 1996 р.; б) 2000 р.; в) 2006 р.
10. Спільна стратегія ЄС щодо України ухвалена:
 - а) в Гельсінкі 1991 р. на основі УПС;
 - б) в Парижі 1994 р. на основі Договору;
 - в) в Лондоні 2000 р. на основі Угоди.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1997.
2. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. - С.146.
3. Постанова Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. “Про реалізацію Декларації про державний суверенітет у сфері зовнішніх відносин”.
4. Європейський вибір: Послання Президента України до Верховної Ради України. 2002 р. – К.: Преса України, 2002. – 96 с.
5. Що таке Угода про партнерство та співробітництво: Довідник .- К.: Комісія Європейського Співтовариства, 1998. – 97 с.
6. План дій Україна - Європейський Союз. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua).
7. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua).
8. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Указ Президента України від 11.06.1998 р. (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua).

9. Програма інтеграції України до Європейського Союзу // Указ Президента України від 14.09.2000 р. (Інтернет-джерело ЄС: www.aft.com.ua).
10. Європейський Союз. Консолідовані договори. - К.: Port-Royal, 1999. - С. 18.
11. Единный европейский акт: Договор о Европейском Союзе. - М.: Междунар. изд. группа „Право”, 1994. - С. 90.
12. Лидеры Германии, Франции и Польши хотят заключить новое соглашение с Украиной. 06.12.2006 р. (Інтернет-джерело <http://www.unian.net/rus/news/news-175900.html>).
13. Підсумки саміту Україна-ЄС в Києві 1 грудня 2005 р. // Прес-служба Президента України Віктора Ющенка (8 серпня 2006 р.) (<http://www.president.gov.ua>).
14. Віктор Янукович: Вступ до СОТ – один із першочергових пріоритетів діяльності Уряду // Прес-служба Кабінету Міністрів України 21 вересня 2006 р. (<http://www.kmu.gov.ua>).
15. Європейська політика сусідства: перспективи для України. План дій Україна-ЄС від 21 лютого 2005 р. (Інтернет-джерело: <http://www.Kmu.gov.ua/document/strategu-ukk>).
16. Гельсінський саміт Україна-ЄС 27 жовтня 2006 р. (Інтернет-джерело: <http://www.Kmu.gov.ua/document/strategu-ukk>).
17. Спільна стратегія ЄС щодо України від 11 грудня 1999 р. (Інтернет-джерело: <http://www.Kmu.gov.ua/document/strategu-ukk>).
18. Посельський В. Конституційний устрій Європейського Союзу: Навч. Посібник. — К., Таксон, 2005. — 208с.
19. Гальчинський А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів. – К.: Знання України, 2002. – 180с.
20. Гальчинський А. Нові можливості євроінтеграційної стратегії України // Політика і час. – 2003. - № 18. – С. 3-12.
21. Липа Ю. Призначення України. – Львів, 1992.
22. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: Учебное пособие. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400с.

ТЕМА 5. СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

- §1. Місце і роль України в геополітичному просторі.**
- §2. Євроінтеграційний аспект зовнішньополітичної стратегії України.**
- §3. Самоутвердження України — головний чинник європейської інтеграції.**

Актуальність теми:

Розглядаючи місце і роль України в геополітичному просторі сучасності, не можна не враховувати важливого значення її у становленні нової конфігурації геополітичного простору Європи. Це відмічали і відмічають політики, вчені-науковці, державні діячі різних рівнів. Окремі визначення й оцінки місця і ролі України в геополітичному вимірі і реаліях євроінтеграційного сьогодення такі:

“Українські землі не є закутком. З огляду торгівлі і геополітики – це одна з найважливіших країн світу, її значення постійно зростатиме”.

Юрій Лука

“За логікою геополітичних тенденцій інтерес до України зберігатиметься і зростатиме, оскільки вона є важливою стратегічною державою і може стати магнітом, який зведе до купи Східну і Західну Європу”.

Вільям Кернан

“Україна – важлива клітина на євразійській шахівниці і є геополітичним стрижнем...”.

Збігнев Бжезинський

§1. Місце і роль України в геополітичному просторі

Україна в геополітичному просторі сучасності, її місце після розширення ЄС (1 травня 2004 року та 1 січня 2007 року) в новому глобальному вимірі – актуальна тема дослідження. Її важливість зумовлена кількома чинниками.

По-перше, протягом років незалежності не вдалося подолати глибокий політико-ідеологічний розкол українського суспільства, в тому числі з питань геостратегічного вибору між Сходом і Заходом. Ми не розв'язали проблему національного примирення, не вирішили низки питань по осі “Схід-Захід”, багатьох інших завдань. Україна вибудувалась як держава, тепер ми повинні утвердити себе як українська політична нація. Адже історія – це процес самоусвідомлення нацією своєї сутності, і саме через усвідомлення себе самої у процесі історії нація здійснює своє призначення. “Українці, – писав **М.Грушевський**, – мусять стати нацією, коли не хочуть зостатися паріями серед народностей. Прийшов той час – час життя...”.

Чинником, що найбільш ускладнює зовнішньополітичний курс нашої держави, є недостатня визначеність сучасних геополітичних процесів, а також проблема збереження ідентичності нації в умовах глобалізації. **Адже глобалізація (розширення і поглиблення соціальних зв'язків та інститутів у просторі й часі)** сьогодні – це об'єктивна реальність, і тому питання щодо входження чи невходження до її структур окремих націй, народів і навіть цивілізацій не обговорюється, воно вже вирішене. Саме тому *Україна є також органічною складовою глобального простору.*

Британський історик **Є.Дж. Гобсбаум** зазначав, що одним із основних викликів ХХІ ст. є *зниження ролі національної*

держави як системи, у межах якої живуть люди і на просторі якої відбувається більшість значущих для них подій. На цій залежності держав в умовах глобалізації акцентує увагу і **Зб.Бжезинський**: “Глобалізація стимулює процеси, які призводять до ерозії традиційних державних суверенітетів...”, що загрожує “...втратою національного контролю над основними економічними та соціальними цінностями”.

Це особливо небезпечно для молодих держав, які стали на шлях незалежного розвитку. Небезпека в тому, що в ході глобалізації відбувається процес диференціації бідних та багатих країн. Колишній держсекретар США **Г.Кісінджер** з цього приводу зазначав, що світові лідери не можуть ігнорувати той факт, що за багатьма напрямками прірва між тими, кому випадають плоди глобалізації і всіма іншими, продовжує зростати, причому як у межах окремих держав, так і світовому масштабі. Тому складається ситуація, що змушує “сильних попірати слабких”.

Заслуговує уваги і вислів американського геополітика **С.Гантінгтона** про те, що Захід реалізує свої економічні інтереси і у зв’язку з цим нав’язує іншим країнам економічну політику за власним баченням. У праці “Битва цивілізацій” він пише, що прагнення Заходу насаджувати свої цінності, сприяти своїм економічним інтересам викликає зворотню реакцію в інших цивілізаціях. Центральною віссю Світової політики, за С. Гантінгтоном, буде найімовірніше конфлікт між Заходом і всіма іншими цивілізаціями. Зазначені фактори слід врахувати і Україні в процесі здійснення зовнішньої політики.

По-друге, наше геостратегічне положення. Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника “США-ЄС-Росія”. Контури цього трикутника ще не набули чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значущу роль Укра-

їнської держави в їх остаточному визначенні. Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або “буферною зоною” цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Така увага до України цілком зрозуміла, адже вона перша в Європі за територією (603,7 тис. кв. км.), п'ята за кількістю населення (47,0 млн. чол.). По кордонах наша держава межує з країнами ЄС – Польщею (542,3 км.), Словаччиною (98,7 км.), Угорщиною (135,1 км.) та Румунією (608,6 км.) На частку України припадає 40 % європейських чорноземів, вона має більше як на сто років запасів залізної, марганцевої, уранових руд та цінних металів, історичні і культурні передумови для участі у західноєвропейському економічному просторі.

Стимулюючим євроінтеграційним фактором українського зовнішньополітичного курсу стали події 2004-2006 рр., коли змінилось ставлення ЄС до євроінтеграційних прагнень України. Сутність цієї зміни полягає в тому, що відтепер європейці починають локалізувати Україну як країну, що розташована не просто “на сході”, а “на сході Європи”, визнаючи її невід’ємною складовою єдиного європейського цивілізованого і політичного простору, тобто “своєю”.

Тому так званий іміджевий фактор починає працювати на користь України. **Процес “великого розширення” ЄС 2004-2007 рр. засвідчив завершення перехідного періоду постсоціалістичної трансформації і становлення нових європейських відносин. Цей процес, з огляду на наближення до наших кордонів, вимусив визначитись з проблемою місця України в оновленій Європі.** Ці висновки, на нашу думку, є базовими при дослідженні складових євроінтеграційного курсу України.

По-третє, відповідне послаблення зовнішньополітичного впливу Росії на Україну. Про це свідчать невдача врегулювання придністровського конфлікту, результати виборів у Молдові та Абхазії, а також інші протиріччя в українсько-російських відносинах. Напрута, що зародилась в 2004 р. довкола о.Тузла, переросла в 2005 р. в “газову”, “м’ясо-молочну”, “трубну” кризи, загострення відносин з Придністровською республікою та небажання України співпрацювати в рамках ЄЄП (за винятком співпраці по наближенню до СОТ), що викликає роздратування східних сусідніх держав, та інше.

У цих непростих умовах визначення геополітичного курсу та інтересів України необхідне врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил – економічних, політичних, військових, духовних – у кожному регіоні світу. Насамперед це стосується найближчих сусідів України в країнах глобального значення, що прагнуть знайти власні інтереси в Україні або самі становлять для неї особливий інтерес.

Захід, і особливо Сполучені Штати, писав Зб.Бжезинський, запізнився визнати важливе з точки зору геополітики значення існування самостійної Української держави, яка є важливою “клітиною” на європейській шахівниці, геополітичним стрижнем, тому що саме її існування як незалежної держави допомагає трансформувати Росію.

“Без України Росія перестає бути євразійською імперією. Без України Росія все ще може боротися за імперський статус, але тоді вона стала б в основному азіатською імперською державою і більш за все була втягнута у виснажливі конфлікти із піднімаючою голову Середньою Азією”, – відмічав автор “Великої шахівниці”.

Цікаві факти з цього приводу наводить Анатолій Гальчинський, який, посилаючись на книгу Зб.Бжезинського “Вибір: світове панування чи глобальне лідерство?”, що вийшла вліт-

ку 2004 р., наводить обґрунтування трьох фаз геополітичних перетворень у Європі. **Перша фаза** – *“варшавський раунд”*. Її мета – “ліквідувати найбільш очевидний і зловісний спадок “холодної війни” шляхом введення Польщі, Угорщини та Чеської Республіки до Північноатлантичного альянсу”. **Друга фаза** – *“вільнюський раунд”* – це продовження відповідного процесу. Причому на цей раз розширення Альянсу збіглося з розширенням ЄС. **Третя фаза** – *“київський раунд”*. За словами **Зб.Бжезинського**, це *“буде більш важкий, комплексний та проблематичний процес, звернений на Схід, на Україну, який, можливо, охопить і Кавказ”*.

Така позиція, оприлюднена ще перед Помаранчевою революцією, дає змогу зрозуміти, окрім іншого, мотивацію фактичної інформаційної війни, що розгорнулася навколо двох лідируючих кандидатів під час останніх президентських виборів. Її безпосередніми суб'єктами виявилися не лише міжнародні ЗМІ та громадські організації, а й урядові інституції. В рамках пропагандистського тиску на Україну президентські перегони ще перед їхнім виходом на стадію голосування висвітлювалися у взаємо заперечних визначеннях: або демократія – або авторитаризм, або Захід – або Росія, або з нами – або проти нас.

Фактично йшлося про інше – фактичне перетворення президентських виборів в Україні на інструмент жорсткого геополітичного суперництва провідних центрів, зокрема Росії та США, на пострадянському просторі.

“Вимушений акцентувати на цьому увагу, – підкреслює А.Гальчинський, – аби попередити загрозу ослаблення (або навіть втрати) одного з найпринциповіших здобутків попередніх років – суверенності нашої держави у міжнародних справах, загрозу її втягування у будь-які конфліктні проекти зовнішніх центрів сили, зокрема ті, що стосують-

ся формування зон впливу на пострадянському просторі. Ми знаходимося на перехресті геополітичних інтересів, на межі двох світів, двох у багатьох аспектах самодостатніх і водночас потенційно конфліктних, як це доводить багатовікова історія, цивілізацій, і тому будь-яка помилковість чи навіть неточність при визначенні відповідних пріоритетів можуть мати вкрай негативні для нас наслідки”.

§2. Євроінтеграційний аспект зовнішньополітичної стратегії України

Враховуючи, що однією з найважливіших категорій геополітики є **геостратегія**, яка означає обґрунтований геополітикою **напря́м** діяльності держави на міжнародній арені, важливо своєчасно корегувати пріоритети зовнішньополітичного курсу.

Україна, на жаль, ніколи не мала чіткої геополітичної стратегії. Проте її розробка є життєвою необхідністю для неї як суверенної країни. Це цілком відповідає її геополітичному потенціалу як значної європейської країни. Передумовою формування такої стратегії є чітке визначення базових цінностей і національних інтересів, внутрішніх і зовнішніх параметрів розвитку, геополітичних орієнтацій на перспективу.

Сенс здобуття незалежності Україною полягає і в тому, що вона отримала можливість безпосереднього спілкування з іншими регіонами світу, тобто набула нової якості існування, стала суб'єктом міжнародного життя, включилася в глобальні світові процеси. Щоб обстоювати власні національні інтереси, Україні потрібно насамперед сформувати власну систему орієнтацій, виробити свою геополітичну модель світу, спираючись на яку можна узгоджувати свою позицію

з позиціями інших країн, враховувати їхні інтереси, не забуваючи про свої.

Сьогодні Україна стоїть на порозі відкриття світу для себе, через що Європа йшла протягом кількох століть а також себе для світу, оскільки вона ще залишається для багатьох невідомим геополітичним простором.

Набуття Україною реальної незалежності та її входження в міжнародне співтовариство створює якісно нову ситуацію для всебічного розвитку української нації. Нова якість суспільства вимагає й відповідної переоцінки її інтересів, починаючи з ледь не повної переорієнтації всієї системи суспільної свідомості, яка складалася століттями.

Безпосередні контакти з іншими країнами вимагають також самостійного осмислення чинників, які зумовлюють дії впливових політичних і економічних сил. Проникнення у широкий світ починається із спроб зрозуміти його, налагодити з ним контакти і вступити в багатоплановий діалог. Тільки тоді можна знайти ті форми презентацій власної ідентичності і власних інтересів, в яких світ зможе зрозуміти і нас самих. Україна має усвідомити себе в геополітичному контексті розвитку світової цивілізації.

Таке усвідомлення невіддільне від того, як саме світова спільнота розглядає Україну і як бачить її місце у світі. Визначення геополітичних інтересів України потребує врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил економічних, політичних, військових, духовних у кожному з регіонів світу. Особливо це стосується найближчих сусідів України і потуг глобального значення, що прагнуть знайти власні інтереси в Україні або самі становлять для неї особливий інтерес.

Реалізація зовнішньополітичного курсу України має відповідати **базовим національним інтересам**. Вони такі:

перший – збереження територіальної цілісності держави та недоторканності її кордонів. **Другий** – включення української економіки до світової економічної системи. **Третій** – питання відносин України з безпосереднім географічним оточенням, тобто з сусідами, та інше.

Виходячи з національних інтересів, можемо виділити основні **геополітичні і зовнішньополітичні пріоритети України. Це передусім:**

1. Європейська та євроатлантична інтеграція, яка є визначальним зовнішньополітичним пріоритетом держави.
2. Зміцнення національної безпеки і поступального економічного розвитку, утвердження цінностей демократії, прав та свобод людини.
3. Розвиток стратегічного партнерства із США, РФ і Польщею, зміцнення двосторонніх економічних відносин з іншими країнами світу з метою посилення позицій українських товаровиробників на світових ринках та інше.

Геополітичний курс України включає в себе такі базові поняття, як:

- виживання України як суверенної незалежної держави, зростання ролі фундаментальних цінностей і зміцнення інституцій, що забезпечують добробут, безпеку і соціокультурний прогрес;
- повернення України в європейський цивілізаційний простір, всебічна інтеграція до європейських і євроатлантичних політичних і соціальних структур, а також структур безпеки;
- посилення економічного й політичного потенціалу і участі в європейських структурах безпеки, укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів, отримання відповідних гарантій безпеки тощо;

- пріоритетна орієнтація на інтеграцію до ЄС. Поглиблення спеціального партнерства з НАТО, курс на приєднання (як перший крок) до політичних структур цієї організації, яка є наріжним каменем усієї структури європейської безпеки;

Саме зазначені напрями геостратегії більш за все, на наш погляд, виражають сутність, місце і ролі України в сучасному геополітичному просторі.

Аналізуючи стан справ щодо реалізації пріоритетності євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України, слід відзначити неоднозначність і непослідовність цього процесу за останні роки.

Після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.), зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку.

В той же час — розширення ЄС і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно зумовили для України сприятливу ситуацію, відкриваючи для неї додаткові інтеграційні можливості, враховуючи її геополітичне розташування і наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій: газопроводи "Прогрес", "Уренгой–Помари–Ужгород", нафтопровід "Дружба", енергосистема "Мир", 3-й та 5-й міжнародний Критський автотранспортні коридори, розгалужену прикордонну залізничну мережу та інше.

З початку свого існування як незалежної держави Україна розпочала активну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, насамперед Міжнародним валютним фондом. Світовим банком, а також Європейським банком реконструкції та розвитку.

Партнерський діалог Україна-ЄС розвивається під час проведення щорічних **самітів Україна-ЄС** за участю Президента України; **Ради** з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України; **Комітету** з питань співробітництва; **Комітету** парламентського співробітництва; регулярних **консультацій Україна-Трійка-ЄС**, постійних експертних **консультацій**. Між Україною та ЄС щорічно відбувається понад 80 офіційних зустрічей та консультацій на високому і експертному рівнях.

Визначені і реалізуються 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС. Це: *енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.*

Нинішній розвиток політичного діалогу між Україною та ЄС базується на впровадженні Україною Стратегії інтеграції до ЄС, виконанні сторонами УПС та **опрацюванні Плану дій (ПД) в рамках Європейської політики сусідства**. Україна виходить з того, що реалізація зазначеного документа має сприяти посиленню співпраці між Україною та ЄС в умовах розширення, створити необхідні умови для переходу в майбутньому до якісно нового рівня відносин з ЄС.

Належна імплементація ПД повинна також сприяти поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та створити передумови для започаткування з ЄС зони вільної торгівлі. Кінцевою політичною метою ПД має стати укладення нової посиленої угоди з Євросоюзом.

Динамічно розвивається **торговельно-економічне співробітництво** між Україною та Європейським Союзом. З року в рік стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. На сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі. На 27 країн-членів ЄС припадає біля 30% зовнішньоторговельного обороту України.

Сьогодні Україна та ЄС активно співпрацюють у рамках Робочої групи з питань розгляду заявки України на **вступ до СОТ**. ЄСівська сторона на постійній основі підтримує Україну як у багатосторонньому, так і двосторонньому переговорному процесі у рамках СОТ. Після підписання у 2003 р. Двостороннього протоколу щодо доступу до ринків товарів та послуг в рамках СОТ сторони розпочали роботу над розробленням та узгодженням проекту Звіту Робочої групи. Президент В.Ющенко, Прем'єр-міністр В.Янукович неодноразово говорили про наміри України стати членом СОТ вже у 2007 році. Сьогодні усі необхідні закони з цих питань в Україні прийняті.

Україна активно взаємодіє з ЄС у **сфері боротьби з нелегальною міграцією, реадмісії, боротьби з організованою злочинністю і тероризмом**, здійснює активне реформування прикордонного менеджменту, міграційно-візової політики та відповідної правової бази. Це надзвичайно важливо для об'єктивної оцінки історичних передумов євроінтеграційних устремлень України.

Своє головне завдання Україна на сьогоднішньому етапі вбачає в утвердженні європейських цінностей і стандартів в політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому - запорука суспільної стабільності і сталого розвитку нашої держави. Про це свідчать **пріоритети співробітництва між Україною та ЄС на 2007 рік**, а саме:

- ведення переговорів щодо укладення нового базового договору між Україною та ЄС на заміну Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС;
- започаткування переговорів щодо укладення Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС після вступу до СОТ;
- реалізація завдань, окреслених в Угоді про спрощення візового режиму та про реадмісію між Україною та ЄС, продовження візового діалогу у напрямі запровадження безвізового режиму у довгостроковій перспективі та інше.

Важливим, актуальним завданням до кінця 2007 р. є *розробка стратегічної програми адаптації та реалізації потенціалу членства в СОТ, яка передбачатиме:*

- спеціальні заходи, спрямовані на компенсацію очікуваних короткострокових негативних наслідків від вступу до СОТ, зокрема у сфері зайнятості;
- умови та терміни системного захисту пріоритетних галузей економіки з максимальним використанням механізмів, дозволених СОТ;
- подолання дискримінаційних обмежень щодо українських компаній на зовнішніх ринках;
- підготовку спеціалістів, здатних використовувати правові норми СОТ і діючу систему вирішення суперечок для обстоювання інтересів України на зовнішніх ринках.

Добре усвідомлюючи, що інтеграція України в СОТ дає нашій державі, з одного боку, переваги, а з іншого – породжує і негативи для української економіки, важливим є робота з:

а) детального відпрацювання комплексу нормативно-правового забезпечення процесу приєднання до СОТ з урахуванням

особливостей імпортно-експортного потенціалу України; забезпечення об'єктивної оцінки можливих негативних наслідків приєднання України до СОТ; мінімізації можливих негативних наслідків у період адаптації;

б) виконання комплексу заходів із забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; врахування недоліків і упущень, які мали місце у сусідніх країнах – членах ЄС, щодо повної компенсації збитків у сільськогосподарському виробництві та вугільній галузі, недопущення зростання безробіття в Україні;

в) проведення всебічного аналізу ефективності використання наявних ресурсів для реформування торгівельної політики з метою досягнення критеріїв членства в СОТ та забезпечення перепідготовки кадрів з питань діяльності СОТ, які зможуть відстояти інтереси держави.

Якщо стан реалізації євроінтеграційних пріоритетів України оптимістичний за динамікою вирішення проблем на шляху до СОТ, то головне питання вступу нашої держави до ЄС залишається далеким від вирішення. Незважаючи на активізацію роботи з практичного вирішення питань євроінтеграції України з боку Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради, високі офіційні особи Євросоюзу, оцінюючи реальний стан справ, акцентують увагу на складності подальшого розширення Євроспільноти. Так, член Єврокомісії **Г.Фергойген** в лютому 2006 року заявив про те, що у найближчі 20 років питання про членство України в ЄС не перебуватиме на порядку денному в практичній площині.

Канцлер Німеччини Ангела Меркель також стримано ставиться до розширення Європейського Союзу. Вона зазначила, що *“до Євросоюзу хочуть приєднатися Україна, Молдова і багато інших країн. Я вважаю, ми з цим не впораємося,*

це злякає людей, ми мусимо визначитися: як можна тісно співпрацювати з нашими сусідами, що необов'язково кожен із них став членом ЄС”.

Для поглиблення співпраці між Україною і ЄС лідери Німеччини, Франції і Польщі пропонують укласти з Україною угоду: *“Комюніке нашої зустрічі буде мати чітку пропозицію стосовно України, яка свідчитиме про нашу готовність укласти з нею нову змістовну угоду співпраці. Вона має стати основою для співпраці і відповідати європейському вибору України”*, – наголосила канцлер Німеччини.

Майже в категоричній формі звучать заяви керівників інших держав, особливо Франції, які не сприймають євроінтеграційних намірів України. *“Про членство України в Євросоюзі не може бути і мови”*, заявляв колишній президент Франції Жак Ширак. Аналогічна позиція і нового президента цієї держави Ніколя Саркозі.

Закінчення у 2008 році терміну дії Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною і ЄС та її заміна на нову угоду незабаром стануть одним з ключових пунктів порядку денного відносин України з ЄС. Актуальність цього питання зумовлена особливо високими очікуваннями щодо змісту та спрямованості майбутньої угоди.

Про це свідчать результати саміту Україна–ЄС в Гельсінкі. Серед головних тем засідання були політична та економічна ситуація в Україні, подальше розширення ЄС, укладення між Україною та ЄС угод про спрощений візовий режим та реадмісію, параметри нової угоди про співпрацю, продовження курсу реформ в Україні, а також вступ нашої держави до СОТ та готовність Європейського Союзу розпочати переговорний процес щодо зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

За словами голови Європейської Ради, прем'єр-міністра Фінляндії Ванганена, ЄС не має на меті відмовлятися від свого

подальшого розширення, проте, безперечно, вимагатиме від країн, які прагнуть долучитися до цієї структури, виконання всіх необхідних зобов'язань. Він наголосив, що основним елементом нової угоди між Україною та ЄС має стати створення зони вільної торгівлі, яка виведе економічні відносини України та ЄС на якісно новий рівень. При цьому, за його словами, Україна, безперечно, має стати членом СОТ.

Зі свого боку голова Єврокомісії **Жозе Мануел Баррозу** зазначив, що поглиблена угода між Україною та ЄС буде *важливою складовою стратегічного партнерства двох сторін*. "Ми вважаємо, що це повинен, бути інноваційний амбітний документ... нова Угода між Україною та Євросоюзом повинна базуватися на інноваційних цінностях". Він наголосив, що переговорах щодо розширеної угоди повинно передувати створення зони вільної торгівлі і висловив сподівання, що Україна докладе усіх зусиль для вступу до СОТ.

На переконання представників ЄС, йдеться про угоду, яка також має містити питання щодо співпраці в торговельно-економічній, енергетичній та інших сферах. Водночас було підкреслено, що для успішного процесу євроінтеграції українська влада, безперечно, має приділити значну увагу підтриманню політичної стабільності в Україні, скоординованій та конструктивній роботі всіх гілок влади, поглибленню реформ, боротьбі з корупцією та забезпеченню незалежності судів, реформуванню судової системи, створенню умов для прозорого бізнесу, інвестиційному клімату. У цьому контексті Ж.Баррозу вважає важливим кроком внесення Президентом України до Верховної Ради пакету антикорупційних законопроектів. Більшість з них було внесено і прийнято в 2007 році.

Президент України підтримав позицію голови Єврокомісії у тій частині, що до нової угоди між Україною та

ЄС “необхідно закласти амбітні конкретні плани”. *“Суть нового базового договору між Україною та ЄС – перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції”*, – сказав він. Президент України висловився за те, щоб нова угода не стала модернізованим документом про партнерство і співробітництво. Положення угоди повинні містити конкретні цілі та строки їх досягнення, а також чітко визначені терміни дії, – переконаний глава держави. Він наголосив, що *“...для українського народу важливо, щоб двері ЄС залишалися відкритими. “Без цього принципового елемента політична складова майбутньої угоди не матиме сенсу”*.

Україна та Євросоюз також парафували погодження про спрощення візового режиму. Цей документ передбачає, що українські громадяни зможуть отримувати багаторазові довгострокові візи на 5 років. І вже вартістю не 44, а 35 євро. Також в угоді йдеться про те, що рішення про видачу або відмову у видачі візи прийматимуться протягом 10 днів, буде зменшено кількість документів, необхідних для оформлення візи.

Крім того, передбачено спрощені критерії для видачі багаторазових віз для багатьох груп людей, зокрема близьких родичів громадян ЄС, водіїв вантажівок, бізнесменів, студентів, журналістів та членів офіційних делегацій. Безкоштовні візи видаватимуться близьким родичам громадян ЄС, студентам, інвалідам, журналістам та пенсіонерам. А власники дипломатичних паспортів зможуть відвідувати країни Шенгенської угоди без візи.

В обмін на такі блага Євросоюз запропонував для ратифікації угоду про так звану реадмісію. Вона встановлює чіткі критерії: коли і як повертати осіб, котрі незаконно проживають на території країн-членів ЄС, до України.

Голова Європейської Комісії **Жозе Баррозу** схвалив таку українсько-європейську домовленість: “Я дуже задоволений погодженням угод про спрощення візового режиму та реадмісію, це означатиме, що українці відтепер зможуть вільніше та легше подорожувати до Європи, у той час як будуть збільшені зусилля щодо припинення нелегальної міграції”.

Підписання Угоди про реадмісію – знакова подія саміту. Її особливості в проблемності вирішення питань нелегальних мігрантів. *Відкрите невдоволення Угодою було висловлене колишнім міністром внутрішніх справ України Юрієм Луценком, який заявив в інтерв'ю Deutsche Welle, що ні фінансово, ні психологічно, ні організаційно Україна не готова до підписання Угоди про реадмісію громадян третіх країн.*

Ця оцінка об'єктивна і добре зрозуміла зокрема для закарпатців. Через своє географічне розташування Закарпатська область чи не найгостріше відчуває наслідки перебування на своїй території великої кількості нелегальних транзитних мігрантів – громадян країн Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу, Африки, а останнім часом і ряду країн СНД (Молдови, Грузії, Російської Федерації – головним чином вихідців із Чеченської Республіки), які в пошуках кращих умов життя або отримання політичного притулку прагнуть потрапити в країни Західної Європи і затримуються прикордонниками та міліцією при спробі незаконного перетину Державного кордону України.

Поряд з негараздами в реалізації євроінтеграційного курсу України у 2006 році значно активізувалась практична сторона співпраці по західному сегменту зовнішньої політики України. Підтвердженням цього є те, що Україна стала одним із учасників нового фінансового механізму за Програмою Європейської політики сусідства. Згідно з ухваленим 17 жовтня 2006 року бюджетом “Європейського інструменту

сусідства та партнерства” на найближчі сім років виділено 11 млрд. євро для 16 держав, у тому числі і для України.

Активізувалась співпраця України із Всесвітнім банком з фінансування напрямів, які співпадають з пріоритетами Банку (енергетика, транспортна сфера, боротьба з корупцією). Прем'єр-міністр України Віктор Янукович на початку грудня 2006 року заявив про підготовку нової Угоди із Всесвітнім банком терміном на п'ять років. Підготовка співпадає із розробленням стратегії України на аналогічний період.

§3. Самоутвердження України – головний чинник європейської інтеграції

З урахуванням нової, надзвичайно сприятливої атмосфери у відносинах з країнами Євросоюзу, яка сформувалась після Помаранчевої революції, є усі підстави розраховувати на високий динамізм реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних планів України. Визначальними складовими конкретних механізмів реалізації такої політики, на думку Анатолія Гальчинського (“Помаранчева революція і Нова влада”. К., Либідь, 2005. С. 272-275), є **такі положення:**

“Обґрунтовуючи конкретні проблеми євроінтеграційної політики, ми ні на мить не можемо послабляти уваги до головного: на Захід потрібно йти з дієздатною державою, конкурентоспроможною економікою та сформованою національною ідентичністю. Відкладення на більш віддалений, ніж це передбачалося нашими планами раніше, термін реалізації кінцевої мети — набуття Україною повноправного членства в ЄС (а це наше незмінне прагнення) — не повинно стати втратою для суспільства, оскільки йдеться про розширення рамок періоду фундаментальних системних трансформацій, які належить здійснити.

Загалом маємо творчо осмислити досвід країн попередньої хвилі євроінтеграційного процесу, проаналізувати не лише позитивні, а й негативні сторони, аби уникнути помилок, яких допустилися країни Центральної Європи. Ми не повинні інтегруватися в Європу в якості “бідного сусіди”.

Україна має бути готова до розв’язання чотирьох базових завдань:

- **по-перше**, реалізувати у відповідний проміжок часу стратегії випереджального розвитку, яка має забезпечити до 2015 р. зростання ВВП у 2,3—2,4 раза; за цей час розрахований за паритетом купівельної спроможності рівень ВВП на особу має досягти 16—17 тис. дол.;

- **по-друге**, опанувати інноваційні моделі з метою істотного підвищення конкурентоспроможності економіки, утвердження України як високотехнологічної держави;

- **по-третє**, забезпечити надійні передумови скорочення розриву в рівні та якості життєвих стандартів із країнами ЄС, утвердження середнього класу — основи політичної стабільності та демократизації суспільства;

- **по-четверте**, здійснити глибоку демократизацію всіх сфер суспільного життя та розбудувати основні засади громадянського суспільства. Захід має побачити в Україні надійного прихильника утвердження демократичних цінностей на пострадянському просторі.

Україна є членом однієї з провідних євроатлантичних безпекових структур – Організації безпеки та співробітництва в Європі. Залишаючись поза межами Євросоюзу, Україна успішно асоціюється з процесом здійснення **спільної європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО)**. Наша держава бере участь у Поліцейських місіях ЄС в Боснії і Герцеговині та Республіці Македонія. Зміцненню правової осно-

ви цієї співпраці слугуватиме укладення Угоди про участь України в операціях Європейського Союзу з врегулювання кризових ситуацій, а також про безпекові процедури обміну інформацією, яке очікується ближчим часом. ЄС визнає важливу роль України у забезпеченні безпеки і стабільності на континенті, а також її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері, що підтверджується практикою запрошення нашої держави до проведення військових навчань за участю підрозділів НАТО.

У контексті практичної реалізації завдань євроінтеграційного процесу **доцільно розглядати і наші активні дії щодо набуття повноправного членства в НАТО**. Як зазначалося, переломним етапом у відносинах нашої держави з Північноатлантичним альянсом стало прийняття у 2002 р. Радою національної безпеки і оборони політичного рішення з цього питання. У цьому життєво важливому рішенні відбилосся глибоке усвідомлення того, що не лише членство України в НАТО, а й сам процес відповідної інтеграції сприятимуть вирішенню низки важливих стратегічних завдань нашої держави, насамперед тих, що стосуються забезпечення гарантованого захисту національної безпеки України, її державного суверенітету, піднесення міжнародного іміджу, прилучення до геополітичних процесів, загальноєвропейської та колективної безпеки.

У світлі цих чинників **процес євроатлантичної інтеграції має розглядатися нами не лише як одна з проміжних ланок реалізації мети вищого порядку — завдань євроінтеграційної стратегії України, а й як ключовий ланцюг цієї стратегії**. Добре відомо, що шлях до ЄС для багатьох країн пролягав через попереднє набуття членства в НАТО.

Прибічники вступу до НАТО беззастережно запевняють, що у разі вступу до НАТО українські оборонні підприємства

вийдуть на європейський ринок озброєнь, будуть залучені до проектів із розробки, виробництва та придбання озброєнь, в Україну прийдуть технології. У найближчій перспективі на такий сценарій важко сподіватися з двох причин: **по-перше**, європейські держави дбають передусім про власні робочі місця; **по-друге**, просування на високотехнологічні ринки можливе за умов високої конкурентоспроможності продукції, що для більшості українських підприємств є поки що недосяжним критерієм. Поширена теза стосовно **кардинального впливу вступу до НАТО на прихід в Україну інвестицій** також не беззастережна.

Згідно з результатами соціологічного опитування Центру Разумкова (2006 р.), більшість громадян України (понад 53 %) сприймають **НАТО як агресивний блок**. Цьому сприяє поширення не достатньо аргументованої (а найчастіше – взагалі не аргументованої) інформації про Альянс.

Дуже популярним серед політичних опонентів євроатлантичного курсу України та поширеним серед аудиторії їхніх слухачів є міф про **наближення “військових армاد НАТО” до кордонів Росії й України, розміщення баз Альянсу на нашій території**. Насправді НАТО не має постійного угруповання військ. Об’єднані збройні сили НАТО – це структура, яка заповнюється за необхідністю. В той же час розміщення систем ПРО в Чехії та Польщі насторожено сприймаються значною частиною населення України, викликали активізацію мілітаристських поглядів певних кіл Росії.

Проблема визначення місця України в геополітичному просторі сучасності після розширення Євросоюзу 1 травня 2004 – 1 січня 2007 року, оцінка стану реалізації євроінтеграційних прагнень, **прогнозування перспективи розвитку зовнішньополітичних процесів, зародження нових викликів для нашої держави** – надзвичайно динамічний про-

цес. Цікавими в цьому плані є оцінки зовнішньополітичної діяльності України у 2006 році та бачення першочергових перспектив у 2007 році, які зробили колишній міністр закордонних справ України Борис Тарасюк та заступник голови Секретаріату Президента України Олександр Чалий.

Так, на питання про найбільший успіх зовнішньої політики України у 2006 році відповіді були такі: **Борис Тарасюк:** *“Основним успіхом у зовнішньополітичній діяльності 2006 року вважаю досягнення високої динаміки політики з Європейським Союзом. У цьому контексті найважливішою подією року, що минає, є проведення 27 жовтня в м. Гельсінкі саміту Україна–ЄС, у ході якого парафоровано угоди про спрощення візового режиму для громадян України та реадмісію”*. **Олександр Чалий:** *“Найбільший успіх зовнішньої політики України у 2006 році – започаткування роботи Українсько-російської міждержавної комісії “Ющенко-Путін”*.

На запитання **про найбільший провал зовнішньої політики України у 2006 році** відповіді були наступні: **Борис Тарасюк:** *“Провалів у політиці протягом року не було: дипломатична служба послідовно і цілеспрямовано продовжувала визначений Президентом України зовнішньополітичний курс на всіх напрямках”*. **Олександр Чалий:** *“Підписання 04.01.06 р. так званих газових угод. Цей день назавжди залишиться “Перл-Харбором” української енергетичної дипломатії”*.

На запитання **про найголовніші завдання зовнішньої політики у 2007 році** **Борис Тарасюк** відповів: *“Головними вважаю такі завдання: завершення процесу вступу України до СОТ; проведення переговорів щодо укладення нової базової Угоди з Європейським Союзом; забезпечення набуття чинності Угоди про спрощення візового режиму для громадян України і реадмісію між Україною та ЄС; виконання Цільового плану Україна–НАТО на 2007 рік”*. **Олександр Чалий:** *“Найбільш важливими для*

національних інтересів будуть: Придністровське врегулювання; участь у новому глобальному перерозподілі світових енергетичних ресурсів, особливо на Європейському континенті; підвищення конкурентоспроможності в умовах членства України в СОТ. Саме це визначатиме рівень здатності країни до реалізації власного зовнішньополітичного курсу; належне забезпечення за кордоном законних прав та інтересів українських громадян і національного бізнесу.

Ключовими тактичними завданнями на 2007 рік будуть; завершення процесу вступу України до СОТ; започаткування переговорів стосовно нової посиленої угоди з ЄС; виведення на ефективний робочий режим діяльності Українсько-російської міждержавної комісії “Ющенко-Путін”; інституалізація стратегічного діалогу зі США через створення аналогічної з Росією міждержавної комісії”.

Виконання завдань, наведених у відповідях високопосадовців на гострі питання майбутнього України на зовнішньополітичних теренах, багато в чому залежить від внутріполітичної та економічної стабільності держави. Як свідчить стан справ у цих сферах, проблем тут немало. Підтвердженням цього є прогноз економічних перспектив України у 2007 році, зроблений Центром Разумкова у січні 2007 року.

Згідно з ним, за три останні місяці зовнішній борг України зріс більше як на 1,5 млрд. доларів США. Поряд з цим, валовий зовнішній борг на жовтень 2006 року сягав 45 млрд. доларів США. Частка державного боргу в цій сумі становить 25,7 %, банківські борги зросли до 21,5 %, а довгострокові зобов'язання небанківських корпорацій – до 25,6 %.

Як бачимо, сьогодні Україна стоїть на порозі зростання взаємопов'язаного і взаємозалежного боргового тягаря, здатного вже в найближчому майбутньому істотно підвищити фінансові ризики і посилити депресивний тиск на всіх економічних агентів.

Виходячи з наведених прогнозів економічного та внутріполітичного стану в державі, є всі підстави стверджувати, що подолання негараздів у державі можливе лише за умови поєднання зусиль Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради України, органів виконавчої влади на місцях. Оптимістичні прогнози щодо можливості спільних дій як на зовнішньополітичному, так і внутрішньополітичному векторах сьогодні є. Підтвердження цього – спільні успіхи у подоланні енергетичної кризи, виконання умов вступу до СОТ у 2007 році, домовленості щодо дострокових виборів у Верховну Раду 30 вересня 2007 р. та інше.

Питання для обговорення:

1. Яке місце і роль України в геополітичному просторі?
2. Наведіть аргументи на користь євроінтеграційного курсу України.
3. Які перспективи України на шляху до СОТ та Європейського Союзу: наведіть оцінки політичних діячів країн-членів ЄС.
4. Прокоментуйте своє бачення взаємовідносин України з ЄС і НАТО: стан і перспективи.
5. Чим викликана необхідність самоутвердження України в Європі?

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Аргументуйте важливість ролі України в геополітичному просторі.
2. Чому стратегічною перспективою зовнішньополітичного курсу України є європейська та євроатлантична інтеграція?
3. В чому полягають особливості оцінок євроатлантичної інтеграції населенням східних і західних регіонів України?
4. Як ви прогнозуєте майбутнє європейської та євроатлантичної інтеграції України?
5. Що слід зробити Україні для самоутвердження в Європі?

Практичні (тести):

1. Україна лежить у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника:
 - а) "США – ЄС – Росія";
 - б) "Росія – Білорусія – НАТО";
 - в) "ЄС – СОТ - НАТО".
2. В якому році почав функціонувати українсько-євросоюзівський кордон (із якими державами):
 - а) 2004-2007 рр. (Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина);
 - б) 1992-2004 рр. (Польща, Словаччина, Угорщина);
 - в) 2000-2004 рр. (Румунія, Чехія, Угорщина).
3. Коли Україна стала членом СОТ?
 - а) 2007 році; б) 2004 році; в) стане в майбутньому.
4. В якому році закінчилась дія Угоди про Партнерство і Співробітництво України з ЄС?
 - а) 2008 році; б) 2007 році; в) 2006 році.
5. Базовими національними інтересами України є:
 - а) недоторканність кордонів і збереження територіальної цілісності держави; включення економіки до світової економічної системи;
 - б) питання відносин України з сусідніми державами, встановлення нових договірних відносин з Росією; відмова від вступу в НАТО; надання російській мові статусу державної.
6. Пріоритетами українського зовнішньополітичного курсу є:
 - а) європейська та євроатлантична інтеграція і розвиток стратегічного партнерства із США, РФ і Польщею;
 - б) європейська інтеграція і зміцнення зв'язків з країнами СНД;
 - в) налагодження взаємовигідного балансу відносин з Німеччиною та Росією.
7. Прогнози експертів і представників Євросоюзу щодо часу прийняття України в ЄС:
 - а) після виконання критеріїв вступу;
 - б) через 3-5 років;
 - в) в 2008-2010 рр.

8. Які держави-члени ЄС є симпатиками України щодо її вступу в Євросоюз?
 - а) Польща, Великобританія, Угорщина, Словаччина та інші;
 - б) Франція, Німеччина, США;
 - в) Данія, Бельгія, Люксембург.
9. Назвіть країни Євросоюзу, з якими межує Україна і з якого року?
 - а) Польща, Словаччина, Угорщина - з 2004 р., Румунія – з 2007 р.;
 - б) Угорщина, Словаччина, Чехія, Туреччина – з 2007 р.;
 - в) Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина – з 2004-2007 рр.
10. Угода про Партнерство і співробітництво (УПС) була прийнята і ратифікована:
 - а) 1994 і 1998 рр.; б) 1992-1994 рр.; в) 1991-1994 рр.

Рекомендована література:

1. Потульніцький В. Україна і всесвітня історія: історіософія світової та української історії XVII-XX ст. – К.: Либідь, 2002. – С. 438-439.
2. Грушевський М. Твори у 50-томах. Серія: Суспільно-політичні твори (1894-1907) // Під ред. П.Сохань (гол. редколегії) та ін. Том 1. – Львів, Видавництво “Світ”, 2002. – С. 300.
3. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. – К.: Либідь, 2005. – С. 281.
4. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? – Москва: Ладомир, 2002. – С. 254-256.
5. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2003. – С. 21.
6. Михальченко Н. Лимитроф Европы: случайность или судьба Украины// Украина в современном политическом пространстве. Приложение №5(10) к журналу “Персонал”. – 2000. – № 2(56). – С. 6.
7. Бжезинський З. Велика шахівниця: Пер. з англ. – Львів - Івано-Франківськ, 2000. – С.12-13.

8. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – С. 145-146.
9. Підсумки саміту Україна-ЄС /Урядовий кур'єр. – 2006. – 20 жовтня.
10. В. Янукович. Вступ до СОТ – один із першочергових пріоритетів діяльності Уряду // <http://www.kmu.gov.ua/control/21.09.2006.p>.
11. А. Фіалко. Зовнішня політика України // Дзеркало тижня. – 2006. – 25 лютого.
12. Лидеры Германии, Франции и Польши хотят заключить новое соглашение с Украиной // Джерело: <http://www.uni-an.net/rus/news/06.12.2006>.
13. ЄС готовий з 2007 року обговорювати нову угоду з Україною // Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
14. Україна та Євросоюз парафували погодження про спрощення візового режиму // Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
15. Товт М. Проблема біженців на новому східному кордоні ЄС та шляхи її вирішення // Науковий вісник Закарпатського державного університету. Серія: Історія. Вип. 1(7). Міжнародні відносини та інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми, перспективи / Редактор І.В. Артьомов. – Ужгород: Закарпатський державний університет, 2006. – С. 90-91.
16. Денисенко Л. У Литвина не будет “человека с ружьем” // “2-000”. – 2007. – 12-18 січня.
17. 11 мільярдів євро – на програми Європейської політики сусідства // Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.cec.eu.int>.
18. Європейський Союз сприяє впровадженню сучасних медичних стандартів в Україні // Джерело: <http://www.delukr.cec.eu.int>.
19. Розпочато новий проект підтримки малого і середнього бізнесу за фінансуванням Європейського Союзу // Джерело: <http://www.delukr.cec.eu.int>.

20. Безвізовий транзит у 27 країн ЄС для українців//Джерело: <http://www.korespondent.net>.
21. Європейська комісія активно сприяє захисту прав дітей в Україні//Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.cec.eu.int>.
22. Зовнішньополітичний квартет: какофонія тактики, гармонія стратегії//Дзеркало тижня. – 2006. – 30 грудня.
23. Радченко В. Країна перебуває у досить тяжкому становищі//Дзеркало тижня. – 2007. – 13 січня.
24. Юрчишин В. Економічні перспективи 2007-го та ризики державної експансії//Дзеркало тижня. – 2007. – 13 січня.
25. Угода між державами-членами Північноатлантичного договору та іншими державами, які беруть участь у програмі “Партнерство заради миру”, щодо статусу їхніх збройних сил від 19 червня 1995 року. (Угоду про додатковий протокол до цієї Угоди ратифіковано Законом України № 1510-III від 2 березня 2000 р.).
26. План дій щодо членства в НАТО (від 24 квітня 1999 року).
27. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (від 9 липня 1997 р.)
28. План дій Україна—НАТО (від 22 листопада 2002 р.)
29. Поглиблення співпраці Україна-НАТО: короткотермінові заходи (від 21 квітня 2005 р.)
30. Указ Президента України від 13 грудня 2003 року №14-33/2003.

ТЕМА 6. ПРОБЛЕМИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТРАНЗИТНОЇ МІГРАЦІЇ І УГОДА ПРО РЕАДМІСІЮ З ЄВРОСОЮЗОМ

- §1. Проблема участі України в міжнародному ринку праці та шляхи її вирішення.**
- §2. Міграційна ситуація в Україні.**
- §3. Нелегальна транзитна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС.**
- §4. Угода про реадмісію з Європейським Союзом.**

Актуальність теми:

З наближенням Європейського Союзу до наших кордонів Україна стала місцем накопичення мігрантів різних категорій, у тому числі нелегальних. Вони різко погіршили соціально-психологічну, санітарно-епідеміологічну ситуацію. Характерна риса незаконної міграції — високий рівень її транснаціональної організованості і фінансово-технічного забезпечення міжнародними злочинними угрупованнями.

Нині нелегальна міграція поступово структурується, перебуваючи під жорстким контролем міжнародних злочинних угруповань, і трансформується у високоприбутковий бізнес. За даними МВС України, за переправлення через кордон України із суміжними країнами (за маршрутом СНД—Європа) одного нелегального мігранта організатори контрабанди “живим товаром” виплачують провідникам майже 5 тис. дол. США, а прибуток організаторів за транспортування

одного нелегала (за маршрутом країна походження — Західна Європа) становить від 10 до 15 тис. дол. США.

Крім того, неконтрольована міграція призводить не тільки до погіршення криміногенної, санітарно-епідеміологічної та ситуації на ринку праці України, а й негативно позначається на бюджеті держави.

Актуальною є загроза безпеці держави, яка виникає з втратою молодих перспективних вчених. Наші втрати у сфері науки, зумовлені “відпливом мізків”, оцінюються сумою понад 1 млрд. дол. США на рік. Суспільство втрачає “золотий фонд нації”, її інтелектуальний потенціал, без якого важко сподіватися на прогрес в усіх сферах економіки, науки, культури.

Важливим мотивом пошуку роботи за кордоном є бажання самореалізації. Так, за даними Держкомстату, за період з 1991 по 2002 р. за кордон емігрували 574 доктори наук, а з 1996 по 2002 р. — 907 кандидатів наук, майже третина з них молоді, до 40 років, перспективні науковці, а інша третина віком від 41-50 років.

Сьогодні, за офіційними даними, українці працюють у 35 країнах світу: у Польщі на заробітках перебуває 300 тис. українців, в Італії та Чехії по 200 тис., у Португалії 150 тис., Іспанії 100 тис., Туреччині 135 тис., у США — 20 тис. Кількість українців, які працюють у Росії, оцінюється в 1 млн. чол. Усього, за експертними даними МЗС України, за кордоном на заробітках нелегально перебуває понад 2 млн. громадян України. Але реальні цифри набагато більші.

Саме тому Президент України, Кабінет Міністрів, Верховна Рада України стурбовані такою ситуацією і координують дії законодавчої і виконавчої гілок влади, спрямовані на оздоровлення міграційної ситуації в державі. Відносно проблем

біженців і нелегальної транзитної міграції, то з найдієвіших інструментів протидії нелегальній міграції є угоди про реадмісію, які повинні охопити і країни призначення, країни, що постачають нелегальних мігрантів, і країни, через які цих мігрантів перевозять транзитом.

Одне з основних завдань Угоди про реадмісію між Європейським Союзом та Україною — встановлення процедури швидкої та ефективної ідентифікації та безпечного й впорядкованого повернення осіб, що не відповідають вимогам в'їзду та перебування на території України чи країн-членів ЄС, а також впорядкування транзиту таких осіб у дусі співпраці. Угода про реадмісію з ЄС поширюється на громадян країн-сторін Угоди, громадян третіх країн і осіб без громадянства.

Наведене свідчить про надзвичайну актуальність проблематики як міграції в Україні, так і нелегальної міграції та біженців на кордонах України з країнами Європейського Союзу, і спонукає до глибоких наукових досліджень, вироблення механізму мінімізації цих негативних явищ.

§1. Проблема участі України в міжнародному ринку праці та шляхи її вирішення

Проблематика участі України в міжнародному обміні людським капіталом стала предметом дослідження А.Мокія, доктора економічних наук, професора, та І.Чекана, кандидата економічних наук (Україна: Стратегічні пріоритети. 2006. С. 267-274).

Розглядаючи міграційні процеси як чинники впливу на стан людського капіталу України названі вчені, спираючись на роботи зарубіжних економістів (Т.Бекера, Т.Шульца, Дж.Мінцера, О.Нордхога), роблять наступні висновки.

Конкуреноспроможність країн визначатиметься передусім рівнем людського розвитку. Вартісна характеристика людського капіталу дає можливість виокремити основні напрями інвестування в розвиток людського капіталу:

- витрати на освіту, зокрема загальну і спеціальну, формальну і неформальну підготовку на робочому місці;
- витрати на охорону здоров'я, зокрема на профілактику захворювань, обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов;
- витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць з відносно низькою продуктивністю праці в місця з відносно високою продуктивністю тощо.

На сучасному етапі глобалізації дедалі більше розширюється обмін людським капіталом на міждержавному рівні. Основними компонентами процесу міжнародного обміну людським капіталом є трудова міграція робочої сили (імміграція, еміграція, прихована міграція), отримання освіти за кордоном (обміни, стажування), виїзд з лікувально-оздоровчою метою. Міжнародний обмін людським капіталом впливає на розвиток останнього як позитивно, так і негативно, що має бути враховано при формуванні державної політики у цій сфері.

Міжнародний обмін людським капіталом зумовлює виникнення суттєвих проблем для нашої країни, серед яких виокремимо такі.

1. Пряма втрата людського капіталу в процесі міжнародного обміну. Зменшується чисельність населення України, оскільки значна частина тих, хто бере участь у міжнародному обміні, — це молодь репродуктивного працездатного віку, яка найближчим часом не збирається повертатися на батьківщину. Виїзду українців на навчання в інші країни сприяють

численні коледжі та мовні школи, навчання в яких переважно й стає офіційною мотивацією поїздки. Окрім усього іншого, студентська віза часто дає право на роботу зі скороченим робочим днем. Студенти, як правило, працюють у всіх сферах, де потрібна низькокваліфікована робота, в результаті чого відбувається декваліфікація робочої сили.

2. Моральний аспект. Працюючи на чужині, заробітчани втрачають здоров'я, не отримуючи при цьому кваліфікованої медичної допомоги, змушені займатися важкою фізичною й часто ненормованою працею, мають важкі побутові умови, нерідко зазнають насильство з боку роботодавців, позбавлені правового захисту. В Україні внаслідок трудової міграції розпадаються сім'ї, залишаються фактично бездоглядними діти та люди похилого віку.

3. Структурні деформації ринкових механізмів, викликані диспропорційним попитом на товари і послуги (у т.ч. нерухомість) на внутрішньому ринку, насамперед у регіонах з великою часткою трудових мігрантів, що, за існуючої низької купівельної спроможності основної маси населення та нездатності найбідніших верств виїхати за кордон на заробітки, призводить до нерівномірного розподілу коштів та ще більшого розшарування суспільства.

4. Погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням. Зменшується чисельність економічно активного населення працездатного віку (у 2000 р. чисельність працездатного населення становила 21150,7 тис. осіб, а у 2004 р. - 20582,5 тис. осіб), що призводить до глибоких деформацій у демографічній структурі, сфері зайнятості й освіти.

5. Формування нераціональної структури імміграції в Україну. В'їзд іммігрантів в нашу країну відбувається переважно з кран ризикової міграції (Туреччина, Китай, Іран).

Серед основних категорій нелегальних мігрантів за громадянством основну кількість становлять громадяни Китаю - 25%, Індії - 25%, Пакистану - 7%, Афганістану - 7%, Іраку - 6%. При цьому процес імміграції можна охарактеризувати як «імміграція без розвитку іммігрантів».

6. Прихована (латентна) міграція. Іноземні компанії, спільні підприємства використовують людський капітал нашої країни без адекватного здійснення інвестицій у нього. З усіх можливих інвестицій у людський капітал здійснюються в кращому випадку інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації на робочому місці. Причому з огляду на те, що специфічна підготовка наділяє працівників знаннями і навичками, у яких зацікавлена лише та фірма, де вони були отримані, перевага надається специфічним, а не загальним інвестиціям у людський капітал. Таким чином, іноземні роботодавці, інвестуючи у специфічну підготовку персоналу, забезпечують роботу фахівців виключно в інтересах зарубіжних фірм. Відповідно обмежується міжгалузева та міжрегіональна мобільність трудових ресурсів, що унеможлиблює структурну перебудову економіки. Як свідчить досвід, майже не здійснюються інвестиції в здоров'я працівника (основний компонент людського капіталу), задіяного на роботі в іноземних компаніях. Певною мірою цьому сприяє й недостатня організованість профспілкового руху та слабкий вплив профспілок на діяльність вітчизняних та іноземних підприємств.

7. «Відплив мізків» є однією з найвагоміших проблем у контексті перспектив науково-технічного прогресу і належного стану безпеки нації. Довготривалі стажування та контракти поступово переростають у право на постійне проживання, а в окремих випадках - і в отримання громадянства країни перебування. Це стосується науковців, галузевих ахівців, висококваліфікованого технічного персоналу тощо. Попит на висококласних фахівців, зокрема лікарів, технічного персоналу

середньої ланки, програмістів та інших залишається актуальним для багатьох країн, де цілком зрозумілою і економічно обґрунтованою є перевага одноразової інвестиції у відносно недорогого за західними мірками готового фахівця над дорогим процесом його підготовки. Окрім прямих індивідуальних пропозицій, існують і більш витончені міграційні, побудовані на формуванні ґрунтовних баз даних та селективного підходу до них. У контексті приєднання України до Болонського процесу загроза втрати людського капіталу під час навчання, стажування та різноманітних програм технічної допомоги вимагає дедалі більшої уваги.

Таким чином, **аналіз наслідків міжнародного обміну людським капіталом свідчить про асиметричний характер участі в ньому України, що послаблює конкурентоспроможність національної економіки.**

Напрями державної політики щодо регулювання міжнародного обміну людським капіталом

Масштаби та наслідки міжнародного обміну людським капіталом, особливо його нелегального складника, набули характеру загрози національній безпеці в контексті конкурентоспроможності економіки. Цим зумовлена потреба у виважених підходах до можливих рекомендацій щодо усунення їх негативних наслідків. До **системи заходів**, спрямованих на посилення позитивних та нівелювання негативних ефектів участі України у міжнародному обміні людським капіталом, доцільно віднести такі.

1. Постійний моніторинг втрат людського капіталу в процесі міжнародного обміну і динаміки їх змін.

2. Проведення масштабного одноразового зондажного дослідження обсягів трудової міграції та оцінки соціально-економічних наслідків.

3. Створення системи оперативного статистичного моніторингу міграційних процесів.

4. Обґрунтування та створення проблемно-цільової програми фінансування системних заходів у регіонах України щодо запобігання негативним наслідкам міграційних процесів та рееміграції населення у місця їх постійного проживання.

5. Формування селективної імміграційної політики, яка має складатися з таких компонентів: репатріація або заохочення в'їзду українських співвітчизників, які готові переїхати в Україну за умови технічної допомоги в юридичних питаннях, наявності робочих місць, що відповідають кваліфікації; заохочення в'їзду підготовлених іноземних фахівців; в'їзд молоді (студентів, слухачів системи довузівської підготовки, випускників вищих навчальних закладів).

6. Активізація обміну людським капіталом на молодіжному рівні завдяки створенню спільних міжнародних навчальних закладів, надання підтримки їх випускникам з боку кадрових агенцій.

Для вирішення проблем, пов'язаних з трудовою міграцією, вважаємо за доцільне реалізувати такі заходи першочергового характеру, а саме:

- **створення державного банку даних** про іноземних роботодавців, поглиблення міжнародних зв'язків з питань зайнятості населення;
- **посилення державного контролю за наданням ліцензій**, які дозволяють організаціям займатися працевлаштуванням за кордоном;
- сприяння комерційним посередникам у пошуку офіційних роботодавців за межами України для профорієнтації потоків надлишкової робочої сили;

- здійснення уповноваженим органом державного управління посередницьких функцій щодо **підписання контрактів на роботу за кордоном висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів**;
- запровадження обов'язкового страхування життя і здоров'я громадян України перед їхнім виїздом за кордон з метою працевлаштування із солідарним державним фінансуванням;
- інформування населення щодо наявності вільних робочих місць за межами держави та умов працевлаштування;
- **всебічне роз'яснення громадянам їхніх прав та свобод** під час перебування та працевлаштування за кордоном, специфіки законодавства країн-реципієнтів потенційної міграції, включаючи положення відповідних міждержавних та багатосторонніх угод;
- **зниження вартості та спрощення механізмів грошових переказів** трудових мігрантів в Україну. Ці заходи необхідно реалізувати в терміновому порядку

Аналіз основних проблем міжнародного обміну людським капіталом свідчить про істотну **загрозу втрати Україною частки свого людського капіталу**. Основою цієї політики має стати орієнтація на збереження і покращення людського капіталу і використання позитивних ефектів міжнародного обміну ним.

§2. Міграційна ситуація в Україні

Проблематика міграційної ситуації в Україні після утворення євросоюзівсько-українського кордону, — актуальна тема дослідження. Вона турбує керівництво країни, органи місцевого самоврядування західних областей України.

Надзвичайно цікаві дослідження цієї проблематики проводяться в рамках проекту “Вдосконалення механізму реалізації міграційної політики України. Поширення досвіду країн ЄС щодо виконання угод про реадмісію”, який спільно виконують вчені Польщі, України за фінансування Посольства Великобританії.

Окремі складові досліджень названого проекту зводяться до наступного.

Після розпаду Радянського Союзу Україна виявилась відкритою для безконтрольного переміщення через кордон мігрантів, зброї, боєприпасів, вибухових і наркотичних речовин, інших предметів контрабанди. Крім того, дві **третини її кордонів, а це понад чотири з половиною тисячі кілометрів, не були визначені на міждержавному рівні і не охоронялися.** Ці обставини, а також нестабільна політична ситуація на пострадянському просторі, військові конфлікти в Придністров’ї та Закавказзі зумовлювали необхідність термінових невідкладних заходів із забезпечення охорони кордону, захисту територіальної цілісності держави.

Україна стала місцем накопичення мігрантів різних категорій, у тому числі нелегальних. Вони різко погіршили соціально-психологічну, санітарно-епідеміологічну ситуацію. Характерна риса незаконної міграції — високий рівень її транснаціональної організованості і фінансово-технічного забезпечення міжнародними злочинними угрупованнями. Сійко зберігається позитивне сальдо міграції. З 1993 року вперше за останні роки зменшилась чисельність населення, додатне сальдо міграції набуло тенденції зростання з огляду на становлення України як незалежної держави. Імігранти (законні та незаконні) осідають переважно в містах (удвічі більше, ніж у сільській місцевості). Це створює додаткові проблеми: збільшується навантаження на міську соціальну

інфраструктуру, загострюються житлове питання, проблеми працевлаштування, виникає соціальна напруга.

Експерти Центру збору й обміну інформацією з перетинання кордонів і міграції ЄС (CIREFI) визначили основні шляхи нелегальної міграції в світі, які ведуть до ЄС, а саме:

- **Балтійський маршрут**, яким користуються громадяни Росії, країн СНД, Південно-Східної Азії. Він пролягає через Росію та країни Балтії до скандинавських країн.
- **Балканський маршрут**, яким користуються громадяни країн Середнього Сходу, Туреччини, балканських країн, які не входять до Шенгенської угоди. Маршрут пролягає через Туреччину, балканські країни до Греції та Австрії. За оцінкою експертів, він один із найзагрозливіших і найбільших за обсягами незаконної міграції.
- **Центральноевропейський маршрут**. Його використовують громадяни Далекого та Середнього Сходу. Південно-Східної Азії, СНД. Маршрут пролягає через РФ, Україну, Польщу, Словаччину до країн Західної Європи. За оцінками європейських експертів, нині він не найбільш загрозливий.

Хоча маршрут нелегальної міграції, який пролягає через Україну, не є найзагрозливішим для Європи, для України наявність такого маршруту зумовлює серйозні негативні наслідки. **Адже міграційна ситуація стає неконтрольованою та некерованою, відбувається накопичення нелегальних мігрантів. Через це можливим є створення соціальної напруги у суспільстві та погіршення епідеміологічної ситуації.**

Крім того, неконтрольована міграція призводить не тільки до погіршення криміногенної та санітарно-епідеміологічної ситуації та ситуації на ринку праці України, а й

негативно позначається на бюджеті держави: чималі кошти витрачаються на утримання та забезпечення примусового депортування цієї категорії осіб за межі держави. За експертними оцінками, для забезпечення широкомасштабних загальнодержавних заходів з нейтралізації цього явища витрати держави щорічно можуть сягати майже 28 млн. дол. США.

Аналіз маршрутів нелегальних мігрантів засвідчує, що найпривабливішою для незаконного проникнення на Захід є українсько-словацька та українсько-угорська ділянки державного кордону, де затримується понад 70% їхньої загальної кількості. Механізм і тактика дій організаторів переправлення нелегальних мігрантів зазнають певних змін, однак основні тактичні прийоми незмінні.

Неконтрольована нелегальна міграція є підґрунтям проблем, пов'язаних із концентрацією мігрантів в окремих регіонах, зміною етнічної ситуації і відчутним дисбалансом між національно-культурними інтересами мігрантів та місцевого населення, поширення у державі стійких злочинних угруповань, створених за національним принципом. Таким чином, нелегальна міграція та пов'язані з нею процеси останніми роками дедалі відчутніше впливають на соціально-політичну та криміногенну ситуацію в Україні.

§3. Нелегальна транзитна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС

Враховуючи географічне розташування Закарпаття, яке межує з рядом країн Євросоюзу — Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, знання практичного стану справ, досвід у вирішенні багатьох проблем біженців відділом мігра-

ційної служби Закарпатської області Державного комітету України у справах національностей та релігій, раціональним є звернення до офіційних матеріалів названого підрозділу.

Приєднавшись у січні 2002 року до Женевської конвенції по захисту біженців, Україна взяла на себе зобов'язання перш за все щодо допуску шукачів притулку до процедури визначення статусу біженця, прийому, розміщення та адаптації визнаних біженців. Конвенція про статус біженців закріплює дуже важливі гарантії так званого „адміністративного статусу біженця“.

Перш за все це стосується біженців, які незаконно перетинали державний кордон. Конвенція встановлює обмеження щодо притягання до відповідальності за незаконний в'їзд та незаконне перебування в іноземній державі (ст. 31). Біженець, який незаконно опинився в іноземній державі, повинен без зволікання заявити про пошук притулку.

Через своє географічне розташування Закарпатська область особливо відчуває перебування на своїй території великої кількості нелегальних транзитних мігрантів – громадян країн Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу, Африки, а останнім часом і ряду країн СНД (Молдова, Грузія, Російська Федерація - головним чином вихідців із Чеченської Республіки), які в пошуках кращих умов життя або отримання політичного притулку прагнуть потрапити в країни Західної Європи і затримуються прикордонниками та міліцією при спробі незаконного переходу Державного кордону України.

На сьогодні незаконна міграція як вид організованої транснаціональної злочинності набула в Україні розмірів явища, котре реально загрожує її національній безпеці, економічним та політичним інтересам, стимулює відтік коштів у тіньовий сектор, викликає напруженість у відносинах із су-

міжними країнами. Україна поступово перетворюється з країни транзиту в країну накопичення незаконних мігрантів.

Дані прикордонників свідчать, що більшість мігрантів в Україну переправляється саме з Росії, куди вони прибувають з країн проживання або транзитом через Казахстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Азербайджан. Кількість мігрантів у країнах Європи в середньому не перевищує 0,1% від її населення. Отже, Україна може прийняти лише 52 тис. іноземців. Реальна ж кількість мігрантів у нашій країні, за оцінками фахівців Міжнародної організації з міграції, перевищує загальноприйняті європейські стандарти майже у 25 разів. При цьому переважна більшість мігрантів на території України знаходиться нелегально.

За період, що минув з 1991 року, кількість затриманих в області незаконних мігрантів сягнула понад 38,3 тисячі осіб.

Роки	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Тис. чол.	0,2	0,4	0,6	0,4	0,6	1,4	2,3	3,7	7,6

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
3,7	2,7	1,2	3,0	3,0	5,0	5,2

Починаючи з 2003 року, спостерігається збільшення кількості затриманих нелегальних мігрантів на ділянці українсько-словацького кордону. Так, у 2003 році затримано 947 осіб, у 2004 – 2174, у 2005 – 4486, у 2006 – 5045. Більше половини затриманих іноземців становлять громадяни країн СНД.

Переважна більшість заявників, або 97,3 %, були громадянами країн Азії, 1,6% - Європи, 1,2% - Африки. Найбільше шукачів притулку з Індії – 39,2%, Пакистану – 24,0%, Бангладеш – 14,8%, Палестини – 12,6%, Іраку – 5,0%.

До найголовніших проблем у сфері реалізації законодавства про біженців у прикордонному регіоні слід, на нашу думку, віднести:

- слабкість інтеграційних можливостей для визнаних біженців у цьому регіоні, що частково пов'язана з відсутністю матеріальних можливостей для реалізації прав біженців, передбачених законодавством (житло, робота, соціальна допомога тощо);
- відсутність державного пункту розміщення відкритого типу для осіб, які перебувають у процедурі визначення статусу біженця (до прикладу, в Угорщині – близько 40 пунктів як закритого, так і відкритого типу, в Україні поки існує один пункт відкритого типу в с.Павшино (Закарпаття) та в м.Одесі);
- недосконалість нормативної бази щодо порядку оформлення документів для вирішення питань про надання, втрату, позбавлення статусу біженця;
- вкрай недостатнє бюджетне фінансування міграційних служб, необхідне для здійснення повноважень (оплата послуг перекладу, транспорт та ін.);
- відсутність кваліфікованих перекладачів та невизначеність їх статусу;
- недостатність оперативної інформації про країни походження шукачів притулку;
- відсутність локальної комп'ютерної мережі та єдиної інформаційної бази даних;
- відсутність гарантованої державою безкоштовної правової допомоги шукачам притулку тощо.

§4. Угода про реадмісію з Європейським Союзом

Стосовно ситуації, пов'язаної безпосередньо із стратегічними пріоритетами України в сфері міграції, слід зауважити, що тут найбільш гостро стоїть питання про реалізацію **Угоди між Україною та ЄС про реадмісію, парафовану у жовтні 2006 року у Гельсінкі**. Угода за своєю суттю є зобов'язанням України ділити з ЄС відповідальність за безпеку спільного європейського дому, частиною якого Україна прагне стати, в обмін на відкриття кордонів та усунення перешкод у вільному русі людей, що є довгостроковою метою України та ЄС. У короткостроковій перспективі угода про реадмісію з ЄС – передумова спрощення візового режиму ЄС для громадян України.

Багато правозахисних організацій виступають **взагалі проти угод про реадмісію**. Замість того, аби відправляти усіх втікачів додому, правозахисники пропонують створити загальноєвропейську систему, яка б дозволяла більш-менш об'єктивно визначати тих, хто потребує притулку в країнах ЄС, а хто – ні. Поки що ми далекі від того, щоб зробити загальну систему для шукачів притулку в Європі й запровадити загальні стандарти. Наприклад, в Австрії чеченець отримує статус втікача з вірогідністю 90%, а в Словаччині квота тих, кого визнають втікачами, не перевищує й 2%. А тому у ЄС на сьогодні діє система, яка для людей, які шукають політичного притулку за межами своєї батьківщини, є, фактично, лотереєю.

І це закономірно, адже аналіз реалізації політики України у сфері контролю над нелегальною міграцією свідчить, що Україна також не готова до виконання угоди про реадмісію стосовно громадян третіх країн. Адже виконання положень угоди, що стосуються нелегальних мігрантів, які потрапили

до ЄС з території України, означає, що Україна повинна взяти на себе відповідальність за їхнє прийняття, утримання, необхідне для ідентифікації, видачу проїзних документів і повернення до країни походження. Уже нині Україна, яка є однією з основних транзитних країн на шляху міграції з країн СНД і Південно-Східної Азії до Західної Європи, стикається з проблемами у протидії нелегальній міграції та виконанні процедур, потрібних для здійснення реадмісії.

Причини цих проблем полягають передусім у недосконалості системи управління міграцією в Україні. **Відповідальність за реалізацію цієї політики розпорощено між кількома органами державної влади.** Ці інституції не завжди відповідають сучасним викликам. А **Державну прикордонну службу України** не трансформовано у повноцінний правоохоронний орган: вона досі лишається структурою воєнізованого типу. Реформа, спрямована на **перетворення МВС з міністерства міліції на орган вироблення внутрішньої політики держави, зокрема у сфері управління міграційними процесами, досі не відбулася.** Саме відсутність єдиної служби є причиною того, що, незважаючи на виділені ЄС кошти, досі створені лише два центри для тимчасового утримання нелегальних мігрантів (м. Одеса, с. Павшино).

Крім того, в Україні потрібно створити мережу центрів для тимчасового перебування нелегальних мігрантів, а також пунктів їх тимчасового затримання при прикордонних загонах і відділеннях міліції.

Україна та Європейський Союз повинні також об'єднати дипломатичні зусилля для створення єдиного реадмісійного простору – ланцюга двосторонніх угод між країнами призначення, транзиту та постачання нелегальних мігрантів. **Передусім такі угоди повинні запрацювати між Україною та Росією і Україною та Білоруссю.**

Закарпатською міграційною службою спільно з представництвом МЗС України в Ужгороді у лютому 2007 року були надіслані пропозиції до проекту Плану заходів Кабінету Міністрів по виконанню Угоди між Україною та Європейським Союзом про реадмісію осіб, які зокрема передбачають:

1. Створення єдиної державної міграційної служби з широким колом повноважень, які включатимуть повноваження всіх міністерств, відомств і служб України, котрі сьогодні займаються вирішенням питань, пов'язаних з нелегальною міграцією. Новостворений державний орган доцільно наділити всіма повноваженнями, необхідними для реалізації положень Угоди між Україною та Європейським Союзом про реадмісію осіб.

2. У прикордонних регіонах України, суміжних з країнами-членами ЄС, розширити мережу та збільшити потужність пунктів тимчасового тримання (ПТТ) іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, а також пунктів тимчасового розміщення біженців (ПТРБ). З цією метою вжити необхідних заходів для залучення відповідних джерел фінансування Євросоюзу.

3. Із залученням коштів ЄС розробити і провести комплекс заходів із технічного облаштування та укріплення південної, східної і північної ділянок державного кордону України з тим, щоб мінімізувати можливість проникнення на територію нашої держави нелегальних мігрантів.

4. Ініціювати перед Верховною Радою України питання про необхідність внесення змін до КК України в частині посилення кримінальної відповідальності осіб – організаторів і посібників нелегальної міграції.

5. Спільно з компетентними структурами Європейського Союзу розробити механізм моніторингу і контролю з боку визначених для цієї мети міжнародних організацій

за дотриманням країнами-членами ЄС, зокрема тими, які мають спільний кордон з Україною, положень Дублінської конвенції 1990 року щодо процедури подання і оформлення статусу біженця.

У будь-якому разі остаточне рішення щодо угоди про реадмісію має ухвалити Верховна Рада. **Україні насамперед слід пересвідчитися в тому, що людей, які нелегально потрапили до ЄС і вимагають статусу втікача, не вивозитимуть у масовому порядку до України, яка просто не зможе впоратися з цим. Є сподівання, що Європейський Союз це усвідомлює. При цьому варто спочатку зважити всі «за» і «проти», щоб угода, яка забезпечила додаткові права одним, водночас не позбавляла прав інших.**

Підсумовуючи, слід відмітити, що, незважаючи на будь-які кордони і зовнішньополітичні орієнтації, Україна є європейською державою, суспільство якої об'єктивно розвивається в європейському контексті. Це твердження справедливе також і стосовно міграцій. Тому міграційна ситуація на континенті, так само як і міграційна політика європейських країн, має безпосередній вплив на міграції населення України. **По-перше**, від них залежить інтенсивність, характер, склад та спрямованість міграційних потоків з України, транзитної міграції через Україну. **По-друге**, формування єдиного міграційного та правового європейського простору, до якого Україна невідворотно належатиме, робить Європу прикладом вирішення міграційних проблем, джерелом важливого досвіду у сфері регулювання міграцій, урахування якого обов'язкове для інтеграції в європейське співтовариство. З цього випливає потреба у щонайтіснішому співробітництві між Україною та європейськими країнами у сфері міграції.

Досвід Європи доводить також, що успішне регулювання міграції потребує комплексного підходу, широкої багато-

гранної співпраці між країнами походження, транзиту та призначення мігрантів. У свою чергу це відкриває додаткові можливості для співробітництва у міграційній сфері між Україною та європейськими країнами.

Питання для обговорення:

1. Чим викликані міграційні проблеми України?
2. Що таке нелегальна міграція, причини її виникнення?
3. Коли і чому загострилась проблема біженців на кордонах України?
4. Які основні цілі Угоди про реадмісію України з Євросоюзом?
5. Яке місце Закарпаття в системі транзитної міграції?

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Які причини загострення проблеми нелегальної транзитної міграції і біженців на кордонах України?
2. Які основні складові Угоди про реадмісію?

Практичні (тести):

1. Коли ускладнилась міграційна ситуація в Україні?
 - а) після 1992 року;
 - б) в часи, коли Україна була республікою СРСР;
 - в) після останнього розширення Євросоюзу (2007 р.)
2. Яка офіційна кількість українців, що покинули державу за останні 15 років?
 - а) від 2 до 3 млн. чол.;
 - б) від 0,5 до 1 млн. чол.;
 - в) до 0,5 млн. чол.
3. З яких причин ускладнилась міграційна ситуація і збільшилась кількість біженців через кордон України?

- а) наближення кордонів ЄС до кордонів України після 2004-2007 рр.;
 - б) “прозорість” кордонів України;
 - в) заохочення країнами ЄС постачальників дешевої робочої сили.
4. Які офіційні дані про кількість транзитних нелегальних мігрантів, які **щороку** порушують кордони України?
- а) від 5 до 10 тис. чол.;
 - б) до 1,0 тис. чол.;
 - в) близько 100 тис. чол.
5. Коли і де була прийнята Угода про реадмісію з ЄС?
- а) 2006 р. на Гельсінському саміті Україна – ЄС;
 - б) 2004 р. в Брюсселі;
 - в) 2000 р. в Берліні.
6. Яка основна мета Угоди про реадмісію?
- а) врегулювати питання повернення біженців в країну, через кордони якої вони перейшли;
 - б) заборонити повернення нелегальних мігрантів, захистити права людини;
 - в) ведення роз’яснювальної роботи серед біженців.
7. Які основні (2-3) напрями державної політики щодо регулювання міжнародного обміну людським капіталом?
- а) ведення моніторингу проблеми, прийняття адекватних рішень; впорядкований обмін людським капіталом на основі надлишковості робочої сили; контроль за виданням ліцензії на право займатись працевлаштуванням за кордоном;
 - б) заборона на виїзд за кордон; посилення роботи прикордонних служб; поліпшення роботи органів внутрішніх справ;
 - в) виплата одноразової фінансової допомоги бажаючим виїхати за межі України.
8. Яка ділянка українсько-єсівського кордону найбільш приваблива для нелегальних мігрантів?
- а) українсько-словацька;

- б) українсько-румунська;
 - в) українсько-польська.
9. Чи працює Угода про реадмісію з Російською Федерацією?
- а) не працює;
 - б) працює;
 - в) частково працює.
10. Яке ставлення до Угоди про реадмісію правозахисних організацій і чому?
- а) позитивне;
 - б) негативне;
 - в) нейтральне.

Рекомендована література:

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – №30. – С.141.
2. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. (приєднання на підставі Закону України №2942-III від 10.01.2002 р.).
3. Закон України «Про біженців»// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – №47. – С.250.
4. Малиновська О. Біженці у світі та Україні: моделі вирішення проблеми. – К.: Генеза, 2003.
5. Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. – Київ, 2004.
6. Толстанов М.К., Карташов П.І. Міграційні процеси в Європейському Союзі: минуле та сучасне //Стратегічна панорама: Щоквартальний науково-практичний журнал РНБО України. – №3. – 2005.
7. Черленяк І.І., Вашкеба І.М., Товт М.М. Питання природної, трудової та нелегальної міграції в прикордонній області: на прикладі Закарпаття //Стратегічна панорама: Щоквартальний науково-практичний журнал РНБО України. – №2. – 2004.

8. Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. Число 28 (332), 11 вересня 2006 року.
9. Поточний архів відділу міграційної служби у Закарпатській області Державного комітету України у справах національностей та релігій.
10. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналіт. оцінки 2006: Монографія.
11. Н.В.Голуб, П.А.Клімкін. Україна та міжнародні організації: Інформаційно-довідкове видання. – К.: Кондор, 2003. – 212 с.
12. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник. /За заг. ред. В.П.Горбуліна. – К.: Євроатлантикінформ, 2006. – 416 с.
13. Товт М. Нелегальна транзитна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС //Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: Збірник наукових праць. – Ужгород: Ліра, 2007. – С. 191.

МОДУЛЬ ІІІ.

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

ТЕМА 7. ПЛАН ДІЙ УКРАЇНА-ЄС

- §1. Стан реалізації Плану дій Україна-ЄС на 2005-2007 рр.
- §2. Український європрагматизм.
- §3. На шляху до нової угоди: параметри нового базового договору України з ЄС.
- §4. Київський саміт (14 вересня 2007 р.) Україна-ЄС і його рішення.

Актуальність теми:

Після стратегічної Угоди про Партнерство і Співробітництво України з ЄС, термін дії якої практично вичерпаний, важливим документом євроінтеграційної політики залишається План дій Україна-ЄС, який має конкретні хронологічні рамки дії 2005-2007 рр.

Тому надзвичайно актуальним є звернення до питання, як виконуються заходи, передбачені Планом Дій Україна-ЄС (ПД) станом на кінець 2007 року.

Аргументовано і самокритично оцінюють стан цієї роботи політики, державні діячі, публіцисти. Синтезовано – прогностичний аналіз цієї проблеми зробили Валерій Чалий, Михайло Пашков і Центр Разумкова напередодні київського

(2007 р.) саміту Україна–ЄС в оглядовій статті «Україна–ЄС: деякі міркування напередодні Київського саміту», видрукуваній у газеті “Дзеркало тижня” 8 вересня 2007 р. Висновки і прогнози названих авторів лягли в основу цієї лекції.

§1. Стан реалізації Плану дій Україна–ЄС на 2005-2007 рр.

Безперечно, одним із механізмів реалізації стратегії європейської інтеграції є виконання Плану дій Україна–ЄС на 2005-2007 рр. Зробимо одразу застереження: при всіх позитивах цей документ є допоміжним, і всіх проблем підготовки України до інтеграції в ЄС не розв’язує. Проте від успішності його реалізації значною мірою залежить подальший формат відносин України з ЄС. Як виконала це трирічне «домашнє завдання» Україна?

Центр Разумкова спробував відповісти на це запитання, провівши в рамках проекту «Громадський моніторинг Плану дій Україна—ЄС», підтриманого Міжнародним фондом «Відродження» і швейцарським агентством з розвитку і співробітництва, серію експертних і соціологічних досліджень (у грудні 2006-го і квітні 2007 р.). Загалом результати мають такий вигляд.

По-перше, на думку експертів, досвідчених у перипетіях євроінтеграції (а їхні позиції практично збігаються з оцінками пересічних громадян), Україні вдалося досягти певних успіхів у сфері демократизації країни. 46% відзначили значний прогрес у забезпеченні свободи ЗМІ (у грудні цей показник становив 55%). 27% зафіксували помірний прогрес. Переважно позитивно оцінюється ситуація із забезпеченням прав національних меншин: 30% респондентів переконані,

що вдалося досягти значного прогресу (у грудні - 31%), 31% обрали оцінку «помірний прогрес» (у грудні — 39%).

Експерти вважають, що за час виконання Плану дій України вдалося домогтися певних успіхів на шляху будівництва громадянського суспільства (18% опитаних відзначили значний прогрес, 32% помірний). Досить оптимістичні оцінки щодо забезпечення прав людини і основних свобод (значний і помірний прогрес на цьому напрямі побачили відповідно 13% і 34% опитаних).

Проте більш ніж стримано представники експертних кіл оцінюють боротьбу з корупцією, забезпечення незалежності судової влади, зрушення в соціально-економічній сфері.

З грудня 2006-го по квітень 2007 р. кількість респондентів, які не побачили жодних втішних результатів боротьби з корупцією, зросла з 66% до 76%. До речі, і європейські експерти зазначають, що саме корупція в Україні, яка «набула характеру епідемії», є головною перешкодою соціально-економічного розвитку.

Презентуючи восени 2007 р. на координаційній нараді керівників правоохоронних органів чергові антикорупційні ініціативи, Віктор Ющенко поскаржився, що «жити в такій корупції неможливо, це не дає розвиватися країні».

Схожа невтішна динаміка спостерігається і в оцінках забезпечення незалежності судової влади — у грудні 2006 р. цілковиту відсутність прогресу в цій сфері зафіксували 57%, у квітні 2007 р. — 72%. Дивуватися таким оцінкам не варто, оскільки в країні нині діє розбалансована, напівзруйнована судова система, точиться відверта боротьба за контроль над судами. У справи української Феміди втручаються владні і політичні інституції.

Так само не вселяють оптимізму й оцінки соціально-економічних досягнень. Мотиви подібного скепсису зрозумілі з ряду причин. По-перше, не забезпечено безпеку бізнесу і

права інвесторів. Адміністративний і податковий тиск уже став притчею во язицех. За словами президента, «ми маємо найгіршу у світі податкову систему». (За оцінками міжнародних експертів, із 175 національних податкових систем українська перебуває на 174-му місці).

По-друге, високий рівень тінізації економіки. Посилаємося знову ж на главу держави. За його оцінками, майже 50% національної економіки працює «у тіні».

По-третє, небезпечних масштабів досягло соціальне розшарування суспільства. Вже не перший рік фіксується критичне співвідношення доходів найбагатших і найбідніших громадян України — 30:1 (у країнах ЄС ця пропорція становить 5,7:1, у Китаї - 7:1, у Японії - 4,3:1). Нинішня ситуація в сфері екології й охорони здоров'я загальної картини не поліпшує.

Загалом ще є підстави говорити про те, що План дій при всіх позитивах і очевидних досягненнях реалізується.

Але на тлі перманентної внутрішньополітичної нестабільності загрожує дезорієнтацією країни, «всиханням» проєвропейських настроїв у суспільстві і, нарешті, профанацією самої ідеї руху України в Європу.

Хотілося б, щоб новий базовий договір, який сьогодні, по суті, є серцевиною переговорного процесу, виконувався ефективніше, ніж згаданий План дій. Але для цього необхідні принаймні чотири умови.

1. Політична воля державного істеблішменту, готовність національної еліти жити й керувати країною за європейськими правилами і стандартами. За результатами квітневого дослідження 2007 р., 70% наших співгромадян такої готовності серед можновладців не бачать. І експерти, у свою чергу, вважають цю проблему однією з головних перешкод на шляху євроінтеграції (До речі, поряд із цією проблемою

вони зазначають також нездатність лідерів країни визначати і реалізувати на практиці стратегічні пріоритети).

2. Євроінтеграційний курс має знаходити стабільну суспільну легітимізацію, тобто широку підтримку громадян країни. На жаль, у суспільстві поки що не склався консенсус з приводу того, що ідея євроінтеграції може стати загальнонаціональною, об'єднавши міста і села країни, Наведемо (без коментарів) лише кілька цифр із соцдосліджень Центру Разумкова. У вересні 2005 р. 36% громадян позитивно відповіли на запитання про те, чи зможе інтеграція в ЄС стати загальнонаціональною ідеєю, яка об'єднає всі регіони України, 39% — негативно. У квітні 2007 р. ця пропорція змінилася не в кращий бік — 31% і 44% відповідно.

3. Потрібні високопрофесійні кадри активних євроінтеграторів на середньому рівні управлінського ланцюжка. З цим теж поки що якось не складається. На різних форумах і конференціях, присвячених проблемам відносин Україна — ЄС, тільки ледачий не говорить про кадровий дефіцит.

4. Потрібні ресурси, причому значно більші, аніж ті, які виділялися в минулі роки. Лише один штрих: у 2006 р. із скромних 5,2 млн. бюджетних гривень, спрямованих на реалізацію Державної програми з інформування громадськості про євроінтеграцію, 4,4 млн. було витрачено на проведення Першого міжнародного **медіафоруму** «Україна на інформаційній карті світу», який мав, м'яко кажучи, дещо непряме відношення до євроінтеграційного процесу. Проте, за великим рахунком, необхідно, нарешті, на бюджетному рівні чітко усвідомити, що не паперовий, а **реальний рух до європейських стандартів — річ дуже і дуже витратна.**

Нарешті, пригадаймо, що план дій підписувався в ситуації євроєйфорії, а новий документ готується в інших реаліях. І європейські партнери вже дивляться на Україну зовсім іншими очима...

Переговори щодо нового договору проходять зовсім не просто. Американський політолог Фред Ікле якось зауважив: **“Щоб переговори відбулися, потрібні дві умови: спільність інтересів і розбіжність інтересів. Без спільності інтересів ні про що домовитися не можна; без розбіжності інтересів домовлятися нема про що».**

За обережними прогнозами глави української делегації, заступника міністра іноземних справ Андрія Веселовського, підготовка документа протриває близько 10 місяців. Відбуваються поки неофіційні консультації щодо формування зони вільної торгівлі, проте на офіційному рівні розмова про неї розпочнеться не раніше вступу України до СОТ.

Напередодні чергового раунду переговорів щодо нового документа цілком доречно поміркувати над тим, яким він має бути бодай загалом.

Очевидно, що положення договору мають наближати країну до європейських стандартів якості життя, стимулювати відповідні соціально-економічні трансформації. Ідеться, зокрема, й про згадані вище проблеми реалізації Плану дій (боротьба з корупцією, реформа судової системи тощо).

У договорі потрібно зафіксувати ефективні механізми політичної асоціації й економічної інтеграції — розширити доступ України на внутрішній ринок ЄС, сформувати зону вільної торгівлі.

Документ має максимально сприяти реалізації в Україні системи прозорого, ефективного, відповідного європейським стандартам державного управління, стати каталізатором змін у політичному процесі.

Положення договору мають бути максимально конкретні, що забезпечить чіткість їхньої реалізації і зрозумілість для населення країни. Слід зважити на уроки реалізації попереднього Плану дій (зокрема, уникнути розпливчастих формулювань, які відкривають широкий простір для формальних звітів).

У договір потрібно закласти дійовий механізм контролю за його виконанням, тобто передбачити регулярний моніторинг (у т.ч. суспільний), розробити відповідну методику та створити механізми зворотного зв'язку на рівні уряд—громадськість.

Зрозуміло, що новий договір, навіть у середньостроковій перспективі, не запалить для України зелене світло членства. Важливо інше — його мобілізуюча функція, алгоритм конкретних і прагматичних дій.

§2. Український европрагматизм

Словники трактують інтеграцію як, грубо кажучи, певний процес об'єднання в одне ціле. Очевидно, теперішній стан відносин України з ЄС варто оцінювати швидше як партнерство та співробітництво. Взаємовигідне, поглиблене, динамічне, але... співробітництво.

Така констатація зовсім не означає відмову від стратегічної мети вступу до ЄС, є швидше усвідомленням того, що саме ці «десятки маленьких взаємних успіхів», набравши критичної ваги, внесуть до переговорного порядку денного тему членства України в Європейському Союзі. Коли це відбудеться, залежить від нас самих. Точніше кажучи, від команди, яка стоїть за державним штурвалом. (Утім, термін «інтеграція» викарбуваний в ряді офіційних документів, намертво ввійшов до політичного лексикону, тому для простоти викладу будемо його використовувати, пам'ятаючи про сказане вище).

Останнім часом лави євроромантиків помітно порідшали. Одних уже немає на політичній арені, інші заклопотані електоральним самовиживанням, треті записалися в песимісти, а четверті (на чолі з президентом?) зміцнили ряди европрагматиків.

Офіційний Київ дав недвозначно зрозуміти, що від предметної розмови з Брюсселем із приводу європерспектив він зовсім не відмовляється. На зустрічі у серпні 2007 р. з послами президент, розмірковуючи про важливість переговорів стосовно нової базової угоди, зазначив, що «наша мета — чітко сформулювати європейську перспективу в цій угоді».

Іншими словами, прагматизм буває різний. **Здоровий прагматизм — це серія послідовних конкретних й успішних дій, які просувають країну вперед, це жорстке відстоювання своїх національних інтересів. Про останнє в діалозі з ЄС ми іноді скромно забуваємо.**

На наш погляд, цілком справедлива теза, озвучена помічником прем'єр-міністра України Андрієм Фіалком на недавньому круглому столі, організованому Центром Разумкова: «**Нам не потрібно соромитися захищати свої права, не потрібно соромитися, якщо ми в чомусь не згодні з Європейським Союзом... Потрібно чітко уявляти реальні можливості співробітництва з ЄС, щоб прораховувати свої кроки й уміти відстоювати свої національні інтереси**».

Про національні інтереси. Україна в односторонньому порядку максимально спростила візовий режим для громадян країн ЄС. Проте ніякої взаємності з боку Брюсселя не було виявлено. Ситуація з отриманням заповітної наклейки до паспорта, м'яко кажучи, має не найкращий вигляд, а часом доходить до абсурду. Пригадаємо, як нещодавно бельгійська сторона двічі з невідомих причин відмовляла у видачі віз членам української делегації, запрошеної європарламентарями в рамках спеціальної програми «Європейські ознайомлювальні візити». Справа дійшла до вручення сердитих нот і дипломатичного конфлікту.

А незабаром двом дитячим музичним колективам довелось танцювати та співати під вікнами посольств провідних європейських країн, щоб підтвердити свою

«профпридатність» і довести консульським працівникам, для чого їм потрібні візи.

Мабуть, ситуація зміниться на краще, коли набуде чинності підписана з ЄС угода про спрощення оформлення віз. Але варто також пам'ятати, що вступ країн — «новобранців» ЄС до Інформаційної Системи Шенген (515) — факт неминучий, і мільйони українців невдовзі це відчують на власній кишені.

Україна пішла на серйозні поступки та дуже суттєві витрати, підписавши 18 червня 2007 р. Угоду про реадмісію, яка передбачає, зокрема, облаштування спеціальних центрів для нелегальних мігрантів. Безумовно, створення єдиного реадмісійного простору з ЄС та іншими сусідніми країнами потрібне. Але, з огляду на те, які умови висуває міжнародне співтовариство для утримання нелегалів (а їх нині, за деякими даними, перебуває в Україні близько п'яти тисяч), **це дуже і дуже, значне навантаження на національний бюджет України, просторами якої поневіряються 130 тисяч її бездомних малолітніх громадян. До речі, на програму боротьби з дитячою безпритульністю в нинішньому році виділено тільки 20 млн. грн. — тобто в середньому 154 грн. на кожного безпритульного...**

Утім, так чи інакше найбільш прагматичні підходи передбачають саме розвиток контактів за напрямками, які становлять обопільний інтерес. Ідеться про торговельно-економічне, інвестиційне співробітництво (в 2007 р. ЄБРР узяв інвестиційні зобов'язання на суму 2,6 млрд. євро в рамках реалізації 130 проєктів). Потрібно розвивати партнерство у сфері енергетики (зокрема, просувати спільні проєкти розвитку вітчизняної енергетичної інфраструктури та впровадження енергозберігаючих технологій).

Проте абсолютно очевидно, що продуктивність співробітництва у згаданих напрямках залежить від ряду умов.

Конче потрібне подолання перманентного протистояння всередині владних структур і забезпечення ефективної координації державних органів на європейському напрямі. Потрібна модернізація стратегічних підходів до партнерства з ЄС. (Доцільно розробити нову стратегію просування до ЄС з урахуванням теперішніх реалій у двосторонньому співробітництві, внутріукраїнських інституціонально-структурних трансформацій.) Потрібно поступово заповнювати вже згадуваний кадровий дефіцит.

«Архіважливо» формувати загальнонаціональний консенсус навколо євроінтеграційного курсу — тобто проводити відповідну інформаційну кампанію, м'яко кажучи, більш ефективно, ніж у попередні роки.

У квітні 2007 року 77% наших співгромадян повідомили, що інформація про ЄС в українських мас-медіа — обмежена, неповна або такої інформації дуже мало. Але інтерес до ЄС в українському суспільстві дуже високий — 63% опитаних хотіли б якнайбільше знати про Євросоюз.

На шляху євроінтеграції допущено чимало помилок і промахів, породжено хибних ілюзій і міфів. Але, як казав Фрідріх Ніцше: «Тільки той, хто будує майбутнє, має право бути суддею минулого». Додамо до цього ще одну, вже американську, мудрість — «Перед минулим — схили голову, перед майбутнім — засукай рукави»...

§3. На шляху до нової угоди: параметри нового базового договору України з ЄС

Великого значення в Києві надавали спільній заяві за підсумками саміту. Чому? У контексті підготовки нового базового документа, котрий має змінити діючу угоду про партнерство і співробітництво (УПС), українцям було прин-

ципово важливо отримати письмову згоду ЄС на «запуск» офіційних переговорів з початку наступного року.

Однак той, хто вважає, що в 2008 році на зміну УПС приїде нова, як її полюбляють називати в Києві, посилена угода, швидше за все глибоко помиляється. Подібні документи, готуються роками. Але якщо навіть Україні і ЄС вдасться продемонструвати небачену досі дипломатичну майстерність і документ буде підготовлено протягом року, ніхто не може сказати, скільки часу знадобиться для його ратифікації в країнах-членах ЄС. Далеко по приклади ходити не треба: між підписанням Угоди про партнерство і співробітництво та набуттям нею чинності минуло ні багато ні мало чотири роки.

Позиція України в питанні нового базового документа загальновідома: за своїм значенням навантаженням це має бути угода про асоціацію з ЄС європейського типу. І якщо євросоюзівські чиновники у відповідь на такі міркування української сторони нині лише поблажливо розводять руками, провідні євроінтеграційні уми країни у своїх заявах відштовхуються від того, що коли Київ і Брюссель підійдуть до конкретних формулювань, ситуація і в Україні, і в Євросоюзі може істотно змінитися.

Як свідчать заяви чільників Євросоюзу, питання укладення нової рамкової угоди з Україною, зокрема вивчення можливостей запровадження режиму вільної торгівлі, посідають одне з пріоритетних місць у планах ЄС. У Брюсселі не приховують, що укладення нової угоди дасть змогу конкретизувати ідеї, закладені у Європейській політиці сусідства (ЄПС), свого часу поширеної на Україну. Як відомо, на момент оприлюднення ЄПС позиція щодо України як альтернатива членству в ЄС. Сучасна політична кон'юнктура в ЄС свідчить, що, обговорюючи майбутню угоду з Україною, Брюссель навряд чи відмовиться від використання принципів ЄПС.

Україна натомість бачить у припиненні чинності УПС великий шанс переглянути принципи співробітництва з ЄС і зробити перший крок назустріч членству. Нашим головним “призом” у переговорних змаганнях залишатиметься питання асоційованого статусу та договірне закріплення перспективи членства в ЄС. В економічній сфері центральним блоком нової угоди могли б стати положення, якими б регламентувалося запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Сьогоднішня дискусія в ЄС щодо приєднання Туреччини яскраво свідчить про те, що прийом нових членів до Європейського Союзу – виключно політичне питання, яке є заручником внутрішньополітичної ситуації в країнах-членах ЄС. Як і у випадку з Туреччиною, сучасна політична атмосфера в ЄС не є сприятливою для євроінтеграційних амбіцій України. Втім, це не означає, що з часом вона не зміниться, а з нею – і політична позиція ЄС.

Що стосується створення зони вільної торгівлі, це питання може посісти чільне місце у порядку денному діалогу з ЄС у найближчі рік-два, після вступу України до СОТ. Водночас, як демонструє досвід переговорів щодо запровадження зон вільної торгівлі на пострадянському просторі, наші очікування стосовно підходів Брюсселя не повинні виявитися завищеними. Як і у випадку з переговорами щодо вільної торгівлі з Росією, нам слід очікувати від ЄС аналогічної твердої позиції захисту окремих чутливих секторів власного ринку від конкурентоспроможного українського експорту та просування власних конкурентоспроможних продуктів на ті сегменти ринку України, де національні гравці все ще перебувають на рівні “немовлят”.

З огляду на це, цілком логічно стверджувати, що при укладенні нової угоди важливо не стільки отримати від

ЄС визнання європейської перспективи України, скільки забезпечити створення таких механізмів співробітництва, які максимально відповідають потребам економічного розвитку країни. Поява таких механізмів, по-перше, дасть змогу виявити перспективи подальшої інтеграції України в ЄС, і по-друге, дівіше заохочуватиме політикум та суспільство продовжувати курс на європейську інтеграцію.

Інтеграція без членства. Особливий інтерес для України у цьому зв'язку може становити Угода про створення Європейської економічної зони (ЄЕЗ, European Economic Area), яка об'єднує ЄС і країни Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегія, Ліхтенштейн та Ісландія). Заслуговує також на увагу аналогічна ЄЕЗ за змістом система двосторонніх угод між ЄС та Швейцарією, яка залишається членом ЄАВТ, однак не ввійшла до складу ЄЕЗ через негативний результат національного референдуму з цього питання у 1992 році.

Європейська економічна зона. В основу Угоди про створення Європейської економічної зони покладені положення про створення зони вільної торгівлі між ЄС та ЄАВТ. Угода усуває експортні мита, кількісні обмеження у торгівлі промисловими товарами, нею спрощується митний контроль на кордонах і передбачається адміністративна взаємодопомога у застосуванні митних процедур. Ефект режиму вільної торгівлі посилюється низкою додаткових протоколів до Угоди щодо гармонізації технічних стандартів та вимог.

Як і в інших зонах вільної торгівлі, в ЄЕЗ також існують винятки з правил. Одним із таких винятків є сільське господарство та рибальство. Положення Угоди про ЄЕЗ щодо вільної торгівлі не поширюються на цей сектор.

§4. Київський саміт (14 вересня 2007 р.) **Україна-ЄС і його рішення**

Україна задоволена темпами розвитку відносин з Європейським Союзом. Як відзначив на прес-конференції після завершення XI саміту Україна – ЄС Президент України Віктор Ющенко, йдеться як про успішну реалізацію чинного Плану дій між нашою державою та Євросоюзом, так і про прогрес у перемовинах щодо нової базової угоди. Останньому документу, за його словами, учасники київського саміту приділили особливу увагу.

За словами Президента, в ухваленій за підсумками роботи саміту Спільній заяві сторони відзначають «надзвичайно великий» прогрес у цьому питанні. «Починаючи від самої структури документу і закінчуючи ключовими принципами, ми маємо спільні узгоджені позиції», – сказав В. Ющенко.

Українська сторона задоволена характером констатування наших ключових пріоритетів у рамках нової угоди, сказав В. Ющенко. «Звичайно, є положення, над якими двом сторонам треба ще працювати. Ми не скептично дивимося на них – вони нам дають натхнення, щоб у наступних раундах переговорного процесу ми вирішували все нові питання», – наголосив він.

«Ми надзвичайно задоволені темпами розвитку наших відносин з Європейським Союзом», – сказав В. Ющенко, звернувши окрему увагу на виконання понад 70 пунктів **Плану дій Україна – ЄС** по найактуальніших питаннях.

Ще одним важливим пунктом переговорів, за словами Президента, було питання візового режиму. З одного боку, Україна та ЄС засвідчують «колосальний прогрес», досягнутий у цій темі протягом останніх 1,5-2 років. Він висловив переконання, що вже найближчим часом українським та

європейським парламентами будуть здійснені усі ратифікаційні процедури стосовно угод про полегшення процедури оформлення віз і про реадмісію. «Це надзвичайно динамічна робота, яка завершилася великим успіхом», – зазначив він.

З іншого боку, констатував Президент, сьогодні існують чутливі для обох сторін нюанси поточного порядку візового режиму. «Ми розуміємо, наскільки ретельними треба бути у своїх відповідях і діях, щоб уникати ускладнень і недоліків в роботі, перш за все, консульської практики по відношенню до громадян і України, і Європейського Союзу. Я вважаю, що ми сьогодні сторінку цю перегорнули. Сторони знайшли спільне порозуміння щодо вдосконалення цього процесу і зняття тих проблем, які є чутливі для людей», – наголосив Глава держави.

Лідери ЄС наголосили, що проведення вільних та справедливих позачергових парламентських виборів в Україні у вересні та формування ефективного й стабільного Уряду стане найліпшим свідченням спроможності країни досягти цієї мети.

Сторони відзначили великий прогрес, досягнутий у виконанні Плану дій Україна – ЄС. Вони відзначили започаткування переговорів стосовно нової посиленої угоди, завершення переговорного процесу та підписання угод про спрощення візового режиму та реадмісію, а також позитивне співробітництво з Місією ЄС з питань допомоги на українсько-молдовському кордоні. Лідери ЄС наголосили, що успіх України в стабілізації її політичної системи буде основним чинником, що визначатиме її спроможність продовжувати політичні та економічні реформи.

Лідери відзначили звіт про прогрес у переговорах стосовно нової посиленої угоди. Вони підтвердили своє бачення угоди як інноваційного та амбіційного документа, який виходить за існуючі рамки співробітництва та відкриває новий

етап у відносинах між Україною та ЄС. Вони відзначили **започаткування переговорів стосовно всеосяжної та поглибленої Зони вільної торгівлі як ключового елемента угоди після завершення вступу України до СОТ.** У цьому контексті лідери ЄС підтвердили свою повну підтримку прогресові України на шляху вступу до СОТ і наголосили на важливості вирішення неврегульованих питань як пріоритетного завдання.

Лідери також обговорили становище в Білорусі та відносини з Росією.

Сторони висловили задоволення поглибленням співробітництва в торговельно-економічній сфері. **Воно включає укладення угод про торгівлю сталеливарними виробами й текстилем, посилене співробітництво в застосуванні інструментів торговельного захисту, а також новий регулярний діалог у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості.**

Водночас вони погодилися, що тенденції у торгівлі, які включають зростаючий **дефіцит з українського боку, повинні стати предметом подальшого обговорення на експертному рівні.** Вони підтвердили намір продовжувати тісно співробітничати над вирішенням неврегульованих питань двосторонніх відносин.

Лідери ЄС підтримали наміри України отримати статус спостерігача в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство та запевнили у сприянні з боку ЄС її зусиллям стосовно набуття членства. Сторони відзначили великий прогрес у двосторонньому співробітництві стосовно зміни клімату й наголосили на необхідності **започаткування переговорів стосовно глобальної та всеосяжної угоди на період після 2012 року в рамках Конференції ООН зі зміни клімату в грудні цього року та завершити їх до 2009 року.**

Сторони наголосили на важливості виконання оновленого Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки, затвердженого Радою з питань співробітництва Україна – ЄС 18 червня 2007 р., та Плану-графіка його імплементації. Сторони висловили сподівання на швидке завершення переговорів стосовно Стратегічної угоди між Україною та Європоллом. Сторони позитивно відзначили підписання Робочих домовленостей про започаткування оперативного співробітництва між Державною прикордонною службою України та агентством ФРОНТЕКС, а також налагодження контактів між відповідними українськими органами влади та Європейським центром моніторингу проблем наркотиків та наркоманії.

На саміті було відзначено підписання угод про спрощення візового режиму та реадмісію і погоджено вжити всіх необхідних заходів для їхньої швидкої ратифікації та повної імплементації. Очікуючи на їхню ратифікацію та подальшу імплементацію, **Україна звернулася з проханням до держав – членів ЄС щодо подальшого вдосконалення процедури розгляду звернень стосовно видачі віз українським громадянам.** Сторони відзначили спільну декларацію про технічну та фінансову допомогу, укладену в рамках угоди про реадмісію. Сторони висловили твердий намір далі розвивати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки в контексті майбутньої нової посиленої угоди.

Лідери ЄС відзначили європейський вибір України та наголосили, що подальші внутрішні реформи та запровадження європейських стандартів сприятимуть подальшому наближенню України до ЄС.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні складові Плану Дій Україна–ЄС.
2. Наведіть приклади реалізації положень УПС в Україні за 10 років.
3. Які основні питання розглянуті на Київському (2007 р.) саміті Україна–ЄС?
4. В чому принципова різниця між УПС і проектом нової Угоди України з ЄС?

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. В чому особливості підходів до вироблення нової Угоди про співпрацю України з ЄС?
2. Які результати виконання Плану дій Україна – ЄС?
3. Як ви розумієте вислів “Український європрагматизм”?
4. Які питання обговорювались на Київському саміті Україна–ЄС?

Практичні (тести):

1. Назвати хронологічні рамки останнього Плану дій Україна–ЄС:
 - а) 2005-2007 рр.;
 - б) 2000-2005 рр.;
 - в) 1998-2008 рр.
2. Як оцінюють міжнародні експерти місце податкової системи України в світі:
 - а) 174-е; б) 175-е; в) 40-е.
3. Яка частина населення України покладає оптимістичні надії щодо ролі інтеграції в ЄС у справі об'єднання усіх регіонів держави станом на 2005 і 2007 рр. відповідно:
 - а) 36% і 31%; б) 50% і 70%; в) 70% і 75%.

4. Яке співвідношення доходів найбагатших і найбідніших громадян України станом на 2007 рік?
а) 30:1; б) 1:10; в) 1:15.
5. Коли закінчується дія Угоди про Партнерство і Співробітництво України з ЄС:
а) 2008 р.; б) 2010 р.; в) 2009 р.
6. Коли вносились останні зміни до Стратегії інтеграції України до ЄС:
а) 2001 р.; б) 2005 р.; в) 2007 р.
7. Як вирішуються проблеми, пов'язані з візовим режимом країн-членів ЄС:
а) вводиться спрощення візового режиму в прикордонній 50-кілометровій зоні;
б) вводиться безвізовий режим;
в) вводиться загальний візовий режим з країнами ЄС.
8. Яка частина населення України незадоволена якістю і обсягом інформації щодо євроінтеграції:
а) 77%; б) 55%; в) 10%.
9. Як ви оцінюєте Угоду про реадмісію і чому:
а) позитивно, тому що....;
б) негативно, тому що...;
в) без оцінки, тому що...
10. Як оцінює Президент України обсяги тіньової економіки станом на 2007р.:
а) 50%; б) 75%; в) 90%.

Рекомендована література:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – С. 145-146.
2. Підсумки саміту Україна-ЄС/Урядовий кур'єр. – 2006. – 20 жовтня.

3. В.Янукович. Вступ до СОТ – один із першочергових пріоритетів діяльності Уряду// Джерело: <http://www.kmu.gov.ua/control/21.09.2006.p>.
4. А.Фіалко. Зовнішня політика України /Дзеркало тижня. – 2006. – 25 лютого.
5. Україна та Євросоюз парафували погодження про спрощення візового режиму// Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
6. Безвізовий транзит у 27 країн ЄС для українців//Джерело: <http://www.korespondent.net>.
7. Спільна заява Саміту Україна – ЄС. 14 вересня 2007 року// Джерело: <http://www.mfa.gov.ua>.
8. Україна та ЄС відзначають значний прогрес у переговорах щодо нової угоди між нашою державою та Євросоюзом //Прес-служба Президента України Віктора Ющенка. – 14 вересня 2007.
9. Україна – ЄС: деякі міркування напередодні київського саміту //Дзеркало тижня. – 2007. – 8 вересня.

ТЕМА 8. ВСТУП УКРАЇНИ ДО СОТ – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

- §1. Функції Світової організації торгівлі.**
- §2. Стан виконання Україною критеріїв вступу до СОТ.**
- §3. Основні «за» і «проти» членства України в СОТ.**
- §4. Шляхи мінімізації негативних наслідків вступу України до СОТ.**

Актуальність теми:

На шляху України до Євросоюзу важливе значення має факт визнання України як держави з ринковою економікою. Склалися сприятливі умови для реалізації наступних завдань – поступового підключення до зони вільної торгівлі, а відтак і до Митного союзу та Спільного ринку ЄС.

Саме тому завдання вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) — необхідна умова для реалізації названих етапів, на шляху до європейської інтеграції.

Відомо, що СОТ, яку утворено 1 січня 1995 р. на базі Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ, яка функціонувала з 1948 р.), сприяє лібералізації світової торгівлі, створенню умов для стабільного розвитку економіки, забезпеченню правових умов конкуренції товарів і послуг різних країн.

Таким чином, у разі членства в СОТ Україна отримує сприятливі умови доступу на світові ринки товарів і послуг, убезпечившись від дискримінаційних обмежень у торгівлі,

буде мати можливість впливу на формування правил міжнародної торгівлі.

Поряд з цим членство в СОТ зобов'язує країну – нового члена виконувати умови багатосторонніх угод, яких близько 50, що регулюють 97% світового торговельного обігу.

За час діяльності робочої групи з приєднання України до СОТ з 1993 по 2007 рік успішно проведені двосторонні переговори з країнами СОТ, підписані необхідні угоди, адаптоване законодавство до вимог СОТ та виконані усі інші умови організації, що дає надії на членство України найближчим часом.

§1. Функції Світової організації торгівлі

Зважаючи на те, що у сфері реформування економіки нашої держави першорядне місце належить вирішенню питань поглиблення структурної перебудови промислового виробництва, пожвавлення інвестиційних процесів, підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, головними пріоритетами є:

- підтримка вітчизняних товаровиробників на основі використання можливостей міжнародно-правового механізму захисту їхніх інтересів як на вітчизняному, так і світовому ринках;
- прискорення економічних реформ шляхом гармонізації економічного законодавства відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів;
- взаємне зменшення технічних бар'єрів у торгівлі з провідними торговельними партнерами України.

Одним із шляхів забезпечення згаданих пріоритетів має стати повноправне членство України в міжнародній торговельній системі, найвпливовішим інститутом якої є Світова організація торгівлі.

Правонаступниця ГАТТ – Світова організація торгівлі виконує такі функції:

- здійснює нагляд за виконанням багатосторонніх угод, які є невід’ємною частиною Угоди про створення СОТ;
- є форумом для проведення багатосторонніх міжнародних торговельних переговорів;
- забезпечує швидке й ефективне врегулювання торговельних суперечок між країнами-членами;
- оцінює торговельну політику кожної країни-члена;
- у рамках питань розвитку глобальної економіки здійснює співробітництво з іншими міжнародними організаціями (МВФ, СБ, ОЕСР, ЮНКТАД тощо);
- надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, найменш розвиненим країнам та країнам з перехідною економікою.

Членами СОТ є 148 країн. Це колишні учасниці ГАТТ, які ратифікували Угоду про створення СОТ, а також нові країни, що приєдналися після 1 січня 1995 року. 28 країн світу, у тому числі Україна, ведуть переговори про вступ до СОТ. Вищим органом СОТ є Конференція міністрів, яка скликається не рідше одного разу кожні два роки. Керівний орган – Генеральна рада СОТ здійснює нагляд за функціонуванням організації і виконанням її угод. Генеральна рада також виступає як вищий орган врегулювання суперечок і проведення огляду торговельної політики країн-членів. Поточна робота СОТ проводиться в рамках трьох рад, 16-ти комітетів, а також переговорних груп та органів.

Згідно з основоположними домовленостями, що становлять підвалини СОТ як правової системи, країни – члени СОТ мають надавати іншим країнам-членам режим найбільшого сприяння у торгівлі товарами, захисту іноземних інвестицій та інтелектуальної власності. СОТ надає технічну і консультативну допомогу країнам, що розвиваються, найменш роз-

винним країнам, а також країнам з перехідною економікою в процесі їх приєднання до Організації. СОТ організовує семінари і навчальні курси для спеціалістів країн-членів та країн-претендентів з питань торговельної політики та функціонування багатосторонньої міжнародної торговельної системи.

Переговори в рамках порядку денного, затвердженого Конференцією з торговельних переговорів, ведуться за такими напрямками:

- сільське господарство та послуги – в рамках спеціальних сесій Комітету з сільського господарства та, відповідно, Ради з торгівлі послугами;
- з доступу до ринків несільської господарської продукції
 - в рамках Групи переговорів з доступу до ринків;
- з питань затвердження багатосторонньої системи нотифікації та реєстрації географічних зазначень для вин і виробів зі спирту в рамках Угоди ТРІПС (торговельні аспекти прав інтелектуальної власності), що здійснюються в рамках спеціальних сесій Ради ТРІПС (інші питання розглядаються на регулярних сесіях Ради ТРІПС);
- стосовно системи багатосторонніх правил СОТ, що здійснюються в рамках створеної Групи переговорів з правил торгівлі;
- переговори з розвитку та удосконалення норм Домовленості з процедури врегулювання суперечок, що здійснюються в рамках спеціальних сесій органу з залагодження суперечок;
- із взаємопов'язаних питань торгівлі та навколишнього середовища, що здійснюються в рамках спеціальних сесій комітету з торгівлі та навколишнього середовища.

Набуття членства в СОТ відбувається за єдиною процедурою, виробленою протягом 1996-2001 рр. Кожен новий член

СОТ бере на себе зобов'язання дотримуватися встановлених принципів при реформуванні національного торговельного режиму, що стає більш передбачуваним, прозорим і відкритим.

Важливим показником руху до СОТ є результати виконання обов'язкових критеріїв, необхідних для вступу до організації.

Головною умовою для набуття членства в СОТ України є зобов'язання приєднатись до системи її угод і зобов'язань: Основні угоди, що є водночас критеріями для вступу в СОТ, наступні:

1. *Марракешська угода про заснування Світової організації торгівлі (Угода СОТ) від 15 квітня 1994 року.*
2. *Багатосторонні угоди з торгівлі товарами (додаток 1А угоди СОТ), що включають: Генеральну угоду з тарифів і торгівлі 1994 року (ГАТТ 1994); угоду про сільське господарство; угоду про застосування санітарних та фітосанітарних заходів; угоду про текстиль та одяг; угоду про технічні бар'єри у торгівлі; угоду про процедури ліцензування імпорту; угоду про субсидії та компенсаційні заходи; угоду про захисні заходи та інші.*

Аналізуючи названі угоди, є підстави стверджувати, що всі вони слугують проведенню системних реформ в економіці країни-члена та сфери її державного регулювання, спрямованих на економічну лібералізацію, впровадження конкурентного середовища, чітких, прозорих та узгоджених з міжнародним правом економічного регулювання.

Серед названих угод, на наш погляд, особливе місце займає *Генеральна угода з тарифів 1994 року (ГАТТ 1994)*, яка складається з 3 частин. Вона, на наш погляд, потребує короткої характеристики:

- у частині I (Стаття I та II) викладено основні зобов'язання, які мають виконуватися усіма договірними сторонами – положення режиму найбільшого сприяння та розклади

тарифних поступок. Поправки до цих статей можуть бути внесені тільки в разі прийняття одностайного рішення усіма договірними сторонами;

- у частині II (Статті III по XXIII) міститься комплекс торговельних правил;
- у частині III (Статті XXIV по XXXV) розглядаються наперед умови застосування Генеральної угоди, приєднання та виходу з неї, процедури внесення поправок тощо.

Важливе місце в ГАТТ відводиться базовим торговим режимам, які включають:

а) *загальний режим найбільшого сприяння* – він полягає в тому, що якщо одна країна надає іншій більш сприятливий режим доступу на свій ринок, наприклад, шляхом зниження митних ставок на певний товар, то вона одночасно та безумовно надає такий же режим іншим країнам;

б) *національний режим щодо внутрішнього оподаткування та регулювання*. Він застосовується щодо: внутрішніх податків, наприклад, акцизних зборів, ПДВ, законів, правил, вимог, пропозицій, щодо продажу, купівлі, транспортування або використання товарів;

в) *митні союзи та зони вільної торгівлі* тощо.

Про ефективність кооперації країн для ефективного використання пільг, що надають умови наведених базових торгових режимів, свідчить досвід країн Вишеградської четвірки.

Так, Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина на своєму шляху до СОТ та об'єднавшись на основі базових торгових режимів, значно прискорили свій шлях до європейської інтеграції.

Об'єднання держав відбулося в лютому 1991 року, а 21 грудня 1992 року у Кракові члени Вишеградської групи дер-

жав підписали Угоду про вільну торгівлю і зобов'язались до 2001 року повністю уніфікувати митні тарифи та позбавитися інших бар'єрів на шляху вільної торгівлі.

Свідченням активної економічної співпраці України та країн Вишеградської групи стало збільшення обсягів взаємної торгівлі. Лише за 6 місяців 2003 року він становив:

- з Польщею – 760,7 млн. дол. США, зростання порівняно з аналогічним періодом 2002 року на 59%;
- зі Словаччиною – 276,6 млн. дол. США, зростання порівняно з аналогічним періодом 2002 року на 18 %;
- з Чехією – 217,5 млн. дол. США, зростання порівняно з аналогічним періодом 2002 року на 17%;
- з Угорщиною – 494,5 млн. дол. США, зростання порівняно з аналогічним періодом 2002 року на 4,4%.

§2. Стан виконання Україною критеріїв вступу до СОТ

Слід зазначити, що упродовж останніх двох років шлях до інтеграції в СОТ мав як успіхи, так і значні невдачі. Аналізуючи їх, є підстави констатувати, що нині наша держава поступово наближається до вимог країни-члена СОТ. Нагадаємо і те, що на нинішні держави-члени СОТ припадає приблизно 65% обсягу експорту та майже 45% усього імпорту України.

З 2005 р. значно активніше стали працювати раніше створені євроінтеграційні структури України: Міністерство економіки і європейської інтеграції; парламентський комітет і Державний секретар з питань європейської інтеграції, інші структури, які сприяють інтенсифікації руху України до ЄС, СОТ, поліпшенню контролю за процесом гармонізації законодавства України з законодавством ЄС.

Сьогодні Україна виконала практично усі критерії на шляху інтеграції в СОТ.

Для прикладу:

- **прийнято** ряд важливих законів щодо СОТ, а саме: **Митний кодекс України**; Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”; Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні””; Закон України “Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців”; Закон України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних””; Закон України “Про телекомунікації””; Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про метрологію та метрологічну діяльність” (нова редакція); Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” (№1877-IV) та інших;
- **узгоджені** зобов’язання України з лібералізації послуг у таких секторах ринку, як: юридичні, комп’ютерні, дослідницькі, послуги з ренти та лізингу, будівельні, дистрибуторські, освітні, послуги з охорони довкілля; туристичні та послуги, пов’язані з організацією відпочинку, культури та спорту, поштові та транспортні послуги. У цих секторах вже створена відповідна законодавча база;
- **підписано** 47 протоколів з країнами-членами про взаємний доступ на ринки товарів та послуг: в тому числі з Угорщиною, Чеською Республікою, Словаччиною, Болгарією, Кубою, Польщею, Ізраїлем, Бразилією, Естонією, Таїландом, Швейцарією, Малайзією, Парагваєм, Литвою, Аргентиною, Латвією, Словенією та іншими державами.

Завершено переговори з 49 країнами, які є членами Робочої групи, що розглядає заявку України на вступ до СОТ. Значною мірою узгоджено тарифи на митні позиції, які стосуються доступу товарів та послуг на ринки. Це важливо, тому що названі заходи передбачені стандартною процедурою, яку проходять всі країни, які бажають приєднатися до найбільшого спільного ринку товарів і послуг.

Активна робота парламенту України, Міністерства закордонних справ та інших державних інституцій з розгляду і прийняття законопроектів щодо вступу в СОТ дозволило Україні отримати вагому підтримку ЄС. 1 грудня 2005 року під час проведення 9 саміту Україна–ЄС в Києві наша країна отримала статус держави з ринковою економікою.

§3. Основні «за» і «проти» членства України в СОТ

В той же час, враховуючи важливість вступу України до СОТ, на наш погляд, слід зробити акцент як на позитивні, та і на негативні наслідки цього вступу.

Цікавим є погляд на ці проблеми Постійного представника України в штаб-квартирі СОТ у Женеві Володимира Беланова, який наводить свої аргументи “за” і “проти” членства України в СОТ*.

“За” і “проти” СОТ – погляд з України

Для завершення процедури переговорів Україні необхідно узгодити з кожною країною – членом робочої групи з

* Див.: В.Беланов. «СОТ: прискіпливий погляд напередодні вступу»// Політика і час – №11 – 2005.

розгляду заявки України про вступ до СОТ не лише проект Звіту (всеохоплюючий документ, у якому консолідовані всі зобов'язання у сфері торговельно-орієнтованих відносин), а й графіки зниження рівнів мита на товари, що є предметом тарифних запитів разом із специфічними зобов'язаннями з доступу до національного ринку послуг. Робоча група налічує понад 42 країни – члени СОТ і практично всі тарифні запити нижче діючих тарифних ставок.

Теоретично основним правилом, з якого виходять делегації країн – членів робочої групи, є економічний принцип “порівняльної переваги” – країна зацікавлена в експорті товарів, виробництво яких для неї є найбільш ефективним, і в імпорті товарів, виробництво яких менш або зовсім не ефективне.

Україна має широку номенклатуру виробництва, і в процесі переговорів вимушена обстоювати інтереси своїх товаровиробників. Але ці інтереси присутні не тільки на внутрішньому ринку, а й на ринках інших країн. У ході численних раундів двосторонніх переговорів делегація України не узгодила і не прийняла зобов'язань з жодного товару без обґрунтованого висновку зацікавленого міністерства чи відомства. Тобто членство в СОТ досягається не за будь-яку ціну. Водночас переговори ускладнюються чинником обмеженості світового ринку товарів і послуг: Україна і Російська Федерація залишаються найбільш перспективними його секторами, “неохопленими” СОТ.

І все ж основною тезою побоювань щодо доцільності щонайшвидшого набуття членства в СОТ залишається захист інтересів українських товаровиробників та постачальників послуг.

Проте світовою практикою доведено, що збільшення імпорту впливає на розвиток і навіть створення нових галузей економіки, що, в свою чергу, сприяє нарощуванню екс-

портного потенціалу країни. Так, наприклад, приєднання України до Угоди про інформаційні технології зі вступом до СОТ дасть можливість значно поліпшити умови для розвитку мереж обміну інформацією, сучасних технологій зв'язку й усіх суміжних секторів послуг, які використовують інформаційні технології.

“За” і “проти” СОТ – міжнародний погляд

СОТ є міжнародною організацією, діяльність якої у той чи інший спосіб сприяє запровадженню принципів вільної торгівлі в усьому світі. Вона спонукає країни-члени до скасування імпорتنих тарифів та інших перешкод у торгівлі. Завдяки своїй діяльності СОТ стала одним із символів глобалізації. Справді, це єдина міжнародна організація, яка переглядає правила міжнародної торгівлі з метою їх лібералізації, здійснює нагляд за виконанням країнами-членами чинних торговельних угод, а також проводить переговори щодо розробки та прийняття нових угод у сфері подальшої лібералізації торговельних відносин між країнами-членами.

Принципові дискусійні полюси або точки консолідації занепокоєнь можна систематизувати таким чином:

- СОТ є надзвичайно впливовою організацією, вона змушує суверенні держави змінювати національне законодавство, проголошуючи його таким, що не відповідає правилам вільної торгівлі.
- Розвинені країни впливають на прийняття рішень у СОТ і використовують Організацію в своїх інтересах, у зв'язку з чим не приділяється достатньої уваги проблемам країн, що розвиваються. Наприклад, розвинені країни не поспішають відкривати свої ринки для імпорту сільськогосподарської, текстильної продукції та одягу з країн, що розвиваються.

- СОТ не приділяє достатньої уваги проблемам захисту прав робітників, використання праці дітей, захисту навколишнього середовища та охорони здоров'я.
- СОТ бракує прозорості. Засідання органів СОТ з розгляду торговельних суперечок країн – членів СОТ є закритими для громадськості та представників засобів масової інформації.

Позитивні сторони СОТ

- **Членство у СОТ допомагає підтримувати стабільні міжнародні відносини та сприяє конструктивному врегулюванню торговельних суперечок.** СОТ забезпечує країнам-членам конструктивний та справедливий механізм для залагодження суперечок у сфері міжнародної торгівлі.
- **Лібералізація торгівлі в рамках СОТ зменшує вартість проживання громадян.** Протекціонізм у торгівлі коштує дорого для громадян, оскільки призводить до зростання цін. Глобальна система СОТ зменшує бар'єри в торгівлі завдяки проведенню переговорів та застосуванню принципу недискримінації торговельних відносин.
- **СОТ надає споживачам більший вибір товарів та послуг.** Зростання торгового обороту забезпечує споживачам зростаючий вибір як товарів, так і послуг. Конкуренція з імпортом призводить до покращення якості товарів та послуг, що виробляються в країні. Це спонукає до розширення асортименту продукції та збільшення кількості технологій.
- **Розвиток торгівлі збільшує доходи.** Зменшення торговельних бар'єрів дає змогу збільшувати міжнародні торговельні потоки, що призводить до збільшення доходів

країн та, відповідно, їх громадян. За підрахунками СОТ, внаслідок впливу угод, досягнутих країнами-членами в рамках багатосторонніх переговорів уругвайського раунду, що завершився в 1994 році, світові доходи від торгівлі збільшилися на суму від \$109 до \$510 млрд. (залежно від припущень при проведенні розрахунків та можливої похибки).

- **Міжнародні торговельні відносин сприяють також економічному зростанню.** Міжнародна торгівля не лише збільшує інтегровані доходи країн, а й надає додаткові можливості для збільшення зайнятості населення країни.

До позитивних наслідків вступу до СОТ слід віднести:

а) для виробників: отримання полегшеного доступу до світових ринків товарів, послуг, технологій, капіталів; отримання міжнародно-визнаних прав для захисту національних економічних інтересів на цих ринках (відповідно до норм і правил СОТ); пошквдження виробництва в окремих експорторієнтованих галузях економіки внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків; зменшення витрат українських експортерів від дискримінаційних заходів; зменшення транспортних витрат внаслідок гарантування свободи транзиту товарів територією країн-членів СОТ та інші;

б) для споживачів: розширення асортименту та якості пропонувананих товарів та послуг, зниження їхньої ціни; зміни в обсягах і структурі споживання та інші;

в) для макроекономічного стану країни: поява вже в короткостроковій перспективі додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ, створення передумов для захисту конкурентного середовища та боротьби з корупцією;

розвиток нових технологій; поліпшення інвестиційного клімату; зниження рівня тінізації імпорту.

Високу ймовірність переважання позитивних наслідків вступу України до СОТ матимуть харчова та легка промисловість, телекомунікації, туристичні послуги, фондовий ринок, трубопровідний транспорт, страхування, поштовий зв'язок, банківські послуги.

До негативних наслідків вступу в СОТ, можливо, слід віднести загострення існуючих внутрішніх економічних проблем; зменшення державної підтримки окремих виробників; неготовність вітчизняних виробників в окремих випадках до жорсткої конкуренції; зменшення прямої підтримки з боку держави для окремих галузей; проблеми реструктуризації, очевидно, чекатимуть й на український аграрний сектор; певне витіснення вітчизняних постачальників авіаційних і, деякою мірою, морських транспортних послуг; можлива криза нездатності національних виробників щодо дотримання міжнародних стандартів.

Значним негативом для держави сьогодні є те, що, відкривши свій ринок для більшості іноземних товарів, Україна не прийняла документів, необхідних для власного доступу на ринки інших країн на таких самих умовах. У результаті маємо падіння сальдо торгового балансу, значне перевищення імпорту над експортом.

Серед болючих питань взаємовідносин України з країнами-членами СОТ слід назвати намагання США примусити нашу країну скасувати експортні мита на брутто чорних металів, що може ускладнити забезпечення сировиною українських заводів. Іншим проблемним питанням в контексті вступу до СОТ залишається сільське господарство та цукрова промисловість. Існуючий сьогодні в Україні порядок і обсяг

сільськогосподарських субсидій погано узгоджується з правилами СОТ. Застосування імпорتنих ставок щодо цукру-сирцю суперечить нормам СОТ.

Якщо узагальнити позитиви і негативи вступу України до СОТ, вони матимуть такий вигляд:

ПЕРЕВАГИ ВСТУПУ ДО СОТ	
Зростання в сфері торгівлі імпортом	Більш стабільні правила в економіці всередині країни
Розвиток транспортної інфраструктури, пов'язаний із збільшенням перевезень	Збільшення можливостей зростання експорту з України
Додаткові обсяги іноземних інвестицій	Споживачі отримують більший вибір
Обмеження повноважень Кабміну, президента та Верховної Ради на адміністративне управління економікою	Ширше включення імпорتنих матеріалів і комплектуючих у вітчизняні вироби, що спричиняє зростання конкурентоспроможності

НЕБЕЗПЕКИ ВСТУПУ ДО СОТ	
Зростання безробіття	Експансія імпортової продукції
Скорочення внутрішнього виробництва	Порушення експортно-імпортного балансу й тиск на курс національної валюти
Ускладнення відносин із партнерами й сусідами в зв'язку з перерозподілом ринків товарів і послуг	Остаточна втрата неконкурентоспроможних галузей і підприємств у сфері машинобудування й переробки

Актуальним завданням для нашої країни є розробка стратегічної програми адаптації та реалізації потенціалу членства в СОТ, яка передбачатиме:

- спеціальні заходи, спрямовані на компенсацію очікуваних короткострокових негативних наслідків від вступу до СОТ, зокрема у сфері зайнятості;
- умови та терміни системного захисту пріоритетних галузей економіки з максимальним використанням механізмів, дозволених СОТ;
- подолання дискримінаційних обмежень щодо українських компаній на зовнішніх ринках;
- підготовку спеціалістів, здатних використовувати правові норми СОТ і діючи систему вирішення суперечок для обстоювання інтересів України на зовнішніх ринках.

Слід відмітити, що у вересні – грудні 2005 р. Верховна Рада ухвалила вісім і відхилила дев'ять з близько 20 законів,

необхідних для вступу України до СОТ. Низьку продуктивність ухвалення законопроектів зумовило послаблення підтримки урядових ініціатив у парламенті внаслідок зміни уряду та наближення парламентських виборів. Серед прийнятих у 2005р. законів є закони України про:

- внесення змін до закону “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту”;
- внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо санітарно-епідеміологічних норм харчових продуктів);
- внесення змін до закону “Про захист прав споживачів”;
- стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності;
- внесення змін до закону про якість та безпеку харчових продуктів, продовольчої сировини, ряду інших законів.

§4. Шляхи мінімізації негативних наслідків вступу України до СОТ

Для зменшення негативних наслідків вступу України до СОТ, на наш погляд, слід:

- *по-перше*: більш детально відпрацювати комплекс нормативно-правового забезпечення процесу приєднання до СОТ з урахуванням особливостей імпорто-експортного потенціалу України;

- *по-друге*: врахувати недоліки і упущення, які мали місце в Польщі, країнах Балтії, ближніх сусідів - Словаччині та Угорщині. На сьогодні в цих країнах чітко й конкретно постали проблеми щодо компенсації Європейським Союзом збитків новим країнам-членам ЄС у сільськогосподарському виробництві (Угорщина); вугільній галузі (Польща); рибо-

переробній галузі (країни Балтії). Великий (18% у Польщі і Словаччині) рівень незадіяного працездатного населення;

- *по-третє*: підготувати професійні кадри з проблематики СОТ в Україні;

- *по-четверте*: вести постійний моніторинг проблеми і мати об'єктивну оцінку можливих наслідків для кожної ланки господарського механізму, вступу в СОТ та інші.

Слід відмітити, що в першому кварталі 2006 р. Україна практично не наблизилася до вступу в СОТ, досі не підписано протоколи з окремими країнами. З більш як десяти необхідних для вступу законопроектів, що перебувають на розгляді у Верховній Раді, у січні ухвалено лише один.

Саме тому, на наш погляд, особливу увагу привертає Угода про умови приєднання Української держави до Всесвітньої торгівельної організації, яка підписана 8 березня 2006 р. між Україною і США.

Врахування помилок сусідів дасть можливість Україні мінімізувати негативи вступу до СОТ, що дозволить отримати баланс „позитиву”. Основні зусилля в Україні на шляху євроінтеграції слід приділити зростанню економічного потенціалу та залученню іноземних інвестицій.

Наприклад, реальний аналіз зовнішньоторгового обігу Україна – ЄС свідчить: частка ЄС у зовнішньоторговельному обороті України становила у першому півріччі 2004 року приблизно 31,9 %. Це лише 39-й показник серед зовнішньоторговельних партнерів Європейського Союзу. Питома вага цієї частки становить лише 0,4 % імпорту та 0,5% експорту Європейського Союзу. У 10 державах, які стали членами ЄС 1 травня 2004 року, частка ЄС в експорті складала на момент вступу в середньому 60%, а в імпорті - 57%. Так, в Угорщині на ЄС припадало 74,3% експорту і 57,8% імпорту, у Польщі 69,2% і 61,4%, в Словаччині - 59,9%.

Іншим важливим показником щодо готовності країни до вступу в СОТ є показник *ВВП на душу населення*. На сьогодні в Україні він дорівнює близько 7000 дол. США, що становить 16% аналогічного середнього показника по Європейському Союзу (27997 дол. США) та 32% від середнього показника 10 країн, що стали членами ЄС в 2004 році. За цим важливим економічним критерієм Україна сьогодні ще поступається також Болгарії, Румунії, Туреччині, Росії та Білорусі.

Якщо частка *іноземних інвестицій* у ВВП України в 2003 році становила 1,4%, то в 10 країнах – нових членах ЄС цей показник у середньому 5,1%. Серед країн-сусідів України на Польщу припадає 3,2%, Словаччину - 6,3%, Угорщину - 4,7%, Румунію - 2,8%.

Ще одним важливим чинником прискорення руху України в СОТ залишаються *іноземні інвестиції в економіку*. На жаль, за цим показником наша держава набагато відстає від країн-членів ЄС.

Цікавими є судження і прогнози З.С.Варналія, колишнього керівника Управління економічної безпеки Ради національної безпеки і оборони України, який вважає, що **вступ до СОТ є безальтернативним чинником** активізації зовнішньоекономічної політики України, зміцнення її позицій у світовому господарстві. У цьому контексті вступ до СОТ є стратегічним напрямом забезпечення економічної безпеки держави.

Водночас вступ до СОТ є певним випробуванням для економіки держави, складним процесом, який вимагає від владних структур координованих і чітко визначених зусиль щодо реформування механізму реалізації економічної політики з урахуванням національних інтересів. Приєднання України до СОТ приведе до більш глибоких змін в економіці, ніж просте відкриття конкретних ринків, тому вимагається більш широкий погляд при аналізі його наслідків.

Головне питання полягає зовсім не в тому, вступати чи не вступати до СОТ. У ході дискусій, що сьогодні точаться навколо зазначеної проблеми, головна увага приділяється перш за все стандартному набору проблем, які заважають розвитку економіки України, а саме: незадовільному інвестиційному клімату, низьким темпам реструктуризації промисловості та сільського господарства, неконкурентоспроможності фінансового сектора, корумпованості, неефективності державного управління економікою тощо.

Розв'язувати зазначені та інші проблеми доведеться незалежно від того, приєднається Україна до СОТ чи ні. Вступ України до СОТ може і повинен стати своєрідною межею відліку, від якої розпочнеться реальна перебудова економіки, якщо країна буде орієнтована на «вмонтування» до глобальної економіки, використовуючи цей процес для підвищення ефективності виробництва.

Зазначені завдання стоять не лише перед урядом, а й перед кожним учасником економічного процесу, чи то галузь, підприємство, підприємець, менеджер, найманий працівник, чиновник чи законодавець.

Тому ми повинні чітко усвідомлювати, що без створення відповідних умов підвищення конкурентоспроможності продукції національного виробництва, передусім на внутрішньому ринку, **ми не зможемо, приєднавшись до СОТ, протистояти експансії більш досвідчених гравців на міжнародних ринках товарів, послуг і технологій, насамперед розвинених країн і транснаціональних компаній.**

Аналіз соціально-економічних процесів в Україні, у тому числі в зовнішньоекономічній діяльності, що відбувалися протягом останнього десятиліття, дає можливість зробити висновок: **подальший розвиток країни залежатиме від узгодженості тенденцій внутрішнього економічного розвитку із загальносвітовими тенденціями.** Цьому має

сприяти приведення національного законодавства у відповідність до норм та правил СОТ.

Оцінюючи процеси, пов'язані зі вступом до СОТ, можна зробити висновок, що неналежна підготовка органів виконавчої влади та суб'єктів господарювання до цього важливого кроку провокує загрози національним інтересам України.

По-перше, не поліпшилася ситуація з інформаційним забезпеченням процесу вступу України до СОТ. Про необхідність поліпшення ситуації з інформаційним забезпеченням процесу вступу до СОТ наголошувалося на усіх нарадах, науково-практичних конференціях і «круглих столах», що проходили. **Нагальною є потреба інформаційно-роз'яснювальної роботи в регіонах, навіть на окремих підприємствах.** (В Китаї вийшло понад 6 тисяч найменувань різних книг, посібників тощо з проблем СОТ).

По-друге, загострюється проблема кадрового забезпечення процесу вступу до СОТ. В Україні навряд чи набереться сотня фахівців з питань трактування норм і правил угод СОТ та національного законодавства, здатних стратегічно мислити і обстоювати національні інтереси в процесі вступу до СОТ та після набуття членства в цій організації. (В Росії в центрі та в регіонах розпочато навчання менеджерів з проблем СОТ).

По-третє, вступ до СОТ не завжди супроводжується реальними заходами щодо реформування національної економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Зважаючи на досвід країн СНД (Киргизстану, Грузії, Молдови) та Китаю, які стали членами СОТ в останні роки, можна зробити висновок, що негативні наслідки відкриття ринків товарів та послуг зводяться до мінімуму лише за умови узгодженості економічних реформ, які реалізуються відповідно до стратегічного курсу держави, з реформами, спрямовани-

ми на гармонізацію національної економічної політики відповідно до норм і правил угод СОТ.

По-четверте, загострюються проблеми державного регулювання зовнішньоекономічної сфери. Вступ до СОТ у найближчі рік-два **унеможливить використання більшості традиційних прямих і непрямих форм підтримки експорту**, зокрема тих, що суперечать нормам і правилам угод СОТ. Проти товарного експорту України поки що застосовуються квоти, ліцензії, антидемпінгові і компенсаційні мита. У перспективі можна очікувати використання таких інструментів, як розслідування порушень прав інтелектуальної власності, невідповідність міжнародним стандартам і фітосанітарним нормам тощо.

Таким чином, забезпечення економічної безпеки України в процесі вступу до СОТ повинно відбуватися шляхом підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Із позицій забезпечення належного рівня економічної безпеки серед пріоритетних заходів можна визначити такі:

- *по-перше*, проведення комплексного аналізу можливого впливу змін законодавства в процесі його гармонізації з нормами і правилами СОТ на розвиток і функціонування галузей національної економіки, у тому числі експортоорієнтованих;
- *по-друге*, організацію моніторингу за ситуацією на зовнішніх ринках, розроблення прогнозів потенційно загрозливих явищ і прийняття рішень щодо зменшення негативного впливу зовнішнього середовища на експортоорієнтовані галузі економіки України.

Слід визнати, що вступ України до СОТ повинен супроводжуватися коригуванням стратегії і тактики реалізації

економічної політики держави, формуванням адекватного механізму регулювання, що в кінцевому підсумку дозволить зменшити негативний вплив зовнішніх чинників на економіку України в процесі вступу до СОТ, поліпшити конкурентні позиції на зовнішніх ринках.

На підставі наведених аргументів можна зробити окремі висновки:

1. Інтеграція України до Європейської спільноти неможлива без вступу в СОТ, що дає, з одного – переваги, а з іншого – породжує і небезпеки для економіки країни.
2. Як засвідчила конференція представників країн-членів СОТ в Гонконзі в грудні 2005 року, і в СОТ накопичились протиріччя, які ледь не закінчились розпадом структури при затвердженні бюджету СОТ на 2007-2013 р. Лише завдяки поступкам Англії і компромісу з іншими учасниками зібрання вдалося зберегти єдність організації.
3. Позиції прибічників порядків, що існують у світовій торгівлі, досить сильні. Головний їх аргумент полягає в тому, що дотепер ніхто нічого краще за СОТ не створив. Є підстави бути незадоволеним організацією, але поки що її нічим замінити.

Аналіз стану євроінтеграційного поступу України на шляху до СОТ дає підстави внести окремі рекомендації щодо удосконалення процесу інтеграції до СОТ, а саме:

- незважаючи на гостру необхідність прискорення інтеграції, забезпечити об'єктивну оцінку можливих наслідків приєднання України до СОТ;
- з метою максимального використання переваги членства в СОТ та мінімізації можливих негативних наслідків в період адаптації вжити комплексних заходів щодо

забезпечення конкурентоспроможності національної економіки;

- завершити процес внесення змін і доповнень до відповідних законів України щодо виконання критеріїв вступу до СОТ. Створити ефективний механізм моніторингу за відповідністю українського законодавства нормам СОТ;
- здійснити всебічний аналіз ефективності використання наявних ресурсів (фінансових, кадрових та інших) для реформування торговельної політики з метою досягнення критеріїв членства в СОТ;
- забезпечити перепідготовку кадрів з питань діяльності СОТ, які відстоюватимуть інтереси держави;
- вивчити можливості більш широкого залучення іноземної технічної допомоги для вирішення питань підготовки фахівців у сфері діяльності СОТ.

І останнє. Важливим кроком на шляху України до СОТ є позитивна реалізація Плану дій Україна – ЄС у рамках Європейської політики сусідства. Своєчасне і якісне виконання Плану дій дозволить створити передумови для нового формату – нової Угоди про партнерство і співробітництво, в якій мають бути окреслені питання щодо перспектив членства України в ЄС. Відомо, що в економічній співпраці нової української влади з Об'єднаною Європою визначено три першочергові етапи, які наведено у “Дорожній карті”, затвердженій для виконання зазначеного Плану дій. Це:

- визнання ринкового статусу української економіки Європейським Союзом, що уже досягнуто в 2006 році;
- врегулювання питання торгівлі сталеливарними виробами між Україною та ЄС з урахуванням збереження обсягів традиційних поставок до десяти нових держав-членів;

- визначення економічних передумов для укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

На наш погляд, вступ до СОТ – реальна перспектива за умови сконцентрованих і скоординованих зусиль з боку влади, за підтримки суспільства та сприятливого розвитку політичних процесів в Україні.

Питання для обговорення:

1. Які цілі і завдання створення Світової організації торгівлі?
2. Чому вступ України до СОТ є важливим етапом на шляху євроінтеграції?
3. Стан виконання Україною критеріїв членства в СОТ.
4. Які основні “за” і “проти” членства України в СОТ?
5. Шляхи мінімізації негативних наслідків вступу України в СОТ.

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Який стан справ щодо виконання умов вступу України до СОТ на 2007 рік?
2. Позитиви і негативи вступу України до СОТ.
3. Чи є можливість мінімізувати негативні явища вступу України до СОТ?

Практичні (тести):

1. Світова організація торгівлі утворена в ____ році як правонаступниця ____:
 - а) 1995 р., правонаступниця ГАТТ (Генеральної Угоди з тарифів і торгівлі, яка функціонувала з 1948 року);
 - б) 1990 р. як правонаступниця Вишеградської четвірки;
 - в) 2007 р. як правонаступниця США.

2. Які основні (2-3) функції виконує СОТ:
 - а) врегулювання торгових суперечок між країнами-членами; оцінює торговельну політику держав-членів; співпрацює з МВФ;
 - б) контролює валютні резерви США і повертає кредити іншим країнам, звітується про стан справ у країнах-членах перед Співдружністю незалежних держав (СНД);
3. Скільки країн є членами СОТ:
 - а) 149; б) 49; в) 120.
4. В якому році засноване об'єднання держав "Вишеградської четвірки" і хто був її засновником:
 - а) 1991 р., Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина;
 - б) 1993 р., Чехія, Словаччина, Румунія;
 - в) 1996 р., Чехословаччина, Угорщина, Болгарія.
5. Яка частка експорту та імпорту України припадає на держави-члени СОТ:
 - а) 65% і 45%; б) 15% і 80%; в) 45% і 50%.
6. Які позитиви (2-3) вступу України до СОТ:
 - а) додаткові іноземні інвестиції; зростання імпорту і більший вибір товарів споживачами;
 - б) активізація сільськогосподарського виробництва;
 - в) розширення виробництва продукції підприємствами.
7. Де розташована штаб-квартира СОТ і скільки працівників її секретаріату?
 - а) в Женеві, 600 працівників;
 - б) в Брюсселі, 1600 працівників;
 - в) в Лондоні, 800 працівників.
8. Показник ВВП на душу населення в Україні та країнах ЄС (в середньому) дорівнює:
 - а) 7000 дол. США в Україні, 28000 дол. США – в ЄС;
 - б) 16500 дол. США в Україні, 48000 дол. США в країнах ЄС.
9. Частка іноземних інвестицій ВВП в Україні становить проти частки країн членів ЄС:

- а) в Україні 2% проти 6% в ЄС;
 - б) в Україні 20% проти 60% в ЄС.
10. Які три першочергові етапи обумовлені “Дорожньою картою для України” на шляху до СОТ:
- а) ринковий статус економіки, врегулювання питання торгівлі сталеварними виробами з ЄС, визначення економічних передумов для укладення Угоди про зону вільної торгівлі;
 - б) вступ до НАТО, підписання нової Угоди про співпрацю, вступ у СОТ разом з Росією.

Рекомендована література:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.” – К., 2006. – 146 с.
2. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / Під ред. О.С.Власюка. – К.: Знання України, 2005.- 556 с.
3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу / Указ Президента України від 11.06.1998.
4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу / Указ Президента України від 14.09.2000.
5. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: інтеграційні перспективи України. – К., 2004. – 32 с.
6. Осика С., П’ятницький В. Світова Організація Торгівлі: Посібник. – К.: К.І.С., 2004. – 506 с.
7. Варналій З.С. Вступ до СОТ є безальтернативним чинником / Джерело: <http://www.niss.gov.ua/Table/brosh/015.htm>

ТЕМА 9. МІСЦЕ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА

- §1. Нормативно-правова основа транскордонного співробітництва України з державами ЄС.**
- §2. Європейська політика сусідства – важливий інструмент реалізації євроінтеграційних устремлінь України**
- §3. Шляхи вдосконалення і наповнення змістом взаємовідносин Євросоюзу із державами-сусідами.**

Актуальність теми:

Транскордонне співробітництво в Україні стає одним з важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні і починає посідати провідне місце у процесі формування її регіональної політики. Тому регіональна політика держави у сфері розвитку транскордонного співробітництва (ТКС) повинна бути спрямована на організацію ефективної системи підготовки та забезпечити реалізацію транскордонних проектів. Ця система має бути адаптована до європейської, забезпечувати узгодження загальноєвропейських, національних та регіональних інтересів та передбачати здійснення таких кроків:

1. Формування законодавчого середовища для співробітництва.
2. Заохочення співробітництва між територіальними органами влади і суб'єктами господарювання прикордонних

територій з обох сторін кордону та створення спільних структур.

3. Виявлення спільних та ідентичних проблем прикордоння і вибір пріоритетів розвитку співробітництва.
4. Організація процесів розробки транскордонних проектів.
5. Організація системи державної підтримки ТКС.

Загально визнаним в експертному середовищі є те, що вже протягом тривалого часу транскордонне співробітництво між Україною та Угорщиною продовжує слугувати прикладом цивілізованої та прагматичної міжнародної співпраці у Центральній Європі.

Комплексно-прагматичний підхід сусідніх держав до реалізації транскордонних проектів можна спостерігати на кордонах України і особливо в Закарпатті, яке межує з 4-ма країнами Євросоюзу.

§1. Нормативно-правова основа транскордонного співробітництва України з державами ЄС

Пріоритети транскордонного співробітництва у руслі регіонального розвитку України після розширення ЄС – ця складова парадигми зовнішньополітичного курсу України – потребує детального прогностичного дослідження, яке, безумовно, має спиратись на існуючу нормативно-правову і джерельну базу.

Важливу роль у структурі нормативно-правової бази по забезпеченню регіональної політики відіграють такі документи, як: *“Угода про Партнерство і Співробітництво (УПС); “План дій Україна – Європейський Союз”; Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу; Стратегія інте-*

грації України до Європейського Союзу; Програма інтеграції України до Європейського Союзу. У цих та інших джерелах сформульовані як стратегічні, так і поточні завдання регіонального розвитку, реалізація яких дасть можливість для України розвивати тісніші відносини з Євросоюзом на кожному наступному етапі європейської інтеграції.

Складовою регіонального розвитку, як відомо, є транскордонне співробітництво України з сусідніми країнами-членами ЄС – Польщею, Словаччиною, Румунією, Угорщиною.

Основні підвалини розвитку транскордонного співробітництва закладено *Європейською Конвенцією про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади від 1980 року* (Україна приєдналася до Конвенції відповідно до постанови ВР № 3384-12 від 14 липня 1993 року); *Європейською хартією місцевого самоврядування* (Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15 липня 1997 року, який є частиною національного законодавства України).

У названій Конвенції **Стаття 1** закріплює положення про заохочення до транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією інших договірних сторін. Ця стаття зобов'язує сторони враховувати належним чином відповідні конституційні положення кожної з них, сприяти укладанню угод та досягненню домовленостей.

Стаття 2 дає формулювання суті терміну “транскордонне співробітництво”, яке означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями. Термін “територіальні общини або власті” означає общини, власті або органи, які здійснюють місцеві або регіональні функції та визначаються внутрішніми законодавствами кожної держави.

В Додатку (додатковий протокол №2) Конвенції пояснюється термін “місцеві власті”, що означає власті, общини або органи, які здійснюють місцеві функції.

Вихід ЄС на кордони з Україною після розширень Євросоюзу 2004-2007рр. створив нову політичну ситуацію у взаємовідносинах України з Євросоюзом, яка потребує постійної уваги, прогнозування та своєчасного запровадження нового механізму взаємовідносин з сусідами. Складові такого механізму передбачені в *Угоді про Партнерство та Співробітництво* та деталізовані в Законі України “Про транскордонне співробітництво”.

До правових актів, які регулюють відносини у сфері транскордонного співробітництва, належать також закони України “Про місцеві державні адміністрації” (1999 р.) та “Про зовнішньоекономічну діяльність” (1991 р.).

Широкі потенційні можливості для розгортання транскордонного співробітництва надає схвалена Указом Президента України від 25 травня 2001 року **Концепція державної регіональної політики України**, а також затверджений Кабінетом Міністрів України План заходів щодо її реалізації.

Нового виміру повинне набути співробітництво на кордонах у зв'язку з прийняттям Закону України “Про транскордонне співробітництво” у травні 2004 року, та включення його у перелік пріоритетів Концепції державної регіональної політики, затвердженої у травні 2001 року. Згаданий вище закон визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва. Держава зобов'язалася підтримувати об'єктивність, відкритість та економічну обґрунтованість відбору проектів та програм транскордонного співробітництва, концентрувати фінансові ресурси на пріоритетних та найбільш обґрунтованих проектах з метою досягнення максимального ефекту їх реалізації,

надавати правову, організаційну, методичну та інформаційну допомогу всім учасникам співпраці на прикордонні. Це тим більше є своєчасним і необхідним, оскільки, з одного боку, Україна робить рішучі кроки у європейському напрямі, а другого – накопичилося чимало проблем та перепон на шляху реалізації транскордонних та інтеграційних устремлінь нашої держави.

Прикладом практичної роботи з реалізації названого документа є Закарпаття.

На виконання названих правових актів держави в Закарпатській області прийнято ряд нормативних документів щодо об'єднання зусиль із спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Словаччини, Румунії.

Це – **закони України** “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”; “Про спеціальну економічну зону „Закарпаття”; Програма розвитку транскордонного співробітництва в Закарпатській області на 2003 рік; **Концепція** спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Румунії – ІНТЕРРЕГІО; **Програми** Сусідства : „Угорщина-Словаччина-Україна”, “Польща-Білорусь-Україна”, „Румунія-Україна”, “КАДСІС”; **Стратегія** транскордонного співробітництва в Карпатському регіоні „Карпати 2003-2011”, **Концепція** сталого розвитку Закарпаття та інші.

В цих документах вибудовані складові єдиного механізму здійснення євроінтеграційних процесів на регіональному рівні в Закарпатті. Для ілюстрації механізму мінімізації негативних проявів назвемо окремі складові “Стратегії...”, а саме:

- використання фондів ЄС для вирішення спільних проблем громад прикордонних територій;
- активне залучення громад, влади, політичних та соціальних груп по обидві сторони кордону для реалізації принципів субсидіарності та партнерства;

- точні знання про сусідню громаду по той бік кордону і встановлення прямих контактів на рівні регіональних органів влади;
- спільне створення, реалізація та фінансування транскордонних програм та проектів;
- чіткий план додаткового розвитку територій, зокрема у сфері інфраструктури, транспорту, туризму, охорони навколишнього середовища;
- поліпшення прикордонної і транскордонної транспортної інфраструктури;
- просторового розвитку та регіональної політики, включно охорони навколишнього середовища;
- рівні можливості та знання мови сусідньої країни, що є передумовою успішної регіональної співпраці та комунікації.

Як бачимо, стратегія відображає бачення ролі транскордонного співробітництва в інтеграційному процесі України на шляху до ЄС провідними експертами Європейського Союзу, що свідчить про своєчасний і предметний моніторинг проблем, які виникають на шляху транскордонного співробітництва в Закарпатті.

Важливо, що у довгостроковій стратегії розвитку України на 2006-2007 роки окремим пунктом виділяється такий напрям, як єднання країни та завдання забезпечення процесу формування загальнонаціональної єдності та пом'якшення наявних стереотипів у взаємсприйнятті Сходу і Заходу, встановлення стабільності в країні.

Чи не вперше за роки незалежності в щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради з'явився 5-й розділ *"Державна регіональна політика"*. В ньому йдеться

про необхідність забезпечення утвердження насамперед тих цінностей, які об'єднують українське суспільство.

На цей фактор звертають увагу чимало науковців, наводячи ґрунтовну аргументацію необхідності використання транскордонного співробітництва для пом'якшення суперечностей між прихильниками різних політичних сил в країні. На це звертає увагу професор О.С. Передрій у своїй праці «Транскордонне співробітництво як авангардна форма новітніх відносин Сходу і Заходу».

Він вважає, що елементи недовір'я і підозрливості мали місце в позиціях окремих урядів, які вважали, що транскордонне співробітництво може бути використане для посилення відцентрових, сепаратистських тенденцій, зміцнення позицій якої-небудь з національних меншин.

Подоланню цих суперечностей, або хоча б їх пом'якшенню, в найбільшій мірі сприяла сама багатогранна практика транскордонного співробітництва.

Транскордонне співробітництво на новому східному кордоні ЄС розвивається у вельми специфічному соціальному середовищі.

Без урахування реального впливу цього середовища на процеси транскордонної комунікації неможливо зрозуміти їх сутність і прогнозувати тенденції розвитку.

По-перше, розширення ЄС в східному напрямі означає вихід його на рубежі безпосереднього територіально-суб'єктного дотику, контакту з ядром, оплотом геополітичної, економічної і військової системи, яка існувала донедавна — Радянського Союзу. Природним є те, що в нинішніх східноєвропейських державах, у тому числі їх прикордонних регіонах, залишки цієї системи найбільш живучі, виразні і відчутні. Це перш за все виявляється в низьких рівнях їх економічного розвитку.

По-друге, нові східні рубежі значною мірою співпадають з розподільчими лініями східно- і західноєвропейської історії. Історичні і геополітичні долі народів Центральної Європи і Балтії з одного боку і Східної Європи - з іншого, при всій їх формаційній спільності відносно різні. Ці народи входили в різні державні утворення. Якщо перші в геополітичному відношенні орієнтувалися зазвичай на Західну Європу, то історичний розвиток інших проходив під значним впливом євразійських векторів світової політики. І відносини ці склалися по-різному.

З погляду історичної ретроспективи, саме в контурі нинішніх нових розподільчих ліній - з тими або іншими географічними відхиленнями - через відмінності геополітичних інтересів Росії, з одного боку, центрально- і західноєвропейських країн - з іншого - знаходився один з основних епіцентрів військових конфліктів в Європі.

Тому, виражаючись фігурально, можна говорити, що в цій смузі Європи історично сформувалася негативна «геополітична енергетика».

По-третє, вихід ЄС до меж з Україною, Білоруссю, Росією означає також безпосередній етно-цивілізаційний дотик Заходу і Сходу Європи.

Идеться про взаємодію різних етнічних європейських груп з східнослов'янським населенням, його своєрідною культурою, релігією (переважно православ'ям) і т.п. Основним змістом цієї взаємодії, безумовно, є взаємне збагачення культур. Але існування певних складнощів у цьому процесі, які в першу чергу позначаються на прикордонній комунікації (особливо на перших порах), не викликає сумніву. Подібні відмінності в етно-цивілізаційному діалозі країн Західної і Центральної Європи свого часу відчувалися значно менше.

Зазначені геополітичні і цивілізаційні чинники, безумовно, значною мірою визначають характер нового східного кордону ЄС, істотно впливають на зміст процесів транскор-

донної комунікації нових членів Європейської Співдружності з Україною, Білоруссю, Росією.

Нинішній етап функціонування системи транскордонних відносин в умовах поглиблення інтеграційних процесів дозволяє зробити висновок, що транскордонне співробітництво в Європі зараз знаходиться на етапі системних якісних змін. З одного боку, в рамках розширеного Європейського Союзу транскордонне співробітництво вступило в стадію активного розвитку на основі суттєвого пониження бар'єрного характеру внутрішніх для ЄС державних кордонів і стає засобом успішної реалізації спільної регіональної політики, принципу субсидіарності, децентралізації влади тощо, а в більш ширшому розумінні – будівництва цілісної "Європи регіонів". З іншого – на нових зовнішніх кордонах ЄС – воно перетворюється в дієвий інструмент формування розширеним Євросоюзом смуги добросусідства та інтенсивного розвитку зв'язків європейської спільноти з усіма розташованими по периметру прикордонними державами.

Разом з тим, для значної частини країн-не членів ЄС, до яких відноситься і Україна, транскордонне співробітництво з межуючими державами-членами ЄС в нових умовах представляє собою надзвичайно важливий, а в деяких випадках на цьому етапі єдиною можливий та винятково ефективний шлях практичного включення до загальноєвропейських інтеграційних процесів.

Після вступу групи країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу суттєво змінився статус транскордонного співробітництва між Україною та центральноевропейськими державами – її західними сусідами-новими членами ЄС.

По-перше – транскордонне співробітництво України із західними сусідами – Республікою Польща, Словацькою Республікою і Угорською Республікою з травня 2004 року

здійснюється безпосередньо на нових спільних східних кордонах ЄС. Внаслідок цього відносини транскордонного співробітництва центральноєвропейських країн з Україною перетворилися із стосунків “другого ешелону” у взаємини ЄС із Україною, як безпосереднім сусідом першого порядку Євросоюзу і держав ЦСЄ.

По-друге – якщо раніше транскордонне співробітництво України з РП, СР та УР було в основному справою двосторонніх або багатосторонніх відносин держав Центральної та Східної Європи, то зараз воно вийшло за цей дещо звужений регіональний формат і перетворилося у форму стосунків України не лише з окремими країнами ЦСЄ, ЄС чи їх об’єднаннями, але і з Євросоюзом у цілому.

По-третє – транскордонне співробітництво центральноєвропейських держав з Україною стало невід’ємною складовою частиною нової східної політики Євросоюзу.

Отже, геополітичний статус транскордонного співробітництва України з центральноєвропейськими державами піднявся на якісно вищий щабель, що слід вважати беззаперечним позитивом. На транскордонному, міжрегіональному рівні стосунки України з ЄС майже не обтяжені проблемами і претензіями як політичного, так і економічного характеру. Тому взаємодія України з ЄС та країнами-членами ЄС у цій сфері об’єктивно може бути навіть більш динамічною і ефективною, ніж на міждержавному рівні. Можна констатувати, що сучасні європейські інтеграційні процеси та розширення ЄС створюють в основному сприятливу для України ситуацію щодо подальшого вдосконалення транскордонного співробітництва із західними центральноєвропейськими сусідами і ЄС в цілому для переходу до якісно вищого етапу співпраці. Більше того, в останній час з боку загальноєвропейських інституцій значно зріс практичний інтерес до розвитку співробітництва з Україною на нових східних кордонах ЄС.

15 березня 2006 р. Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження № 149-р *“Про Концепцію державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки”*, відповідно до якого Міністерством економіки розробляється проект Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки. Метою Програми є активізація розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Для реального сприйняття і подальшого розгляду означеної проблематики доцільно навести відповідний інструментарій термінології щодо транскордонного співробітництва, а саме:

- *транскордонне співробітництво* - спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством;

- *еврорегіон* - організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво;

- *суб'єкти транскордонного співробітництва* - територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про транскордонне співробітництво;

- угода про транскордонне співробітництво - угода між суб'єктами транскордонного співробітництва, яка регламентує правові, організаційні, економічні та інші аспекти цього співробітництва;
- учасники транскордонного співробітництва - юридичні та фізичні особи, громадські організації, що беруть участь у транскордонному співробітництві;
- спільні проекти (програми) - комплекс заходів суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, спрямованих на розв'язання конкретних спільних завдань та задоволення інтересів територіальних громад;
- проекти (програми) транскордонного співробітництва - комплекс заходів суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва;
- державна підтримка розвитку транскордонного співробітництва - сукупність рішень і дій організаційного, правового, фінансового характеру органів державної влади України, спрямованих на реалізацію проектів (програм) транскордонного співробітництва;
- державна програма розвитку транскордонного співробітництва - комплекс заходів органів державної влади України, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва, які здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України.

§ 2. Європейська політика сусідства — важливий інструмент реалізації євроінтеграційних устремлінь України

Особливої ваги транскордонне співробітництво набуває у контексті розширення Європейського Союзу та з поширеними з 2003 року Європейською Комісією Комунікацією *“Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструменту регулювання відносин з країнами-сусідами”* та Зверненням *“Розбудова шляху для Нового інструменту сусідства”*.

Основним інструментом реалізації Європейської політики сусідства (ЄПС) щодо України є двосторонній *План дій Україна – ЄС* (ПД)[11], який було підписано 21.02.2005 р. Як неодноразово наголошували офіційні представники ЄС та зазначено в директивних документах ЄС, ЄПС та План дій не ставлять за мету підготовку до членства в організації, але передбачають розширення та поглиблення співробітництва між Україною та Євросоюзом у пріоритетних сферах. ПД є необхідним інструментом внутрішніх перетворень нашої країни та адаптації її структурних систем до європейських стандартів.

Своєчасне і якісне виконання Плану дій дозволить творити передумови для нового формату двосторонніх відносин – нової Угоди про партнерство і співробітництво. Саме у ній і мають бути окреслені питання щодо перспектив членства України в ЄС.

В економічній співпраці нової української влади з Об'єднаною Європою визначено три першочергові етапи, які наведено у *“Дорожній карті”*, затвердженій для виконання зазначеного Плану дій.

– визнання з боку Європейського Союзу ринкового статусу української економіки (це питання було вирішено

наприкінці 2005 року, що наочно засвідчило серйозність намірів ЄС розвивати відносини з Україною);

– врегулювання питання торгівлі сталеливарними виробами між Україною та ЄС з урахуванням збереження обсягів традиційних поставок до 10 нових держав – членів;

– вивчення економічних передумов для укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною і ЄС.

Успішна реалізація Плану за результатами дає підстави активізувати розгляд питань про поступове спрощення візового режиму та забезпечення соціального захисту українських трудових мігрантів у країнах-членах Євросоюзу.

У відповідь на практичний розвиток співробітництва з Євросоюзом Україна також може очікувати з боку країн – членів ЄС скасування імпорتنних квот, збалансування торговельних потоків, компроміс щодо спільного розв'язання інших актуальних питань.

Належна імплементація Плану дій не лише стимулюватиме внутрішні політичні й економічні реформи в державі, а й істотно поглибить відносини України та ЄС.

Кінцева стратегія ЄС, спрямована на європейські країни, які опинилися поза межами розширення Євросоюзу, була остаточно сформульована у 2004р. у документі **“Політика сусідства”**. Європейська політика сусідства – це комплекс правил, які регулюють відносини між ЄС та країнами-сусідами.

Характерним кроком для ЄС є те, що сьогодні двосторонні плани дій були укладені з усіма країнами-сусідами, крім Білорусі, Лівії та Сирії. Ставлення України до запровадження європейської політики сусідства з самого початку було неоднозначним. З одного боку, Україна вітала можливість поглиблення співпраці з ЄС в рамках двостороннього Плану дій

Україна–ЄС, який було ухвалено у 2005 р., з другого – Україна не могла задовольнитися співпрацею суто в межах політики сусідства, прагнучи надання перспектив повноцінного членства в ЄС.

I. Перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва

Європейська політика сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва:

- Перспектива просування за рамки партнерства до значного рівня інтеграції, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС та можливість для України брати зростаючу участь у ключових аспектах політик та програм Європейського Союзу
- Розширення рамок та поглиблення політичного співробітництва
- Можливість наближення законодавства в економічній сфері, відкриття економік одна одній та подальше зменшення кількості торговельних бар'єрів, що стимулюватиме інвестиції та зростання
- Збільшена фінансова підтримка: надання ЄС фінансової допомоги Україні сприятиме виконанню заходів, які визначені у даному документі. Крім того, Європейська Комісія розробляє новий Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП), який надаватиме допомогу Україні, у т.ч. у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва між Україною та державами-членами ЄС. Також через Європейський інвестиційний банк надаватиметься підтримка проектам, що потребуватимуть інвестицій у інфраструктуру
- Можливості поступового відкриття або збільшення участі у певних програмах Співтовариства, що сприя-

тиме розвитку культурних, освітніх, технічних, наукових зв'язків, а також зв'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища

- Підтримка в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, включаючи через надання технічної допомоги, обмін досвідом між державними службовцями (twinning) та цільові консультації і підтримку через механізм обміну інформацією про технічну допомогу (TAIEX)
- Поглиблення торговельних та економічних відносин, включаючи перегляд передумов створення Зони вільної торгівлі після вступу України до СОТ
- Буде розглянута можливість укладення нової посиленої угоди, рамки якої буде визначено за результатами досягнення цілей цього Плану дій та загального розвитку відносин Україна – ЄС. Доцільність нових договірних зобов'язань розглядатиметься у належний час.

II. Програми Сусідства України з країнами ЄС.

До 2007 року Програми сусідства діятимуть тільки на території прикордонних регіонів по обидва боки кордону. Зокрема, на схід від ЄС – це регіони України, Росії, Білорусі та Молдови, на які розповсюджується дія програми ТАСІС з прикордонного співробітництва (TACIS CBC). В Україні це Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області. 11 березня 2002 р. Рада з питань співробітництва Україна–ЄС визнала транскордонне та між-регіональне співробітництво одним з основних пріоритетів подальшої співпраці між Євросоюзом та Україною.

Про “перехідний” статус Програм сусідства до 2007 р. свідчить і збереження для української сторони до цього часу механізмів фінансування транскордонних проектів за існую-

чою схемою TACIS CBC. Для нових членів ЄС: Польщі, Словаччини та Угорщини фінансування проектів за Програмами сусідства упродовж цього часу здійснюватиметься через програму INTERREG, а для Румунії (до її вступу в ЄС у 2007р.) – через програму PHARE.

У липні 2004 р. спільні Робочі групи (Task Force), що складаються з представників України та її центральноєвропейських сусідів, спільно з експертами ЄС завершили розробку і направили на розгляд Брюсселю проекти Спільних програмних документів наступних Програм сусідства: “Польща-Україна-Білорусь”, “Угорщина-Словаччина-Україна” та “Румунія-Україна”.

Європейська Комісія визначила наступні загальні пріоритети для Програм сусідства:

- Сприяння економічно-соціальному розвитку у прикордонних регіонах;
- Впровадження спільних дій, спрямованих на вирішення спільних викликів у таких сферах, як охорона довкілля і здоров'я та боротьба з організованою злочинністю;
- Підтримка ефективності та безпеки кордонів;
- Сприяння організації та проведенню місцевих культурно-освітніх заходів.

В рамках кожної окремо Програми сусідства Робочі групи спільно визначили більш конкретні загальні та спеціальні цілі, основні пріоритети, заходи та завдання.

При проведенні останніх скликань проектних пропозицій за програмою TACIS CBC до числа обов'язкових документів проектної заявки було включено й Логістичну матрицю. Поряд з головною метою, спеціальними цілями та завданнями, очікуваними результатами та заходами проекту у цій матриці визначається система показників здобутків за

проектом, що можуть бути об'єктивно перевірені, а також джерела і способи їх перевірки та припущення щодо можливих ризиків у реалізації проекту. Такий підхід забезпечує більш ефективне використання обмежених асигнувань і дієвий моніторинг окремих проектів та програм у цілому, як на стадії їх реалізації, так і після завершення.

У лютому 2005 р. була офіційно схвалена Програма суспільства Угорщина-Словаччина-Україна 2004-2006.

Останнім часом Європейський парламент дедалі частіше піддає критиці цей інструмент зовнішньої політики співтовариства та вимагає більшої уваги до тих країн, які в майбутньому хотіли б бути членами Євросоюзу.

Так, у комунікації Єврокомісії від 4 грудня 2006 р. йдеться про готовність ЄС **“пристосувати свою політику в рамках Європейської політики сусідства до потреб і прагнень партнерів”**.

Цікавими і актуальними є думки з цього приводу **Романа Шпека**, представника України при ЄС, який, коментуючи суть політики сусідства по відношенню до України, ставить питання: *“Якщо це справді так, то чому не враховуються реальні прагнення та проголошені цілі України у відносинах з ЄС? Чому не береться до уваги інтеграційний потенціал європейських країн у відносинах з ЄС? Адже ст. 49 Договору про ЄС ніхто не скасовував. Чому ЄС ігнорує просту географічну аксіому, відому будь-якому школяреві, про те, що Україна не є сусідом Європи?”*.

Відповідаючи на це питання, представник України при ЄС наводить таку оцінку: *“Не викликає ентузіазму і невизначений та розмитий характер перспектив, які пропонує ЄС в яскравій упаковці Європейської політики сусідства. Єврокомісія пропонує кінцевим результатом співробітництва в рамках політики сусідства укладення так званих “угод про сусідство”*.

Прагматичними є також запитання Р.Шпека – якими повинні бути ці нові угоди, щоб стати якісним кроком вперед? У випадку України таким логічним кроком виглядає укладення асоціативної угоди. Передбачаючи тісний політичний зв'язок з ЄС та початок інтеграції до єдиного ринку за допомогою зони вільної торгівлі, такий документ лише відтворив би формат багаторічних відносин ЄС з південними сусідами та повністю підтвердив би тезу про цілісність та послідовність європейської політики сусідства. Чи готовий Євросоюз на такий крок стосовно своїх європейських сусідів?

Адже залишилася незмінною інша фундаментальна риса європейської політики сусідства – її альтернативність процесу розширення. Ідеологи Єврокомісії вважають можливим “підсолодити” її компромісною формулою про те, що участь європейських країн у європейській політиці сусідства не визначатиме наперед перспективу їхніх відносин з ЄС у майбутньому. Викликає сумніви щирість цієї формули, оскільки не всі країни – члени ЄС у захваті від неї.

Крім того, її розпливчастість навряд чи зможе задовольнити суспільства європейських країн – учасниць ЄПС, для яких європейська інтеграція є невід’ємним базовим елементом та фундаментом відносин з ЄС. Повною мірою це стосується України. Україну більше цікавить не **“європейська політика сусідства”**, а **“європейська політика інтеграції”**. Саме на цей чинник мають звернути увагу автори та ідеологи ЄПС.

Викликає несприйняття односторонній характер відносин у рамках ЄПС. Політика сусідства підкреслює спільну власність з країною – партнером свого головного інструменту – Плану дій. Однак на практиці переважна більшість положень Плану дій Україна – ЄС складається із зобов'язань української сторони. Участь ЄС зводиться, як правило, до фінансової та технічної допомоги. Якщо ЄС не готовий в обмін

на реформи запропонувати перспективи членства, то на якій підставі він може наполягати на їх точному та неухильному виконанні?

В Україні також з жalem констатують, що переважна більшість конкретних кроків, запропонованих Єврокомісією для посилення ЄПС, уже виконана або реалізується у відносинах з ЄС. Так, активно відбувається реалізація Меморандуму про взаєморозуміння України та ЄС в енергетичній сфері, планується початок переговорів про підписання всеохоплюючої авіаційної угоди.

Водночас досить дискусійною вигадає пропозиція Єврокомісії щодо можливості приєднання країн – партнерів ЄПС до заяв і пропозицій ЄС з регіональних та міжнародних питань. По-перше, згідно з документами ЄС Єврокомісія не має компетенції вирішувати ці питання. По-друге, досить важко уявити практично імплементацію цієї пропозиції, беручи до уваги склад учасників ЄПС. По-третє, у відносинах з європейськими країнами ця ідея активно реалізується вже протягом майже двох років.

Очевидно є те, що всі ці пропозиції Єврокомісії не можуть становити для України значну додану вартість посиленої Європейської політики сусідства. Більше того – це суперечить базовим основам ЄПС, які передбачають, що ця політика “повинна мати додану вартість і виходити далеко за рамки існуючої співпраці”.

У зв'язку з цим пріоритетом наших відносин з ЄС залишається успішне виконання Плану дій як тимчасового інструменту, що збігається з курсом реформ української влади, та укладення нової базової угоди, яка повинна створити міцний тривалий фундамент для досягнення стратегічної мети – членства ЄС. Україна повинна стати частиною Євросоюзу, а не вважатися сусідкою Європи.

§3. Шляхи вдосконалення і наповнення змістом взаємовідносин Євросоюзу із державами-сусідами

Своє бачення шляхів вдосконалення і наповнення змістом взаємовідносин Євросоюзу із сусідніми державами чітко аргументує Данута Хюбнер – комісар ЄС з питань регіональної політики. У 2007 – 2013 рр. ЄС проводитиме, за її словами, нову, більш активну політику добросусідства в Європі. Один з її ключових елементів – міжнародне співробітництво за участю регіонів по обидві сторони зовнішніх кордонів Євросоюзу.

Важливо те, що з останнім розширенням Євросоюзу і входженням в нього Болгарії і Румунії східні кордони ЄС збільшилися на 1300 км. Євросоюз простягається тепер до Чорного моря, повністю охоплює Західні Балкани і має новий кордон з Молдовою завдовжки 500 км. Кордон ЄС з Україною сьогодні майже вдвічі довший, ніж до 2007 року.

Але чи існує потенціал для міцного прикордонного співробітництва на рівні регіонів? Якщо оцінити ситуацію на кордонах ЄС, то очевидно, що найближчі європейські регіони недостатньо розвинені порівняно з іншими. Це зумовлено багатьма причинами, однак основні викликані ситуацією з іншого боку кордону ЄС: централізована державна влада і обмежені повноваження регіональних і місцевих органів управління, не завжди сприятливі умови для бізнесу, іноді – відсутність верховенства закону, а також інші перепони для торгівлі і прямих іноземних інвестицій.

В майбутньому, інформує Д.Хюбнер, Євросоюз планує в рамках регіональної політики величезні інвестиції в прикордонні райони ЄС, зокрема в держави, які недавно стали його членами.

Все це відкриває у найближчі роки величезні можливості для розвитку України, біля кордонів якої більшість

цих інвестицій матимуть місце. Але щоб скористатися цією ситуацією, необхідні більш масштабні інвестиції, які полегшують перетин кордонів, і проекти, спрямовані на розвиток інфраструктури, які зв'язали б регіони з обох боків.

Надзвичайно важливо, що, крім фінансування з боку Європейського механізму політики добросусідства і партнерства (ENPI), прикордонні регіони вперше можуть фінансувати проекти на територіях країн, які не входять в Євросоюз. Це означає, до прикладу, що спільний словацько-український проект може отримати підтримку структур регіональної політики Євросоюзу і для української сторони це становитиме до 10% обсягу фінансування такої міжнародної програми.

Чимало позитивних результатів демонструє досвід міжнародного співробітництва на польсько-українському кордоні, зауважує комісар ЄС. Співробітництво – нехай навіть незначне в економічному відношенні – дозволило ознайомитися з життям сусідів, їх звичаями і проблемами. А це допомагає розвіювати негативні стереотипи і уявлення, які переважали раніше по обидва боки кордону.

Закінчення у 2008 році терміну дії Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між Україною і ЄС та її заміна на нову угоду незабаром стануть одним з ключових пунктів порядку денного відносин України з ЄС. Актуальність цього питання зумовлена особливо високими очікуваннями щодо змісту та спрямованості майбутньої угоди.

Президент України В.Ющенко бачить *в суті нового базового договору між Україною та ЄС – перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції*". Він висловився за те, щоб нова угода не стала модернізованим документом про партнерство і співробітництво. Положення угоди повинні містити конкретні цілі та строки їх досягнення, а також чітко визначені терміни дії, переконаний глава держави. Він наголосив, що *"...для українського народу важливо, щоб*

двері ЄС залишалися відкритими. *“Без цього принципового елементу політична складова майбутньої угоди не матиме сенсу”*.

Для поглиблення співпраці між Україною і ЄС лідери Німеччини, Франції і Польщі пропонують укласти з Україною угоду: *“Комюніке нашої зустрічі буде мати чітку пропозицію стосовно України, яка свідчитиме про нашу готовність укласти з нею нову змістовну угоду співпраці. Вона має стати основою для співпраці і відповідати європейському вибору України”*, – наголосила канцлер Німеччини.

Цікавими з цього приводу є висловлювання **Олександра Чалого** – заступника керівника Секретаріату Президента, який підкреслив, що Президент України Віктор Ющенко та Прем'єр-міністр Віктор Янукович мають спільні погляди на перспективи євроінтеграції. *“Чітко розділимо питання європерспективи і членства – це різні питання. Євроінтеграція України може бути успішна і без формату членства. Членство – це є формальна ознака євроінтеграції. Суть євроінтеграції перш за все в трансформації суспільства на європейських стандартах, і реальна інтеграція в ЄС, перш за все – в економічному блоці. Україна повинна працювати на входження до Європейського Союзу і побудувати з Європою економічний простір. Разом заробляти гроші і разом створювати цивілізацію”*, – заявив О.Чалий.

Такі оптимістичні прогнози, можливо, базуються на угоді України та ЄС щодо парафування погодження про спрощення візового режиму та угоди про реадмісію. Вона встановлює чіткі критерії: коли і як повертати осіб, котрі незаконно проживають на території країн-членів ЄС, до України.

Голова Європейської Комісії **Жозе Баррозу** схвалив таку українсько-європейську домовленість: *“Я дуже задоволений погодженням угод про спрощення візового режиму та реадмісію, це означатиме, що українці відтепер зможуть вільніше та легше подорожувати до Європи, у той час як будуть збільшені зусилля щодо припинення нелегальної міграції”*.

Визначальне місце України в Європі диктує необхідність підтримання добросусідських відносин із країнами Євросоюзу. В той же час проблема розміщення елементів системи ПРО США в сусідніх Польщі та Чехії не залишила і нашу державу осторонь гострих суперечок з цього приводу між США та Росією. Про це свідчать наслідки зустрічі лідерів “вісімки”, де Президент Росії В.В.Путін заявив про вимушеність своєї країни перенацілити бойові ракети на європейський континент, якщо США розмістять елементи ПРО у названих країнах Євросоюзу.

У цих непростижних умовах протиборства країн стратегічного трикутника США–Росія–Євросоюз, між якими знаходиться Україна, надзвичайно важливим є висловлювання одного із геополітиків України А.Гальчинського, який відмічає: *“Вимушений акцентувати на цьому увагу, –аби попередити загрозу ослаблення (або навіть втрати) одного з найпринциповіших здобутків попередніх років – суверенності нашої держави у міжнародних справах, загрозу її втягування у будь-які конфліктні проекти зовнішніх центрів сили, зокрема ті, що стосуються формування зон впливу на пострадянському просторі. Ми знаходимося на перехресті геополітичних інтересів, на межі двох світів, двох у багатьох аспектах самодостатніх і водночас потенційно конфліктних, як це доводить багатовікова історія, цивілізацій, і тому будь-яка помилковість чи навіть неточність при визначенні відповідних пріоритетів можуть мати вкрай негативні для нас наслідки”.*

Враховуючи, що однією з найважливіших категорій геополітики є **геостратегія**, яка означає обґрунтований геополітикою **напрям** діяльності держави на міжнародній арені, важливо своєчасно корегувати пріоритети зовнішньополітичного курсу. Тому сутність геостратегії полягає у стратегічному управлінні геополітичними процесами.

Виходячи з цього, можливо стверджувати, що сьогодні надзвичайно важливим фактором є чітке визначення пріоритетних і стратегічних завдань сучасної української геостратегії загалом і особливо зовнішньополітичного курсу Президентом України, суть якої полягає в реалізації нової філософії зовнішньої політики України, яка включає:

- європейську та євроатлантичну інтеграцію, яка є визначальним зовнішньополітичним пріоритетом держави;
- зміцнення національної безпеки і поступального економічного розвитку, утвердження цінностей демократії, прав та свобод людини;
- розвиток стратегічного партнерства із США, РФ і Польщею, зміцнення двосторонніх економічних відносин з іншими країнами світу з метою посилення позицій українських товаровиробників на світових ринках та інше.

Реалізація зовнішньополітичного курсу України відповідає її базовим національним **інтересам**. Вони такі: *перший* – збереження територіальної цілісності держави та недоторканності її кордонів. *Другий* – включення української економіки до світової економічної системи. *Третій* – питання відносин України з безпосереднім географічним оточенням, тобто з сусідами, та інше. Все це потребує динамічно-послідовної, збалансованої, прогнозованої і активної зовнішньої політики держави.

Питання для обговорення:

1. Нормативно-правова основа транскордонного співробітництва.
2. Основні положення Закону України “Про транскордонне співробітництво”.

3. План дій Україна–ЄС як дієвий інструмент європейської політики сусідства.
4. Шляхи вдосконалення взаємовідносин ЄС із сусідніми державами.

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Обґрунтуйте тезу “ТКС – важливий інструмент євроінтеграції України до ЄС”.
2. Назвати і прокоментувати етапи (складові) нової політики сусідства Євросоюзу.

Практичні (тести):

1. Коли в Україні затверджена Європейська Хартія місцевого самоврядування:
а) 15 липня 1997 р.; б) 10 січня 2000 р.; в) 15 липня 2007 р.
2. Концепція державної регіональної політики України затверджена:
а) 25 травня 2002 р.; б) 10 січня 2003 р. в) 20 листопада 2005 р.
3. Останній Закон “Про транскордонне співробітництво” прийнятий:
а) 2004 р.; б) 2003 р.; в) 2007 р.
4. В чому особлива зацікавленість сусідніх країн ЄС розвинути ТКС з Україною у Закарпатській області:
а) спільний кордон з чотирма країнами Євросоюзу;
б) історичні традиції;
в) можливість переїхати на постійне місце проживання бажаючих з сусідніх країн.
5. Двосторонній План дій Україна–ЄС був підписаний:
а) 2005 р.; б) 2006 р.; в) 2007 р.
6. Документ “Європейська політика сусідства” підписаний у _____ році і спрямований на:

- a) 2004 р. – на країни, які опинилися поза межами розширення ЄС;
 - б) 2000 р. – на країни, що планувались до прийому в ЄС;
 - в) 2007 р. – для країн всієї Європи.
7. Термін дії Програми сусідства України з ЄС і на які області він розповсюджується:
- a) до 2007 р. – на Волинську, Львівську, Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку;
 - б) до 2010 р. – Закарпатська, Житомирська, Дніпропетровська;
 - в) до 2010 р. для Чернівецької, львівської, Ровенської.
8. Хто є представником України при ЄС:
- a) Роман Шпек; б) Борис Тарасюк.
9. Що більше всього цікавить Україну на шляху інтеграції до ЄС:
- a) “Європейська політика інтеграції”;
 - б) “Європейська політика сусідства”;
 - в) політика “близького сусідства”.
10. Коли закінчується дія Угоди про Партнерство і співробітництво з ЄС:
- a) 2008 р.; б) 2010 р.; в) 2005 р.

Рекомендована література:

- 1. Ширша (Розширена) Європа – Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами // Європейський Союз та Україна: стратегія відносин в контексті розширення. – Матеріали міжнародної конференції, Київ, 23 вересня 2003 року. – К.: К.І.С., 2003. – С.85-109.
- 2. Горенко О.М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та Україна. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – 154 с.
- 3. Ковальова О.О. Стратегія євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. – 340 с.

4. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник. – Ужгород, 2005. – 224 с.
5. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – 146с.
6. Що таке Угода про партнерство та співробітництво: Довідник. - К.: Комісія Європейського Співтовариства, 1998. – 97 с.
7. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 11.06.1998 р.
8. Програма інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 14.09.2000 р.
9. Іноземні інвестиції в Україні. - К.: Редакційно-видавниче відділення УкрІНТЕЛ,2004. – 248с.
10. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу (Інтернет-джерела ЄС: www.atg.com.ua) “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”. Закон України №357-ХІV від 24 грудня 1998 року; “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття”. Закон України № 2322-ІІІ від 28 березня 2001 року.
11. “Про транскордонне співробітництво”. Закон України № 1861 від 24 червня 2004 р. (<http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).
12. Буковецький М. Карпатський єврорегіон: передумови створення і перспективи розвитку// Зб. Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша 90-х років ХХ ст.) – Ужгород, 1997.
13. Ващук Ф., Передрій О. Карпатський єврорегіон: здобутки і проблеми //Зб. Економіка Закарпаття сьогодні і завтра: шляхи виходу з кризи. – Ужгород, 1997.

ТЕМА 10. ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРО- ІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ ДЕРЖАВИ

- §1. Об'єктивні передумови успішної співпраці і розробка спільних проектів та програм.**
- §2. Механізми об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем.**
- §3. Економічна складова українсько-угорського співробітництва.**

Актуальність теми:

В системі міжнародних відносин, особливо в їх економічній площині, визначальне місце займають проблеми вдосконалення економічного і гуманітарного співробітництва між державами.

Для України, до кордонів якої наблизились держави, що входять до Європейського союзу, це питання одне із визначальних. Адже **території в зоні впливу державного кордону нашої держави відіграють надзвичайно важливе політичне і економічне значення.** Саме ця особливість України (кордони із сімома різноблоковими державами в самому центрі Європи) визначили **необхідність ведення політики,** яка направлена на гармонізацію і зміцнення зв'язків із сусідніми країнами. Із цього слідує необхідність координації розвитку прикордонних регіонів по всьому периметру території нашої держави, розвиток і вдосконалення транскордонного співробітництва (ТКС).

Саме тому ТКС в Україні стає одним із важливих напрямків європейської інтеграції. Адже поглиблення цього співробітництва відкриває нові можливості для **активізації господарської діяльності на периферійних (прикордонних) територіях, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Прикладом плідної співпраці вирішення комплексу транскордонних проблем сьогодні є українсько-угорське співробітництво, в ході якого українська сторона (Закарпатська область) враховує складові нового механізму взаємовідносин, який гармонізує з правовим полем України, країн-членів ЄС та вимогами Євросоюзу.**

Метою лекції є спроба узагальнити досвід взаємовідносин України і Угорщини, країни-члена Євросоюзу. У підготовці матеріалу взяв участь консул Угорської Республіки в м.Ужгороді Томаш Віціан, що дає підстави говорити про неупередженість лекційного матеріалу.

§1. Об'єктивні передумови успішної співпраці і розробка спільних проектів та програм.

Загально визнаним в експертному середовищі є те, що вже протягом тривалого часу *транскордонне співробітництво між Україною та Угорщиною* продовжує слугувати прикладом цивілізованої та прагматичної міжнародної співпраці у Центральній Європі. Його правовою основою є Європейська Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади; Європейської Хартії місцевого самоврядування; Угоди про Партнерство та співробітництво (УПС) та Закону України “Про транскордонне співробітництво”.

Зазначимо, що в Угорщині транскордонне співробітництво функціонує на різних рівнях: між регіонами (NUTS2), між обласними органами самоврядування та їхніми інститутами (NUTS3), між меншими місцевими самоврядними одиницями (NUTS4), а також у рамках Карпатського єврорегіону та Інтеррегіо (так зване інституційне співробітництво) та між громадськими організаціями. Для ефективнішого розвитку транскордонного співробітництва в Угорщині запроваджено інститут Уповноваженого прем'єр-міністра, головним завданням якого є сприяння формуванню відповідної правової бази, координації дій з центральними органами державної влади і практична діяльність у прикордонному регіоні.

Зрозуміло, що відносини між Закарпатською та Саболч-Сатмар-Березькою областями найбільш інтенсивні. Наразі це єдиний приклад транскордонної співпраці прикордонних регіонів сусідніх країн, які мають *Концепцію спільного розвитку прикордонних територій*. **Загальна мета концепції**, що визначає як загальні засади стратегії розвитку українсько-угорського співробітництва взагалі, так і створення прикордонного регіону зокрема – *сприяння суспільному згуртуванню, підвищенню якості життя населення прикордонного регіону за умов максимального використання наявних можливостей транскордонного співробітництва*.

Висвітлення окремих питань **сучасного стану українсько-угорського співробітництва** важливе, з огляду на те, що сьогодні Україна має 136 км кордону не просто з Угорщиною-державою, а з країною, яка входить до надпотужного економічного блоку – Європейського Союзу. Актуальність обговорення гострих питань двосторонніх відносин сучасності обумовлюється і пріоритетністю євроінтеграційного курсу України.

Основою для співробітництва є діюча нормативно-правова база і укладені угоди про співробітництво на рівні областей, міст. У першу чергу це **Угода між Закарпатською обласною державною адміністрацією і Саболч-Сатмар-Березькою областю Угорщини про співпрацю**. На виконання цієї угоди, а також рішень 5-го засідання міжурядової українсько-угорської комісії було розроблено **Концепцію українсько-угорського транскордонного співробітництва**.

З метою координації діяльності у підготовці, здійсненні та реалізації програм і проектів розвитку територій регіонів обох держав, розширення господарських, торговельних та науково-культурних зв'язків, реалізації заходів щодо захисту навколишнього природного середовища, зайнятості населення з обох боків кордону 15 липня 2000 року підписано **Угоду про співробітництво між об'єднаннями органів самоврядування прикордонних регіонів: Беревіщини (Україна) та регіонального розвитку "Берегат" (Угорська Республіка)**.

Комунікацією Європейської комісії "**Розбудова шляху для Нового інструменту Сусідства**" (оприлюднена у березні 2003 року) передбачається створення протягом 2004-2006 рр. умов для впровадження єдиного інструменту транскордонного співробітництва для розширеного ЄС та країн – сусідів, в т.ч. України.

Відомо, що 24 червня 2004 року прийнято Закон України "**Про транскордонне співробітництво**", який визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва та передбачає державну підтримку пріоритетних проектів.

Розуміючи актуальність та проблематику цього питання, прикордонні регіони України та Угорщини (Закарпатська та Саболч-Сатмар-Березька області) працюють у сфері розробки неприбуткових проектів із залученням коштів міжнародних донорських організацій.

Програми сусідства – це унікальні можливості для прикордонних регіонів. Всі програми надають можливість залучити у розвиток регіону додаткові кошти у формі безповоротної технічної допомоги для **розвитку інституційної інфраструктури та розробка спільних проектів і програм.**

У розвитку міжрегіональних та міжнаціональних ділових стосунків як в прикордонних країнах, так і в інших державах важливу роль відіграють розвиткові інституції (агентства регіонального розвитку, центри транскордонного співробітництва та ін.), які безпосередньо займаються розробкою та виконанням регіональних програм та транскордонних проектів, враховуючи досвід та проблеми прикордонних регіонів.

11 січня 2002 року створено *Агентство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва “Закарпаття” (АРР “Закарпаття”)*. На сьогоднішній день Агентство активно працює в сфері розвитку співробітництва з Угорською Республікою. У 2003 році Саболч-Сатмар-Березька обласна рада регіонального розвитку (Угорщина) та Закарпатська обласна рада (Україна) спільно започаткували проект “Міст для співпраці 2003” за підтримки фонду Європейського Союзу TACIS Mikro Project.

Стратегічним кроком для подальшого розвитку транскордонного співробітництва в прикордонних областях України та Угорщини стало впровадження комплексу заходів з метою синхронізації дій органів регіональної влади та розвиткових інституцій по обидва боки кордону в рамках розробки спільних концептуальних та стратегічних документів, а також впровадження “дзеркальних проектів”, використовуючи досвід прикордонних регіонів. На сьогоднішній день розроблені наступні концептуальні документи координуючого характеру:

- Концепція спільного розвитку прикордонних регіонів України та Угорщини;
- Концепція спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини та Румунії “ІНТЕРРЕГІО”;
- Стратегія розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Польщі, Словаччини та Румунії “Карпати 2004-2011”.

Звернення до досвіду Угорщини на шляху до ЄС дає змогу Україні вносити необхідні корективи в роботу як на шляху до СОТ, так в перспективі і до ЄС. Про це свідчить досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС, де Угорщина відіграла значну роль. Вивчення і врахування цього регіонального інструменту колективної співпраці на шляху до ЄС – важливий резерв для використання Україною. Тому аналіз здобутків і врахування недоліків на шляху до Європейської спільноти принесе лише користь.

§2. Механізми об’єднання зусиль для вирішення спільних проблем

Характерною особливістю двосторонніх відносин є комплекс спільних проблем, довкола вирішення яких об’єднуються зусилля України і Угорщини. Серед них:

по-перше, повсякденна двостороння співпраця з гармонізації міжнаціональних відносин з урахуванням того, що в Україні на Закарпатті компактно проживає **більше 150 тис. угорців**, а це понад 12 відсотків від загальної кількості населення області;

по-друге, збереження багатої спадщини етнографічних, історичних традицій, культурних пам’яток та інше;

по-третє, об'єднання зусиль у боротьбі з паводками в басейні ріки Тиса, довжина якої на Закарпатті становить 262 км, а також співпраця в області **екологічної безпеки**;

по-четверте, вдосконалення транзитно-логістичної схеми доставки вантажів та вдосконалення прикордонно-трансграничної інфраструктури, підвищення ефективності роботи **5-го міжнародного автотранспортного коридору Київ – Лісабон**.

Саме тому для успішного спільного вирішення названих та інших проблем в 2003 р. була розроблена **Концепція спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини**. В цьому документі були сформульовані **5 стратегічних цілей** спільної роботи:

- створення конкурентоспроможної економічної системи;
- розвиток людських ресурсів та сфери послуг;
- полегшення доступу до прикордонного регіону;
- збереження природних та культурних цінностей, створення здорового та привабливого середовища;
- успішне використання досвіду Угорщини на шляху до ЄС.

Для досягнення зазначених стратегічних цілей було визначено **п'ять пріоритетів розвитку**:

Перший: Розвиток економіки, що передбачає:

- стимулювання **створення** спільних підприємств, спільних економічних проектів та систем співпраці;
- розвиток **інновацій** і сприяння їх поширенню;
- розвиток **туризму**, реалізація спільних програм його розвитку;
- реалізація **маркетингових акцій** на регіональному рівні з метою залучення капіталу.

Другий: Полегшення доступу до регіону, який передбачає:

- розвиток транспортної мережі, шляхів, які перетинають кордон;
- розвиток залізничних шляхів та послуг залізниць;
- розвиток інфраструктури пунктів перетину кордонів.

Третій: Охорона природи, навколишнього середовища, що передбачає:

- спільні зусилля по збереженню природи прикордонних регіонів (**охорона від паводків, утилізація сміття, очистка нечистот тощо**);
- збереження природних цінностей прикордонних територій, захист **природної екосистеми**.

Четвертий: Розвиток людських ресурсів. Він передбачає:

- реалізацію програм із співробітництва **в освіті та навчанні**;
- розвиток культурного, мистецького та спортивного співробітництва;
- підготовку кадрів з територіального та економічного розвитку, сприяння обміну практичним досвідом.

П'ятий: Інституційний розвиток, який передбачає:

- інституційний розвиток, сприяння інституційному співробітництву;
- поліпшення обміну та поширення інформації, створення спільної інформаційної мережі.

Характерно, що основа взаємовідносин між сусідніми з Україною державами спирається також на досвід довгострокової співпраці в рамках Карпатського єврорегіону. Відомо, що співпраця в рамках названого об'єднання

розпочалась більше 10 років тому. Серед сильних сторін об'єднання країн Карпатського регіону слід зазначити наступні:

- відносно високий організаційний рівень їхньої діяльності
- наявність статутних документів, побудова структури керівних і робочих органів;
- установа достатньо інтенсивних зв'язків між органами влади і самоврядування регіонів, що є їх учасниками;
- визначення точок дотику в прикордонному і транскордонному співробітництві, моніторинг проблем і пошук шляхів їхнього вирішення;
- досвід у розв'язанні деяких спільних проблем і у здійсненні спільних програм.

З огляду на неабиякий організаційний потенціал, наявні зв'язки, досвід у вирішенні деяких конкретних проблем, на сьогодні можливим є розглядати *єврорегіони в якості основних універсальних інструментів прикордонного (транскордонного) співробітництва*. При цьому доцільно було б дещо скоригувати мету діяльності Карпатського єврорегіону в цьому аспекті у двох основних напрямках:

- Продовження виконання зовнішньополітичних завдань у контексті європейського об'єднувачого процесу.
- Економізація цілей єврорегіону, формулювання нових задач у зовнішньоекономічній сфері регіонального розвитку.

В той же час, після останнього розширення ЄС, відколи Україна межує не лише із сусідами (Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією), а з країнами-членами – Європейського Союзу, перед Карпатським єврорегіоном постають нові завдання, а саме:

- підтримка і поглиблення добросусідських відносин між прикордонними територіальними одиницями;
- перетворення єврорегіонів в **інформаційно-методичні центри** прикордонного і транскордонного співробітництва, що сприяють пошуку партнерів, установленню зв'язків між ними;
- з огляду на наявність інформації і зв'язків, використання **єврорегіонів як посередницьких структур в залученні інвестицій і донорського потенціалу в країну;**
- **використання лобістських можливостей єврорегіонів**, насамперед стосовно європейських структур.

Вважаємо, що геополітичні зміни, що відбулися і відбуваються сьогодні, є позитивним стимулом до розвитку і вдосконалення співробітництва в рамках Карпатського єврорегіону. Адже більш високий, ніж раніше, статус єврорегіону — регіональний, вихід його на рівень уже системи відносин між Україною і ЄС, а не тільки дво- або багатосторонніх міждержавних зв'язків України з сусідами, — обумовлює досить тривале подальше дієве існування Карпатського єврорегіону.

§3. Економічна складова українсько-угорського співробітництва

Дозволимо собі навести окремі приклади співпраці України з Угорщиною після останнього розширення ЄС, адже сама практика спільного вирішення питань сприяє відпрацюванню складових нового механізму взаємовідносин в умовах пріоритетності євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу України в руслі взаємовигідної співпраці обох країн, дає змогу зупинитись на короткому аналізі окремих складових співробітництва.

Економічна складова співробітництва

Серед країн світу, які співпрацюють із закарпатськими підприємцями, по обсягах зовнішньоторговельного обороту уже в 2001 році Угорщина вийшла на перше місце.

Частка Угорщини в обсязі зовнішньої торгівлі області в 2002 році склала 26,9 %: в обсязі експорту – 35,8 %, в обсязі імпорту – 16,9 %.

З участю угорського капіталу в області працює 115 суб'єктів господарювання, сума угорських інвестицій яких становить 23,8 млн. дол. США, що становить 17,6% по відношенню до загальнообласних обсягів.

Із загальної суми залучених угорських інвестицій найбільші обсяги спрямовані на обробну промисловість – 8,8 млн. дол. США (37,1% від загального обсягу); із неї: на харчову – 2,7 млн. дол. США.

Найбільші угорські інвестиції вкладені у спільні підприємства: СП “Мол Закарпаття” – 6,5 млн. дол. США, ДП “Систем Інвестмент Україна” – 4,0 млн. дол. США, Мукачівський завод “Точприлад” – 1,1 млн. дол. США, ТОВ “Берег Сольнок” – 0,4 млн. дол. США, ТОВ “Грін Рей” – 0,5 млн. дол. США, “Аква-Білд” – 0,35 млн. дол. США, ТОВ “Сільвер” – 0,3 млн. дол. США, ТОВ “Берегівський радіозавод” – 1,4 млн. дол. США, СП “Мультифуд” – 0,5 млн. дол. США, АПК “Виноградів” – 0,8 млн. дол. США та інші.

Наповнення реальним змістом цих угод здійснюється на двосторонній основі окремими підприємствами, установами, організаціями.

Співпраця у сфері протипаводкового захисту

Суттєві резерви поглиблення і розширення співпраці України і Угорщини задекларовані в ряді програм, зокрема в програмі довгострокової дії на Закарпатті – Регіональний

стратегії розвитку області до 2015 року, затвердженій обласною радою 28 грудня 2006 року.

В останні роки співробітництво активізувалось, розширилось, набуває конкретних форм. Здійснюється узгодження проектної документації на реконструкцію діючих і будівництво нових гідротехнічних споруд на ділянках спільного інтересу. Відбувається обмін оперативною та необхідною додатковою інформацією, особливо під час виникнення паводкової ситуації, а також досвідом з питань експлуатації меліоративних систем та інженерних об'єктів на прикордонних ділянках річки Тиси.

Основними напрямками співпраці є:

- співробітництво з питань водного господарства;
- співробітництво у створенні інформаційної системи протипаводкового захисту;
- участь в міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах та в розробці проектів і документів щодо співпраці на прикордонних водах.

За останні роки **фахівці обох сторін розробили** “Українсько-угорський проект реконструкції Берегівської меліоративної системи”, “Спільний план регулювання русла р.Тиса”, “Спільний план локалізації паводків у Березькому басейні Угорщини і Берегівській меліоративній системі”, “Техніко-економічне обґрунтування розвитку Закарпатської інформаційно-вимірювальної системи”. В реалізації цих проектів існує взаємний інтерес в захисті територій, населених пунктів обох країн.

Співробітництво між водогосподарськими організаціями Закарпатської області України та прикордонними водогосподарськими підприємствами Угорської Республіки розвивається згідно з положеннями Угоди між Урядом Укра-

їни та урядом Угорської Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах, укладеної у м. Будапешті в 1993 і 1997 роках.

Захист населених пунктів і виробничих об'єктів від затоплення паводковими водами, і в першу чергу на прикордонних ділянках України з Румунією, України з Угорщиною та України з Словаччиною є найбільш гострою проблемою не тільки для Закарпатської області, але й прикордонних регіонів цих країн, окремі території яких розташовані в басейні р. Тиса, як одному із найбільш паводконебезпечних регіонів Європи.

Шляхи досягнення цієї мети різні, і вони забезпечуються в кожній країні по-своєму, виходячи з наявних організаційних, технічних та фінансових можливостей.

Створення протягом 2000-2003 рр. в області за участю угорської сторони автоматизованої інформаційно-виміральної системи АІВС-“Тиса” забезпечує:

- оперативне прогнозування гідрографів паводків на річках басейну р.Тиса за допомогою спеціальних пристроїв математичного інформаційного і програмного забезпечення;
- підготовку достовірної прогнозованої інформації про параметри паводка і передачу її в автоматичному режимі відповідним службам оповіщення і протипаводковим підрозділам;
- видачу рекомендацій для прийняття управлінських рішень щодо безаварійного пропуску паводків.

Затверджена Урядом України велика протипаводкова програма “Тиса” вартістю 1,5 млрд. грн. до 2015 року передбачає захист не тільки населених пунктів Закарпаття, а і значне зниження загрози для Угорщини.

Стосовно Закарпаття постійний і всеохоплюючий моніторинг водної ситуації доцільно було б здійснювати не тільки на водопостах р.Тиса та її притоках, але й запровадити його у створах водосховищ польдерів та ємностей по вивченню режиму дії поверхневих і підземних вод, екзогенних процесів (виникнення оповзнів, селів, ерозії ґрунтів), що відбуваються, не очікуючи їх будівництва. Це дало б можливість більш ефективно і раціонально використовувати кошти з врахуванням дії цих явищ природи при проектуванні водогосподарських споруд в області.

Крім реконструкції діючої системи водозахисних дамб, протягом наступних десяти років передбачається будівництво нових протяжністю 132 км. Ці дамби призначені для захисту від підтоплення населених пунктів і недостатньо захищених територій. До останніх належить, зокрема, прикордонна територія з Угорщиною на ділянці Бадалово-Саловка Берегівського і Ужгородського районів, на якій буде влаштовуватися земляна дамба заввишки в середньому 2 м, протяжністю 32 км.

Співпраця у сфері охорони довкілля

Щорічно на прикордонних створах р.Тиса, Виллок-Тисабеч, Чоп-Загонь відбираються 24 проби води, із них 4 – спільні на території України та на території Угорської Республіки з аналізами згідно з прийнятими методиками. Поряд з цим, для поліпшення міжнародного співробітництва у сфері екології, на наш погляд, необхідно:

- розглянути можливість розширення спільних програм моніторингу та систем прогнозу та оповіщення через встановлення стаціонарних станцій моніторингу якості поверхневих вод р.Тиса та гідрологічних вимірювань, забезпечення лабораторій необхідними сучасними приладами та обладнанням. Підготовка

пропозицій до єдиних методик контролю та оцінки якості прикордонних вод;

- взяти участь у розробці та впровадженні в дію єдиної методики розрахунку збитків, завданих довкіллю у зв'язку з транскордонними забрудненнями прикордонних вод;
- налагодити систематичне проведення робочих зустрічей по проблемах прикордонного співробітництва в частині збереження та охорони тваринного і рослинного світу, розвитку заповідної справи.

Розбудова пунктів пропуску на спільному кордоні

За пропозиціями Міністерства закордонних справ Угорської Республіки, викладених у Вербальній ноті від 6 листопада 2002 року № 19424/Adm/KUM/2002 щодо визначення прийнятності змін до Угоди між урядами Угорщини і України про пункти пропуску через державний кордон, Закарпатська облдержадміністрація вважає прийнятними запропоновані угорською стороною зміни до Угоди щодо надання статусу.

Співпраця з питань розвитку 5-го міжнародного транспортного коридору Київ-Ліссабон

На цьому напрямі співробітництва насамперед необхідно:

- остаточно визначити на державному рівні точку перетину українсько-угорського кордону у межах області;
- розглянути можливість участі угорської сторони у реалізації проекту ремонту існуючого та будівництва нового тунелю на перегоні Бескид-Скотарське;
- визначитися щодо спільної експлуатації водного шляху р.Тиса в її судноплавній частині.

З метою підвищення конкурентоспроможності продукції українських товаровиробників за рахунок здешевлення транспортної складової та залучення до транзиту через Україну та Угорщину вантажів, що прямують із третіх країн, в районі м. Чоп на 630 км річки Тиса вже давно пропонується здійснити будівництво річкового порту потужністю до 1 млн. тонн вантажів на рік.

Співробітництво у сфері освіти і науки

В області працюють 64 дитсадки з угорською мовою, 130 загальноосвітніх навчальних заходів, одна угорська гімназія, 2 ліцеї з угорською мовою навчання та 4 ліцеї приватної форми власності, в яких навчально-виховний процес здійснюється угорською мовою. За рахунок варіативної складової вивчення мов національних меншин угорську мову вивчають 1268 учнів.

У населених пунктах, в яких компактно проживають національні меншини і відсутні навчальні заклади з відповідними мовами, учні мають можливість вивчати мову свого народу факультативно.

Педагогічні кадри для навчальних закладів, в яких навчання ведеться мовами національних меншин, готує кафедра угорської філології Ужгородського національного університету.

Для координації роботи угорськомовних освітніх установ та оперативного і якісного методичного забезпечення педагогічних кадрів у м. Берегові у 1992 році відкрито філіал обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Для вчителів названих шкіл курси тут проводяться рідною (угорською) мовою.

Характерною ознакою турботи про якнайповніше задоволення потреб національних меншин Закарпаття стало відкриття нової угорськомовної школи в селі Чомонин на

Мукачівщині Президентом України В.Ющенком і Прем'єр-Міністром Угорщини Ф.Дюрчанем в січні 2007 року.

Перспективні напрями подальшої співпраці

1. **Домагатись більш ефективного використання** на території України розгалуженої транспортної мережі європейської залізничної колії на ділянках Чоп-Ужгород, Чоп-Мукачево, Чоп-Королево-Дяково, а на території Угорщини – широкої залізничної колії (район Загонь-Тужер).
2. Вдосконалення інфраструктури 5-го (Критського) міжнародного транспортного коридору Київ-Лісабон.
3. **Перспективним, на наш погляд, є завдання** щодо створення нових спільних (контактних) територій вільного підприємництва.

Пропозиції:

1. Активніше використовувати можливості, зумовлені наявністю пунктів пропуску через українсько-угорський кордон (для **організації** спільних турів (в. т. ч. одноденних екскурсійних подорожей) та розвитку сільського і прикордонного туризму).
2. Передбачити будівництво в області басейнових лікувально-оздоровчих та розважальних комплексів на базі родовищ термальних мінеральних вод, які б відповідали міжнародним стандартам, з **урахуванням позитивного досвіду угорських партнерів.**
3. Розробка і реалізація спільних проектів у галузі туризму та рекреації.
4. Організація пробного рекламно-інформаційного туру для зацікавлених угорських туроператорів, представників мас-медіа та ділових кіл – для презентації туристично-рекреаційних можливостей Закарпаття.

Історичний досвід свідчить, що однозначність оцінок подій нинішнього і минулого дуже часто буває помилковою. **Діалектичність думок, визначення як позитивів, так і негативів в оцінках завжди більш об'єктивні.** Саме керуючись цією філософською аксіомою, відзначимо: позитивний досвід прогресивних перетворень Угорської Республіки на шляху до співпраці в рамках **Вишеградської четвірки**, а пізніше і до **Європейського Союзу**, безумовно, заслуговує на увагу, і його необхідно використовувати.

В той же час історичні особливості, українська ментальність не дозволяють простого дублювання досвіду, а передбачають врахування цілого комплексу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. І це слід пам'ятати.

Питання для обговорення:

1. Чому українсько-угорське співробітництво є успішним?
2. Які спільні проекти і програми успішно реалізують в прикордонних областях України та Угорщини?
3. Наведіть приклади об'єднання зусиль України та Угорщини у вирішенні спільних проблем.

Питання для перевірки знань:

Теоретичні:

1. Дайте аналіз нормативно-правової бази українсько-угорського співробітництва.
2. Які спільні програми є стимулом успішної співпраці в прикордонних областях обох країн?
3. Наведіть приклади спільної роботи органів влади Угорщини і України щодо проблем, які виникли на кордонах держав після 2004 року.

Практичні (тести):

1. Яким законом України регулюється транскордонне співробітництво:
 - а) “Про транскордонне співробітництво”;
 - б) “Про стратегію співпраці”;
 - в) “Про Карпатський єврорегіон”.
2. Який документ регулює взаємовідносини прикордонних областей Закарпаття та Угорщини:
 - а) “Карпати 2004-2011”;
 - б) “Стратегія спільного розвитку”;
 - в) “Програма сусідства”.
3. В чому причина успіху українсько-угорського транскордонного співробітництва:
 - а) у спільному вирішенні існуючих етнонаціональних, паводкових, екологічних та інших проблем;
 - б) завдяки допомозі Євросоюзу;
 - в) існуванні прикордонних пунктів пропуску “Тиса”.
4. Які п’ять пріоритетів розвитку покладені в основу концепції спільного розвитку:
 - а) економічний, екологічний, регіональний, ресурсний, інституційний;
 - б) етнонаціональний, територіальний.
5. Які проблеми виникли на спільному українсько-угорському кордоні після 2004 року:
 - а) введення візового режиму;
 - б) необхідність обміну валюти на “євро”;
 - в) необхідність заміни закордонного паспорта на новий візирець.
6. Де проходить 5-й міжнародний транспортний коридор (Ліссабон-Київ):
 - а) в Закарпатській області на ПП “Тиса” (Чоп);
 - б) у Львівській області на ПП “Шегиня”;
 - в) у Львівській області на ПП “Рава-Руська”.

7. Коли і ким була створена Вишеградська група:
 - а) 1991 Угорщиною, Польщею, Чехословаччиною;
 - б) 1995 Україною, Словаччиною, Польщею;
 - в) 2000 Румунією, Болгарією, Польщею.
8. Коли Угорщина стала членом Євросоюзу:
 - а) 2004 р.; б) 2005 р.; в) 2007 р.
9. Коли був прийнятий Закон “Про транскордонне співробітництво”:
 - а) 2004 р.; б) 2006 р.; в) 2007 р.
10. Яка стихійна проблема для України і Угорщини потребує термінового об’єднання зусиль для вирішення:
 - а) паводки і забруднення ріки Тиса;
 - б) енергетична, безперебійна поставка газу згідно з угодами;
 - в) вирубка лісів у прикордонних районах.

Рекомендована література:

25. “План дій Україна - Європейський Союз”. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua).
26. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua) “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”. Закон України №357-XIV від 24 грудня 1998 року; “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття”. Закон України № 2322-III від 28 березня 2001 року.
27. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 11.06.1998 р.
28. Програма інтеграції України до Європейського Союзу //Указ Президента України від 14.09.2000 р.
29. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. – Страсбург, 1998 р. – С. 123.

30. Що таке Угода про партнерство та співробітництво: Довідник. - К.: Комісія Європейського Співтовариства, 1998. – 97 с.
31. “Про транскордонне співробітництво”. Закон України № 1861 від 24 червня 2004 р. (<http://www.zakon.rada.dog.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).
32. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – С.145-146.
33. Регіональна політика України: формування соціально-гуманітарних пріоритетів розвитку //Український незалежний Центр політичних досліджень; За заг. ред. Ю.Тищенко. – К., 2006. – С.5.
34. “План дій Україна - Європейський Союз”. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arg.com.ua).
35. Казакевич Г., Титаренко О. Європейська політика сусідства //Історія, теорія і практика європейської та євроатлантичної інтеграції України: Енциклопед. довід. /С.О.Телешун (кер. твор. кол.); За заг. ред. В.Д.Бакуменко, С.О. Телешуна. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – С. 91-92.
36. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: Монографія /За ред. О.С.Власюка. – К.: НІСД, 2006. – С. 463.
37. Шпек Р. Європейська політика сусідства очима європейського сусіда //“2000”. – 2007. – 2 березня.
38. Хюбнер Д. “Соединя разъединенное: нам нужны соседи” //“2000”. – 2007. – 11 травня.
39. Лидеры Германии, Франции и Польши хотят заключить новое соглашение с Украиной //Джерело: <http://www.uni-an.net/rus/news/06.12.2006>.
40. ЄС готовий з 2007 року обговорювати нову угоду з Україною //Джерело: <http://eu.prostir.ua>.
41. Україна та Євросоюз парафували погодження про спрощення візового режиму //Джерело: <http://eu.prostir.ua>.

42. Членство України в ЄС можливе // Джерело: <http://www.obozrevatel.com.ua>.
43. Зовнішньополітичний квартет: какофонія тактики, гармонія стратегії // Дзеркало тижня. – 2006. – 30 грудня.
44. 11 мільярдів євро – на Програми Європейської політики сусідства // Джерело: Вісник Представництва Європейської комісії в Україні. <http://www.delukr.ces.eu.int>.
45. Путин В.: “А народ - то спросили украинский?” // “2000”. – 2007. – 14 червня.
46. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. – К.: “Либідь”, 2005. – С. 268.
47. Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.” – К., 2006. – С. 145-146.

МОДУЛЬ ІV.

РОЛЬ ЗАКАРПАТТЯ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

ТЕМА 11. КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ВАЖЛИВИЙ ІНСТИТУЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

- § 1. Основні інструменти прикордонного і транскордонного міжрегіонального співробітництва.
- § 2. Створення Карпатського євро регіону та його завдання.
- § 3. Проблеми Карпатського євро регіону і шляхи їх вирішення.

Актуальність теми:

Географічна близькість, історична традиція і спільна політична доля, постійні господарські зв'язки та міграційні процеси – сприятлива основа розвитку добросусідських міждержавних відносин, міжнародного співробітництва на рівні національних, регіональних та адміністративних територій *України, Угорщини, Румунії, Словаччини, Польщі*. Раціональне використання досвіду і посилення зв'язків між прикордонними регіонами, співпраця у сфері бізнесу, освіти, культури, туризму як важлива складова співробітництва народів сусідніх країн.

Основними інструментами прикордонного і транскордонного міжрегіонального співробітництва є *євро регіони*;

білатеральні організації; договори про співробітництво. Головна мета євро регіону – гармонізація відносин між сусідніми територіями, громадянами, які їх населяють, урядами цих територій. **Сильні сторони** євро регіонів: наявність статутних документів, чітка структура керівних і робочих органів, високий організаційний рівень роботи; інтенсивні зв'язки між органами самоврядування і влади; широкий обсяг інформації про прикордонне співробітництво і визначення місць дотику в транскордонному співробітництві; досвід у розв'язанні спільних проблем і реалізації спільних програм; економізація цілей євро регіону та інформаційні зв'язки.

§ 1. Основні інструменти прикордонного і транскордонного міжрегіонального співробітництва

Однією з основних концептуальних засад побудови Об'єднаної Європи є принцип "Європи регіонів". Відповідно до цього, базовим елементом Європейського Союзу як державного утворення будуть окремі *регіони*, що входять до складу країн-учасниць ЄС, відповідають визначеним критеріям і в цілому є самодостатніми. Отже, акценти у зовнішньому співробітництві мають поступово зміщуватися на регіональний рівень.

Вирішення багатьох питань, що стосуються безпосередньо окремих територіальних одиниць на регіональному рівні, як доводить практичний досвід, більш раціональне, оперативне й ефективне.

Наразі на міжрегіональному рівні спостерігається низка інституційних і функціональних інструментів вирішення завдань у сфері зовнішніх відносин. Одні з них є інструментами універсального характеру, інші ж – одновекторного.

Серед основних інструментів прикордонного і транскордонного міжрегіонального співробітництва можна виділити такі:

1. *Єврорегіони* — організації прикордонного (транскордонного) міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва, метою яких є встановлення і зміцнення добросусідських відносин, а також вирішення спільних проблем, визначених установчими документами, до складу яких входять території трьох і більше держав.

2. *Білатеральні організації* — організації прикордонного міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва, створені з метою встановлення і зміцнення добросусідських відносин, а також вирішення спільних проблем, визначених установчими документами, до складу яких входять території двох суміжних держав.

3. *Договори про співробітництво* у визначених сферах між суміжними і не суміжними територіями, що передбачають створення інститутів координації дій.

4. *Договори про співробітництво* у визначених сферах між суміжними і не суміжними територіями, що не передбачають створення інститутів координації дій.

Із усіх зазначених інститутів найбільш універсальним інститутом, що має значний потенціал, є єврорегіон.

У Центральній Європі виникнення таких організацій почалося ще в 90-і роки минулого століття. Одними з перших були *єврорегіони*, засновані на польсько-німецько-чехословацькому кордоні, угорсько-австрійсько-словенсько-хорватському кордоні, на перетині угорського, словацького, українського, румунського і польського прикордоння.

Основною метою, що ставилася перед центральноевропейськими єврорегіонами, була гармонізація відносин між сусідніми територіями, зниження негативного ефекту кордону, з огляду на те, що його проходження не завжди зумовлювалося етнічними або історичними факторами.

Крім цього, *еврорегіон* повинен був стати *інституційним інструментом*, що сприяє співробітництву в різних сферах суспільного життя, які задовольняють інтереси сторін, котрі беруть у ньому участь.

Таким чином, *еврорегіони* мають стати *інструментом зовнішньої політики окремих суверенних держав, що прагнуть до встановлення і підтримання добросусідських відносин, які виявляються на регіональному (муніципальному) рівні*.

Зазначимо, що деякі еврорегіони, як правило, муніципального рівня (напр. *Nisa, Pro Europa Viadrina*), створені без підтримки й опіки національних урядів (в основному польсько-німецько-чеський кордон), переслідували менш високу мету: наприклад, для вирішення яких-небудь локальних питань у визначених сферах (туризм, екологія, розвиток комунальних інфраструктур). Однак їхня взаємодія в цілому, хоча б побічно, позитивно позначалася на досягненні зазначених цілей.

Наразі можна констатувати, що головна мета — гармонізація відносин між сусідніми територіями, громадянами, які населяють їх, і урядами цих територій більшістю діючих еврорегіонів досягнута. Так, зокрема й завдяки діяльності в межах еврорегіонів, не стали вогнищем конфліктів потенційно небезпечні в цьому плані території в районі Східних Карпат, басейні річки Тиса (зона діяльності Карпатського еврорегіону), Судетських гір (зона діяльності еврорегіону *Nisa*) тощо.

Позитивний досвід діяльності еврорегіонів підтверджується також і тим, що на сьогодні при заступництві й посередництві солідних міжнародних організацій, таких, як Рада Європи, Пакт Стабільності й інших, розпочато створення еврорегіонів у Південно-Східній Європі, на Балканському півострові. На конференції «Polish experience in cross-border cooperation», що відбулася в місті Жешув (Польща) 6-8 грудня 2001 р., представники різних міжнародних організацій

і дипломатичних місій окремих держав підкреслювали винятково позитивний досвід єврорегіонального співробітництва і значної ролі подібних інститутів у розв'язанні проблем гармонізації добросусідських відносин. Тут також були присутні представники ряду південно-східних європейських держав, що, на думку організаторів, мали імплементувати досвід діяльності єврорегіонів у Центральній Європі у свій зовнішньополітичний інструментарій.

Серед сильних сторін діяльності єврорегіонів слід зазначити:

- відносно високий організаційний рівень їхньої діяльності – наявність статутних документів, побудова структури керівних і робочих органів;
- встановлення досить інтенсивних зв'язків між органами влади і самоврядування регіонів, що є їх учасниками;
- значний обсяг інформації про прикордонне і транскордонне співробітництво, співробітництво з міжнародними організаціями про загальний стан справ у різних сферах громадського життя сусідніх країн;
- визначення точок дотику в прикордонному і транскордонному співробітництві, моніторинг проблем і пошук шляхів їх вирішення;
- досвід у розв'язанні деяких спільних проблем і у здійсненні спільних програм;
- політична і матеріальна підтримка з боку європейських організацій;
- створення структур, що сприяють розвитку прикордонного (транскордонного) співробітництва.

Проте є ряд інших цілей, що у результаті діяльності єврорегіонів не досягнуті або не ставилися перед ними взагалі. З огляду на неабиякий організаційний потенціал, на-

явні зв'язки, досвід у вирішенні деяких конкретних проблем, сьогодні можливо розглядати *єврорегіони в якості основних універсальних інструментів прикордонного (транскордонного) співробітництва.*

При цьому є сенс дещо *скоригувати* мету діяльності цих інститутів у таких двох основних напрямках, як:

- продовження виконання зовнішньополітичних завдань у контексті європейського об'єднавчого процесу;
- економізація цілей єврорегіону, формулювання нових завдань у зовнішньоекономічній сфері та сфері регіонального розвитку.

Виходячи з можливої постановки таких стратегічних цілей, наразі перед єврорегіонами ставляться такі *завдання*:

- підтримка і поглиблення добросусідських відносин між прикордонними територіальними одиницями;
- використання робочих органів єврорегіонів як центрів залучення інформації про діяльність державних органів і господарських суб'єктів окремих країн, міжнародних організацій, процесів, що відбуваються у Європі, про способи вирішення проблем в окремих сферах життєдіяльності, аналізу досвіду і моделювання його застосування в сучасних умовах;
- перетворення єврорегіонів на інформаційно-методичні центри прикордонного і транскордонного співробітництва, що сприяють пошуку партнерів, встановленню зв'язків між ними;
- з огляду на наявність інформації й зв'язків, використання єврорегіонів як посередницьких структур у залученні інвестицій і донорського потенціалу в країну;
- використання єврорегіонів і їх робочих органів як структур, що формують позитивний імідж як країни, так і її територіальних одиниць;

- використання лобістських можливостей єврорегіонів, насамперед стосовно європейських структур;
- перетворення єврорегіонів на організаторів і партнерів різних міжнародних проектів, з огляду на їхній потенціал і досвід у вирішенні різноманітних питань у сфері прикордонного (транскордонного) співробітництва.

Природно, що наведений вище перелік є відкритим, його можна продовжити залежно від тих завдань, що висуне перед зовнішньою політикою час. Загалом зазначимо, що єврорегіон є життєздатним і досить ефективним інструментом зовнішньої політики, спроможним адаптуватися і змінюватися залежно від ситуації на даний момент, коригувати мету і способи дій, тим самим (за належного використання) може виявитися корисним у досягненні стратегічних завдань будь-якої країни, зокрема й України, як один з інструментів її євроінтеграційної стратегії.

Транскордонне співробітництво між сусідніми країнами на рівні регіональної та місцевої влади є одним із найважливіших питань поточного європейського порядку денного. Сьогодні в Європі функціонують понад 30 єврорегіонів, які стали невід'ємною частиною європейської інтеграції та розв'язання конфліктів.

Карпатський єврорегіон (КЄ) – це єдиний регіон в Європі, до складу якого входять прикордонні території п'яти посткомуністичних країн з різним економічним рівнем, різномірною етнічною, релігійною та культурною структурами. Саме тому з самого початку його існування постала проблема створення *системи спільних інтересів і співробітництва* з метою мінімізації та уникнення потенційної напруги, непорозуміння між народами, що мешкають на цих територіях.

У процесі розширення ЄС і входження до його складу низки країн-учасниць КЄ важливість єврорегіону зростає. Він, власне, вже став контактною зоною східного кордону ЄС.

Зоною, яка може стати джерелом напруження або джерелом стабільності. Саме тому, виходячи з концепції “Європи регіонів”, яка передусім орієнтується на *безпеку і стабільність*, в інтересах держав-учасниць КЄ та ЄС – сприяти якнайактивнішій діяльності й розбудові Карпатського євро регіону.

§ 2. Створення Карпатського євро регіону та його завдання

Теоретичну модель функціонування Карпатського євро регіону було розроблено за сприяння експертів Інституту досліджень Схід-Захід (попередня назва Інституту Схід-Захід), які вчасно зазначили, що численні локальні ініціативи транскордонного співробітництва не знаходять підтримки і порозуміння у національних урядів. Ця проблема залишалася і на периферії інтересів структур Європейського Союзу. Одночасно виникла загроза нової «залізної завіси» між країнами Центральної Європи і колишніми республіками Радянського Союзу. Саме тому у листопаді 1991 р. у м. Міхаловце (Словаччина) на міжнародній конференції «Регіони в міжнародному співробітництві» було сформовано концепцію та визначено пріоритети взаємодії прикордонних адміністративно-територіальних одиниць регіонального рівня Польщі, Словаччини, Угорщини та України.

Важливим організаційним етапом стала конференція у травні 1992р. у м. Ниредьгаза (Угорщина), де представники зазначеного Інституту запропонували Карпатському євро регіону об'єднати українську, угорську та польську ініціативи, з метою формування єдиної структури. На нараді представників зацікавлених регіонів, що відбулася у червні того ж року в м. Ужгороді (Україна), було сформовано комітет, який підготував установчі документи об'єднання – Угоду і Статут.

14 лютого 1993 р., у м. Дебрецен (Угорщина) міністри закордонних справ Угорщини, Польщі, України ухвалили декларацію, де наголошувалося, що «створення Карпатського євро регіону сприятиме значному зміцненню дружби та процвітання країн даного регіону, а також гарантуватиме активне використання принципів Акта Конференції з питань Безпеки та Співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975), Паризької Хартії Нової Європи (Париж, 1990) та інших документів. Створення Карпатського євро регіону спрямує зусилля Ради Європи та Європейського Союзу на розвиток регіонального співробітництва». Цей день вважають днем офіційного оформлення міжрегіональної асоціації Карпатський євро регіон. Представники регіонів України, Польщі та Угорщини, які підписали програмні та статутні документи, виступили засновниками цієї міжнародної асоціації.

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН

Представництво України

88000 Україна, Ужгород, вул. Загорська, 30. тел/факс (03122) 31800

Регіони-члени Карпатського євро регіону

Назва	Площа (тис. кв.км)	Населення (чол.)
ПОЛЬЩА	17.962	2.111.700
Підкарпатське воєводство (м. Жешув)	17.962	2.111.700
РУМУНІЯ	42.271	3.318.100
округ Біхор (м.Орадея)	7.544	633.600
округ Селаж (м.Зілах)	3.864	264.400

округ Сату-Маре (м.Сату-Маре)	4.418	398.400
округ Марамуреш (м.Бая-Маре)	6.304	539.700
округ Ботошані (м.Ботошані)	4.968	462.400
округ Сучава (м.Сучава)	8.555	708.600
округ Харгіта (м.Меркуря-Чук)	6.600	311.000
СЛОВАЧЧИНА	15.746	1.543.264
Прешовський край (м.Прешов)	8.993	780.000
Кошицький край (м.Кошице)	6.753'	763.264
УГОРЩИНА	28.639	2.557.000
область Боршод-Обоуй-Земплайн (м. Мішколц)	7.247	535.000
область Хойду-Бігор (м. Дебрецен)	6.211	370.000
Хевеш (м. Егер)	3.637	269.000
Яс-Нодькун-Солнок (Солнок)	5.607	341.000
Саболч-Сатмар-Берег	5.937	458.000
місто з регіональним статусом Ніредьгаза		114.000
місто з регіональним статусом Дебрецен		180.000
місто з регіональним статусом Мішколц		211.000
місто з регіональним статусом Егер		59.000
УКРАЇНА	56.660	6.429.900
Закарпатська область (м. Ужгород)	12.860	1.288.000
Івано-Франківська область (м. Івано-Франківськ)	13.900	1.463.000
Львівська область (м. Львів)	21.800	2.739.600
Чернівецька область (м. Чернівці)	8.100	938.500
РАЗОМ	161.218	16.018.964

Території, що належать до Карпатського євротериторіального регіону, наразі ще залишаються периферією в своїх власних країнах як з соціального, так і з економічного погляду. Більшість з них страждає від проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем, невідповідною інфраструктурою, безробіттям, проблем економічного співробітництва, нерівною доступністю до різноманітних фондів ЄС.

Міжнародна асоціація «Карпатський євротериторіальний регіон» була визначена як *консультативний та координаційний орган*, спрямований на розширення прикордонного співробітництва його членів, як було окреслено Проектом Європейської Конвенції з прикордонного співробітництва між географічними спільнотами або владами № 106 Ради Європи.

Передбачалося, що Асоціація буде спрямована на:

- організацію та координацію діяльності з підтримки економічного, наукового, екологічного, культурного та освітнього співробітництва між її членами;
- розробку окремих проектів з прикордонного співробітництва між її членами у сфері спільних інтересів;
- сприяння контактам між народами регіонів-членів Асоціації, зокрема контактам між експертами в різних галузях;
- підтримку добросусідських стосунків між її членами; підтримку регіонального розвитку всіх своїх членів;
- визначення потенційних напрямів для багатостороннього прикордонного співробітництва своїх членів.

Існування *асоціативного транскордонного об'єднання* місцевих та регіональних громад, інтереси яких представляють органи державної влади та місцевого самоврядування, надавало такі можливості:

- спільне використання енергетичних ресурсів; вироблення спільної політики щодо охорони довкілля;
- збільшення притоку іноземного капіталу; вироблення програм регіонального розвитку;
- виробництво конкурентоспроможної продукції, сприяння практичному запровадженню місцевих ініціатив;
- розвиток транспортного зв'язку на території Карпатського єврорегіону, подолання проблеми недостатньо розвинутої інфраструктури;
- розвиток сучасної економічної структури регіону;
- гармонійний розвиток людської інфраструктури;
- розвиток системи охорони здоров'я, соціального та культурного захисту;
- різнобічний розвиток туризму;
- зміцнення європейського та атлантичного співробітництва.

Проте, можливо, через відсутність стратегічного підходу до бачення перспектив розвитку Карпатського єврорегіону не було використано більшої частини можливостей, які виникли після його інституалізації у 1993 р.

Системні проблеми КЄ після розширення ЄС

Вступ країн Центральної та Східної Європи у 2004 р. і 2007 р. до ЄС суттєво вплинув на роль і місце Карпатського єврорегіону в системі співробітництва України з західними сусідами та Євросоюзом у цілому. З геополітичного погляду змінився сам статус Карпатського єврорегіону.

Якщо до розширення ЄС Карпатський єврорегіон переважно виконував *дещо звужену, локальну функцію організації транскордонної інтеграції* прикордонних адміністративно-територіальних одиниць держав Карпатського басейну, то

після вступу Польщі, Словаччини й Угорщини до ЄС він починає відігравати принципово нову роль — вищої організаційної форми транскордонного співробітництва на нових східних кордонах Євросоюзу із безпосередніми сусідами, зокрема з Україною. Розвиток єврорегіональної співпраці на цьому напрямі перетворився на невід’ємну складову загальної східної стратегії ЄС і вже є справою не лише держав-учасниць єврорегіону, що межують з Україною, а й європейської спільноти в цілому.

Ці геополітичні зміни є позитивним стимулом до розвитку і вдосконалення співробітництва в рамках КЄ. Більш високий, ніж раніше, статус єврорегіону — реальний вихід його, наприклад, на рівень вже системи відносин між Україною і ЄС, а не тільки білатеральних міждержавних зв’язків України з сусідами, зумовлює досить тривале подальше існування Карпатського єврорегіону.

Тому, на думку автора, «катастрофічні прогнози» про можливість згортання транскордонного співробітництва через Карпатський єврорегіон після вступу деяких центральноєвропейських держав до Євросоюзу не мають під собою ніяких підстав. Навпаки, як країни-сусіди, так і ЄС у цілому наполягають нині на розширенні єврорегіональної співпраці з Україною. Загалом *транскордонне співробітництво розглядається ними як один з найперспективніших напрямів взаємодії з українською державою з метою включення її до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Відповідно й Україна вважає розвиток транскордонних і єврорегіональних зв’язків у західному напрямі додатковим вагомим «інтеграційним містком» власного наближення до ЄС.*

Є також ряд інших нових позитивних моментів, які сприятимуть подальшому функціонуванню Карпатського єврорегіону. Суттєво змінився підхід центральних державних органів цих країн та й України до єврорегіону і транскордон-

ного співробітництва. Проблеми функціонування Карпатського та інших єврорегіонів піднято на загальнодержавний та міждержавний рівень. Карпатський єврорегіон отримав і загальноєвропейське визнання.

Можна стверджувати, що Карпатський єврорегіон сформувався як *транскордонна цілісність*. На думку автора, найбільш стримували розвиток співробітництва в рамках Карпатського єврорегіону до теперішнього часу фактори системного характеру. З-поміж них чималу гальмуючу роль відіграв принципово різний рівень реформування в країнах, прикордонні адміністративно-територіальні одиниці яких входять до складу єврорегіону. З одного боку, Польща і Угорщина значно випереджали сусідів за темпами і глибиною суспільно-політичних та ринкових реформ. Вони в 1999 р. стали повноправними членами НАТО. Наприкінці 90-х років Словаччина також прискорила системні перетворення і активізувала єврорегіональне співробітництво. Завдяки цим цілеспрямованим діям вона зуміла за реформами наздогнати Польщу й Угорщину і разом з ними вступити 1 травня 2004 р. до ЄС. З іншого боку, Румунія і Україна, навпаки, далеко не виправдали реформних сподівань. І все ж Румунія має шанс вступити до Євросоюзу в 2007 р., а Україна поки що залишатиметься поза ЄС. Тобто системний реформний розрив і надалі небажано діятиме, особливо в співробітництві західноукраїнських областей із зарубіжними партнерами по Карпатському єврорегіону.

Системні відмінності стосуються передусім сфери економічного транскордонного співробітництва. Ринкова регіональна економіка і послідовно не реформоване, з наявністю адміністративного втручання, регіональне господарство мають замало взаємопов'язуючих елементів. На такій основі майже неможливо створити ідеальну систему економічних взаємозв'язків, які вели б до формування цілісного в господарському сенсі міжнародного транскордонного регіону.

З іншого боку, реформні відмінності не дозволили реалізувати у рамках Карпатського єврорегіону обов'язкову вимогу загальноєвропейських інституцій щодо розвитку транскордонного, єврорегіонального співробітництва, а саме — координацію концепцій соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

Наразі можна констатувати, що на нинішньому етапі у розвитку Карпатського єврорегіону після розширення Євросоюзу настав переломний момент, коли від переважно політико-декларативного єврорегіонального співробітництва необхідно прискорено переходити до пріоритетів економічної співпраці й реалізації конкретних спільних господарських транскордонних проєктів. Про це свідчить, зокрема, поява нових інституційних форм транскордонного співробітництва, які вже використовуються для мінімізації викликів, пов'язаних з розширенням ЄС. Причому ці нові інструменти виникають по обидва боки східного кордону ЄС і реалізуються місцевими органами влади, зокрема у Закарпатській області, втілюючи у життя гасло «Європа регіонів».

Стратегія розвитку транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні «Карпати 2003-2011» (жовтень, 2003 р.) ініційована Закарпатською обласною державною адміністрацією та Закарпатською обласною радою і підтримана регіональними органами влади прикордонних регіонів України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. В основу Стратегії розвитку покладено базові ідеї Програми інтеграції України до Європейського Союзу у сфері прикордонної політики.

Аналізуючи специфіку прикордонних територій (секторальну, політичну, територіальну), Стратегія розвитку вміщує пріоритетні операційні програми розвитку цих територій (інфраструктури, економіки, навколишнього середовища, природи і розвитку сільської місцевості, туризму, соціальної

та культурної інтеграції), що, безперечно, пом'якшить можливі негативні наслідки розширення ЄС у короткотерміновій перспективі.

Інша програма — «Ніредьгазька ініціатива» (жовтень, 2003 р.) — ініційована Міністерством закордонних справ Угорської Республіки та органами місцевого самоврядування області Саболч-Сатмар-Берег як інструмент вже практичної реалізації нової Політики Сусідства ЄС. Головна мета Ініціативи — зміцнення зв'язків між місцевими та регіональними владами по обидва боки нового східного кордону ЄС.

Останнім часом намітилася й активізація співробітництва за програмою «Інтеррегіо», що була підписана кілька років тому, проте мала лише формальний характер. Наразі підготовлено 12 спільних проєктів у гуманітарній та економічній сферах. У планах — створення транскордонних територій з охорони навколишнього середовища, розбудова долини річки Тиса та її природний захист.

Не можна також не згадати і Концепцію спільного розвитку прикордонних територій України і Угорщини, схвалену Закарпатською обласною радою ще в червні 2003 року, стратегічна мета якої — максимальне використання можливостей транскордонного співробітництва між двома країнами для поліпшення умов соціально-економічного життя населення по обидва боки кордону.

Принциповою також є Програма стратегічного розвитку Карпатського єврорегіону, підготована професором Іштваном Шулі-Закаром (Дебреценський університет, Угорщина), яка була розглянута на одному із останніх засідань Ради Карпатського єврорегіону і вміщує регіональні й локальні програми стратегічного розвитку прикордонних територій, що входять до складу КЄ.

Успішна модель *регіональної співпраці* в нових умовах стане дороговказом нашим спільним стосункам, демонструючи

нашу спроможність взяти активну участь у розбудові нових (транскордонних) відносин через спільні з розширеним ЄС кордони. Спільні виклики — спільні дії та пропозиції.

Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновок, що є принаймні *три способи*, якими за об'єднання зусиль регіональних структур західних сусідів України та самої України можна зробити внесок у розвиток транскордонної співпраці у фазі після розширення Євросоюзу.

По-перше, для регіональних структур та органів влади є можливість внести до порядку денного найважливіші питання транскордонної співпраці.

По-друге, на основі такого порядку денного є можливість знайти важіль впливу на центральні уряди майбутніх країн-членів розширеного ЄС, щоб ті підняли деякі питання на рівні ЄС.

По-третє, регіони можуть стати активними учасниками різних спільних транскордонних проектів, подавши відповідну заявку.

Разом з тим регіони мають відігравати певну роль у розширенні ЄС, але переважно у сфері додаткових зусиль та заходів на підтримку заходів держав та влади Євросоюзу.

Нові програми сусідства: можливості для КЄ

За оцінками експертів, саме прикордонні регіони України є найбільш вразливими до змін, що виникли і ще виникатимуть у процесі розширення ЄС на схід. Відтак транскордонна співпраця як форма співпраці прикордонних регіонів України зі східними регіонами її центральноєвропейських сусідів потребує максимального оновлення і трансформації, щоб адаптуватися до нових умов, пов'язаних із розширенням ЄС.

Сьогодні вже можна розраховувати на позитивні зміни, оскільки європейська політика сусідства пропонує інструмент, який має надати нового імпульсу транскордонній

співпраці. Більше того, у перспективі цей інструмент може бути поширений на всі регіони України, що стимулюватиме міжрегіональне співробітництво в цілому.

Передбачається, що Програми сусідства мають діяти на всій території країн, які межують з Європейським Союзом. Таке розширення дії програм буде можливим лише з 2007 р., коли Програми сусідства набудуть самостійного статусу і окремого бюджету. А до 2007 р. ці програми діють тільки на території прикордонних регіонів по обидва боки кордону. Зокрема, на схід від ЄС — це регіони України, Росії, Білорусі та Молдови, на які поширюється дія програми TACIS з прикордонного співробітництва (TACIS CBC). В Україні це Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області. У 2002 році Рада з питань співробітництва Україна-ЄС визначила один з основних пріоритетів подальшої співпраці між Євросоюзом та Україною — транскордонне та міжрегіональне співробітництво.

Про «перехідний» статус Програм сусідства до 2007 р. свідчить і збереження для української сторони до цього часу механізмів фінансування транскордонних проектів за існуючою схемою TACIS CBC. Протягом 2004-2006 рр. буде надано близько 20 млн. євро українським партнерам, задіяним у проєктах, спрямованих на посилення транскордонної й транснаціональної співпраці між розширеним ЄС і його новим сусідом Україною у рамках зазначених вище програм. Для нових членів ЄС: Польщі, Словаччини та Угорщини фінансування проєктів за INTERREG, а для Румунії (до її вступу в ЄС у 2007 р.) — через програму PHARE.

У липні 2004 р. спільні Робочі групи (Task Force), що складаються з представників України та її центральноевропейських сусідів, спільно з експертами ЄС завершили розробку і направили на розгляд до Брюсселя проєкти Спільних програмних документів таких Програм сусідства: «Польща-

Україна-Білорусь», «Угорщина-Словаччина-Україна» та «Румунія-Україна».

Комісія визначила наступні загальні пріоритети для Програм сусідства:

- сприяння економічно-соціальному розвитку у прикордонних регіонах;
- впровадження спільних дій, спрямованих на вирішення спільних викликів у таких сферах, як охорона довкілля і здоров'я та боротьба з організованою злочинністю;
- підтримка ефективності і безпеки кордонів;
- сприяння організації та проведенню місцевих культурно-освітніх заходів.

Надалі в рамках кожної окремої Програми сусідства Робочі групи спільно визначили більш конкретні загальні та спеціальні цілі, основні пріоритети, заходи та завдання. Так, на нараді у травні 2004 р. в Одесі з боку Комісії ЄС було запропоновано вилучити з Програми сусідства «Румунія-Україна» пріоритетні цілі та заходи щодо розбудови транскордонної транспортної інфраструктури через нестачу коштів, з тим, щоб увести надалі ці заходи до наступних інфраструктурних програм ЄС. Однак усі регіони з обох боків кордону висловилися за збереження означеного напрямку, принаймні, на рівні техніко-економічних обґрунтувань, оскільки без цього реально за Програмою сусідства можна буде серйозно займатися хіба що збереженням культурної спадщини.

Основними проблемами з української сторони щодо подальшої реалізації Програм сусідства є відсутність фінансування для їхньої розробки і подальшого вироблення конкретних проектних пропозицій, а також незгодженість механізмів одночасного співфінансування транскордонних проектів за рахунок коштів програм ЄС, національних і регіональних бюджетних асигнувань та позабюджетних джерел.

Відповідно до вимог ЄС новий Закон України «Про транскордонне співробітництво» передбачає два основних види проектів та програм транскордонного співробітництва: спільні і національні. Відповідно до прикінцевих положень зазначеного Закону у Державному бюджеті України має бути визначено кошти та механізм співфінансування відібраних проектів з українського боку.

З боку Комісії Євросоюзу також здійснюється опрацювання механізмів співфінансування «дзеркальних» транскордонних проектів за рахунок програм INTERREG III у Польщі, Словаччині та Угорщині, PHARE в Румунії та TACIS CBC в Україні. Водночас передбачається інтегрування частини спільних транскордонних проектів названих Програм сусідства до так званих «Ініціативи CADSES» (Центральноєвропейський, Адріатичний, Дунайський і Південносхідноєвропейський простір), куди входить територія Карпатського євро регіону, євро регіонів «Верхній Прут» та «Нижній Дунай».

Але, мабуть, найголовніший висновок полягає в тому, що ми нарешті починаємо розуміти транскордонне співробітництво не тільки й не стільки як облаштуваність кордонів, митних переходів тощо, а й як співробітництво і взаємодію регіонів. Тобто поняття наповнюється новим змістом і, відповідно, ставляться нові завдання. А це — і нова відповідальність, і нові зобов'язання. Тож подальше зміцнення кордонів, будівництво нових сучасних переходів та модернізація вже функціонуючих, розвиток прикордонної інфраструктури й багато чого іншого вже перебуває на порядку денному.

§ 3. Проблеми Карпатського єврорегіону і шляхи їх вирішення

Сьогодні Україні та прилеглим до неї територіям інших країн варто було б активніше використовувати Карпатський єврорегіон як дієвий інструмент розвитку прикордонних регіонів та європейської інтеграції на шляху до «Європи регіонів».

Водночас українські прикордонні території входять до чотирьох єврорегіонів: Карпатський – найбільший, об'єднує території Польщі, Словаччини, Румунії, Угорщини, а також Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську й Чернівецьку області України; «Нижній Дунай», учасники якого - Румунія, Молдова, Одеська область; «Буг» - Польща, Білорусь і Волинська область; створений нещодавно «Верхній Прут» об'єднав території Румунії, Молдови та Чернівецької області.

А поки що зазначені єврорегіони не зовсім виправдовують задекларовані цілі. І це зрозуміло, оскільки структури фактично існують на громадських засадах. Здавалося б, Карпатський єврорегіон, що існує вже понад десять років, добре знають у Європі як успішний і найбільший. Його залучено до багатьох європейських програм. Та якщо взяти українські області, то найбільшу активність (зокрема фінансову) виявляє Закарпатська, що традиційно тісно контактує з Угорщиною та Румунією. Останнім часом досить потужно почала працювати Івано-Франківська область. Чернівецька більше зорієнтована на «Верхній Прут». Чого не можна сказати про Львівську область з її потужним потенціалом. На білатеральному рівні з польськими воєводствами вона, зрозуміло, працює більш активно. З позицій європейського співтовариства, якщо прикордонна територія (область, регіон) входить до європейської структури зі своїм управлінням і фінансовим забезпеченням, саме тоді з нею починають працювати на вищому рівні, як з місцевими органами

влади. Саме таким чином євро регіони стають суб'єктами міжнародної діяльності.

Парадоксальність полягає у тому, що європейські та інші структури вже готові фінансувати потрібні й цікаві програми, але, на думку деяких експертів, реальні й серйозні пропозиції ігноруються. Наприклад, у Карпатському євро регіоні останніми роками було освоєно 1 млн дол. США на інтеграційну програму та працевлаштування ромів, 120 тис. дол. — на створення центрів розвитку підприємництва, 500 тис. — на розвиток комунікаційних систем тощо. Україна ж, окрім цього, практично нічого більше не отримала. Проте, якщо Польща й Угорщина як члени КЄ подають заявки на 30-40 проектів, то Україна — лише на два три.

Прикордонні країни по обидва боки східного кордону ЄС не втратили раніше налагоджених відносин, розуміння спільних проблем, які мали передусім білатеральний характер. Наступним кроком у межах євро регіону має бути вихід на загальноєвропейський рівень. Для цього в таких євро регіонах потрібно створювати серйозні виконавчі структури, які б мали програми дій, методологічну основу і юридичний статус.

Роль прикордонних територій Карпатського євро регіону у міжнародному співробітництві є важливою як з політичної точки зору, так і у територіально-просторовому значенні. Цей євро регіон розглядають як зону безпосередньої взаємодії економік України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Адже в результаті розширення Європейського Союзу на Схід у 2004 році прикордонні області Польщі, Словаччини, Угорщини набули статусу специфічної контактної зони партнерської взаємодії країн-сусідів з принципово відмінним геополітичним статусом: Україна — позаблокової, без'ядерної держави, Польща, Словаччина та Угорщина — країн-членів НАТО та ЄС; Румунія — члена другої групи кандидатів на вступ до ЄС та кандидата у члени НАТО.

Отже, прикордонні регіони Польщі, Словаччини та Угорщини вже з травня 2004 року перебувають безпосередньо на нових зовнішніх кордонах Євросоюзу з Україною. Звести до мінімуму можливі негативні наслідки нових розподільчих ліній в Європі для українсько-угорського, українсько-польського, українсько-словацького, українсько-румунського міждержавного і міжрегіонального співробітництва спроможна тільки практична реалізація державами і їх прикордонними регіонами конкретних спільних проектів, насамперед в економічній сфері, використовуючи євро регіон як інструмент. Тому транскордонне співробітництво, зокрема у Карпатському євро регіоні, не може бути ефективним без супроводу та координації територіальних та галузевих програм. Збалансований розвиток прикордонних регіонів виявляється можливим тільки через розробку спільних програм розвитку та створення передумов для здійснення «дзеркальних» галузевих проектів. Перші позитивні кроки у цьому напрямі вже зроблені у Закарпатській області, яка активно використовує євро регіон як інструмент євроінтеграції.

Таким чином, процес розширення ЄС у 2004-2007 роках може зупинитися на західному кордоні України. Разом з тим Україна відчуває його вплив, активно готується до нового сусідства і не залишає надії на справдження європейської мрії. Узагальнення й використання позитивного досвіду сучасного етапу європейської інтеграції *на регіональному рівні* має сприяти реалізації практичних завдань входження України до європейського політичного, економічного і правового простору. Та сам процес розширення Європейського Союзу ставить перед Україною чимало викликів. І від самої України багато в чому залежить, чи залишиться вона сусідом ЄС, нехай і привілейованим, чи рухатиметься далі й поглиблюватиме формат відносин з цією потужною європейською організацією.

Сьогодні можна впевнено констатувати той факт, що регіон Карпат є одним з найстабільніших у плані безпеки мирного співіснування в Європі. Незважаючи на те, що тут мають точки дотику кордони п'ятих держав, які побудовані не завжди з урахуванням етнічних принципів, кожна з держав має власні політичні, економічні й культурні інтереси в регіоні. Фактор стабільності у Карпатському єврорегіоні, безперечно, є заслугою діяльності національних урядів, органів місцевого самоврядування та відповідної моделі толерантної поведінки населення прикордонних територій.

Незважаючи на виконання своєї головної місії, перед Карпатським єврорегіоном сьогодні стоїть одне з важливих завдань, передусім для української сторони, – стати дієвим інструментом європейської інтеграції України.

Досвід створення у Західній Європі асоціацій, подібних до Карпатського єврорегіону, свідчить про те, що для досягнення ефективного рівня роботи подібних структур, гармонізації інтересів їх учасників, відпрацювання механізмів як транскордонної співпраці, так і знаходження каналів впливу на рівень національних урядів з метою створення сприятливого правового поля, потрібен тривалий час. Адже для України прикордонні області є своєрідним «дослідним майданчиком» для вивчення ситуації, де можна прогнозувати наслідки входження партнерів єврорегіональних утворень до Європейського Союзу, а, отже, вносити корективи до тактики і стратегії європейської інтеграції.

Питання для перевірки знань

Теоретичні:

1. Охарактеризуйте основні інструменти прикордонного міжрегіонального співробітництва.
2. Асоціація «Карпатський єврорегіон» і її завдання.

3. Роль Карпатського єврорегіону в євроінтеграційній стратегії України.
4. Яка роль єврорегіонів в інституційній системі інтеграції?
5. Охарактеризуйте сильні і слабкі сторони Карпатського єврорегіону.

Практичні (тести):

1. Які інструменти прикордонного співробітництва відіграють важливу роль в євроінтеграційних процесах?
 - а) єврорегіони;
 - б) білатеральні організації;
 - в) договори про співробітництво.
2. Території яких країн входять до асоціації Карпатського єврорегіону:
 - а) України, Угорщини, Румунії, Словаччини, Польщі;
 - б) Білорусії, України, Росії.
3. Карпатський єврорегіон було створено в:
 - а) м. Дебрецен (Угорщина) в 1993 р.;
 - б) м. Ужгороді (Україна) в 1992 р.;
 - в) м. Празі (Чехословаччина) в 1990 р.
4. В якому документі вибудована стратегія транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні?
 - а) “Карпати 2003-2011 рр.”;
 - б) Закон України “Про транскордонне співробітництво”;
 - в) Угода про реадмісію.
5. В якому році було останнє розширення ЄС?
 - а) 2004 р.; б) 2007 р.; в) 2002 р.

Рекомендована література:

1. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Додатковий протокол 2. – ETS. - № 106, 159, 169.
2. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник. – Ужгород, 2005. – 224 с.

3. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.» – К., 2006. – 146с.
4. Що таке Угода про партнерство та співробітництво: Довідник. - К.: Комісія Європейського Співтовариства, 1998. – 97 с.
5. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Указ Президента України від 11.06.1998 р.
6. Програма інтеграції України до Європейського Союзу // Указ Президента України від 14.09.2000 р.
7. Іноземні інвестиції в Україні. - К.: Редакційно-видавниче відділення УкрІНТЕІ, 2004. – 248с.
8. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу (Інтернет-джерела ЄС: www.arg.com.ua) “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”. Закон України №357-ХІV від 24 грудня 1998 року; “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття”. Закон України № 2322-ІІ від 28 березня 2001 року.
9. “Про транскордонне співробітництво”. Закон України № 1861 від 24 червня 2004 р. (<http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).
10. Буковецький М. Карпатський євро регіон: передумови створення і перспективи розвитку // Зб. Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша 90-х років ХХ ст.) – Ужгород, 1997.
11. Ващук Ф., Передрій О. Карпатський євро регіон: здобутки і проблеми // Зб. Економіка Закарпаття сьогодні і завтра: шляхи виходу з кризи. – Ужгород, 1997.
12. Нариси історії Закарпаття. Том III (1946-1991). – Розд. VI. – Ужгород, 2003.
13. Кріль І.І. Роль і місце Карпатського євро регіону в розвитку європейських інтеграційних процесів // Зб. Кордони єднання. – Ужгород, 2001.

ТЕМА 12. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИ- ВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОЛЯ ЗА- КАРПАТТЯ*

- §1. Стан і динаміка соціально-економічного розвитку України і Закарпаття.**
- §2. Основні напрями інвестиційного розвитку Закарпаття.**
- §3. Інструменти реалізації інвестиційного розвитку.**

§1. Стан і динаміка соціально-економічного розвитку України і Закарпаття

За умов активного залучення України до світових процесів глобалізації та регіоналізації особливої ваги набувають регіональні аспекти стратегії соціального-економічного зростання держави. У цьому контексті особливо актуальними є питання економічного та соціального розвитку регіонів на основі позитивних структурних зрушень галузевої, просторової та функціональної систем, відновлення й зміцнення

* При підготовці тексту лекції використано статтю В.В.Гоблика – заступника голови Закарпатської обласної державної адміністрації, кандидата філософських наук (Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007 р.)/ Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – С.356-382. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”; Вип. 1)

ефективного співробітництва регіонів, зменшення міжрегіональних диспропорцій, раціонального використання економічного потенціалу кожного регіону.

У 2005 р. кардинально змінилися принципи підходи до вирішення питань регіонального розвитку. Активізувалася робота з формування нормативного поля регіональної політики. Зокрема, оприлюднено і проходить доопрацювання з урахуванням результатів обговорення Державної стратегії регіонального розвитку України, прийнято Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів”, активно розробляються і запроваджуються механізми реалізації основних положень цього закону, розробляється Програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки тощо.

Нинішній рік вносить суттєві корективи у процеси регулювання регіонального розвитку, водночас створюючи певні ризики для повномасштабної реалізації визначених Президентом України завдань державної регіональної політики. Запровадження політичної реформи кардинально змінює формат системи управління регіональним і місцевим розвитком, розподіл повноважень і відповідальності за розвиток територій. Передача основних положень щодо регіонального й місцевого розвитку органам самоврядування відбувається за відсутності адекватної системи й механізмів контролю за ефективністю рішень і дій цих органів; з одного боку, послаблюється вертикаль виконавчої влади, з іншого — не сформовані дієві механізми контролю місцевої влади громадами. За такої ситуації держава зобов’язана посилити увагу до питань регіональної політики, зокрема до постійного системного моніторингу соціально-економічного розвитку територій.

Цікаво простежити динаміку показників загальнодержавного моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів України у 2006–2007 роках (див. таблицю).

**Динаміка показників загальнодержавного
розвитку регіонів України**

Показник		Одиниця виміру	січень – березень 2006 року		
			Україна	Закарпатська область	Місце
1.	Темп зростання (зменшення) обсягу валового регіонального продукту	відс.	104,0 І півр. 2005 р.	110,5 І півр. 2005 р.	3
2.	Темп зростання (зменшення) обсягу промислової продукції (робіт) послуг	відс.	100,6	110,2	6
3.	Рівень оплати за спожиту електроенергію наростаючим підсумком з початку звітного періоду	відс.	94,8	90,0	24
4.	Рівень оплати спожитого природного газу наростаючим підсумком з початку звітного періоду	відс.	74,8 станом на 1 квітня	83,8 станом на 1 квітня	5
5.	Темп зростання (зменшення) обсягу валової продукції сільського господарства до відповідного періоду попереднього року	відс.	104,0	97,4	23
6.	<i>Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій в основний капітал</i>	відс.	101,9 за 2005 р.	81,1 за 2005 р.	23
7.	<i>Обсяг інвестицій у основний капітал на одну особу</i>	грн.	1983,9 за 2005 р.	895,9 за 2005 р.	24
8.	<i>Приріст (скорочення) прямих іноземних інвестицій до початку року</i>	млн. дол. США	7843,1 за 2005 р.	16,9 за 2005 р.	15
9.	<i>Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу наростаючим підсумком з початку інвестування</i>	дол. США	359,9 за 2005 р.	210,0 за 2005 р.	8
10.	<i>Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій у житлове будівництво</i>	відс.	108,9 за 2005 р.	132,4 за 2005 р.	3

**моніторингу соціально-економічного
у 2006–2007 роках**

січень 2007 року			січень – лютий 2007 року			січень – березень 2007 року		
Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце
105,4 I півр. 2006 р.	100,6 I півр. 2006 р.	23– 24	105,4 I півр. 2006 р.	100,6 I півр. 2006 р.	23– 24	105,4 I півр. 2006 р.	100,6 I півр. 2006 р.	23– 24
115,8	145,8	1	113,4	142,1	1	112,5	136,2	1
91,3	91,1	15– 16	94,0	96,3	15	96,6	105,2	1
51,8 станом на 1 лютого	38,9 станом на 1 лютого	23	56,9 станом на 1 березня	58,4 станом на 1 березня	17	68,6 станом на 1 квітня	67,8 станом на 1 квітня	19
106,9	100,5	20	105,6	100,6	22	105,0	100,3	21– 22
116,1 9 міс.	171,5 9 міс.	2	116,1 9 міс.	171,5 9 міс.	2	119,0 за 2006 р.	154,8 за 2006 р.	3
1453,4 9 міс.	1003,3 9 міс.	17	1453,4 9 міс.	1003,3 9 міс.	17	2687,4 за 2006 р.	1625,5 за 2006 р.	19
4295 на 1 січня	36,9 на 1 січня	12	4295 на 1 січня	36,9 на 1 січня	12	4295,9 за 2006 р.	36,9 за 2006 р.	12
454,6 на 1 січня	240,1 на 1 січня	10	454,6 на 1 січня	240,1 на 1 січня	10	454,6 за 2006 р.	240,1 за 2006 р.	10
120,8 січень– верес.	215,7 січень– верес.	1	120,8 січень– верес.	215,7 січень– верес.	1	127,5 за 2006 р.	220,2 за 2006 р.	1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Показник		Одиниця виміру	січень–березень 2006 року		
			Україна	Закарпатська область	Місце
11.	<i>Темп зростання (зменшення) обсягу введення в експлуатацію житла</i>	відс.	103,3 за 2005 р.	123,8 за 2005 р.	3
12.	<i>Обсяг введеного в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. населення</i>	кв. м. заг. площі	1665,6 за 2005 р.	1865,1 за 2005 р.	10
13.	Темп зростання (зменшення) обсягу експорту товарів	відс.	96,0 за січ.–лют.	89,9 за січ.–лют.	22
14.	Темп зростання (зменшення) обсягу імпорту товарів	відс.	140,0 за січ.–лют.	102,5 за січ.–лют.	2
15.	Сальдо зовнішньої торгівлі товарами	млн. дол. США	-975,1 за січ.–лют.	-20,2 за січ.–лют.	19
16.	<i>Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансферів)</i>	відс.	130,9	137,1	6–7
17.	<i>Темп зростання (зменшення) боргу за податковими зобов'язаннями (без пені) перед зведеним бюджетом</i>	відс.	100,9 на 1 квітня	104,2 на 1 квітня	16
18.	Питома вага податкового боргу регіону в загальному обсязі податкового боргу	відс.	100,0 на 1 квітня	0,8 на 1 квітня	13– 16
19.	<i>Темп зростання (зменшення) прибутків прибуткових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування</i>	відс.	80,6 за січ.–лют.	109,6 за січ.–лют.	16
20.	<i>Темп зростання (зменшення) збитків збиткових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування</i>	відс.	134,1 за січ.–лют.	191,9 за січ.–лют.	27
21.	<i>Питома вага збиткових підприємств у загальній кількості підприємств</i>	відс.	39,1 за січ.–лют.	16,4 за січ.–лют.	1

Продовження табл.

січень 2007 року			січень – лютий 2007 року			січень – березень 2007 року		
Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце
110,4 за 2006 р.	126,5 за 2006 р.	5	110,4 за 2006 р.	126,5 за 2006 р.	5	110,4 за 2006 р.	126,5 за 2006 р.	5
1851,3 за 2006 р.	2363,3 за 2006 р.	7	1851,3 за 2006 р.	2363,3 за 2006 р.	7	1851,3 за 2006 р.	2363,3 за 2006 р.	7
112,1 за 2006 р.	122,6 за 2006 р.	8	137,2 за січень 2007 р.	183,7 за січень 2007 р.	1	134,5 за січ.–лют.	174,4 за січ.–лют.	2
124,6 за 2006 р.	138,7 за 2006 р.	24	136,5 за січень	178,2 за січень	24	135,7 за січ.–лют.	182,9 за січ.–лют.	26
-6666,8 за 2006 р.	-274,5 за 2006 р.	21	-492,2 за січень	-13,1 за січень	21	-1380,0 за січ.–лют.	-44,3 за січ.–лют.	21
131,5	129,6	14	137,8	137,6	13	138,7	128,0	22
106,3 на 1 лютого	104,4 на 1 лютого	15	103,5 на 1 березня	103,8 на 1 березня	16	90,3 на 1 квітня	107,1 на 1 квітня	17
x	0,9	14	100,0 на 1 березня	0,9 на 1 березня	14	100,0 на 1 квітня	1,1 на 1 квітня	14
116,5 за 2006 р.	136,2 за 2006 р.	5	151,8 за січень	199,5 за січень	2	164,5 за січ.–лют.	156,2 за січ.–лют.	9
125,0 за 2006 р.	187,9 за 2006 р.	27	103,9 за січень	80,1 за січень	4	101,9 за січ.–лют.	110,5 за січ.–лют.	12
30,9 за 2006 р.	19,8 за 2006 р.	1	34,4 за січень	19,5 за січень	1	34,9 за січ.–лют.	21,3 за січ.–лют.	1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Показник		Одиниця виміру	січень–березень 2006 року		
			Україна	Закарпатська область	Місце
22.	<i>Приріст (скорочення) населення до початку року</i>	відс.	-0,15 за січ.–лют.	-0,06 за січ.–лют.	3-4
23.	<i>Інтенсивність міжрегіонального міграційного приросту (скорочення) на 1000 населення</i>	проміле	х	-1,0 за січ.–лют.	19-20
24.	<i>Кількість нових робочих місць у% до річного завдання</i>	відс.	113,9 за 2005 р.	112,7 за 2005 р.	13
25.	Середньомісячна номінальна заробітна плата	грн.	918	754	17
26.	<i>Темп зростання (зниження) рівня реальної заробітної плати</i>	відс.	123,6	124,5	16
27.	Співвідношення середньої заробітної плати та фактичної величини прожиткового мінімуму для працездатної особи	відс.	204,3 за бер.	167,4 за бер.	16
28.	Частка працівників, яким нараховано заробітну плату менше та на рівні законодавчо встановленого мінімального розміру в загальній кількості тих, що повністю відпрацювали місяць	відс.	7,5 за грудень 2005 р.	5,3 за грудень 2005 р.	8
29.	<i>Частка працівників, яким нараховано заробітну плату менше від прожиткового мінімуму для працездатної особи</i>	відс.	26,5 грудень	28,1 грудень	9
30.	<i>Темп зростання (зменшення) обсягу заборгованості з виплати заробітної плати</i>	відс.	103,8 на 1 квітня	139,7 на 1 квітня	27
31.	Темп зростання (зменшення) обсягу заборгованості з виплати заробітної плати на економічно активних підприємствах	відс.	102,0 на 1 квітня	188,7 на 1 квітня	27

Продовження табл.

січень 2007 року			січень – лютий 2007 року			січень – березень 2007 року		
Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце
-0,60 за 2006 р.	-0,13 за 2006 р.	3	-0,07 за січень	-0,02 за січень	2	-0,12 за січ.–лют.	-0,04 за січ.–лют.	2-4
х	-1,2 за 2006 р.	18-19	х	-0,4 за січень	15-16	х	-0,5 за січ.–лют.	17
113,7 за 2006 р.	120,5 за 2006 р.	9	113,7 за 2006 р.	120,5 за 2006 р.	9	113,7 за 2006 р.	120,5 за 2006 р.	9
1112	884	17	1126	903	18	1161	922	17
112,8	113,6	15-16	112,3	113,1	15	111,5	111,7	13
211,8	168,4	17	217,5	176,2	17	234,2 за бер.	183,5 за бер.	17
5,7 грудень	7,1 грудень	14-15	5,7 грудень	7,1 грудень	14-15	5,7 грудень 2006 р.	7,1 грудень 2006 р.	14- 15
18,3 грудень	20,4 грудень	13	18,3 грудень	20,4 грудень	13	18,3 грудень	20,4 грудень	13
111,0 станом на 1 лютого	151,4 станом на 1 лютого	26	111,3 на 1 березня	136,4 на 1 березня	26	109,2 на 1 квітня	126,2 на 1 квітня	22
116,6 станом на 1 лютого	209,4 станом на 1 лютого	26	121,2 на 1 березня	175,8 на 1 березня	26	120,0 на 1 квітня	170,1 на 1 квітня	25

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Показник		Одиниця виміру	січень–березень 2006 року		
			Україна	Закарпатська область	Місце
32.	<i>Кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених</i>	проміле	10,9 за січ.–лют.	10,0 за січ.–лют.	14
33.	Темп зростання (зменшення) обсягу товарообороту роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб)	відс.	126,2	105,4	27
34.	<i>Абсолютний приріст обсягу товарообороту роздрібної торгівлі на одну особу</i>	грн.	156,4	81,3	21
35.	<i>Абсолютний приріст обсягу реалізованих послуг на одну особу</i>	грн.	109,8	54,0	18
36.	<i>Рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг</i>	відс.	87,3	81,0	25–26
37.	<i>Рівень злочинності в розрахунку на 10 тис. населення</i>	од	22,5	12,4	3
38.	Кількість малих підприємств	од.	283398 за 2004 р.	7554 за 2004 р.	13
39.	<i>Темп зростання (зменшення) кількості малих підприємств</i>	відс.	103,9 за 2004 р.	114,9 за 2004 р.	1
40.	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення	од.	60 за 2004 р.	60 за 2004 р.	7
41.	Кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб	од.	2110101 за 2004 р.	33300 за 2004 р.	26
42.	Темп зростання (зменшення) кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб	відс.	113,65 за 2004 р.	123,14 за 2004 р.	2

Продовження табл.

січень 2007 року			січень – лютий 2007 року			січень – березень 2007 року		
Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце
10,1 за 2006 р.	9,8 за 2006 р.	13-14	10,5 за січень	8,7 за січень	10	10,5 за січ.-лют.	10,5 за січ.-лют.	17
124,0	119,2	19	125,9	121,6	15	125,8	122,4	17
74,9	52,9	16	155,5	116,9	13	251,1	187,8	17
47,0	8,9	27	95,0	29,4	24	148,9	47,5	24
69,6	65,3	26	73,4	73,7	20	80,2	84,5	13
7,8	4,5	2-3	14,9	8,3	2-3	22,5	12,4	2
295109 за 2005 р.	7802 за 2005 р.	13	295109 за 2005 р.	7802 за 2005 р.	13	295109 за 2005 р.	7802 за 2005 р.	13
104,1 за 2005 р.	103,3 за 2005 р.	11	104,1 за 2005 р.	103,3 за 2005 р.	11	104,1 за 2005 р.	103,3 за 2005 р.	11
63 за 2005 р.	63 за 2005 р.	6-7	63 за 2005 р.	63 за 2005 р.	6-7	63 за 2005 р.	63 за 2005 р.	6-7
2327885 2005 р.	40534 2005 р.	24	2327885 2005 р.	40534 2005 р.	24	2327885 2005 р.	40534 2005 р.	24
110,32 2005 р.	121,72 2005 р.	2	110,32 2005 р.	121,72 2005 р.	2	110,32 2005 р.	121,72 2005 р.	2

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Показник		Одиниця виміру	січень–березень 2006 року		
			Україна	Закарпатська область	Місце
43.	Кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб на 10 тис. наявного населення	од.	446 за 2004 р.	267 за 2004 р.	27
44.	Кількість малих підприємств, що реалізували продукцію та надавали послуги	відс.	72,2 2004 р.	51,4 2004 р.	27
45.	Рівень зайнятості на малих підприємствах (населення у працездатному віці)	відс.	6,8 2004 р.	5,3 2004 р.	26
46.	<i>Частка податкових надходжень від суб'єктів малого підприємництва- платників єдиного податку (фізичних та юридичних осіб) і фіксованого сільськогосподарського податку в загальному обсязі податкових надходжень</i>	відс.	xx	xx	xx
47.	Питома вага прибуткових малих підприємств у загальній кількості малих підприємств	відс.	64,5 2004 р.	79,2 2004 р.	1
48.	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників малих підприємств	грн.	328,87 2004 р.	309,57 2004 р.	10

Примітка: старі показники рейтингу (25) виділені курсивом, нові показники (23) згідно з постановою КМУ від 3 липня 2006 р. № 916 — затемнені.

За січень-березень 2007 року область займає кращі місця (1–13 місце) за 24 показниками, у т. ч. 1–3 місце — за 10 показниками; середне — (14 місце) — за 2 показниками, гірші місця (15–27 місце) — за 21 показником, у т. ч. 25–27 місце — за 5 показниками. Порівняно з відповідним періодом минулого року (січень–березень 2006 року) становище покращено: 1–13 місце — 22 показники, у т. ч. 1–3 місце — за 10 показниками;

Закінчення табл.

січень 2007 року			січень – лютий 2007 року			січень – березень 2007 року		
Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце	Україна	Закарпатська область	Місце
494 2005 р.	325 2005 р.	27	494 2005 р.	325 2005 р.	27	494 2005 р.	325 2005 р.	27
69,6 2005 р.	50,3 2005 р.	27	69,6 2005 р.	50,3 2005 р.	27	69,6 2005 р.	50,3 2005 р.	27
6,5 2005 р.	4,9 2005 р.	26	6,5 2005 р.	4,9 2005 р.	26	6,5 2005 р.	4,9 2005 р.	26
xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx	xx
64,8 2005 р.	80,0 2005 р.	1	64,8 2005 р.	80,0 2005 р.	1	64,8 2005 р.	80,0 2005 р.	1
428,97 2005 р.	411,26 2005 р.	8	428,97 2005 р.	411,26 2005 р.	8	428,97 2005 р.	411,26 2005 р.	8

14 місце - 1 показник; 15–27 місце — 24 показники, у т. ч. 25–27 місце — за 9 показниками).

За підсумками січня-березня 2007 року покращено порівняно з січнем-березнем 2006 року місця за 24 показниками; погіршено порівняно з січнем-березнем 2006 року місця за 15 показниками; залишились ті ж самі місця за 8 показниками.

Зміна умов господарювання зумовила значне розбалансування галузевих пропорцій у вітчизняній економіці. Постійне та нетривале перенесення вектора державних пріоритетів на різні сектори ринку призвело до обмеження можливостей народногосподарського комплексу.

Поступове пожвавлення економічних відносин у народному господарстві почалося тільки при розробці та впровадженні стратегічних напрямів економічного розвитку та врегулюванні нормативно-правової бази в цій сфері. Економіці України на нинішньому етапі потрібні суттєві фінансові ін'єкції, і основним завданням держави повинно стати активне стимулювання інвестиційної діяльності.

Важливою складовою державного регулювання інвестиційної діяльності є регіональний рівень управління. Відсутність у минулому власної регіональної політики призвела до виникнення значних диспропорцій у територіальній структурі економіки, неефективного використання переваг територіального поділу праці, природно-ресурсного та виробничого потенціалу, надмірного забруднення навколишнього природного середовища у багатьох регіонах, в тому числі на Закарпатті.

У зв'язку з цим необхідним є виокремлення ефективних напрямів та методів активізації інвестиційного процесу та їх впливу на соціально-економічний розвиток нашого регіону.

§2. Основні напрями інвестиційного розвитку Закарпаття

Для вирішення розглянутих проблем інвестиційного розвитку органами влади Закарпатської області зосереджена увага на наступних напрямках:

- стимулювання залучення інвестицій у ключові сектори економіки Закарпаття, які визначають стратегічні пріоритети розвитку;
- підтримка малого та середнього бізнесу;
- вдосконалення механізмів трансформації заощаджень в інвестиції, стимулювання на цій основі, насамперед, інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки;
- розвиток конкурентного середовища в інвестиційній сфері, підвищення ефективності капітального будівництва;
- посилення державного контролю за інвестиційною діяльністю;
- моніторинг виконання зобов'язань інвесторами;
- вдосконалення системи ціноутворення;
- забезпечення вітчизняних товаровиробників сучасною технікою та устаткуванням за рахунок розвитку лізингу та системи пільгового кредитування для придбання техніки;
- вдосконалення фінансово-кредитних механізмів в інвестиційній сфері;
- активізація процесу формування досконалої законодавчої бази інвестиційної діяльності.

У створенні ринкового економічного середовища ми спираємося на інвестиційне проектування розвитку економіки та раціональне використання інвестиційних ресурсів для модернізації виробництва, зміцнюючи нормативно-правову базу для нормалізації інвестиційного процесу.

Стабілізація інвестиційного процесу повинна здійснюватися шляхом постійної підтримки регіонів із загальнодержавного фонду фінансової підтримки, особливо для депресивних територій. Значна частина цих коштів має спрямовуватися на фінансування найбільш перспективних інвестиційних проєк-

тів. Для визначення реальних умов реалізації інвестиційних програм та проектів необхідно правильно визначати стан інвестиційного клімату в місцях найбільшого зосередження капітального будівництва. Методи визначення інвестиційного клімату в області повинні ґрунтуватися на використанні узагальнених характеристик сукупності соціальних, економічних, організаційних та інших чинників, які впливають на привабливість і хід реалізації інвестування в той чи інший об'єкт на території регіону.

Слід відмітити, що управління інвестиційним процесом проходить по чітких регіональних інвестиційних програмах, які розроблені за єдиною загальнодержавною методикою з активною участю і координацією дій між регіоном та урядом.

Вибір об'єктів для інвестування проводиться за критерієм найбільшої ефективності і з найменшим часовим лагом. Державними органами управління економікою області виокремлено пріоритетні напрями інвестування. Причому по кожному об'єкту за рахунок виділених вкладень вирішується весь комплекс сучасних проблем виробництва:

- економічних (виробництво конкурентоздатної та високоефективної продукції);
- екологічних (які гарантують екологічно чисті середовища, викиди і скиди шкідливих інгредієнтів у мінімальних гранично допустимих концентраціях);
- технологічних (застосування високих безвідходних та екологічно чистих технологій, які гарантують випуск високоякісної продукції нового покоління).

Разом з тим за рахунок цих же інвестицій ми намагаємося вдосконалити структуру матеріального виробництва для вирішення соціальних проблем, ліквідації диспропорцій між основними галузями матеріального виробництва та інфраструктурних галузей (транспорт, зв'язок, енергетикою та ін.).

Розробка перспективних інвестиційних напрямів розвитку на обласному рівні передбачає галузевий аспект та здійснюється шляхом розробки програм структурних змін в економіці області, створення більш сприятливого інвестиційного клімату на Закарпатті та розвитку інститутів, які сприяють інвестиційній діяльності в пріоритетних напрямках економічного розвитку.

Хотілось би відмітити, що стратегічні напрями розвитку інвестиційної діяльності повинні забезпечити створення сприятливого інвестиційного клімату в області для іноземних інвесторів. Крім того, збільшення інвестиційних ресурсів залежить від ефективного використання державних інвестицій, активізації довгострокового кредитування реального сектора економіки. Робота органів державної влади направлена на сприяння залученню інвесторів для модернізації об'єктів інфраструктури, а використання інвестицій у науково-технічній та інноваційній сферах — створенню нових робочих місць.

Основними цілями залучення іноземних інвестицій у різні сфери економіки області є:

- розвиток ресурсозберігаючих, наукомістких та екологічно чистих технологій;
- сприяння досягненню сучасного технічного рівня розвитку на основі нових технологій;
- структурна перебудова промислового комплексу;
- сприяння розвитку приватного сектора;
- створення виробництв із використанням місцевих природних ресурсів;
- подолання залежності економіки області від імпорту;
- збільшення обсягів експортного потенціалу Закарпаття.

Досягти цього стало можливим за умови розробки та реалізації концептуальних напрямів залучення іноземного

капіталу. При цьому, важливим є зацікавлення зарубіжних партнерів, знаходження балансу взаємних інтересів у здійсненні реалізації проектів, які економічно вигідні вітчизняним та іноземним інвесторам.

Слід відмітити, що залучення іноземних інвестицій повинно спиратися на органічне поєднання іноземного капіталу з національними ресурсами, обґрунтування та селекцію сфер інвестування, експертну оцінку щорічної потреби в іноземних інвестиціях, визначення потенційної місткості ринкового середовища для іноземних інвесторів.

Проте сьогодні іноземний капітал неістотно впливає на ефективність функціонування економіки Закарпаття, його структурну перебудову, впровадження прогресивних технологій і технічне оновлення виробництва. Так, наприклад, частка капітальних інвестицій, здійснених за рахунок коштів іноземних інвесторів за 2006 рік, становила 3,1%. Очевидно, необхідно знайти економічний механізм, який дозволить збалансувати норму прибутку, рівень ризику, стимули та гарантії для залучення іноземних інвестицій у процес приватизації та розвитку експортного потенціалу, забезпечить бажаний кінцевий результат інвестування, тобто помітний внесок у розвиток економіки регіону, підвищення ефективності її функціонування, впровадження сучасних технологій і методів управління.

Для нас важливим був вибір пріоритетів у регіональному інвестиційному процесі, які забезпечать найвищий рівень його ефективності. Це об'єктивно зумовило необхідність здійснення таких заходів:

- розробка та впровадження регіональних програм інвестування;
- залучення іноземних партнерів до впровадження інвестиційних проектів, пов'язаних із використанням інноваційного та промислового потенціалу;

- включення в інвестиційний процес як державних, так і приватних ресурсів;
- зрушення напрямів інвестування та впровадження проєктів з урахуванням існуючого інноваційного потенціалу;
- створення нових організаційних форм інтеграції фінансового та промислового капіталу.

Що стосується ролі та значення іноземних інвестицій в інвестиційному процесі Закарпатської області, то вони характеризуються такими показниками.

За 1994–2006 роки в економіку області залучено **298,2 млн. дол. США** прямих іноземних інвестицій. В розрахунку на душу населення область посідає **дев'яте місце серед регіонів України**, цей показник становить **239,7 дол. США**.

Приріст іноземного капіталу за **2006 рік становить 36,9 млн. дол. США**, або 14,1% до обсягів на початок року. Найбільші обсяги приросту іноземного капіталу за 2006 рік відмічено на підприємствах з виробництва деревини та виробів з деревини — 8,8 млн. дол. США, іншого виробництва (включаючи виробництво меблів) — 7,1 млн. дол. США, машинобудування (виробництво електричних компонентів для легкових автомобілів та електронної промисловості) — 5,9 млн. дол. США. У сфері торгівлі приріст становив 2,2 млн. дол. США, санаторно-курортної діяльності — 1,7 млн. дол. США, готельного господарства — 1,6 млн. дол. США.

Станом на 1 січня 2007 року в області функціонує **773 підприємства з прямими іноземними інвестиціями**.

Інвестування економіки здійснювали суб'єкти 47 країн світу. Найбільші обсяги вкладено суб'єктами Сполучених Штатів Америки — 44,0 млн. дол. США (14,8% загального обсягу), Німеччини — 36,6 млн. дол. США (12,3%), Японії — 33,7 млн. дол. США (11,3%), Угорщини — 32,6 млн. дол. США (10,9%), Австрії — 25,7 млн. дол. США (8,6%). На зазначені країни припадає 57,9% загального обсягу прямих інвестицій.

За 2006 рік промисловими підприємствами з іноземними інвестиціями реалізовано продукції на **2 964,0 млн. грн.**, що становить **69,2%** загальнообласного показника. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування склав **76,2 млн. грн. проти 69,0 млн. грн.** у відповідному періоді минулого року.

Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій, аналогічно з попередніми періодами, надійшли у найбільш розвинені міста та райони області: Ужгород та Мукачево, Ужгородський та Мукачівський райони, а також у Виноградівський та Міжгірський райони області.

Слід відмітити, що значний вплив на розвиток інвестиційного процесу в області здійснила дія законів України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» та «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття».

Результати функціонування пільгових режимів інвестиційної діяльності на території Закарпатської області, запроваджені зазначеними законодавчими актами, дають усі підстави стверджувати, що сьогодні вони відповідають визначеним цілям та відіграють домінуючу роль у розвитку економіки краю, навіть, коли скасована значна кількість статей цих законів.

Підтвердженням цього є наступні результати розвитку економіки області.

За весь період роботи території пріоритетного розвитку (ТПР) та СЕЗ «Закарпаття» у реалізацію інвестиційних проектів залучено 341 млн. дол. США, в тому числі іноземних інвестицій на суму 149,6 млн. дол. США. Частка надходжень прямих іноземних інвестицій, які були залучені у реалізацію інвестиційних проектів ТПР та СЕЗ у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в економіку області, які надійшли у період дії пільгових інвестиційних режимів інвестиційної діяльності станом на **01.01.2007 становить 50%.**

За період дії цих двох законів на підприємствах територій пріоритетного розвитку та спеціальної економічної зони «Закарпаття» створено та збережено майже **22 тисячі робочих місць**.

Існуючі підприємства територій пріоритетного розвитку та ті, у яких термін дії договору закінчився, та спеціальної економічної зони «Закарпаття» **станом на 01.01.07** забезпечують понад **74,2%** обсягів виробництва промислової продукції області.

З початку запровадження на території області спеціального режиму інвестиційної діяльності експертною радою з розгляду інвестиційних проектів схвалено 110 інвестиційних проектів.

Станом на 01.01.2007 року **реалізуються 24 інвестиційні проекти** території пріоритетного розвитку на загальну суму інвестицій 93,5 млн. доларів США. В рамках реалізації інвестиційних проектів **залучено інвестицій на суму 163,5 млн. доларів США**. Зовнішніх інвестицій залучено на суму 89,3 млн. дол. США, або 54,6 відс. загальної суми залучених інвестицій.

Спеціальна економічна зона «Закарпаття» станом на 01.01.2007 року **налічує 16 суб'єктів** підприємницької діяльності області на загальну суму інвестицій 300,8 млн. доларів США. В рамках реалізації інвестиційних проектів **залучено інвестицій на суму 169,8 млн. доларів США**. Зовнішніх інвестицій залучено на суму 56,9 млн. дол. США, або 33,5 відс. загальної суми залучених інвестицій.

Слід зазначити, що Закарпатською облдержадміністрацією щомісячно та за результатами року проводиться моніторинг реалізації інвестиційних проектів. Щоквартально проводяться наради з керівниками суб'єктів ТПР та СЕЗ «Закарпаття» щодо результатів роботи пільгових режимів інвестиційної діяльності області та щодо результатів виконання запланованих показників суб'єктами ТПР та СЕЗ. Крім цього, з підприємствами, які суттєво порушують виконання

умов договорів, розриваються договори на реалізацію інвестиційних проєктів.

Щорічно згідно із затвердженим облдержадміністрацією планом здійснюються вибіркові перевірки виконання договірних зобов'язань за договорами з виїздом на підприємства.

Проте поряд з позитивними тенденціями на сьогодні можна констатувати зниження інтересу іноземного інвестора до роботи на Закарпатті. На жаль, саме цей негативний наслідок важко вимірюється у абсолютних величинах, але легко прослідковується через поведінку іноземного інвестора. Якщо з 1994 по 2000 рік Закарпаття в середньому залучало по 14 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, а починаючи з 2002 року, спостерігалася тенденція до значного зростання їх обсягів (2002 рік — 30,1 млн. дол. США, 2003 рік — 52,8 млн. дол. США, 2004 рік — 62,7 млн. дол. США, в 2005 році — 45 млн. дол. США), то за 2006 рік залучено лише 26,5 млн. дол. США. Фактичні вимірювані втрати від прийняття змін до законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, у основних показниках є наступні:

Розрахунок втрат у сфері інвестиційного співробітництва Закарпатської області

	ТПР		СЄЗ «Закарпаття»		Разом	
	к-сть	сума	к-сть	сума	к-сть	сума
Призупинено реалізацію проєктів, од./ млн. дол. США	1	3,0	7	109,0	8	112,0
Недофінансовано проєктів, од./ млн. дол. США	14	11,47	15	163,6	29	175,1
Недостворено робочих місць	4850		7000		11850	

Призупинені реалізація семи інвестиційних проєктів у спеціальній економічній зоні «Закарпаття», серед яких найбільші: ТОВ «Євромотор», ТОВ «Флекстронікс», перенесення місця виконання договору між японською корпорацією «Ядзакі» та французькою компанією «Пежо» з виробництва автоджгутів з заводу ТОВ «Ядзакі Україна» до Словаччини, перенесення проєкту Флекстронікс — Берегівський радіозавод з виготовлення електронної апаратури до Угорщини та Румунії, загальною вартістю проєктів 159,0 млн. дол. США, та 1 проєкт території пріоритетного розвитку вартістю 3 млн. дол. США. Втрачено та скорочено 11 850 робочих місць.

Згідно з планами інвестування підприємств на умовах спеціального режиму інвестиційної діяльності 14 інвестиційних проєктів залишаються недофінансованими на загальну суму 11,47 млн. дол. США. Сьогодні порушується право цих підприємств на внесення інвестицій у реалізацію інвестиційних проєктів на пільгових умовах.

У спеціальній економічній зоні «Закарпаття» залишаються недофінансованими **15 інвестиційних проєктів на суму 163, 6 млн. дол. США.**

Крім цього, область втратила інвесторів, які мали наміри працювати, але після зміни середовища переорієнтувалися на інші ринки, а також тих, які за умови збереження позитивних тенденцій у сфері інвестиційного співробітництва області виявляли бажання працювати на Закарпатті. На жаль, саме цей показник є важко вимірюваним, але дуже вагомим для зростання економіки Закарпаття та її інтеграції в міжнародну кооперацію виробництва.

Для усунення зазначених негативних процесів та активізації інвестиційної діяльності необхідним є розвиток інноваційної складової економіки.

Інноваційна сфера України понад десять років функціонує в умовах перехідної економіки, проте суттєвих зрушень у створенні ринкових механізмів, які забезпечують перетворення науки на ефективний чинник економічного зростання, поки що не відбулося, незважаючи на наявний потужний потенціал науково-технічної сфери та значну кількість завершених наукових досліджень, доведених до унікальних технологій та зразків продукції.

Найважливішою умовою для інноваційно-інвестиційного розвитку в регіонах є здійснення основних заходів державної підтримки у сфері науки і технологій, розрахованих на довготривалу перспективу. Під час їх розробки повинні бути окреслені не лише завдання розвитку науково-технічної сфери, але й необхідні зміни в управлінні нею: від визначення пріоритетів до організаційного забезпечення реалізації інноваційної стратегії. Сьогодні в Україні відсутні ринкові механізми формування інноваційної інфраструктури, немає чіткої стратегії національної інноваційної системи, орієнтованої на ринок. Тому необхідним є поєднання ринкових методів управління науково-технічною діяльністю із заходами державного регулювання. Нові ринкові структури (бізнес-центри, технопарки, технополіси, венчурні фонди тощо), що можуть ініціювати інноваційно-інвестиційний розвиток, поки що слабкі та неспроможні нести повну відповідальність за ці процеси. Результатом реалізації інноваційного потенціалу повинні стати значні технологічні досягнення в пріоритетних напрямках, здійснені за участю держави та її інститутів, і, відповідно, подолання технологічного відставання України від провідних країн світу та побудова партнерських стосунків з ними. Отже, важливою складовою інноваційного розвитку повинна стати державна система визначення та підтримки реалізації пріоритетів, від фундаментальних розробок до участі у виробництві конкурентоспроможної продукції.

§3. Інструменти реалізації інвестиційного розвитку

Основними інструментами реалізації інвестиційного напрямку розвитку економіки області повинні стати:

- побудова ефективної системи взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- створення та розвиток загальнодержавної інноваційної інфраструктури та розбудова регіональної інноваційної політики;
- вдосконалення нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності;
- концентрація фінансових та інтелектуальних ресурсів на реалізації визначених державою пріоритетів інноваційного розвитку;
- створення умов для розвитку науково-технічного потенціалу та кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
- створення умов для переорієнтації інвестиційних потоків на високотехнологічні сфери виробництва;
- формування позабюджетних джерел підтримки інноваційної діяльності, законодавче врегулювання питань спільного інвестування.

Отже, економічний розвиток регіонів визначається здатністю бізнесу і держави адаптуватися до швидкої зміни внутрішніх і зовнішніх ринкових умов. Формування конкурентного потенціалу регіональної економіки, її здатності до швидкого відновлення, структурних зрушень лежить у площині підвищення інтеграції науки з виробництвом, створення та стимулювання підприємств, зайнятих наукоємним виробництвом, стимулювання експорту високотехнологічної продукції. Тому для підтримки сталого економічного зростан-

ня в умовах жорсткої конкуренції необхідно безперервно шукати нові механізми генерування та впровадження інновацій.

У зв'язку з цим слід селективно сприяти інвестиціям (вітчизняним і зарубіжним), передусім у реальний сектор економіки з метою його ефективної реструктуризації у процесі ринкових перетворень. Пріоритетним є формування стійкої інвестиційної мотивації суб'єктів підприємницької діяльності, яке здійснюється за рахунок коштів регіональних, місцевих бюджетів, прибутку підприємств та позабюджетних фондів.

Ефективність інвестиційної діяльності на регіональному рівні визначається раціональністю використання інвестиційних ресурсів. У цьому плані вирішальне значення мають результати господарської діяльності галузей, які забезпечують інвестиційний процес. Їх технічний рівень, організація виробництва, розвиток підприємницької активності, здатність до освоєння інновацій суттєво впливають на інвестиційний цикл, окупність і віддачу інвестиційних ресурсів.

Найбільш ефективний шлях економічного розвитку Закарпаття пролягає через ресурсозберігаючу інвестиційну стратегію. Для подолання економічного спаду необхідно змінити акценти в пріоритетах і формах інвестування. Тільки структурна переорієнтація інвестицій дозволить ліквідувати застарілі диспропорції, збалансувати економічні процеси, досягти більш високого життєвого рівня населення.

Необхідно забезпечити повну відкритість економіки області, що буде сприяти надходженню інвестицій і матиме підтримку міжнародних фінансових інститутів. Стимулювання інвестиційної діяльності вимагає розширення грошового попиту на споживчому ринку за рахунок нарощування державного фінансування соціальної сфери. Такий підхід забезпечить довгострокові пріоритети соціально-економічного розвитку.

Прискорений розвиток високоефективних галузей має поєднуватися з ліквідацією неефективних виробництв, заміною застарілих технологій на прогресивні ресурсозберігаючі, зниженням техногенного впливу на навколишнє середовище.

Отже, активні економічні процеси в області можливі лише за правильної розробки та впровадження стратегічних напрямів регіонального розвитку, для успішного здійснення яких необхідним є вжиття таких заходів:

- розробка і своєчасне коригування стратегічних напрямів інвестиційної діяльності в регіоні;
- формування системи цілей інвестиційної діяльності та основних її напрямів на довгостроковий період із виокремленням пріоритетних завдань, які потрібно розв'язати у найближчій перспективі;
- розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів області;
- вибір найбільш ефективних інвестиційних програм і проектів, які відповідають стратегії регіону;
- розробка стратегічних планів реалізації інвестиційних програм і проектів та управління інвестиційним процесом;
- організація чіткого моніторингу реалізації окремих інвестиційних програм і проектів;
- виявлення причин відхилень реалізованих інвестиційних програм і проектів від намічених термінів та проектної ефективності.

Для того, щоб ці прогресивні напрями інвестування було реалізовано, необхідно всіма можливими способами наרוшувати та підтримувати наявний потенціал інвестиційної діяльності, трансформувати господарський механізм у напрями впровадження процесів науково-технічного прогресу.

Як відомо, конкурентоспроможність національної економіки визначає ефективність державної політики у сфері

управлінні інноваційними процесами. У розвинених країнах до 90% приросту внутрішнього валового продукту забезпечується за рахунок впровадження результатів науково-технічних розробок та нових технологій. Непослідовність у проведенні та неефективність науково-технічної та інноваційної політики обумовлює збільшення технологічного відставання України від розвинених країн, зниження конкурентоспроможності економіки, стримує розвиток внутрішнього ринку високо-технологічної продукції. Знижується інноваційна активність підприємств промисловості, в т. ч. і в Закарпатській області. Зазначений стан є результатом відсутності стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежного використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатньої уваги до інноваційних процесів з боку працівників органів державної виконавчої влади в регіонах.

В той же час директивними документами Президента і Уряду України (Указ Президента України від 11.07.2006 р., № 606/2006 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 06.04.2006 р. «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України») проголошено курс на інвестиційно-інноваційний розвиток держави. Розв'язання зазначеної проблеми Президент та Уряд України вбачають у розробці Державної програми розвитку інноваційної інфраструктури України, здатної забезпечити підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективного використання вітчизняного науково-технічного потенціалу. Необхідно відмітити, що в Закарпатській області в цьому напрямі проведена певна робота. Так, облдержадміністрацією 5 лютого 2007 року погоджений проект розпорядження Кабінету Міністрів

України «Про затвердження концепції Державної програми розвитку інноваційної інфраструктури на 2008–2011 роки». Першим кроком у вирішенні поставленої Урядом задачі у Закарпатській області є затверджена 17 травня 2007 року обласною радою «Програма розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності Закарпаття на 2007–2008 роки».

Основними результатами виконання Програми стануть:

- 1) розробка і впровадження методичних, технологічних та фінансових засобів і засад оперативного і постійного обслуговування запитів юридичних і фізичних осіб стосовно передумов розробки, серійного виготовлення, замовлення та реалізації збуту основної продукції та інноваційної продукції промислових комплексів області за рахунок кредитних коштів обласного комунального інноваційного фінансово-кредитного фонду;
- 2) виявлення і започаткування реалізації найбільш вагомих для поліпшення соціально-економічної збалансованості розвитку області пілотних проектів середньострокової науково-практичної пошукової та експериментальної виробничої діяльності промислового комплексу області шляхом впровадження нових ефективних форм інноваційно-інвестиційної співпраці науково-інженерної еліти, бізнесових кіл, обласної влади і громад області, спираючись в основному на власні енергетичні природо-сировинні, технологічні, матеріально-технічні та кадрові ресурси;
- 3) активізація горизонтальних корпоративних економічних зв'язків і, що особливо важливо, самоконтроль виконавської дисципліни учасників пропозиції на всіх стадіях: дослідження — розробка — виробництво — збут тощо.

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід відмітити, що основними засобами посилення трансформаційних процесів в економіці області є стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, вдосконалення механізмів залучення інвестицій, повне і всебічне використання закладеного в них потенціалу. З точки зору нашого регіону, механізми інвестування повинні забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації існуючих ринкових можливостей інноваційного розвитку, завоювання міцних позицій на ринку, отримання прибутку суб'єктами підприємницької діяльності та розширення їхньої діяльності, з метою стрімкого соціально-економічного розвитку Закарпаття.

Питання для перевірки знань:

1. Охарактеризуйте стан соціально-економічного розвитку України.
2. Які резерви розширення інвестиційного поля має Закарпаття?
3. Дайте загальну характеристику використання рекреаційних можливостей Закарпатської області.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підготовка до проведення комплексної контрольної роботи, або підсумкового контролю в іншій формі, розпочинається вже з перших занять під час обговорення питань розглянутої теми або поточної перевірки знань в ході самостійних робіт після кожного модуля.

Для успішного подолання бар'єру підсумкового контролю необхідно повторити матеріал навчального курсу. Характерно, що більш успішно засвоюють навчальний матеріал ті студенти, які добросовісно і вміло конспектували основні положення, висновки, факти, що їх наводить викладач.

Значною мірою допомагають студенту методичні рекомендації до навчального курсу та семінарських занять.

Форми підсумкового контролю бувають різні, але, як правило, він проводиться у формі індивідуальної співбесіди шляхом постановки викладачем питань студентам або тестування їх знань.

Значну допомогу при проходженні підсумкового контролю студентам надають довідники "Європейський Союз" та "НАТО", хрестоматії, які містять базові документи нормативного забезпечення євроінтеграційного курсу України.

Важливими елементами для успішного складання студентами підсумкового контролю є вміння:

- а) робити власні висновки;
- б) порівнювати різні точки зору;
- в) класифікувати факти, події, прогнозувати наслідки;
- г) давати оцінку тому або іншому факту;
- д) уміти диференціювати, або інтегрувати знання по проблемі і від окремих складових до цілого, і навпаки).

Вважаємо, що раціональна підготовка студента до підсумкового контролю має йти за тими питаннями, які викладач формулює після кожної теми. Саме тому наводимо основні питання курсу.

1. Назвіть основні передумови євроінтеграції.
2. Які наслідки Другої світової війни сприяли інтеграційним процесам в країнах Західної Європи?
3. Назвіть важливі для країн Європи події у сфері євроінтеграції з 50-х по 90-і роки ХХ ст.
4. Охарактеризуйте основні положення Маастрихтського договору країн Західної Європи.
5. Значення Ніццького договору в історії Євросоюзу.
6. Чому інтеграція до ЄС стала пріоритетом зовнішньої політики України?
7. Назвіть особливості відносин України з ЄС.
8. Яке місце України в геополітичному просторі сучасності?
9. Особливості відносин України з ЄС (загальна оцінка).
10. Передумови співпраці України з Європейським Союзом.
11. Базові нормативно-правові документи євроінтеграційного спрямування України.
12. Основні завдання і цілі УПС.
13. Особливості концепції ЄС “Ширша Європа–сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами”.
14. Структура органів державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.
15. Яке місце і роль України в геополітичному просторі?
16. Наведіть аргументи на користь євроінтеграційного курсу України.
17. Які перспективи України на шляху до СОТ та Європейського Союзу: наведіть оцінки політичних діячів країн-членів ЄС.
18. Прокоментуйте своє бачення взаємовідносин України з ЄС і НАТО: стан і перспективи.
19. Чим викликана необхідність самоутвердження України в Європі?
20. Аргументуйте важливість ролі України в геополітичному просторі.
21. Чому стратегічною перспективою зовнішньополітичного курсу України є європейська та євроатлантична інтеграція?

22. В чому полягають особливості оцінок євроатлантичної інтеграції населення східних і західних регіонів України?
23. Як ви прогнозуєте майбутнє європейської та євроатлантичної інтеграції України?
24. Що слід зробити Україні для самоутвердження в Європі?
25. Чим викликані міграційні проблеми України?
26. Що таке нелегальна міграція, причини її виникнення?
27. Коли і чому загострилась проблема біженців на кордонах України?
28. Які основні цілі Угоди про реадмісію України з Євросоюзом?
29. Яке місце Закарпаття в системі транзитної міграції?
30. Які причини загострення проблеми нелегальної транзитної міграції і біженців на кордонах України?
31. Які основні складові Угоди про реадмісію?
32. Назвіть основні складові Плану Дій Україна–ЄС.
33. Наведіть приклади реалізації положень УПС в Україні за 10 років.
34. Які основні питання розглянуті на Київському (2007 р.) саміті Україна–ЄС?
35. В чому принципова різниця між УПС і проектом нової Угоди України з ЄС?
36. Які цілі і завдання створення Світової організації торгівлі?
37. Чому вступ України до СОТ є важливим етапом на шляху євроінтеграції?
38. Стан виконання Україною критеріїв членства в СОТ.
39. Які основні “за” і “проти” членства України в СОТ?
40. Шляхи мінімізації негативних наслідків вступу України в СОТ.
41. Який стан справ щодо виконання умов вступу України до СОТ на 2007 рік?
42. Позитиви і негативи вступу України до СОТ.
43. Чи є можливість мінімізувати негативні явища вступу України до СОТ?
44. Нормативно-правова основа транскордонного співробітництва.
45. Основні положення Закону України “Про транскордонне співробітництво”.

46. План дій Україна–ЄС як дієвий інструмент європейської політики сусідства.
47. Шляхи вдосконалення взаємовідносин ЄС із сусідніми державами.
48. Обґрунтуйте тезу “ТКС – важливий інструмент євроінтеграції України до ЄС”.
49. Назвати і прокоментувати етапи (складові) нової політики сусідства Євросоюзу.
50. Чому українсько-угорське співробітництво є успішним?
51. Які спільні проекти і програми успішно реалізують в прикордонних областях України та Угорщини?
52. Наведіть приклади об’єднання зусиль України та Угорщини у вирішенні спільних проблем.
53. Дайте аналіз нормативно-правової бази українсько-угорського співробітництва.
54. Які спільні програми є стимулом успішної співпраці в прикордонних областях обох країн?
55. Наведіть приклади спільної роботи органів влади Угорщини і України щодо проблем, які виникли на кордонах держав після 2004 року.
56. Охарактеризуйте основні інструменти прикордонного міжрегіонального співробітництва.
57. Асоціація “Карпатський єврорегіон” і її завдання.
58. Роль Карпатського єврорегіону в євроінтеграційній стратегії України.
59. Яка роль єврорегіонів в інституційній системі інтеграції?
60. Охарактеризуйте сильні і слабкі сторони Карпатського єврорегіону.
61. Охарактеризуйте стан соціально-економічного розвитку України.
62. Які резерви розширення інвестиційного поля має Закарпаття?
63. Дайте загальну характеристику використання рекреаційних можливостей Закарпатської області.

ДОДАТКИ

ПЛАН ДІЙ «Україна-Європейський Союз»

Європейська політика сусідства

Дата схвалення Кабінетом Міністрів України: 12.02.2005 р.

*Дата схвалення Радою з питань співробітництва між
Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005 р.*

1. Вступ

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, призвело до історичних змін політичних, географічних та економічних умов для України та Євросоюзу. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди будуть посилювати свою політичну та економічну взаємопов'язаність. Розширення дає можливість для України та Європейського Союзу розвивати якомога тісніші відносини, що виходитимуть поза рамки співробітництва до поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва. Європейський Союз та Україна сповнені рішучості посилити свої відносини та сприяти утвердженню стабільності, безпеки і добробуту. Такий підхід заснований на спільних цінностях, спільній власності та диференціації. Це сприятиме подальшому зміцненню нашого стратегічного партнерства.

Європейський Союз та Україна сповнені рішучості працювати разом шляхом виконання цього Плану дій в рамках Європейської політики сусідства, щоб не допустити появи нових розподільчих ліній в Європі.

Україна та ЄС погодилися інтенсифікувати політичні, безпекові, економічні та культурні відносини, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність у запобіганні та врегулюванні конфліктів.

Швидкість прогресу у відносинах буде повністю залежати від зусиль України та конкретних досягнень у виконанні зобов'язань щодо спільних цінностей.

Цей План дій є важливим новим кроком у цьому процесі. Він охоплює часові рамки у три роки. Його імплементація допоможе реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво (998_012) (УПС) як діючої основи співробітництва України та ЄС та сприятиме і підтримуватиме мету України щодо подальшої інтеграції до європейських економічних та соціальних структур. Імплементація Плану дій значно наблизить українське законодавство, норми та стандарти до законодавства Європейського Союзу. Він також закладе міцну основу для подальшої економічної інтеграції, включаючи через спільні зусилля у напрямку Зони вільної торгівлі ЄС-Україна після вступу України до СОТ, на основі ухвалення та реалізації економічних та торговельних норм та правил, які сприятимуть посиленню торгівлі, інвестування та зростання. План дій сприятиме розробці та реалізації стратегій та заходів, спрямованих на забезпечення економічного зростання та соціального зближення, зростання життєвого рівня та захисту навколишнього середовища, забезпечуючи тим самим досягнення довгострокової цілі сталого розвитку.

Україна та ЄС спільно працюватимуть з метою виконання Плану дій. Згідно з ухваленою Спільною Стратегією ЄС щодо України, Європейський Союз визнає європейські прагнення України та вітає її європейський вибір.

Нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва

Європейська політика сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва:

Перспектива просування за рамки партнерства до значного рівня інтеграції, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС та можливість для України брати зростаючу участь у ключових аспектах політик та програм Європейського Союзу

Розширення рамок та поглиблення політичного співробітництва

Можливість наближення законодавства в економічній сфері, відкриття економік одна одній та подальше зменшення кількості торговельних бар'єрів, що стимулюватиме інвестиції та зростання

Збільшена фінансова підтримка: надання ЄС фінансової допомоги Україні сприятиме виконанню заходів, які визначені у даному документі. Крім того, Європейська Комісія розробляє новий Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП), який надаватиме допомогу Україні, у т. ч. у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва між Україною та державами-членами ЄС. Також через Європейський інвестиційний банк надаватиметься підтримка проектам, що потребуватимуть інвестицій у інфраструктуру

Можливості поступового відкриття або збільшення участі у певних програмах Співтовариства, що сприятиме розвитку культурних, освітніх, технічних, наукових зв'язків, а також зв'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища

Підтримка в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС включаючи через надання технічної допомоги, обмін досвідом між державними службовцями (twinning) та цільові консультації і підтримку через механізм обміну інформацією про технічну допомогу (TAIEX)

Поглиблення торговельних та економічних відносин, включаючи перегляд передумов створення Зони вільної торгівлі після вступу України до СОТ

Буде розглянута можливість укладення нової посиленої угоди, рамки якої буде визначено за результатами досягнення цілей цього Плану дій та загального розвитку відносин Україна-ЄС. Доцільність нових договірних зобов'язань розглядатиметься у належний час

Пріоритети діяльності

Цей План дій встановлює комплексний перелік пріоритетів, як в рамках, так і поза рамками Угоди про партнерство та спів-

робітництво (998_012). Серед цих пріоритетів, всі з яких мають важливе значення, особливу увагу слід приділити:

Подальшому посиленню стабільності та ефективності органів, що забезпечують демократію та верховенство права

Забезпеченню демократичного проведення президентських (2004 р.) та парламентських (2006 р.) виборів в Україні у відповідності до стандартів ОБСЄ

Забезпеченню поваги до свободи засобів масової інформації та свободи слова

Розвитку можливостей для поглиблення консультацій між Україною та ЄС у сфері врегулювання кризових ситуацій

Посиленню співробітництва у сфері роззброєння та нерозповсюдження ядерної зброї

Посиленню співробітництва з питань нашої спільної суцільної та регіональної безпеки, зокрема щодо вироблення ефективного рішення Придністровського конфлікту в Молдові, включаючи вирішення прикордонних питань

Вступу до СОТ

Поступовій ліквідації обмежень та нетарифних бар'єрів, які перешкоджають двосторонній торгівлі, та реалізації необхідних регуляторних реформ

Покращенню інвестиційного клімату шляхом запровадження недискримінаційних, прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу спрощених адміністративних процедур та боротьби з корупцією

Податковій реформі, покращенню функціонування податкової адміністрації та ефективному використанню державних коштів

Започаткуванню конструктивного діалогу зі спрощення візового режиму між Україною та ЄС з метою підготовки до майбутніх переговорів щодо укладення угоди про спрощення візового режиму, беручи до уваги необхідність прогресу у триваючих переговорах щодо угоди про реадмісію між Україною та ЄС

Поступовому наближенню законодавства, норм та стандартів України до законодавства, норм та стандартів Європейського Союзу; подальшому посиленню дієздатності адміністративних та судових органів

Сприянню діалогу щодо питань працевлаштування та намагання у відповідності до УПС (998_012) забезпечити, щоб ставлення до працівників-мігрантів не було дискримінаційним на підставі громадянства

Повній імплементації Меморандуму про взаємопорозуміння щодо закриття Чорнобильської атомної електростанції, включаючи завершення будівництва та введення в дію ядерних реакторів Х2/Р4 відповідно до визнаних міжнародних стандартів щодо ядерної безпеки

Прогрес у виконанні зазначених пріоритетів буде контролюватись створеними згідно з УПС (998_012) органами.

2.1. Політичний діалог та реформування

Демократія, верховенство права, права людини та основні свободи

Відповідно до міжнародних зобов'язань України та її стратегічної мети щодо подальшої європейської інтеграції Україна продовжуватиме внутрішні перетворення на основі зміцнення демократії, верховенства права, поваги до прав людини, принципу розподілу влади та незалежності суду, демократичних виборів відповідно до норм і стандартів ОБСЄ та Ради Європи (політичний плюралізм, свобода слова та ЗМІ, повага до прав осіб, що належать до національних меншин, недискримінація за ознакою статі та політичної, релігійної та етнічної приналежності).

1. Посилення стабільності та ефективності інституцій, що забезпечують демократію та верховенства права

- Забезпечити демократичне проведення президентських (2004 р.) та парламентських (2006 р.) виборів відповідно до стандартів ОБСЄ та рекомендацій ОБСЄ та Бюро демократичних інститутів і прав людини, включаючи ті, що стосуються засобів масової інформації (ЗМІ)

- Забезпечити, щоб будь-які подальші законодавчі реформи проводилися відповідно до міжнародних стандартів

- Продовжити адміністративну реформу та посилювати місцеве самоврядування шляхом запровадження відповідного законодавства згідно зі стандартами, що містяться у Європейській хартії місцевого самоврядування (994_036)

2. Подальше проведення судової та правової реформ для забезпечення незалежності судової влади та зміцнення її адміністративної дієздатності, а також забезпечення неупередженості та ефективності прокуратури

- Забезпечити реалізацію нещодавніх змін до Цивільного (435-15), Кримінального (2341-14) кодексів та Кодексу про адміністративні правопорушення (80731-10, 80732-10), а також відповідних процесуальних кодексів на основі європейських стандартів

- Продовжити реформування системи прокуратури згідно з відповідним Планом дій Ради Європи (та за підтримки Спільної програми ЄК та Ради Європи)

- Звернути увагу на повідомлені недоліки у роботі правоохоронних органів та прокуратури

- Завершити та втілити у життя реформу судової системи з метою забезпечення незалежності, неупередженості та ефективності судової влади

- Ефективно виконувати рішення Європейського Суду з прав людини

- Посилити навчання суддів, прокурорів та інших посадових осіб задіяних у сфері судочинства, державного управління, міліції та виправних закладів, зокрема, щодо захисту прав людини (та за підтримки Спільної програми ЄК та Ради Європи)

- Виконувати відповідні заходи, передбачені Планом дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ та реалізацію його Плану-графіка (див. нижче розділ 2.4)

3. Забезпечення ефективності боротьби з корупцією

- Приєднатися до Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) та виконати відповідні рекомендації, у т. ч. щодо перегляду Національної програми боротьби з корупцією

- Сприяти прозорості та підзвітності органів державного управління, зокрема, шляхом реформування інституту державної служби на основі європейських стандартів

- Вжити відповідних заходів, передбачених Планом-графіком імплементації Плану дій ЄС щодо України у сфері ЮВС

4. Забезпечення поваги до прав людини та основних свобод у відповідності до міжнародних та європейських стандартів

- Сприяти дотриманню та забезпеченню виконання основних конвенцій та відповідних факультативних протоколів ООН та Ради Європи

5. Забезпечення розвитку громадянського суспільства

- Забезпечити дотримання права на свободу об'єднань та залучення громадян до процедури прийняття рішень, у тому числі через організації громадянського суспільства

6. Забезпечення поваги до свободи засобів масової інформації та свободи висловлювань

- Надалі покращувати та посилювати законодавчі та адміністративні умови для свободи ЗМІ, беручи до уваги відповідні рекомендації Ради Європи

- Забезпечити ефективне дотримання принципу свободи ЗМІ, у т. ч. прав журналістів

7. Забезпечення поваги до прав осіб, які належать до національних меншин

- Продовжити діяльність, спрямовану на створення відповідної законодавчої бази і дієвий захист прав осіб, що належать до національних меншин на основі європейських стандартів

- Продовжити тісну співпрацю між державними органами та представниками національних меншин

8. Запобігання неналежному поводженню з людьми та застосуванню тортур

- Подальше удосконалення законодавчої бази та практики у сфері утримання під вартою, зокрема, досудового утримання під вартою, з метою ефективного вирішення проблеми незаконного утримання під вартою, умов перебування під вартою та неналежного поводження з затриманими з боку правоохоронців, у тому числі шляхом забезпечення навчання. Виконання рекомендацій Європейського комітету щодо запобігання тортурам (СРТ)

- Посилити навчання міліції у сфері захисту прав людини

9. Забезпечення рівноправності

- Продовжити докладати зусилля для забезпечення рівності чоловіків і жінок у суспільному та економічному житті

10. Забезпечення поваги до прав дитини

- Впроваджувати рекомендації Комітету ООН з прав дитини від 2002 року

- Забезпечити повне виконання стандартів ювенальної юстиції згідно з відповідними міжнародними стандартами

- Обмінюватися інформацією щодо результатів імплементації в ЄС та Україні Конвенцій ООН і Гаазьких Конвенцій про захист прав дитини

11. Забезпечення поваги до прав профспілок та основних стандартів праці

- Продовжити докладати зусилля з метою забезпечення прав профспілок та основних стандартів у сфері праці на основі європейських стандартів та відповідно до конвенцій МОП

12. Забезпечення міжнародного правосуддя

- Посилити співробітництво з метою сприяння міжнародному правосуддю та запобігання уникненню відповідальності, у т. ч. через подальшу підтримку Міжнародного кримінального суду та запровадження консультативного механізму щодо діяльності та функціонування МКС

- Започаткувати тісне співробітництво з метою розробки відповідних законопроектів, необхідних для ратифікації Римського Статуту (995_588)

- Підписати та ратифікувати Угоду про привілеї та імунітети МКС

- Підтримувати співробітництво у рамках Спеціальної робочої групи щодо злочинів агресії та інших спеціальних груп

Регіональні та міжнародні питання, співробітництво у сфері зовнішньої та безпекової політики, нерозповсюдження зброї масового знищення та роззброєння, попередження конфліктів та врегулювання кризових ситуацій

13. Подальше посилення та зосередження політичного діалогу і співробітництва на питаннях зовнішньої та безпекової політики

- Удосконалити методи роботи у визначених форматах ведення політичного діалогу, у т. ч. за допомогою більш сконцентрованих та зорієнтованих на результат програм

- Співпрацювати з ЄС щодо забезпечення більш ефективної роботи багатосторонніх інституцій та конвенцій з метою посилення глобального управління, координації у боротьбі з загрозами у сфері безпеки та вирішення пов'язаних проблем розвитку

- Продовжити діалог щодо імплементації Європейської стратегії безпеки

- Розвивати можливості для поглиблених консультацій між Україною і ЄС щодо врегулювання кризових ситуацій

14. Посилювати співробітництво щодо регіональних та міжнародних питань, попередження конфліктів і врегулювання кризових ситуацій

- Україна продовжуватиме докладати конструктивних зусиль як посередник у процесі врегулювання Придністровського конфлікту у Молдові з метою його вирішення

- Подальше залучення Євросоюзу до підтримки ОБСЄ та посередників, у т. ч. України, у процесі врегулювання конфлікту у Придністров'ї з метою його ефективного врегулювання

- Україна буде розвивати співробітництво з Молдовою щодо прикордонних питань на усій протяжності українсько-молдовського кордону, включаючи ефективний обмін інформацією щодо потоків товарів і людей, які перетинають спільний кордон

- Активне залучення до проведення та практичної реалізації результатів тристоронніх експертних консультацій за участю України Молдови та Європейської Комісії

- Подальше нарощування позитивного досвіду участі України у поліцейській місії Євросоюзу в Боснії та Герцеговині та у поліцейській місії Євросоюзу у Колишній Югославській Республіці Македонія. Спільно визначити можливості участі України у подальших операціях у рамках Європейської політики безпеки і оборони

- Надалі застосовувати «Севільській механізм» консультацій та співробітництва між ЄС та Україною в операціях ЄС із врегулювання кризових ситуацій, включаючи участь України у відповідних навчаннях з врегулювання кризових ситуацій

- Продовжити консультації щодо можливого використання Євросоюзом українських можливостей у сфері далеких авіатранспортних перевезень

- Завершити переговори щодо укладення «Угоди з питань безпеки» між Україною та ЄС (процедури обміну таємною інформацією)

- Завершити переговори щодо укладення Угоди між Україною та ЄС про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС із врегулювання кризових ситуацій (правові та фінансові умови можливої участі України в операціях ЄС із врегулювання кризових ситуацій)

- Проводити консультації щодо санкцій, які накладаються ЄС

15. Надалі розвивати співпрацю у подоланні спільних загроз у сфері безпеки, включаючи боротьбу з тероризмом, нерозповсюдження зброї масового знищення і боротьбу з нелегальним експортом зброї

- Розвивати співробітництво між Україною та ЄС у сфері боротьби та запобігання тероризму, зокрема, шляхом виконання Плану дій у сфері юстиції та внутрішніх справ

- Співпрацювати з метою посилення ролі ООН у багатосторонній боротьбі з тероризмом, у т. ч. шляхом виконання резолюцій РБ ООН 1373/01 (995_854) та 1267/01, а також імплементації та виконання Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму (995_518)

- Впроваджувати стандарти, які містяться у рекомендаціях ФАТФ, щодо боротьби з фінансуванням тероризму

- Забезпечувати дотримання прав людини у боротьбі з тероризмом

- Україна належним чином враховуватиме зміст та принципи Кодексу поведінки ЄС щодо експорту озброєнь

- Надалі розвивати співробітництво у боротьбі з незаконною торгівлею зброєю та ядерними матеріалами

- Співпрацювати щодо питань нерозповсюдження зброї масового знищення, у т. ч. щодо аспектів, пов'язаних з приєднанням до відповідних міжнародних інструментів та режимів експортно-

го контролю та їх імплементацією згідно з Стратегією ЄС у сфері нерозповсюдження зброї масового знищення, ухваленою Європейською Радою в грудні 2003 року, а також висновками Ради міністрів ЄС з загальних питань та з питань зовнішніх зносин (17 листопада 2003 р.); надалі вдосконалювати ефективну систему державного експортного контролю, яка забезпечує нагляд за експортом та транзитом товарів, пов'язаних із зброєю масового знищення, включаючи контроль за технологіями подвійного використання щодо кінцевого використання зброї масового знищення

- Вжити заходів для завершення ратифікації Україною Конвенції про заборону використання, накопичення запасів, виробництва та передачі протипіхотних мін та їх знищення (995_379); спільно боротися з загрозами, які створюють українські склади застарілих боєприпасів, зокрема, протипіхотних мін для безпеки, здоров'я та навколишнього середовища

- Розвивати співробітництво України та ЄС у сфері митного контролю, що включає збереження та безпеку товарів, які імпортуються, експортуються чи переміщуються транзитом

2.2. Економічні та соціальні реформи і розвиток

Функціонуюча ринкова економіка

1. Подальший прогрес у створенні повністю функціонуючої ринкової економіки, включаючи ціноутворення, контроль за державною допомогою, законодавче середовище, яке забезпечує чесну конкуренцію між суб'єктами господарювання

2. Подальший прогрес у поступовому наблизненні законодавства до існуючого в ЄС, забезпечення його ефективної імплементації

- Імплементація стратегії адаптації законодавства в пріоритетних сферах, визначених у статті 51 УПС (998_012), включаючи удосконалення якості та послідовності законопроектної роботи

- На основі спільного розуміння завершити спільну роботу з підготовки плану-графіка та визначення пріоритетів для моніторингу і сприяння імплементації

- Усунути протиріччя між чинними Господарським (436-15) і Цивільним (435-15) кодексами

3. Покращення інвестиційного клімату, включаючи забезпечення прозорості, передбачуваності та спрощення механізму його регулювання та застосування

— Провести консультації з національними та іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо розроблення робочої програми подальшого впровадження регуляторної реформи, спрямованої на зменшення адміністративних бар'єрів розвитку бізнесу

— Забезпечити однакове застосування регуляторних норм по всій Україні на центральному та регіональному рівнях

— Прийняти та впровадити систему оцінки впливу регуляторних заходів, консультацій із заінтересованими сторонами, попереднього інформування суб'єктів господарської діяльності про нормативні зміни з метою забезпечення прозорих умов (передбачуваності регуляторного середовища)

— Забезпечити повне застосування статті X ГАТТ (995_264) (посилання на яку робиться у статті 16 УПС (998_012), зокрема:

- застосування органами державної влади України (включаючи усі адміністративні структури) законодавства у сфері торгівлі та інвестицій у єдиному порядку на всій території України без дискримінації суб'єктів господарювання

- спрощення судового перегляду торговельних та інвестиційних справ, в першу чергу, шляхом збільшення матеріально-технічного забезпечення господарських судів і удосконалення кваліфікаційної підготовки суддів з метою забезпечення швидкого, об'єктивного і уніфікованого перегляду адміністративних дій та процедур подання апеляцій щодо торговельних та інвестиційних питань

*Монетарна та фіскальна політика,
політика обмінного курсу*

4. Закріпити прогрес у реалізації політики макроекономічної стабілізації та зростання

- Посилити незалежність Національного банку України, у т. ч. у разі необхідності, внести зміни до Закону України «Про Національний банк України» (679-14) з метою приведення його у відповідність до стандартів ЄС

- Зміцнити стабільність фіскальної системи, у т. ч. шляхом проведення податкової реформи та реалізації заходів середньострокового характеру в пенсійній системі

Структурні реформи

5. Здійснення послідовної та довгострокової програми структурної реформи з метою подальшого зміцнення функціонування ринкової економіки

- Впровадити програму приватизації, включаючи приватизацію великих підприємств, та підвищити прозорість процесу приватизації

- Зменшити участь держави у ціноутворенні з метою запобігання погіршенню умов торгівлі та функціонування економіки

- Підсилити регулювання та контроль банківської діяльності. Активізувати реформування фінансового сектору, включаючи покращення діяльності Державного ощадного банку України

- Розвивати внутрішній ринок цінних паперів, надалі вдосконалювати регуляторну та наглядову системи для небанківських фінансових установ

- Прийняти новий закон про акціонерні товариства з більш чітким визначенням відповідальності керівників, менеджерів, зборів акціонерів, посилення вимог стосовно розкриття інформації, посилення захисту прав дрібних акціонерів

- Прийняти супровідні акти законодавства, необхідні для ефективного застосування Земельного кодексу (2768-14). Скасувати існуючі обмеження, закріплені статтею 82 Земельного кодексу (2768-14), на володіння земельними ділянками несільськогосподарського призначення українськими юридичними особами із часткою іноземного капіталу, включаючи ті, в яких іноземний капітал становить 100 %

Соціальна сфера, зайнятість, зменшення бідності

6. Посилення діалогу та співробітництва з соціальних питань (як передбачено в статті 1 УПС (998_012)); забезпечення наближення стандартів України до стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості та соціальної політики

- Розпочати діалог з питань зайнятості та соціальної політики для аналізу та оцінки ситуації, визначення основних проблемних питань і шляхів наближення політики та практики, що існує в Україні, до стандартів ЄС (соціально-громадський діалог, охорона здоров'я та безпека на виробництві, гендерна рівність, трудове законодавство, політика зайнятості, соціальний захист, включаючи питання соціального забезпечення та охоплення соціальними програмами)

- Здійснювати моніторинг відповідних законодавчих і політичних змін

7. Запровадження ефективних заходів зменшення бідності та збільшення зайнятості, спрямованих на суттєве зменшення кількості населення, що перебуває за межею бідності, та посилення соціальної інтеграції, включаючи стабільну систему освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для всіх верств населення

Регіональний розвиток

8. Зменшення розриву між рівнями розвитку регіонів та покращення можливостей для місцевого розвитку

- Запровадити стратегічне планування на державному та регіональному рівнях в Україні, розробити проект Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року та створити нормативно-правову базу для стимулювання розвитку регіонів, включаючи депресивні території

Сталий розвиток

9. Сприяння сталому розвитку

- Вжити подальших заходів у напрямку завершення створення адміністративних структур і процедур для забезпечення стратегічного планування сталого розвитку та узгодженості дій між відповідними задіяними сторонами

- Завершити розробку та прийняти державну стратегію сталого розвитку та здійснити заходи для забезпечення її імплементації. Вжити заходів у напрямку виконання довготермінової стратегії

- Вжити подальших заходів щодо включення питань захисту навколишнього середовища до політики у інших сферах, зокрема у галузі промисловості, енергетики, транспорту, регіонального розвитку та сільського господарства

2.3. Торгівля, ринкові та регуляторні реформи

- Провести протягом 2005 року першу оцінку впливу розширення ЄС на торгівлю між ЄС та Україною та в подальшому проводити відповідні оцінки на регулярній основі за домовленістю

2.3.1. Рух товарів

Торговельні відносини

1. Повна імплементація зобов'язань за УПС (998_012) у сфері торгівлі товарами

- Поступово скасувати усі експортні та імпорнтні обмеження в дусі положень частини III УПС (998_012) та, після вступу України

до СОТ, забезпечити відповідність, зокрема, положенням статей XI, XII, XIV, XIX, XX та XXI ГАТТ (995_264)

- Поступова лібералізація торгівлі сталеливарними виробами та поступове скасування експортного мита на брухт чорних металів відповідно до двосторонньої Угоди між Україною та ЄС про торгівлю деякими сталеливарними виробами (994_587), ще до повної лібералізації з набуттям Україною членства в СОТ

2. Вступ до СОТ

- Виконання Україною двосторонніх зобов'язань та вимог норм СОТ (заходи визначені нижче в окремих пунктах)

- Вирішити окремі питання нетарифних заходів, висунутих ЄК, у т. ч. через виконання зобов'язань, що містяться у звіті Робочої Групи зі вступу України до СОТ

3. Прискорити та впровадити необхідні адміністративні та макроекономічні реформи, передбачені УПС (998_012) (розділи 2.2 та 2.3 Плану дій). Відповідно до статті 4 УПС (998_012) та в світлі прогресу реалізації економічних реформ і виконання зобов'язань за УПС (998_012) спільно розглянути питання економічних передумов створення Зони Вільної Торгівлі після вступу України до СОТ

- Провести перегляд спільного дослідження економічних передумов укладення угоди про створення ЗВТ між Україною та ЄС (1999 рік); розгляд прогресу виконання пріоритетних заходів (липень 2002 р.)

- Після здійснення цього перегляду провести консультації щодо узгодження подальших дій обох сторін для досягнення вищезазначеної мети та визначити пріоритети для поглиблення торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС

Митні справи

4. Розробка та імплементація митного законодавства, що відповідає міжнародним стандартам та стандартам ЄС

- Завершити впровадження нормативно-правової бази, необхідної для імплементації Митного кодексу (92-15), у відповідності до міжнародно визнаних стандартів, особливо угод СОТ, зокрема що стосується митної вартості, а також у відповідності до митного законодавства ЄС

- Подальший перегляд Митного кодексу (92-15), враховуючи положення законодавства ЄС і раніше надані рекомендації

- Україна має прийняти та поновлювати чинну Гармонізовану систему з метою подальшого прийняття Комбінованої номенклатури, як це передбачено УПС (998_012)

- Впровадити митний контроль, заснований на аналізі ризиків, та визначити необхідне організаційне забезпечення

- Підготовка та введення в дію законодавства у митній сфері: щодо митного контролю прекурсорів, контрафактної та піратської продукції, товарів подвійного призначення, предметів культури

5. Удосконалити функціонування митниці (Customs service); спростити та модернізувати митні процедури на кордонах і всередині держави

- Розробити підхід «одне вікно» для всієї документації, пов'язаної з зовнішньоторговельними операціями та контролем, у першу чергу, шляхом активізації співробітництва між усіма службами що працюють на кордоні

- Започаткувати механізм постійного інформування та надання консультацій суб'єктам ЗЕД щодо законодавства та процедур здійснення експортних та імпорتنих операцій

- Прийняти та впровадити Політику митної етики на основі визнаних в світі стандартів (Арушська Декларація)

- Забезпечити підвищення кваліфікації працівників митної служби, посилити комп'ютеризацію митної адміністрації, модернізувати митні лабораторії

Стандарти, технічне регулювання та оцінка відповідності (гармонізовані з ЄС сфери)

6. Продовжувати приведення регуляторної та адміністративної практики України у відповідність до міжнародної та існуючої в ЄС, підготовка України до участі у внутрішньому ринку ЄС в окремих пріоритетних галузях промисловості

- Спільно визначити пріоритетні сфери для приведення їх у відповідність до міжнародної та існуючої в ЄС регуляторної практики і можливого приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (АСАА), у т. ч. шляхом проведення консультацій з виробниками та експортерами

- Гармонізувати необхідне рамкове та секторальне законодавство у пріоритетних сферах із системою технічного регулювання ЄС

- Забезпечити прозорість та передбачуваність регуляторного середовища для суб'єктів господарювання

- Продовжити перегляд існуючих в Україні стандартів, забезпечуючи їх гармонізацію з міжнародними та європейськими стандартами і добровільне застосування

- Зміцнити інституційне забезпечення сфери стандартизації, акредитації, оцінки відповідності, метрології та дослідження ринку, забезпечуючи інтеграцію, наскільки це можливо, інституцій України в європейські та міжнародні структури. Продовжити перегляд інституційної структури з метою запобігання концентрації функцій в рамках однієї інституції та пов'язаних з цим конфліктів інтересів

- Адаптувати законодавство щодо відповідальності за дефектну продукцію та загальну безпеку продукції

- Поступово спростити процедури оцінки відповідності промислових товарів згідно з вимогами Технічних регламентів (Директив ЄС) з метою запобігання обов'язковій сертифікації товарів з низьким рівнем ризику та багаторазових перевірок товарів.

- На основі найкращої практики держав-членів ЄС зміцнити та розвинути спроможності українських інституцій у сфері ринкового нагляду

Скасування обмежень та покращення управління (негармонізовані сфери ЄС)

7. Спрощення руху товарів шляхом і) запобігання застосуванню кількісних обмежень, ii) поступового скасування ліцензування імпорту та iii) послідовного скасування і запобігання застосуванню нових дискримінаційних заходів. Удосконалення інституційного та адміністративного співробітництва

- Поступово скасувати вимоги неавтоматичного ліцензування окремих товарів, що не відповідають статті 20 УПС (998_012) або статтям XX та XXI ГАТТ (995_264)

- Привести умови ліцензування імпорту та вимоги до реєстрації, які залишаються, у відповідність до існуючих в ЄС

- Проаналізувати законодавчі та адміністративні механізми з метою визначення та поступового усунення дискримінаційних положень щодо імпортової продукції. Розпочати з перегляду національних норм, що стосуються ваги, складу, маркування та опису продукції

- Забезпечити ефективну діяльність, навчання та підвищення кваліфікації виконавчих установ, включаючи центральний адміністративний підрозділ, відповідальний за рух товарів

- Забезпечити можливість участі заінтересованих сторін (імпортерів, експортерів, виробників) у визначенні проблемних питань та обговоренні законопроектів

- Визначити координаційний підрозділ (contact point) з метою сприяння співробітництву та покращенню обміну інформацією між Україною та ЄС щодо національних заходів та перепон, які можуть перешкоджати руху товарів.

Санітарні та фітосанітарні заходи

8. Підвищення безпеки продуктів харчування для споживачів та спрощення торгівлі шляхом проведення реформ та модернізації санітарної і фітосанітарної сфери

- Забезпечити імплементацію Угоди СОТ щодо застосування санітарних і фітосанітарних заходів після вступу України до СОТ, зокрема шляхом визначення центрального інформаційного підрозділу та створення оперативної системи інформаційного забезпечення

- Приєднатися до Комісії Кодексу Аліментаріус (Codex Alimentarius Commission) та міжнародної Конвенції про захист рослин (995_805)

- Здійснити порівняльну оцінку системи санітарного та фітосанітарного контролю в Україні та ЄС

- Здійснити перегляд переліку заходів, що потрібно вжити для поступового наближення до норм законодавства ЄС у сфері санітарного та фітосанітарного контролю та відповідних інституцій, зі створенням часових графіків та механізму фінансування. Прискорити здійснення ефективних реформ в цій сфері (наприклад, чіткий розподіл повноважень між окремими інституціями, принципи Директиви 96/22 про заборону речовин та Директиви 96/23 про моніторинг залишкових речовин)

- Провести порівняльний аналіз законодавства ЄС та України у сфері гігієни продуктів харчування, у т. ч. обробки харчових продуктів. У разі необхідності розробити заходи щодо гармонізації законодавства у зазначеній сфері, а також план їх фінансування

- Забезпечити прогрес у наближенні до законодавства ЄС у сфері відстеження харчового ланцюга «від поля до столу»; загальних принципів та вимог до безпеки продуктів харчування (Регламент 178/2002/ЕС); ефективно імплементувати систему Hazard Analysis Critical Control Point на підприємствах та в органах контролю, включаючи галузь рибного господарства

- Забезпечити перевірку мережі державних лабораторій та визначити державні метрологічні лабораторії у санітарній та фітосанітарній сфері з особливою увагою до забезпечення необхідним обладнанням і належними методами аналізу (тестування залишків), а також підготовці до їхньої акредитації відповідно до стандартів ISO

- У світлі досягнутого прогресу по викладених вище заходах, спільно визначити кроки щодо угод по санітарії та фітосанітарії

2.3.2. Право щодо заснування; законодавство щодо діяльності компаній та послуг

Заснування компаній та законодавство про компанії

1. Повна імплементація частини IV розділу II УПС (998_012) та, зокрема, принципів режиму найбільшого сприяння та національного режиму (умови, що впливають на заснування та діяльність компаній)

a) Діяльність компаній:

- створити відповідне середовище для діяльності компаній, наприклад, прийняти та ефективно імплементувати законодавство щодо конкуренції та банкрутства

- скасувати дискримінаційні заходи, що впливають на діяльність компаній ЄС та України

b) Заснування компаній:

- Забезпечити повну та ефективну імплементацію режиму найбільшого сприяння та національного режиму

- Забезпечити збереження умов, за яких було здійснено інвестування

- Забезпечити, щоб дочірні компанії або філії ЄС та українські дочірні компанії або філії діяли в умовах не менш сприятливих, ніж ті, в яких діють національні компанії (національний режим)

- Завершити перегляд Україною свого національного законодавства з метою визначення бар'єрів для заснування компаній з метою їхнього скасування

- Поступово усунути обмеження щодо заснування компаній

- Забезпечити ефективну діяльність центрального координаційного органу, що сприяє спрощенню процедури заснування компаній

c) Законодавство України у сфері автомобілебудування:

- Приведення законодавства України у сфері автомобілебудування у відповідність до положень УПС (998_012) з урахуванням відповідних зобов'язань України в рамках переговорного процесу зі вступу України до СОТ

d) Законодавство про компанії:

- Підвищити компетенцію та незалежність аудиторів

- Адаптувати та забезпечити ефективну імплементацію основних принципів відповідних міжнародних правил та стандартів, а також правил і стандартів ЄС

- Створити єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб — приватних підприємців та забезпечити публікацію інформації стосовно організації та фінансового стану компаній. Визначити та забезпечити ефективну діяльність адміністративного органу, який здійснює контроль за реєстрацією компаній або відповідності окремих актів законодавству

- Сприяти прийняттю Кодексу корпоративного управління

Послуги

2. Поступове усунення обмежень, що сприятиме наданню послуг між ЄС та Україною в окремих галузях згідно з зобов'язаннями, які містяться в УПС в Частині IV Розділі III (998_012) (надання транскордонних послуг)

- Підготовка до виконання зобов'язань України щодо послуг в рамках переговорного процесу зі вступу України до СОТ

- Завершити перегляд законодавства України з метою визначення перешкод у сфері надання послуг. Усунути визначені перепони, беручи до уваги зобов'язання у сфері послуг у рамках СОТ

- Забезпечити координацію між усіма відповідними адміністративними структурами з метою спрощення надання послуг та усунення бар'єрів у сфері торгівлі послугами

- Забезпечити ефективну імплементацію законодавства, що визначає базові принципи недискримінації, шляхом запровадження, в разі необхідності, більш деталізованих підзаконних актів або галузевого законодавства

- *Фінансові послуги:*

- Дотримуватись рекомендацій Програми МВФ щодо оцінки фінансового сектора (листопад 2003 р.)

- Запровадити та забезпечити ефективне впровадження системи пруденційного регулювання та нагляду за фінансовими ринками, відповідно до існуючої в ЄС

- Забезпечити ефективну діяльність незалежних та компетентних установ нагляду відповідно до міжнародно визнаних стандартів

- Створити та забезпечити ефективне впровадження відповідного законодавства щодо діяльності компаній, обліку та правил управління

2.3.3. Рух капіталу та поточні платежі

1. Повна імплементація зобов'язань у відповідності до частини V УПС (998_012) (поточні платежі та капітал)

- Забезпечити вільний рух капіталу, пов'язаного з прямими інвестиціями та іншими інвестиціями, здійсненими відповідно до положень про заснування компаній (розділ II, частина IV (998_012) та забезпечити застосування положень статті 48.3 УПС (998_012) щодо непогіршення умов

- Гарантувати захист іноземних інвестицій, а також ліквідацію або репатріацію цих капіталовкладень та будь-якого прибутку, отриманого з них

- Провести консультації з метою лібералізації руху інших видів капіталу відповідно до статті 48.4 УПС (998_012)

2.3.4. Пересування людей, у тому числі пересування працівників

Недискримінаційне ставлення до працівників-мігрантів (працевлаштування та умови праці)

1. Повна імплементація зобов'язань відповідно до статті 24 УПС (998_012) (Умови праці)

- Забезпечити повне виконання положень статті шляхом скасування усіх дискримінаційних заходів, що застосовуються до працівників-мігрантів за ознакою громадянства стосовно умов праці, оплати праці або звільнення

Координація систем соціального забезпечення

2. Повна імплементація положень щодо координації соціального забезпечення, які визначені статтями 25 (998_012) та 26 УПС (998_012)

- Продовжити процес укладання угод з державами-членами ЄС про повне застосування положень щодо координації соціального забезпечення, які визначені статтею 25 УПС (998_012) та як передбачено умовами статті 26 УПС (998_012)

2.3.5. Інші ключові сфери

Оподаткування

1. Розвиток та впровадження систем оподаткування та їхніх установ відповідно до міжнародних стандартів та стандартів ЄС.

- Провести податкову реформу, включаючи:
- Прийняття та імплементацію законодавства з питань ПДВ та акцизного збору, що відповідає положенням УПС (998_012) і нормам СОТ
- Забезпечення відповідності вільних економічних зон правилам СОТ відповідно до зобов'язань України щодо СОТ, розпочати процес приведення законодавства України про вільні економічні зони у відповідність до законодавства ЄС
- Вирішення питань щодо існуючої заборгованості з відшкодування ПДВ та запобігання накопиченню нової заборгованості, у т. ч. через забезпечення ефективних процедур і виділення достатніх ресурсів
- Скасування дискримінаційного режиму використання податкових векселів, у т. ч. за допомогою внесення відповідних змін до законодавства
- Впроваджувати комплексний стратегічний план для Державної податкової адміністрації з визначенням необхідних адміністративних структур та процедур та визначенням потреб Адміністрації у фінансових, людських, матеріально-технічних та інформаційних ресурсах
- Після наближення України до внутрішнього ринку — прийняття та дотримання принципів Кодексу поведінки у сфері оподаткування ЄС

Конкурентна політика

2. Виконувати зобов'язання щодо державної допомоги відповідно до статей 49.2.2 та 49.2.3 УПС (998_012) та діяти відповідно до них, а також розробити законодавство і режим контролю, що відповідають існуючому в ЄС
- Розробити та прийняти законодавство про державну допомогу, включаючи, зокрема:
 - визначення поняття державної допомоги відповідно до того, що існує в ЄС;

- принцип заборони надання державної допомоги, яка призводить до погіршення умов торгівлі між Україною та ЄС

- встановлення прозорих умов надання державної допомоги в Україні (зокрема шляхом визначення переліку установ, що надають допомогу, та незалежного наглядового органу, регулярного звіту щодо типу, обсягів допомоги, а також її одержувачів)

3. Виконувати зобов'язання, визначені у статті 49.2.1 УПС (998_012), та діяти відповідно до них, шляхом забезпечення відповідності державного антимонопольного законодавства та режиму контролю, які існують в ЄС

- Оцінити повноту та відповідність законодавчої бази України тій, що існує в ЄС, зокрема, стосовно принципів недискримінації, прозорості та процесуальної справедливості

- Продовжувати посилювати незалежність Антимонопольного комітету, забезпечити відповідними повноваженнями та ресурсами; посилити підготовку кадрів

Права інтелектуальної та промислової власності

4. Забезпечити рівень захисту, подібний до того, що існує в ЄС включаючи ефективні засоби його впровадження відповідно до положень статті 50 УПС (998_012)

- Забезпечити імплементацію та ефективне застосування законодавства, яке б відповідало Угоді TRIPS (981_018) після вступу України до СОТ

- Забезпечити застосування законодавства щодо торговельних марок і географічних зазначень

- Продовжити приведення законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної та промислової власності до законодавства ЄС

- Забезпечити ефективне впровадження санкцій за порушення прав інтелектуальної та промислової власності

- Сприяти створенню та ефективному функціонуванню необхідних асоціацій власників прав на об'єкти інтелектуальної власності та налагодити діалог між ними та користувачами об'єктами інтелектуальної власності

- Посилити спроможність правозастосовчих органів (адміністративних та судових) та забезпечити належний доступ до судового перегляду

- Удосконалити адміністративне співробітництво між відповідними національними органами України та органами третіх країн

- Зживати ефективні заходи у боротьбі з контрафактною/піратською продукцією в окремих визначених секторах

Державні закупівлі

5. Створити умови для відкритого та конкурентного укладення контрактів, зокрема шляхом проведення тендерів, у відповідності до положень статті 55 УПС (998_012)

- Покращити функціонування існуючої системи шляхом підвищення рівня прозорості, інформації, навчання, обмеженого використання винятків, доступу до судового захисту та відповідного законодавчого регулювання

- Продовжити наближення до законодавства ЄС у сфері закупівель з метою забезпечення ефективної імплементації ключових принципів прозорості, недискримінації, конкуренції та доступу до засобів юридичного захисту. Ці принципи мають застосовуватись при закупівлях товарів, послуг та робіт усіма відповідними державними органами на всіх рівнях

- Забезпечити можливість вирішення спорів в судах або відповідних незалежних інстанціях

- Забезпечити належне інформування відповідальних за укладення договорів органів/учасників договору та представників бізнес-середовища щодо процедури державних закупівель, у

тому числі шляхом опублікування відповідного законодавства та адміністративних рішень

- Ефективне поширення інформації щодо умов та строків проведення тендерів (понад встановлені мінімальні норми), що дозволить як постачальникам з ЄС, так і національним постачальникам підготуватись та взяти участь у тендерах

- Удосконалення співробітництва шляхом обміну досвідом, інформацією про найкращі механізми діяльності та контролю

- Співробітництво з ЄС у впровадженні сучасних електронних тендерних систем у сфері державних закупівель

- Сприяти ефективному, взаємному та поступовому відкриттю ринків державних закупівель

Статистика

6. Впровадження статистичних методів, які повністю відповідають європейським стандартам в окремих сферах, та прискорення інституційного зміцнення Державного комітету статистики України.

- Розробити коротко- та середньострокову стратегію розвитку з метою гармонізації зі стандартами ЄС у відповідних сферах статистики

- Забезпечити включення до статистичного законодавства базових принципів об'єктивності, надійності, прозорості та конфіденційності персональних даних;

- Удосконалити якість та збільшити обсяг бізнес-реєстру шляхом включення до нього приватних підприємців

- Запровадити основні статистичні класифікації ЄС та застосувати їх у всіх галузях статистики

Фінансовий контроль

7. Надійне управління та контроль над державними фінансами

Системи обліку Казначейства (Treasury Accounting):

- Підвищити прозорість управління державними фінансами, включаючи розробку та імплементацію стратегії модернізації системи обліку Казначейства
- Здійснити подальші кроки в напрямку інтеграції позабюджетних фондів до бюджету

Державний внутрішній фінансовий контроль:

- Розроблення Концепції розвитку та реструктуризації системи урядового фінансового контролю та аудиту в Україні
- Створити нормативно-правову базу щодо державного фінансового контролю
- Поступова гармонізація з міжнародно визнаними стандартами (IFAC, ІА, INTOSAI) та методиками, а також з найкращою практикою ЄС щодо контролю та аудиту за державними надходженнями, витратами, активами та зобов'язаннями

Зовнішній аудит та контроль:

- Забезпечити відповідне функціонування вищого органу аудиту (Рахункової палати) у відповідності до міжнародно визнаних стандартів зовнішнього аудиту (Міжнародна організація вищих аудиторських установ)
- Сприяти розвитку ефективної адміністративної спроможності запобігання та боротьби з шахрайством та іншими порушеннями стосовно національних та міжнародних фондів, включаючи створення ефективно діючих структур співробітництва із залученням всіх відповідних національних суб'єктів
- Забезпечити ефективне співробітництво з відповідними інституціями та установами ЄС у сфері перевірок на місцях та перевірок, пов'язаних з управлінням та контролем фондів ЄС

Політика у сфері підприємництва

8. Налагодити діалог щодо політики у сфері підприємництва з метою удосконалення адміністративних та регуляторних умов діяльності компаній; розвинути законодавчу та адміністративну бази України з метою стимулювання розвитку малих та середніх підприємств (МСП) відповідно до статті 73 УПС (998_012)

- Впровадити національну систему реєстрації компаній на основі досвіду країн-членів ЄС, що можливо призведе до приєднання України до Європейського бізнес-реєстру

- Започаткувати діалог за участю ЄК та органів влади України, суб'єктів підприємництва та наукових кіл з метою обміну інформацією, найкращим досвідом організації діяльності, визначення проблемних питань в окремих пріоритетних сферах політики у сфері підприємництва. Цей діалог має базуватись на спільній політиці, такій як Європейська хартія щодо малих підприємств

- Сприяти обміну досвідом та найкращою практикою щодо політики у сфері підприємництва з метою визначення пріоритетних завдань та оцінки заходів в окремих сферах (наприклад, навчання та тренінги у сфері підприємництва; сприяння доступу МСП до фінансових ресурсів, заохочення інвестицій та інновацій; вдосконалення адміністративного та регуляторного середовища)

- Сприяти обміну досвідом щодо реструктуризації промислових підприємств, особливо щодо соціальних наслідків реструктуризації та найкращої практики надання державної допомоги

- Вивчити можливість відкриття одного чи більше Європейських інформаційних кореспондентських центрів (Euro-Info-Correspondence Centres-EICC)

2.4. Співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ

Окремий План дій ЄС в сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні від 10 грудня 2001 року визначає цілі співробітництва в цій сфері. Як передбачено цим Планом, за результатами кон-

сультаций з українськими органами влади було прийнято План-графік імплементації положень Плану дій ЄС в сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні як інструмент імплементації, моніторингу, оцінки та визначення щорічних пріоритетів

Співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ в контексті Європейської політики сусідства буде базуватися на існуючому Плані дій ЄС в сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні та Плані-графіку його імплементації.

Пріоритети співробітництва в сфері юстиції та внутрішніх справ визначаються щорічно в ході засідання міністрів юстиції та внутрішніх справ у форматі Україна-Трійка ЄС. В ході першого засідання у форматі Україна-Трійка ЄС (листопад 2002 року) міністри юстиції і внутрішніх справ України та Трійки ЄС підтвердили, що пріоритетними напрямками співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ мають бути питання реадмісії та міграції, управління кордонами, боротьби з «відмиванням» коштів, торгівлею людьми та наркотичними засобами, так само, як і боротьба з корупцією, попередження та боротьби з сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією

В контексті процесу розширення ЄС та Європейської політики сусідства буде запроваджено конструктивний діалог зі спрощення візового режиму між Україною та ЄС з метою підготовки до майбутніх переговорів щодо укладення угоди з цього питання, беручи до уваги необхідність прогресу у переговорах щодо угоди про реадмісію між Україною та ЄС

Відповідно до Плану дій ЄС в сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, Рада ЄС має переглянути діяльність за цим Планом дій до кінця 2005 року та має прийняти рішення щодо здійснення подальших переглядів цього питання. На основі таких переглядів і досягнень України, в контексті Європейської політики сусідства, може бути розглянуто питання щодо включення нових цілей та дій до цього Плану дій

2.5. Транспорт, енергетика, інформаційне суспільство та навколишнє середовище

Транспорт

1. Розробити та започаткувати впровадження національної транспортної стратегії, включаючи розвиток національної транспортної інфраструктури

- Продовжити розробку Концепції сталої національної транспортної політики розвитку всіх видів транспорту відповідно до Білої книги ЄС з транспорту

- Розвивати політику щодо інфраструктури з метою визначення та оцінки пріоритетних інфраструктурних проєктів у різних секторах та продовжити участь у спільному розвитку Пан'європейських коридорів і зон, а також у програмі ТРАСЕКА

- Визначити та спрямувати фінансові джерела, прийняти стратегії фінансування, з урахуванням рішення про поширення на Україну мандату Європейського інвестиційного банку. Розглянути питання фінансування інфраструктури (наприклад, державно-приватне партнерство, забезпечення державного фінансування деяких транспортних об'єктів («shadow-tolling») тощо)

- Розвивати співробітництво у сфері супутникової навігації (включаючи спільні науково-дослідні роботи та їх застосування)

2. Впровадження окремих заходів та реформ у сфері автомобільного транспорту

- Гарантувати регулювання питання стосовно доступу до професійної діяльності міжнародного та національного транспортного сектору. В секторі міжнародних перевезень ввести міжнародні стандарти щодо обов'язкового часу роботи та відпочинку водіїв та забезпечити їхнє виконання

- Прийняти та розпочати реалізацію плану дій щодо підвищення безпеки на дорогах

3. Реалізувати окремі заходи та реформи у сфері залізничного транспорту

- Покращити ефективність послуг вантажних перевезень (включаючи процедури перетину кордонів). Сприяти багатомодовим послугам, вирішити питання взаємодії між залізницями

- Подальший розвиток співробітництва в рамках OSJD/OTIF (Організації співдружності залізниць / Організації з міжнародних перевезень)

4. Реалізувати окремі заходи та реформи у сфері авіаційного транспорту

- Визначити ефективну модель проведення переговорів щодо двосторонніх авіаційних угод, укладених з країнами-членами ЄС, з метою включення положення щодо призначення авіакомпаній з боку ЄС з урахуванням «горизонтальних повноважень», наданих Європейській Комісії

- Набути статус повноправного члена в Європейських спільних авіаційних владах (JAA); вивчити можливість реалізації заходів у галузі безпеки на авіаційному транспорті з огляду на заявлену Україною мету стати членом Європейського агентства з повітряної безпеки (EASA)

- Співробітничати з питань безпеки авіаперевезень

5. Реалізувати окремі заходи та реформи у сфері морського та внутрішнього водного транспорту

- Співпрацювати з ЄС з метою наближення політики з питань безпеки мореплавства

- Сприяти реструктуризації державних портів (відокремлення комерційних та управлінських функцій)

- Імплементувати відповідні конвенції Міжнародної морської організації (ІМО); забезпечити ефективне застосування принципів контролю держави порту та контролю держави прапору, а також резолюцій Комітету захисту морського середовища з питань безпеки танкерів

- Брати активну участь у сприянні розвитку Дунаю з метою повного використання його потенціалу як однієї з головних складових європейського внутрішнього водного транспорту

Енергетика

6. Затвердження загальної енергетичної політики, що сприятиме зближенню з цілями енергетичної політики ЄС

- Підготувати та прийняти шляхом схвалення на відповідному рівні підсекторальних документів у сфері енергетичної політики з визначенням можливих джерел фінансування

- Посилювати співробітництво Україна-ЄС у сфері енергетичної політики

- Розглянути можливість участі в Європейській енергетичній програмі (Intelligent Energy-Europe programme)

7. Поступовий перехід до принципів, за якими функціонують внутрішні ринки газу та електроенергії ЄС

- Визначити перелік заходів, необхідних для поступового переходу до принципів, за якими функціонують внутрішні ринки газу та електроенергії ЄС, включаючи питання регуляторних органів, а також часові рамки та план фінансування. Вирішити належним чином питання, що становлять спільний інтерес (відкриття ринку, норми екології, міжнародно визнані стандарти ядерної безпеки)

- Визначити цінову політику з метою конвергенції ринків України та ЄС

- Прийняти та впровадити закон про розвиток Національної комісії регулювання електроенергетики

- Подальша розробка плану реструктуризації внутрішнього газового сектору

- Подальша реструктуризація сектору електроенергетики, включаючи реструктуризацію боргів та прийняття відповідного закону щодо боргів

- Участь у відповідних заходах ЄС у сфері енергетики, включаючи поступове залучення до Європейських регуляторних форумів з питань газу та електроенергії

8. Прогрес в галузі енергетичних мереж

- Покращити роботу та скоротити втрати мереж (нафти, газу, електроенергії)

- Розвивати інфраструктуру з метою диверсифікації постачання газу та нафти. Це повинно включати, зокрема, нафтопровід Одеса-Броди-Польща (повинна продовжуватись імплементація Угоди між Україною та Польщею)

- Провести техніко-економічний аналіз можливості з'єднання електромереж України із синхронною системою УСТЕ

9. Прогрес у сфері транзиту природного газу

- Покращити роботу, безпеку та захищеність газотранспортної системи

- Продовжувати вивчення можливостей фінансової та правової реструктуризації бізнесу, пов'язаного з транзитом газу, включаючи відокремлення місцевих мереж від транзитної; відокремлення та прозорість рахунків (Газова директива 2003/55)

10. Прогрес у реструктуризації вугільних шахт

- Подальше впровадження плану реструктуризації українських шахт. Зменшувати кількість нещасних випадків на шахтах, зокрема, через поступове застосування стандартів і практики безпеки ЄС на шахтах

- Досягти прогресу в оцінці технічної та фінансової спроможності впровадження чистих технологій видобутку вугілля та стимулювання їхнього застосування

11. Прогрес в ефективності використання енергії та відновлювальних джерел енергії

Прийняти плани дій щодо підвищення ефективності використання енергії, поширення використання відновлюваних

джерел енергії та зміцнення інституцій, визначивши при цьому фінансові плани та графіки імплементації. Продовжувати впровадження планів, прийнятих у цій сфері

- Співробітництво щодо проектів у сфері енергозбереження

12. Продовження співробітництва з питань атомної енергії та ядерної безпеки

- Дотримуватися міжнародно прийнятих стандартів ядерної безпеки при завершенні будівництва та введення в експлуатацію енергоблоків «Х2Р4»; забезпечити виконання у повному обсязі Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС (998_008)

- Подальше зміцнення Державного комітету ядерного регулювання України

- Вжити необхідних заходів для забезпечення набуття чинності та імплементації угоди, укладеної з Євратомом про співробітництво у сфері мирного використання ядерної енергії

- Досягти прогресу у знятті з експлуатації Чорнобильської АЕС

- Продовжувати роботу щодо впровадження Плану здійснення заходів на об'єкті «Укриття» з метою перетворення 4-го енергоблоку в екологічно безпечний об'єкт

- Прийняти стратегію щодо радіоактивних відходів

Інформаційне суспільство

13. Прискорення досягнення прогресу у сфері політики та регулювання електронних засобів зв'язку

- Прийняти та розпочати впровадження національної стратегії розвитку в Україні електронних комунікацій

- Прийняти нормативні акти щодо ліцензування, з'єднання, нумерації та загального доступу до основних телекомунікаційних послуг відповідно до Закону України «Про телекомунікації» (1280-15)

- Створити національну комісію з питань регулювання зв'язку відповідно до Закону України «Про телекомунікації» (1280-15)
- Забезпечити добросовісну конкуренцію на ринку послуг електронних засобів зв'язку

14. Прискорення досягнення прогресу у розвитку сфери послуг Інформаційного суспільства та інтеграції України до дослідницької програми технологій інформаційного суспільства

- Прийняти Державну програму «Електронна Україна» з метою розвитку Інформаційного суспільства та вивчити можливість підтримки її впровадження з боку ЄС

- Сприяти широкому використанню нових технологій суб'єктами господарювання та державними органами, особливо в секторах охорони здоров'я та освіти (електронна комерція, електронний уряд, електронна охорона здоров'я, електронне навчання), через створення сучасних інфраструктур, розвиток місцевого наповнення та впровадження пілотних проєктів, наприклад, взаємного визнання електронних підписів

- Підвищити рівень використання Інтернету та Інтернет-послуг громадянами через програми комп'ютерного навчання для широкого загалу

- Прийняти окремий план сприяння участі України в програмі розвитку технологій інформаційного суспільства, що є компонентом Шостої рамкової програми

- Розвивати співробітництво між Україною та ЄС щодо підготовки другого етапу Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства в Тунісі в 2005 р.

Навколишнє середовище

15. Реалізація заходів для забезпечення створення умов якісного управління у сфері навколишнього середовища та започаткування їхнього впровадження

- Вжити подальших заходів щодо завершення формування адміністративних структур і процедур для забезпечення страте-

гічного планування у сфері екології та координації з відповідними учасниками

- Визначити процедури щодо доступу до інформації про навколишнє середовище, участі громадськості, включаючи імплементацію Орхуської Конвенції, зокрема, шляхом визначення структур і процедур для забезпечення прийняттого рівня обслуговування бажаючих мати доступ до інформації

- Зміцнити структури і процедури, необхідні для здійснення оцінки впливу на довкілля, включаючи транскордонні питання. Впровадити комунікаційні стратегії щодо вигод політики у сфері охорони довкілля; підтримувати суб'єктів громадянського суспільства та місцеві органи влади

16. Вживати заходів для запобігання погіршенню стану навколишнього середовища, захисту здоров'я людей, досягнення раціонального використання природних ресурсів, відповідно до зобов'язань Йоханесбурзького самміту

- Розвивати рамкове законодавство і основні процедури, та забезпечити розроблення планів для ключових підсекторів навколишнього середовища, визначених в Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, здійснити перші кроки для їхнього виконання. Посилити адміністративні потужності, включаючи ті, що забезпечують надання дозволів, а також виконання законодавства та проведення інспекцій

- Розширити або прийняти національні програми і плани для ключових підсекторів навколишнього середовища, включаючи пріоритети інвестування для окремих підсекторів

17. Розширення співробітництва у сфері навколишнього середовища.

- Впровадити положення Кіотського протоколу (995_801) та Рамкової конвенції ООН зі зміну клімату (995_044)

- Брати активну участь у робочій групі Дунай-Чорне море для реалізації транскордонних підходів до водного менеджменту;

забезпечити активну участь в Ініціативі ЄС із захисту водних ресурсів у Східній Європі, на Кавказі та у Центральній Азії

- Можлива участь у певних видах діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища

- Брати активну участь у діяльності спільної Робочої групи Україна-ЄС з питань змін клімату

- Визначити можливості розширення регіонального співробітництва з країнами-сусідами, особливо щодо транскордонних питань

2.6. Міжлюдські контакти

Наука і технологія, дослідження та розвиток

1. Підготовка інтеграції України до Європейського дослідного простору

- Доопрацювати спеціальний «План дій поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у сфері науки та технологій»

2. Розвиток спроможності України у сфері дослідницького та технологічного розвитку для забезпечення потреб економіки та суспільства

- Зміцнити людський, матеріальний та інституціональний потенціал України з метою покращення можливостей фізичних та юридичних осіб, задіяних у науково-технічній та інноваційних сферах

- Розвиток середовища, сприятливого для використання отриманих результатів

3. Сприяння інтеграції України для досягнення високого рівня наукового обміну

- Стимулювати участь України в програмі міжнародних стипендій Марії Кюрі та сформувати відповідні механізми повернення

- Посилювати обмін науковим персоналом в рамках спільних проектів та сприяти участі українських науковців у міжнародних конференціях та форумах

- Досягти подальшого прогресу у співробітництві в космічній сфері та продовжити підтримку спільної Робочої групи з питань співробітництва у сфері космічних досліджень та використання космосу в мирних цілях, створеної в рамках УПС (998_012)

- Сприяти поширенню інформації про Європейський дослідницький простір через діяльність Національного інформаційного центру України зі співробітництва у сфері науки та технологій

Освіта, навчання та молодь

4. Реформування та вдосконалення системи освіти і навчання та діяльність у напрямі наближення до стандартів і практики ЄС

- Працювати у напрямі зближення стандартів вищої освіти шляхом реалізації заходів, які дозволять Україні приєднатися до Болонського процесу

- Залучити представників заінтересованих громадських кіл та соціальних партнерів до участі у реформі системи вищої освіти та професійної освіти

- Вирішити питання, пов'язані з процедурами акредитації та ліцензування

- Використовувати існуючу програму Tempus III для вивчення можливостей сприяння розвитку людських ресурсів і людського капіталу, зокрема щодо сприяння реформі та розвитку системи безперервного навчання в Україні

- Створити кафедри європейських студій та європейського права через Програму Жан Моне та підтримувати можливості навчання молодих науковців

5. Розширення співробітництва у сфері освіти, стажувань та молоді

- Започаткувати політичний діалог між Україною та ЄС у сфері освіти та навчання

- Збільшити можливість обміну для українців шляхом участі у програмі Еразмус Мундус

- Посилити участь України у програмі Tempus III та використувати її для вивчення можливостей розширення співробітництва в сферах професійно-технічної освіти

- Розширити молодіжні обміни та співробітництво у сфері неформальної освіти молоді та сприяти розвитку міжкультурного діалогу через програму «Молодь» (YOUTH)

Культура та аудіовізуальні питання

6. Посилення культурного та аудіовізуального співробітництва

- Розглянути можливість підтримки транскордонних культурних зв'язків

- Розвивати діалог щодо культурної різноманітності, у тому числі в рамках відповідних переговорів в ЮНЕСКО (UNESCO)

- Наблизити відповідне законодавство в аудіовізуальній сфері до повної відповідності європейським стандартам (з метою можливої майбутньої участі у програмі «Медіа», у разі виконання передумов)

- Вивчити можливості співробітництва в рамках програм Євросоюзу у сфері культури

Співробітництво у сфері громадянського суспільства

7. Сприяння співробітництву в сфері громадянського суспільства

- Вжити необхідних заходів з метою стимулювання власних ініціатив на місцях та у регіонах щодо створення та розвитку транскордонного співробітництва

Транскордонне та регіональне співробітництво

8. Розширення контактів та співробітництва на транскордонному та регіональному рівнях з сусідніми новими державами-членами ЄС шляхом використання можливостей та викликів, що

виникають в зв'язку із розширенням ЄС

- Забезпечити підтримку регіонів та участь у підготовці та впровадженні «Програм сусідства» за участю України

- Забезпечити розвиток та впровадження діючого законодавства щодо транскордонного та регіонального співробітництва

- Підвищити ефективність проектів та програм у сфері транскордонного та регіонального співробітництва через забезпечення активної підтримки та залучення місцевих та регіональних рівнів

Громадське здоров'я

9. Посилити рівень охорони здоров'я та епідеміологічної безпеки в Україні відповідно до законодавства ЄС та у взаємодії і за підтримки Всесвітньої організації охорони здоров'я. Розвивати зв'язки між інформаційною системою України та існуючою в ЄС системою моніторингу індикаторів стану громадського здоров'я. Інтегрувати Україну в інформаційну систему охорони здоров'я EURHIN

Знання та інформація у сфері охорони здоров'я:

- Обмінюватися інформацією та передовими технологіями з питань показників у сфері охорони здоров'я та збору даних

- Запрошувати представників відповідних органів влади України як спостерігачів на засідання Мережі компетентних структур

- Розробити спільні технічні і адміністративні заходи, необхідні для інтеграції України в систему EURHIN, як тільки вона стане повністю функціонуючою

Нагляд за інфекційними хворобами та охорона здоров'я (епідеміологічний контроль і нагляд)

- Обмінюватися інформацією та технічним практичним досвідом для сприяння участі в мережі ЄС з попередження та контролю за інфекційними хворобами (рішення 2119/98/ЄС)

- Брати участь у спеціалізованих мережах нагляду, зокрема, стосовно збору даних та інформації щодо ВІЛ/СНІДУ, інфекцій, що передаються статевим шляхом, та гепатиту С і В
- Обмінюватися інформацією та вдалим досвідом щодо впровадження заходів для боротьби з епідеміями основних інфекційних хвороб
- Обмінюватися інформацією та технічною експертизою з метою оновлення лабораторних потужностей для сприяння взаємодії між відповідними лабораторіями України та ЄС
- Сприяння зростанню людських ресурсів для розвитку та впровадження спільних проєктів у сфері охорони здоров'я стосовно епідемії ВІЛ/СНІДУ в країні відповідно до національної стратегії

3. Моніторинг

План дій буде передано для формального схвалення в рамках Ради з питань співробітництва Україна-ЄС. Цей План дій визначатиме цілі та дії для співпраці України та ЄС на період його тривалості. У разі виникнення потреби, з боку ЄС, в специфічних заходах, які вимагатимуть прийняття юридично обов'язкових рішень, Комісія рекомендуватиме Раді ЄС прийняти необхідні директиви для переговорів.

Спільні органи, створені згідно з Угодою про партнерство та співробітництво (998_012), сприятимуть виконанню цього Плану дій, а також контролюватимуть його виконання.

Першу оцінку виконання Плану дій буде здійснено не пізніше ніж через два роки після його схвалення.

До Плану дій можна регулярно вносити зміни та доповнення та/або оновлювати його з метою відображення прогресу у виконанні пріоритетів.

УГОДА ПРО РЕАДМІСІЮ

УКРАЇНА та ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВТОВАРИСТВО (далі – Співтовариство), які далі іменуються Договірні Сторони,

МАЮЧИ НАМІР зміцнювати співробітництво з метою більш ефективної боротьби з нелегальною імміграцією;

БУДУЧИ ЗАНЕПОКОЄНИМИ значним посиленням діяльності організованих злочинних угруповань у сфері незаконного перевезення нелегальних мігрантів;

БАЖАЮЧИ запровадити за допомогою цієї Угоди та на основі взаємності швидкі й ефективні процедури ідентифікації та безпечного й організованого повернення осіб, які не виконують умов, передбачених для в'їзду на територію України або однієї з держав-членів Європейського Союзу та перебування на ній, або припинили виконувати такі умови, а також полегшити транзитний проїзд таких осіб, керуючися духом співробітництва;

БЕРУЧИ ДО УВАГИ, що у випадку необхідності Україна й держави-члени Європейського Союзу докладатимуть усіх зусиль для повернення громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно в'їхали на територію Договірних Сторін, до держав їхнього походження або постійного проживання;

ВИЗНАЮЧИ необхідність дотримання прав і свобод людини та наголошуючи на тому, що ця Угода не завдає шкоди правам й обов'язкам України, Співтовариства та держав-членів Європейського Союзу, які впливають із Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року та з міжнародного права, зокрема відповідно до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року та Протоколу до неї від 31 січня 1967 року, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року та міжнародних документів стосовно екстрадиції;

УРАХОВУЮЧИ, що співробітництво між Україною та Співтовариством у галузі реадмісії та спрощення взаємних поїздок громадян становить взаємний інтерес;

БЕРУЧИ ДО УВАГИ, що положення цієї Угоди, які підпадають під дію Розділу IV Договору про заснування Європейського Співтовариства, не застосовуються до Королівства Данія відповідно до Протоколу про позицію Данії, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського Співтовариства;

ДОМОВИЛИСЯ ПРО ТАКЕ:

Стаття 1 Визначення

Для цілей цієї Угоди:

«Договірні Сторони» означає Україну та Співтовариство;

«Держава-член» означає будь-яку державу-члена Європейського Союзу, за винятком Королівства Данія;

«Громадянин держави-члена» означає будь-яку особу, яка має громадянство держави-члена, як це визначено для цілей Співтовариства;

«Громадянин України» означає будь-яку особу, яка має громадянство України;

е) «Громадянин третьої країни» означає будь-яку особу, яка має громадянство інше, ніж громадянство України або однієї з держав-членів;

«Особа без громадянства» означає будь-яку особу, яка не має громадянства;

«Дозвіл на проживання» означає посвідчення будь-якого типу, видане Україною або однією з держав-членів, яке надає особі право проживати на її території. Це визначення не включає тимчасових дозволів на перебування на її території у зв'язку з розглядом заяви про надання притулку, заяви про надання статусу біженця чи заяви про надання дозволу на проживання;

«Віза» означає наданий дозвіл або рішення, прийняте Україною або однією з держав-членів, необхідні для в'їзду або для тран-

зитного проїзду через її територію. Це визначення не включає віз для транзиту через аеропорт;

і) «Запитуюча держава» означає державу (Україну або одну з держав-членів), яка робить запит про реадмісію відповідно до статті 5 або запит про транзитний проїзд відповідно до статті 11 цієї Угоди;

ж) «Запитувана держава» означає державу (Україну або одну з держав-членів), до якої надсилається запит про реадмісію відповідно до статті 5 або запит про транзитний проїзд відповідно до статті 11 цієї Угоди;

к) «Компетентний орган» означає будь-який національний орган України або однієї з держав-членів, якому доручено імплементацію цієї Угоди відповідно до її статті 16;

л) «Прикордонний район» означає територію, яка знаходиться в межах 30 кілометрів від спільного сухопутного кордону між Україною та державою-членом, а також територію морських портів, зокрема митні зони, та міжнародні аеропорти України й держав-членів.

Розділ I

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СТОСОВНО РЕАДМІСІЇ

Стаття 2

Реадмісія власних громадян

1. Запитувана держава на запит Запитуючої держави та без будь-яких інших формальностей, крім тих, що передбачені цією Угодою, приймає на свою територію всіх осіб, які не виконують чинних умов стосовно в'їзду на територію Запитуючої держави чи перебування на ній або припинили виконувати такі умови, якщо надано докази відповідно до статті 6 цієї Угоди того, що вони є громадянами Запитуваної держави.

Те саме стосується осіб, які після в'їзду на територію Запитуючої держави припинили громадянство Запитуваної держави й не набули громадянства Запитуючої держави.

2. Запитувана держава, у випадку необхідності, невідкладно видає особі, реадмісію якої погоджено, проїзні документи строком дії не менш ніж 6 місяців, незалежно від бажання особи, яка підлягає реадмісії. Якщо з юридичних або фактичних причин відповідна особа не може бути передана протягом періоду дії попередньо виданого їй проїзного документа, Запитувана держава протягом 14 календарних днів подовжує строк дії цього проїзного документа або, у випадку необхідності, видає новий проїзний документ з таким самим строком дії. Якщо Запитувана держава протягом 14 календарних днів не видала проїзного документа, не подовжила строку його дії або, у випадку необхідності, не поновила його, Запитувана держава повинна погодитися визнати документ, строк дії якого закінчився.

Стаття 3

Рeadмісія громадян третіх країн та осіб без громадянства

1. Запитувана держава на запит Запитуючої держави та без будь-яких інших формальностей, крім тих, що передбачені цією Угодою, приймає на свою територію громадян третіх країн чи осіб без громадянства, які не виконують чинних умов стосовно в'їзду на територію Запитуючої держави або перебування на ній або припинили виконувати такі умови, якщо надано докази відповідно до статті 7 цієї Угоди того, що такі особи:

а) незаконно в'їхали на територію держав-членів безпосередньо з території України або на територію України безпосередньо з території держав-членів,

або

b) на момент в'їзду мали дійсний дозвіл на проживання, виданий Запитуваною державою,

або

c) на момент в'їзду мали дійсну візу, видану Запитуваною державою, і в'їхали на територію Запитуючої держави безпосередньо з території Запитуваної держави.

2. Зобов'язання стосовно реадмісії, зазначене в пункті 1, не застосовується, якщо:

громадянин третьої країни чи особа без громадянства, яка перебувала тільки в зоні транзиту міжнародного аеропорту Запитуваної держави; або

Запитуюча держава видала громадянину третьої країни чи особі без громадянства візу або дозвіл на проживання до або після в'їзду на її територію, якщо:

(i) така особа не має візи або дозволу на проживання, виданих Запитуваною державою, які мають більший строк дії; або

(ii) віза або дозвіл на проживання, видані Запитуючою державою, не були отримані на підставі підроблених або сфальсифікованих документів;

громадянину третьої країни чи особі без громадянства не потрібна віза для в'їзду на територію Запитуючої держави.

3. Зобов'язання держав-членів стосовно реадмісії, зазначене в підпунктах «b» та (або) «c» пункту 1, покладається на державу-члена, яка видала візу або дозвіл на проживання. Якщо дві чи більше держав-членів видали візу або дозвіл на проживання, зобов'язання стосовно реадмісії, зазначене в підпунктах «b» та (або) «c» пункту 1, покладається на державу-члена, яка видала візу або дозвіл на проживання, що має більший строк дії або є дійсним, якщо строк дії одного чи декількох з них закінчився. Якщо закінчився строк дії всіх віз або дозволів на проживання зобов'язання стосовно реадмісії, зазначене в підпунктах «b» та (або) «c» пункту

1, покладається на державу-члена, яка видала візу або дозвіл на проживання, строк дії якого закінчився останнім. Якщо не буде пред'явлено ні візи, ні дозволу на проживання, зобов'язання стосовно реадмісії, зазначене в пункті 1, покладається на державу-члена, територія якої була останньою, з якої ця особа виїхала.

4. Після того, як Запитувана сторона надала позитивну відповідь на запит стосовно здійснення реадмісії, Запитуюча сторона оформлює особі, реадмісія якої погоджена, проїзний документ, що визнається Запитуваною стороною. Якщо Запитуючою стороною є держава-член ЄС, таким документом є стандартний проїзний документ ЄС для видворення відповідно до форми, установлені рекомендацією Ради ЄС від 30 листопада 1994 року (додаток 7). Якщо Запитуючою стороною є Україна, то таким документом є Посвідчення особи на повернення (додаток 8).

Стаття 4 Помилкова реадмісія

Запитуюча держава приймає назад будь-яку особу, прийняту Запитуваною державою, якщо протягом трьох місяців після передачі такої особи буде встановлено, що вимоги, викладені в статтях 2 або 3 цієї Угоди, не виконані.

У таких випадках процедурні положення цієї Угоди застосовуються *mutatis mutandis*, а Запитувана держава також надає всю наявну інформацію стосовно фактичних особових даних та громадянства особи, яка підлягає прийняттю назад.

Розділ II

ПРОЦЕДУРА РЕАДМІСІЇ

Стаття 5

Запит стосовно здійснення реадмісії

1. Відповідно до пункту 2 будь-яка передача особи, яка підлягає реадмісії, за одним із зобов'язань, що містяться в статтях 2 і 3, вимагає подання запиту стосовно здійснення реадмісії до компетентного органу Запитуваної держави.

2. Якщо особа, яка підлягає реадмісії, має дійсний проїзний документ або документ, що посвідчує особу, та у випадку, коли такою особою є громадянин третьої країни чи особа без громадянства, що має дійсну візу або дозвіл на проживання Запитуваної держави, то повернення такої особи може відбуватися без запиту стосовно здійснення реадмісії або письмового звернення Запитуючої держави до компетентних органів Запитуваної держави.

3. Без шкоди для положень пункту 2, якщо особу було затримано в прикордонному районі Запитуючої держави протягом 48 годин з моменту незаконного перетинання державного кордону такою особою (морські порти й аеропорти включно) безпосередньо з території Запитуваної держави, Запитуюча держава може протягом двох днів після затримання цієї особи подати запит стосовно здійснення реадмісії (прискорена процедура).

4. Запит стосовно здійснення реадмісії містить таку інформацію:

а) усі можливі детальні дані про особу, яка підлягає реадмісії (наприклад, імена, прізвища, дату й місце народження, стать й останнє місце проживання);

б) докази громадянства, умови для реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства.

5. У випадку потреби запит стосовно здійснення реадмісії повинен також містити таку інформацію:

повідомлення про те, що особа, яка передається, може потребувати допомоги або догляду, за умови, що відповідна особа дає чітку згоду на таке повідомлення;

будь-які інші заходи, які можуть бути необхідними для захисту чи безпеки в ході передачі певної особи.

6. Загальна форма, яка використовуватиметься для запитів стосовно здійснення реадмісії, міститься в додатку 5 до цієї Угоди.

Стаття 6

Засоби доведення громадянства

1. Громадянство Запитованої держави відповідно до пункту 1 статті 2 цієї Угоди може бути:

а) доведене одним з документів, перелічених у додатку 1 до цієї Угоди, навіть якщо строк їхньої дії закінчився. Якщо такі документи надаються, Запитована держава визнає громадянство без необхідності проведення дальшого розслідування. Громадянство не може бути доведено на підставі підроблених або сфальсифікованих документів;

б) установлено на підставі одного з документів, перелічених у додатку 2 до цієї Угоди, навіть якщо строк їхньої дії закінчився. Якщо такі документи надаються, Запитована держава визнає громадянство встановленим, якщо інше не буде доведено за результатами розслідування за участю компетентних органів Запитуючої держави. Громадянство не може бути встановлено за допомогою підроблених або сфальсифікованих документів.

2. Якщо жодний з документів, перелічених у додатках 1 та 2, не може бути поданий, компетентне дипломатичне представництво Запитованої держави протягом не більш ніж 10 календарних днів

повинно провести співбесіду з особою, яка підлягає реадмісії, для встановлення її громадянства. Перебіг цього строку починається з дня отримання запиту на реадмісію.

Стаття 7

Засоби доведення стосовно громадян третіх країн та осіб без громадянства

1. Умови для реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства відповідно до підпункту «а» пункту 1 статті 3 цієї Угоди можуть бути:

а) доведені будь-яким з документів, перелік яких міститься в додатку 3а до цієї Угоди. Якщо такі документи надаються, Запитувана держава визнає незаконним в'їзд таких осіб на територію Запитуючої держави (або держав-членів, якщо Запитуваною державою є Україна) зі своєї території.

б) установлені на підставі будь-якого з документів, перелік яких міститься в додатку 3б до цієї Угоди. Якщо такі документи надаються, Запитувана держава проводить розслідування та дає відповідь протягом не більш ніж 20 календарних днів. У випадку позитивної відповіді або її відсутності протягом зазначеного строку, Запитувана держава визнає факт нелегального прибуття таких осіб з її території на територію Запитуючої держави (або держав-членів, якщо Запитуваною державою є Україна).

2. Незаконність в'їзду на територію Запитуючої держави відповідно до підпункту «а» пункту 1 статті 3 цієї Угоди встановлюється за допомогою проїзних документів відповідної особи, в яких відсутня відповідна віза чи інший дозвіл на проживання на території Запитуючої держави. Належним чином обґрунтована заява Запитуючої держави стосовно того, що в зазначеній особі відсутні необхідні проїзні документи, віза або дозвіл на проживання, також надає первинні докази незаконного в'їзду, перебування або проживання.

3. Умови для реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства відповідно до підпунктів «b» й «c» пункту 1 статті 3 цієї Угоди можуть бути:

доведені будь-яким з документів, перелік яких міститься в додатку 4а до цієї Угоди. Якщо такі документи надаються, Запитувана держава визнає проживання таких осіб на своїй території без необхідності проведення дальшого розслідування.

b) установлені на підставі будь-якого з документів, перелічених у додатку 4b до цієї Угоди. Якщо такі документи надаються, Запитувана держава проводить розслідування та дає відповідь протягом не більш ніж 20 календарних днів. У випадку позитивної відповіді, або якщо не доведено інше, або у випадку відсутності відповіді після закінчення встановленого строку, Запитувана держава визнає перебування таких осіб на її території.

4. Доказ умов реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства не може надаватися на підставі підроблених або сфальсифікованих документів.

Стаття 8

Обмеження в часі

1. Запит стосовно здійснення реадмісії повинен бути поданий компетентному органу Запитуваної держави протягом не більш ніж одного року після того, як компетентному органу Запитуючої сторони стало відомо про те, що громадянин третьої країни чи особа без громадянства не виконують чинних умов для в'їзду, перебування або проживання або перестали виконувати такі умови.

Зобов'язання стосовно реадмісії не виникає у випадках, коли запит стосовно здійснення реадмісії таких осіб подається після закінчення зазначеного строку. У випадку наявності юридичних чи практичних обставин несвоєчасної передачі заяви, цей строк може бути подовжений на підставі заяви до 30 календарних днів.

2. За винятком обмежень, викладених у підпунктах «b» пунктів 1 й 3 статті 7, відповідь Запитуваної держави на запит стосовно здійснення реадмісії надається без зволікання та в будь-якому випадку протягом 14 календарних днів від дати отримання такого запиту. У випадку існування юридичних або практичних перешкод для надання своєчасної відповіді цей строк може бути збільшений на підставі належним чином умотивованого запиту, але в будь-якому випадку не більш ніж до 30 календарних днів

3. Якщо запит стосовно здійснення реадмісії подано за прискореною процедурою (пункт 3 статті 5), відповідь повинна бути надана протягом двох робочих днів від дати отримання такого запиту. У випадку необхідності на підставі належно вмотивованого звернення Запитуваної держави та після згоди Запитуючої сторони строк надання відповіді на запит може бути подовжений на один робочий день.

4. Якщо протягом строків, про які йдеться в пунктах 2 й 3 цієї статті, не надходить відповідь, вважається, що згоду на передачу отримано.

5. Причини відмови в реадмісії повинні бути надані Запитуючій державі.

6. Після надходження позитивної відповіді або, залежно від обставин, після закінчення строку, передбаченого в пункті 2, передача відповідної особи здійснюється без затримки в погоджений компетентними органами строк відповідно до пункту 1 статті 9 цієї Угоди. На прохання Запитуючої держави цей строк може бути подовжений на час, необхідний для усунення юридичних або практичних перешкод для передачі.

Стаття 9

Способи передачі та види транспортування

1. До здійснення передачі особи компетентні органи Запитуючої держави та Запитуваної держави завчасно погоджують у письмовій формі дату передачі, місце перетину кордону, можливе транспортування під вартою та іншу інформацію, пов'язану з передачею.

2. Дозволяється використання всіх видів транспорту: повітряного, наземного або морського. Передача повітряним транспортом не обмежується використанням національних перевізників Запитуючої держави або Запитуваної держави й може здійснюватися як регулярними, так і чартерними рейсами. У випадку необхідності транспортування під вартою може здійснюватися не тільки вповноваженими особами Запитуючої держави, а й іншими особами за умови, що вони є вповноваженими від України чи будь-якої держави-члена.

Розділ III

ТРАНЗИТНЕ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Стаття 10

Принципи

1. Україна та держави-члени обмежуватимуть транзитний проїзд громадян третіх країн чи осіб без громадянства лише тими випадками, коли немає можливості повернути таких осіб безпосередньо до держави призначення.

2. Запитувана держава дозволяє здійснювати транзитний проїзд громадян третіх країн чи осіб без громадянства, якщо забезпечується дальше транспортування таких осіб до можливих

інших транзитних держав та гарантується реадмісія державою призначення.

3. Транзитний проїзд громадян третіх країн чи осіб без громадянства здійснюється під вартою, якщо цього вимагає Запитувана держава. Процедурні подробиці здійснення транзитного проїзду під вартою визначатимуться в імплементаційних протоколах відповідно до статті 16.

4. Запитувана Держава може відмовити в транзитному проїзді:

якщо громадянина третьої країни чи особи без громадянства в державі призначення або іншій транзитній державі дійсно загрожує бути підданим катуванню, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, смертній карі або стати жертвою переслідування за ознаками раси, віросповідання, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань у країні призначення або іншій транзитній державі; або

якщо громадянин третьої країни чи особа без громадянства в Запитуваній державі або в іншій транзитній державі підлягає кримінальному переслідуванню або санкціям; або

виходячи з інтересів охорони здоров'я населення, державної безпеки, громадського порядку або інших національних інтересів Запитуваної держави.

5. Будь-який наданий дозвіл може бути відкликаний Запитуваною державою, якщо після його надання виникають або виявляються обставини, про які йдеться в пункті 4 цієї статті, що перешкоджають здійсненню транзитного проїзду, або якщо більше не забезпечується дальший проїзд до можливих транзитних держав чи реадмісія державою призначення.

Стаття 11

Процедура транзитного проїзду

1. Запит стосовно здійснення транзитного проїзду повинен подаватися компетентному органу Запитуваної держави в письмовій формі й містити таку інформацію:

вид транзитного проїзду (повітряний, наземний чи морський), маршрут транзитного проїзду, інші транзитні держави, якщо такі є, та кінцеву державу призначення;

детальні відомості про відповідну особу (ім'я, прізвище, дівоче прізвище, інші відомі або використовувані імена чи прізвиська, стать, дату й, за можливості, місце народження, громадянство, мову, тип і номер проїзного документа);

передбачений пункт перетину кордону, час передачі та можливе транспортування під вартою;

заяву про те, що, на думку Запитуючої держави, умови, передбачені в пункті 2 статті 10, виконані, а також про те, що не відомо жодної підстави для відмови відповідно до пункту 4 статті 10.

Загальна форма, яка використовуватиметься для запитів стосовно транзитного проїзду, міститься в додатку 6 до цієї Угоди.

Запитувана держава протягом 10 календарних днів після отримання запиту інформує в письмовій формі Запитуючу державу про свою згоду на здійснення транзитного проїзду, підтверджуючи пункт перетину кордону та передбачений час прийняття або інформує її про відмову у транзитному проїзді й причини такої відмови.

3. Якщо транзитний проїзд здійснюється повітряним транспортом, від особи, яка підлягає реадмісії, та можливих осіб, що забезпечують транспортування під вартою, не вимагається оформлення аеропортових транзитних віз.

4. Компетентні органи Запитуваної держави за умови проведення взаємних консультацій надають допомогу в здійсненні

транзитного проїзду, зокрема шляхом здійснення нагляду за відповідними особами та надання із цією метою відповідних зручностей.

Розділ IV

ВИТРАТИ

Стаття 12

Витрати на транспортування й транзитний проїзд

Усі витрати на транспортування, що виникли у зв'язку з реадмісією та здійсненням транзитного проїзду відповідно до цієї Угоди до кордону держави кінцевого призначення, сплачує Запитуюча держава, а також витрати Запитуваної держави на транспортування й утримання, які стосуються повернення осіб згідно зі статтею 4 цієї Угоди. Це не завдає шкоди праву компетентних органів України й держав-членів відшкодувати такі витрати за рахунок відповідної особи або третіх сторін.

Розділ V

ЗАХИСТ ОСОБОВИХ ДАНИХ І СТАТТЯ ПРО ВІДСУТНІСТЬ ВПЛИВУ

Стаття 13

Захист особових даних

1. Передача даних про особу здійснюється, лише якщо така передача є необхідною для виконання цієї Угоди компетентними органами України чи держави-члена, залежно від обставин. Під час передачі, обробки або поводження з даними про особу в кожному конкретному випадку компетентні органи України

керуються відповідним законодавством України, а компетентні органи держави-члена керуються положеннями директиви 95/46/ЄС та національним законодавством держави-члена, прийнятим відповідно до цієї директиви.

Крім того, застосовуються такі принципи:

a) дані про особу повинні оброблятися сумлінно та на законних підставах;

b) дані про особу повинні збиратися для певної, чітко визначеної та законної мети виконання цієї Угоди й у подальшому не можуть підлягати обробці в будь-який несумісний з такою метою спосіб ні органом, що їх передає, ні органом, що їх отримує;

c) дані про особу повинні бути адекватними, відповідними й не містити надмірної інформації з урахуванням мети, для якої вони збираються та (або) обробляються. Передані дані про особу, зокрема, можуть містити лише таку інформацію:

(i) детальні дані про особу, яка підлягає передачі (прізвище, ім'я, інші відомі чи використовувані імена або прізвиська, стать, цивільний стан, дату й місце народження, наявне та будь-яке попереднє громадянство);

(ii) паспорт, посвідчення особи або посвідчення водія та інші ідентифікаційні чи проїзні документи (номер, строк дії, дату й місце видачі та орган, який видав цей документ);

(iii) маршрут і місця зупинок;

(iv) іншу інформацію, необхідну для ідентифікації особи, яка підлягає передачі, або для розгляду вимог стосовно здійснення реадмісії відповідно до цієї Угоди;

d) дані про особу повинні бути точними й оновлюватись у випадку потреби;

e) дані про особу повинні зберігатися в такій формі, яка дозволяла б ідентифікувати суб'єктів даних протягом часу, який не перевищує часу, необхідного для тієї мети, заради якої вони збиралися та оброблятимуться в подальшому;

f) органи, які надають і які отримують дані, уживають усіх необхідних заходів для забезпечення, залежно від обставин, виправлення, знищення чи блокування даних про особу у випадку, коли їхня обробка суперечить положенням цієї статті, зокрема коли дані не є адекватними, відповідними, точними або є надмірними в тому, що стосується мети, заради якої вони обробляються. Це включає повідомлення іншій Стороні про будь-яке виправлення, знищення чи блокування таких даних;

g) на запит органу, який передає дані, орган, який їх отримує, інформує про їхнє використання та результати, які були отримані в результаті цього;

h) дані про особу можуть передаватися лише компетентним органам. Їхня подальша передача іншим органам потребує попередньої згоди на це органу, який передає дані;

i) органи, які передають і які отримують дані, повинні здійснювати письмову реєстрацію передачі та отримання відомостей про особу.

Стаття 14

Застереження стосовно відсутності впливу

1. Ця Угода не завдає шкоди правам та обов'язкам України, Співтовариства та держав-членів, що впливають з міжнародного права й, зокрема, з будь-якої відповідної міжнародної конвенції або угоди, що застосовуються, сторонами яких вони є, у тому числі тих, що зазначені в преамбулі.

2. Ніщо в цій Угоді не перешкоджає поверненню особи в рамках інших формальних або неформальних домовленостей.

Розділ VI ВИКОНАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ УГОДИ

Стаття 15 Спільний комітет з питань реадмісії

1. Договірні Сторони надають одна одній взаємну допомогу в застосуванні й тлумаченні цієї Угоди. Із цією метою вони створюють Спільний комітет з питань реадмісії (далі – Комітет), який має такі завдання та компетенцію:

а) здійснення моніторингу застосування цієї Угоди, а також проведення на регулярній основі обміну інформацією стосовно імплементаційних протоколів, підписаних Україною та кожною окремою державою-членом відповідно до статті 16;

б) підготовка пропозицій та вироблення рекомендацій для внесення змін до цієї Угоди;

с) прийняття рішень стосовно імплементаційних заходів, необхідних для однакового застосування цієї Угоди.

2. Рішення Комітету є обов'язковими для Сторін.

3. До складу Комітету входять представники України та Співтовариства; Співтовариство буде представлено Комісією із залученням експертів держав-членів.

4. Засідання Комітету скликаються у випадку необхідності на прохання однієї з Договірних Сторін.

5. Комітет приймає свій регламент.

Стаття 16

Імплементацийні протоколи

1. Україна та держава-член можуть скласти імплементацийні протоколи, які містять положення стосовно:

- a) визначення компетентних органів;
- b) пунктів перетину кордону для передачі осіб;
- c) механізму зв'язку між компетентними органами;
- d) засобів повернення осіб за прискороною процедурою;
- e) умов для повернення осіб під вартою, у тому числі транзитного проїзду громадян третьої країни та осіб без громадянства під вартою;
- f) додаткових засобів та документів, необхідних для імплементации цієї Угоди;
- g) способів і порядку відшкодування витрат, пов'язаних з реалізацією статті 12 цієї Угоди.

2. Імплементацийні протоколи, зазначені в пункті 1, набирають чинності лише після повідомлення Комітетові з питань реадмісії, зазначеному в статті 15 цієї Угоди.

3. Країна погоджується застосовувати будь-яке положення, зазначене в підпунктах «d», «e», «f» або «g» пункту 1 імплементацийного протоколу, укладеного з однією державою-членом, у відносинах з будь-якою іншою державою-членом на запит останньої.

Стаття 17

Зв'язок з двосторонніми угодами держав-членів стосовно реадмісії осіб

1. З урахуванням положень пункту 2 цієї статті положення цієї Угоди мають перевагу над положеннями будь-якої двосто-

ронньої угоди або іншого юридично обов'язкового документа стосовно реадмісії осіб, які були або можуть, згідно зі статтею 16, бути укладеними між Україною та окремими державами-членами, якщо положення останніх суперечать положенням цієї Угоди.

2. Положення стосовно реадмісії осіб без громадянства та громадян третіх країн, що містяться у двосторонніх угодах або інших юридично обов'язкових документах, які були укладені між Україною та окремими державами-членами, будуть застосовуватися протягом двох років, як зазначено в пункті 3 статті 20.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 18

Територіальне застосування

1. З урахуванням положень пункту 2 цієї статті ця Угода застосовується до території України та до територій, до яких застосовується Договір про заснування Європейського Співтовариства.

2. Ця Угода не застосовується до території Королівства Данія.

Стаття 19

Унесення змін до Угоди

До цієї Угоди за взаємною згодою Договірних Сторін можуть уноситися зміни та доповнення. Зміни та доповнення оформлюються у вигляді окремих протоколів, які становлять невід'ємну частину цієї Угоди та набирають чинності в порядку, визначеному в статті 20 цієї Угоди.

Стаття 20

Набрання чинності, строк дії та припинення дії

1. Ця Угода підлягає ратифікації чи затвердженню Договірними Сторонами згідно з їхніми відповідними процедурами.

2. З урахуванням положень пункту 3 цієї статті ця Угода набуває чинності в перший день другого місяця після дати, коли Договірні Сторони повідомлять одна одній про виконання процедур, передбачених пунктом 1 цієї статті.

3. Зобов'язання, викладені в статті 3 цієї Угоди, будуть застосовуватися лише через два роки після дати, зазначеної в пункті 2 цієї статті. Протягом цього дворічного періоду вони будуть застосовуватися лише до осіб без громадянства та громадян третіх країн, з якими Україна уклала двосторонні договори або угоди стосовно реадмісії осіб. Як зазначено в пункті 2 статті 17, положення стосовно реадмісії осіб без громадянства та громадян третіх країн, що містяться у двосторонніх угодах або інших юридично обов'язкових документах, укладених Україною з окремими державами-членами, будуть застосовуватися протягом цього дворічного періоду.

4. Ця Угода укладається на невизначений строк.

5. Дія цієї Угоди може бути припинена кожною з Договірних Сторін шляхом офіційного повідомлення іншій Договірній Стороні. Угода втрачає чинність через шість місяців після дати такого повідомлення.

Стаття 21

Додатки

Додатки 1 – 8 є невід'ємною частиною цієї Угоди.

Учинено в м. Люксембург вісімнадцятого червня дві тисячі

сьомого року у двох примірниках, кожний українською, англійською, болгарською, голландською, грецькою, датською, естонською, іспанською, італійською, латиською, литовською, мальтійською, німецькою, польською, португальською, румунською, словацькою, словенською, угорською, фінською, французькою, чеською та шведською мовами, при цьому всі тексти є рівноавтентичними.

За Україну

За Європейське Співтовариство

ДОДАТОК 1

Загальний список документів, надання яких вважається доказом громадянства (підпункт «а» пункту 1 статті 6)

- паспорти будь-якого виду (національні, дипломатичні, службові, колективні паспорти й документи, що їх замінюють, у тому числі дитячі паспорти);
- національні посвідчення особи (у тому числі тимчасові або попередні);
- військові квитки та військові посвідчення особи;
- посвідчення особи моряка, посвідчення капітана, паспорт моряка;
- документи, що посвідчують громадянство, та інші офіційні документи, в яких згадується або зазначається громадянство.

ДОДАТОК 2

Загальний список документів, на підставі яких може бути встановлено громадянство (підпункт «в» пункту 1 статті 6)

- фотокопії будь-яких документів, перелічених у додатку 1 до цієї Угоди;
- посвідчення водія або їхні фотокопії;
- свідоцтва про народження або їхні фотокопії;
- посвідчення співробітника компанії або їхні фотокопії;
- показання свідків;
- заяви, зроблені відповідною особою, та мова, якою він (вона) розмовляє, у тому числі результати будь-кого офіційного тесту, здійсненого з метою встановлення громадянства особи. Для цілей цього додатка термін «офіційний тест» означає тест, що замовляється або виконується органом влади та управління Запитуючої держави, а також визнається Запитуваною державою;
- будь-який інший документ, який може допомогти встановити громадянство відповідної особи

ДОДАТОК 3

Загальний список документів, які стосуються громадян третіх країн та осіб без громадянства (пункт 1 статті 7)

ЧАСТИНА А

- офіційні заяви, зроблені для прискореної процедури, зокрема заяви співробітників органу прикордонного контролю, які можуть підтвердити перетин кордону відповідною особою із Запитуваної держави безпосередньо на територію Запитуючої держави;

– іменні квитки пасажирів літака, поїзда, автобуса або судна, які свідчать про перебування та маршрут відповідної особи з території Запитуваної держави безпосередньо на територію Запитуючої держави (або країн-членів, якщо Запитуваною державою є Україна);

– списки пасажирів літака, поїзда, автобуса або судна, які свідчать про перебування та маршрут слідування відповідної особи з території Запитуваної держави безпосередньо на територію Запитуючої держави (або країн-членів, якщо Запитуваною державою є Україна).

ЧАСТИНА В

– офіційні заяви, зокрема, заяви співробітників органу прикордонного контролю Запитуючої держави та інших свідків, які можуть підтвердити перетин кордону відповідною особою;

– документи, посвідчення та будь-які рахунки (наприклад, готельні рахунки, направлення до лікарів (дантистів), перепустки до державних (приватних) інституцій, договори про оренду автомобіля, квитанції кредитних карток тощо), які чітко вказують на те, що відповідна особа перебувала на території Запитуваної держави;

– дані, які свідчать, що відповідна особа користувалася послугами кур'єрського або туристичного агентства;

– офіційна заява відповідної особи під час судового або адміністративного розгляду.

**УГОДА
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ
СПІВТОВАРИСТВОМ ПРО РЕАДМІСІЮ ОСІБ**

ДОДАТОК 4

**ЄС: Загальний список документів,
які стосуються громадян третіх країн
та осіб без громадянства
(пункт 2 статті 7)**

ЧАСТИНА А

- дійсні віза та (або) дозвіл на проживання, видані Запитуваною Стороною;
- штампи або подібні підтвердження про в'їзд (виїзд) в проїзному документі відповідної особи або інші докази в'їзду (виїзду);

ЧАСТИНА В

- фотокопії будь-яких документів, зазначених у частині А.

ДОДАТОК 5

[Прапор ЄС]	[Герб України]
.....
.....	(Місце й дата)

(Назва компетентного органу
Запитуючої Сторони)

Вихідний:

Кому:
.....
.....
.....

(Назва компетентного органу
Запитуваної Сторони)

**ЗАПИТ СТОСОВНО ЗДІЙСНЕННЯ РЕАДМІСІЇ
відповідно до статті 5 Угоди між Україною
та Європейським Співтовариством
про надання дозволу на реадмісію осіб**

A. ВІДОМОСТІ ПРО ОСОБУ

Повне ім'я (підкреслити прізвище):

2. Дівоче прізвище:

3. Дата й місце народження:

Фотокартка

4. Адреса проживання в країні походження або постійного проживання (якщо відома)

5. Громадянство та мова:

6. Цивільний стан:

одружений неодружений розлучений удівець

Якщо одружений: ім'я подружжя: _____
імена та вік дітей (якщо є) _____

7. Стать й опис фізичних даних (зріст, колір очей, особливі прикмети тощо):

8. Також відомий як (попередні імена, інші використовувані чи відомі імена): _____

Якщо одружений: ім'я подружжя: _____
імена та вік дітей (якщо є) _____

9. Остання адреса проживання в Запитуючій державі:

В. ЗАСОБИ ДОВЕДЕННЯ, ЩО ДОДАЮТЬСЯ

1. _____
(Паспорт №)	_____ (Дата й місце видачі)
_____ (Орган, що оформив)	_____ (Строк дії)
2. _____
(Посвідчення №)	_____ (Дата й місце видачі)
_____ (Орган, що оформив)	_____ (Строк дії)
3. _____
(Посвідчення водія №)	_____ (Дата й місце видачі)
_____ (Орган, що оформив)	_____ (Строк дії)
4. _____
(Інший офіційний документ)	_____ (Дата й місце видачі)
_____ (Орган, що оформив)	_____ (Строк дії)

С. СПЕЦІАЛЬНІ ОБСТАВИНИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ
ОСОБИ, ЯКУ ПЕРЕДАЮТЬ

1. Стан здоров'я
(наприклад, можливе зазначення стосовно спеціального медичного догляду; назва хвороби латинською мовою):

2. Зазначення особливо небезпечної особи
(наприклад, підозра у вчиненні тяжкого злочину; агресивна поведінка):

D. ПРИМІТКИ

(Підпис співробітника компетентного
органу Запитуючої держави)

ДОДАТОК 6

[Прапор ЄС]

[Герб України]

.....

.....

.....

(Місце й дата)

(Назва компетентного органу
Запитуючої Сторони)

Вихідний:

Кому:

.....

.....

.....

(Назва компетентного органу
Запитуваної Сторони)

**ЗАПИТ СТОСОВНО ЗДІЙСНЕННЯ
ТРАНЗИТНОГО ПРОЇЗДУ**

відповідно до статті 11 Угоди між Україною
та Європейським Співтовариством
про реадмісію осіб

ВІДОМОСТІ ПРО ОСОБУ

1. Повне ім'я (підкреслити прізвище):

2. Дівоче прізвище:

3. Дата й місце народження:

Фотокартка

4. Стать й опис фізичних даних (зріст, колір очей, особливі прикмети тощо):

5. Також відомий як (попередні імена, інші використовувані чи відомі імена): _____

6. Громадянство та мова:

В. ЗДІЙСНЕННЯ ТРАНЗИТНОГО ПРОЇЗДУ

Тип транзитного проїзду:

повітряний

морський

наземний

2. Держава кінцевого призначення

3. Можливі інші транзитні держави

4. Передбачений пункт перетину кордону, дата, час передачі та можливі особи, що забезпечують проїзд під вартою

5. Допуск до будь-якої іншої транзитної держави й держави кінцевого призначення гарантується (пункт 2 статті 10)

так ні

6. Будь-які підстави для відмови в транзитному проїзді є невідомими (пункт 4 статті 10)

так ні

С. ПРИМІТКИ

(Підпис співробітника компетентного органу
Запитуючої держави) (Печатка (штамп))

ДОДАТОК 7

**СТАНДАРТНИЙ ПРОЇЗДНИЙ ДОКУМЕНТ ЄС
ДЛЯ ВИДВОРЕННЯ**
*(відповідно до форми, установленної рекомендацією
Ради ЄС від 30 листопада 1994 року)*

ДОДАТОК 8

**УКРАЇНСЬКЕ ПОСВІДЧЕННЯ ОСОБИ НА ПОВЕРНЕННЯ
ДЕКЛАРАЦІЯ УКРАЇНИ**

«Проїзний документ» означає документ, дійсний для виїзду за кордон, виданий Україною, однією з держав-членів або країною громадянства чи постійного проживання особи, яка підлягає реадмісії

**СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ СТОСОВНО
ПУНКТУ 1 СТАТТІ 2**

Договірні Сторони зазначають, що відповідно до законів про громадянство України та держав-членів громадянин України або ЄС не може бути позбавлений свого громадянства без отримання ним іншого громадянства.

Договірні Сторони погоджуються своєчасно інформувати одна одну про відповідні зміни.

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ СТОСОВНО ДАНІЙ

Договірні Сторони беруть до уваги, що ця Угода не застосовується ні до території Королівства Данія, ні до громадян Королівства Данія. За таких обставин доцільно, щоб Україна та Данія уклали угоду про реадмісію на таких самих умовах, що й умови цієї Угоди.

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ СТОСОВНО ІСЛАНДІЇ ТА НОРВЕГІЇ

Договірні Сторони беруть до уваги тісні відносини між Європейськими Співтовариствами та Ісландією й Норвегією, зокрема на підставі Угоди від 18 травня 1999 року стосовно співробітництва цих держав у виконанні, застосуванні та розвитку Шенгенського законодавства. За таких обставин доцільно, щоб Україна уклала з Норвегією та Ісландією угоди про реадмісію на таких самих умовах, що й умови цієї Угоди.

СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ СТОСОВНО ТЕХНІЧНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Обидві Сторони погоджуються виконувати цю Угоду на основі принципів спільної відповідальності, солідарності й рівноправного партнерства в управлінні міграційними потоками між Україною та ЄС.

У цьому контексті ЄС зобов'язується надавати фінансові ресурси з тим, щоб підтримати Україну у виконанні цієї Угоди. Із цією метою особлива увага приділятиметься розбудові інституційної здатності. Така підтримка здійснюватиметься в контексті загальних пріоритетів допомоги Україні як частина всього обсягу коштів, що надаються Україні, та з повним урахуванням відповідних правил та процедур реалізації закордонної допомоги ЄС.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 15 березня 2006 р. № 149-р Київ

**Про схвалення Концепції
Державної програми розвитку транскордонного
співробітництва на 2007—2010 роки**

1. Схвалити Концепцію Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007—2010 роки, що додається.

Визначити державним замовником Програми Мінекономіки.

2. Мінекономіки розробити та подати до 1 червня 2006 р. на розгляд Кабінету Міністрів України проект Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007—2010 роки, передбачивши в ній, що замовниками проектів транскордонного співробітництва є Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Прем'єр-міністр України

Ю. ЄХАНУРОВ

*СХВАЛЕНО розпорядженням
Кабінету Міністрів України
від 15 березня 2006 р. № 149-р*

КОНЦЕПЦІЯ **Державної програми розвитку транскордонного** **співробітництва на 2007-2010 роки**

Загальна частина

Транскордонне співробітництво як комплекс спільних дій, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав, здійснюється в рамках угод, укладених між такими суб'єктами транскордонного співробітництва.

На державних кордонах створено шість єврорегіонів — Буг, Верхній Прут, Нижній Дунай, Карпатський, Дніпро та Слобожанщина як організаційні форми співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, до функціонування яких залучено Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Одеську, Чернівецьку, Чернігівську та Харківську області.

Співробітництво у рамках єврорегіонів спрямоване на спільну розбудову адміністративно-територіальними одиницями європейських держав соціальної, інформаційної, виробничої та прикордонної інфраструктури, розвиток транспортної мережі, наукової та культурної сфери, охорону навколишнього природного середовища.

Після набуття членства у Європейському Союзі сусідніми з Україною державами розпочалося виконання програм сусідства “Польща — Білорусь — Україна”, “Угорщина — Словаччина — Україна” та “Румунія — Україна”, метою яких є поліпшення соціально-економічної ситуації у прикордонних адміністративно-територіальних одиницях країн — учасниць таких програм.

Основними джерелами фінансування транскордонного співробітництва є місцеві бюджети та міжнародна технічна допомога. Відсутність в українських суб’єктів транскордонного співробітництва можливості забезпечити необхідне співфінансування спільних проектів — комплексу заходів суб’єктів такого співробітництва, спрямованих на розв’язання завдань та задоволення інтересів територіальних громад, уповільнює темпи його розвитку.

***Причини повільного розвитку
транскордонного співробітництва та
обґрунтування необхідності його активізації***

Причинами повільного розвитку транскордонного співробітництва є:

недостатній рівень самостійності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо здійснення спільних із суб’єктами транскордонного співробітництва іноземних держав заходів;

відсутність комплексного підходу до організації транскордонного співробітництва, у тому числі кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити підготовку необхідних проектів транскордонного співробітництва та контактувати з представниками територіальних громад іноземних держав, з урахуванням відповідного фахового рівня та мовних знань;

неможливість співфінансування проектів транскордонного співробітництва у сфері науки, освіти, культури, зв’язку, охорони здоров’я, туризму;

низький рівень залучення недержавних підприємств, установ, а також громадських організацій до здійснення заходів у рамках транскордонного співробітництва;

повільні темпи розбудови прикордонної інфраструктури і спрощення процедури митного контролю, що перешкоджає здійсненню швидкого транзиту товарів та переміщення людей.

Розвиток транскордонного співробітництва є важливим аспектом реалізації регіональної політики та необхідною передумовою для активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів.

Мета і завдання Програми

Мета Програми полягає в активізації розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Основними завданнями Програми є:

- активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів;
- розвиток малого та середнього підприємництва;
- збереження навколишнього природного середовища;
- розвиток соціальної сфери.

Можливі варіанти розв'язання проблем розвитку транскордонного співробітництва

Перший варіант — стимулювання розвитку транскордонного співробітництва шляхом надання державної фінансової підтримки переважно проектам, які реалізуються в межах існуючих єврорегіонів.

Збільшення обсягів фінансування та кількості проектів, що реалізуються в рамках єврорегіонів, сприятиме активізації тісної співпраці з європейськими суб'єктами транскордонного співро-

бітництва та зростанню обсягів фінансової підтримки таких проєктів з боку Європейського Союзу.

Водночас незначні обсяги міжнародної технічної допомоги, спрямованої на реалізацію проєктів транскордонного співробітництва в східних та центральних регіонах, створять нерівні умови порівняно із західними регіонами, що не відповідає принципам та засадам регіональної політики держави.

Другий варіант (оптимальний) — створення комплексної системи розвитку транскордонного співробітництва, відповідно до якої здійснюватиметься фінансування проєктів транскордонного співробітництва по всій території країни за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також із залученням інших коштів, у тому числі тих, що виділяються в рамках міжнародної технічної допомоги.

Передбачається, що комплексна фінансова підтримка дасть можливість до 2010 року:

поліпшити загальнодержавні зовнішньоекономічні показники, у тому числі збільшити обіг товарів та послуг, залучити нові інвестиції в національну економіку;

підвищити рівень добробуту населення регіонів;

залучити додаткові обсяги міжнародної технічної допомоги.

Шляхи і способи розв'язання проблем розвитку транскордонного співробітництва

Розвиток транскордонного співробітництва здійснюватиметься за такими пріоритетними напрямами:

модернізація і розвиток існуючої транскордонної транспортної мережі для збільшення її пропускної спроможності;

збільшення кількості пунктів пропуску через державний кордон з метою оптимізації переміщення товарів та людей;

розбудова виробничої та соціальної інфраструктури регіонів, спрямована на стимулювання їх економічного розвитку і поліпшення якості життя та добробуту громадян;

розвиток взаємодії у підприємницькій діяльності, туристичній галузі;

розроблення і створення спільної системи захисту навколишнього природного середовища;

заохочення транскордонного співробітництва у сфері культури, освіти, науки і соціальной сфері;

зміцнення інституціонального співробітництва;

активізація обміну інформацією;

розвиток взаємодії між територіальними громадами.

Реалізація зазначених напрямів здійснюватиметься шляхом розроблення та впровадження проектів транскордонного співробітництва.

Проекти транскордонного співробітництва розробляються суб'єктами такого співробітництва та за результатами проведення конкурсного відбору включаються до Програми.

Координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо виконання Програми здійснює Мінекономіки, яке щороку звітує

Кабінетові Міністрів України про стан виконання Програми та включених до неї проектів.

Очікувані результати

У результаті виконання Програми передбачається забезпечити:

активізацію зовнішньоекономічної діяльності регіонів, розвиток малого та середнього підприємництва, регіональних мереж транспорту та зв'язку, розбудову інфраструктури державного кордону;

розвиток соціальної сфери, здійснення заходів із забезпечення зайнятості населення, реалізацію узгодженої політики у сфері трудових відносин, охорони праці, соціального забезпечення та соціальних гарантій;

збереження навколишнього природного середовища та вжиття заходів, спрямованих на його відновлення, раціональне використання природних ресурсів, організацію екологічного контролю та запобігання забрудненню територій;

зменшення територіальних диспропорцій, наближення економічного та соціального рівня розвитку регіонів України до рівня регіонів країн Європейського Союзу;

розвиток існуючих єврорегіонів та утворення нових;

активізацію транскордонного співробітництва між територіальними громадами.

Виконання Програми значно посилить транскордонне співробітництво, що сприятиме підвищенню рівня життя населення регіонів, поліпшенню результатів зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі за рахунок досягнення позитивної динаміки прикордонної торгівлі як складової частини зовнішньої торгівлі, залученню нових інвестицій у національну економіку.

Фінансове забезпечення Програми

Фінансове забезпечення Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел.

Обсяг бюджетних призначень на відповідний рік спрямовується на державну фінансову підтримку Програми згідно з проектами транскордонного співробітництва, перелік яких щороку формується Мінекономіки та затверджується Кабінетом Міністрів України.

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 25 липня 2007 р. № 569-р Київ

Про схвалення Концепції Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки

1. Схвалити Концепцію Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки, що додається.

Визначити Держкомтелерадіо державним замовником Програми.

2. Держкомтелерадіо разом з іншими органами виконавчої влади розробити та подати до 1 жовтня 2007 р. проект Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки.

Прем'єр-міністр України

В.Янукович

*СХВАЛЕНО розпорядженням
Кабінету Міністрів України
від 25 липня 2007 р. № 569-р*

КОНЦЕПЦІЯ
Державної цільової програми інформування
громадськості з питань європейської інтеграції
України на 2008-2011 роки

*Визначення проблеми, на розв'язання
якої спрямована Програма*

Однією з основ державної політики інтеграції України до ЄС та формування нової політики ЄС щодо України є інформування населення про історію ЄС, економічне співробітництво з державами-членами, стандарти життя в європейських державах, правовий та соціальний захист населення.

Європейська інтеграція є визначальним чинником як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з іншими державами. Реалізація курсу на інтеграцію до ЄС забезпечує гарантії верховенства права, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства і демократії, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки.

В українському суспільстві існує значний потенціал підтримки європейського вектора зовнішньої політики. Протягом 2004-2006 років різні соціологічні опитування населення України щодо ставлення до вступу до ЄС коливалися від 40 до 50 відсотків. Аналіз соціологічних опитувань останніх трьох місяців 2006 року свідчить, що тенденція зростання збережеться і надалі у разі подальшого проведення інтенсивної інформаційно-просвітницької роботи.

Проте в українському суспільстві досі не існує стабільної проєвропейської більшості. Це пов'язано з недостатнім рівнем

інформування громадськості стосовно напрямів та перспектив європейської інтеграції України.

***Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування
необхідності її розв'язання програмним методом***

Відповідно до Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004-2007 роки, затвердженої Указом Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433 «Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки», вживаються заходи до більш повної обізнаності населення України у питаннях ЄС (історія та перспективи розвитку, основні напрями діяльності, законодавство, функціонування інституцій та розподіл владних повноважень між ними тощо), роз'яснення переваг для українського суспільства реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, забезпечення широкої суспільної підтримки європейського вибору України і втілення євроінтеграційного курсу, інформування громадськості про реалізацію євроінтеграційної політики і пріоритетних завдань у цій сфері.

У 2004-2005 роках у державному бюджеті не передбачалися кошти на зазначену Програму, тому поставлені в ній завдання виконувались не в повному обсязі. Також в окремих випадках спостерігалася відсутність належної координації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, що в поєднанні з невідповідним фінансуванням створило недостатньо ефективні умови для проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в регіонах.

Для виконання Програми щороку розроблялися плани заходів, які здійснювалися в установлені строки.

Після прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 5 квітня 2006 р. № 425 «Про порядок використання у 2006 році коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання заходів з питань європейської і євроатлантичної інтеграції в інформаційній сфері» (Офіційний вісник України, 2006 р., № 14,

ст. 990) виконання Програми здійснювалося за рахунок коштів, передбачених бюджетною програмою «Виконання заходів з питань європейської і євроатлантичної інтеграції в інформаційній сфері» у розмірі 5,2 млн. гривень. У 2007 році на реалізацію плану заходів Програми у державному бюджеті передбачено 5 млн. гривень.

Протягом 2006 та першого півріччя 2007 років за рахунок бюджетних коштів було проведено міжнародний медіафорум «Україна на інформаційній карті світу», медіатури для ознайомлення вітчизняних та іноземних його учасників з інвестиційно-привабливими підприємствами Дніпропетровської, Донецької, Львівської та Одеської областей, соціологічні дослідження, моніторинг інтерактивних голосувань, Інтернет-опитувань з метою виявлення поінформованості населення щодо вступу України до ЄС.

Питання європейської інтеграції України висвітлюються 24 обласними державними телерадіокомпаніями, державною телерадіокомпанією «Крим», регіональними телерадіокомпаніями та телерадіокомпаніями м. Києва та Севастополя, а також Українською студією телевізійних фільмів «Укртелефільм», Державною телерадіокомпанією «Культура», Державною телерадіокомпанією «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення», Державною міською телерадіокомпанією «Сіверська» (м. Новгород-Сіверський Чернігівської області) та Криворізьким міським державним об'єднанням телебачення і радіомовлення. Проте частка державного сектору телебачення і радіомовлення в телерадіоінформаційному просторі України становить лише 4 відсотки, а решта недержавні телерадіокомпанії, які необхідно залучати до інформування громадськості з питань європейської інтеграції України.

Практично кожна державна телерадіокомпанія створила теле- або радіопрограму, присвячену питанням європейської інтеграції України. Однак вони мають обмежений часовий формат і ефірне покриття. Недержавні телерадіоорганізації тільки в останні роки почали створювати або закуповувати телепрограми, фільми про історію і культуру країн ЄС.

Спостерігається збільшення обсягів випуску друкованої продукції, однак практично немає перекладів сучасних європейських досліджень з питань економіки, філософії, європейського кримінального права та судоустрою. Також існує проблема доступу населення регіонів України до літератури з європейської тематики.

На Інтернет-сторінках органів виконавчої влади та державних періодичних видань створено рубрики з питань європейської інтеграції України.

У центральних та східних областях України інформування громадськості про європейську інтеграцію проводиться шляхом здійснення заходів, спрямованих на популяризацію освітньо-культурних програм та візитів з обміну досвідом. У західних областях переважає інформація про транскордонне співробітництво з відповідними регіонами держав-членів ЄС.

Як свідчать офіційні дані соціологічних опитувань 89,5 відсотка респондентів цікавить інформація про ЄС, зокрема 45,2 — про наслідки інтеграції України до ЄС, 41,8 — вимоги щодо вступу до ЄС, 35,9 відсотка — здобутки та втрати країн, які стали членами ЄС.

Пріоритетність курсу європейської інтеграції України вимагає суспільної підтримки, тому виникла потреба у розробленні Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки (далі — Програма).

Мета Програми

Метою Програми є подальше підвищення рівня поінформованості громадськості з питань європейської інтеграції України для створення стабільної проєвропейської більшості в українському суспільстві.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми

Можливі два варіанти розв'язання проблеми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України:

1) обмежитися виконанням Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004-2007 роки та рівнем інформування громадськості з питань європейської інтеграції України, який забезпечують громадські організації;

2) продовжити та активізувати інформування громадськості шляхом затвердження нової Програми.

Перший варіант не потребує додаткових бюджетних коштів, але може стати опосередкованою демонстрацією зміни євроінтеграційного курсу держави.

Другий варіант забезпечить підтримку вступу України до ЄС переважної більшості населення, однак вимагає додаткових фінансових витрат з державного бюджету.

Другий варіант є оптимальним, оскільки дасть можливість проводити інтенсивну інформаційно-роз'яснювальну роботу стосовно напрямів та перспектив європейської інтеграції України, переваг для українського суспільства реалізації цілей державної політики у сфері європейської інтеграції.

Шляхи розв'язання проблеми

Для досягнення мети Програми необхідно забезпечити:

координацію та контроль Держкомтелерадіо за роботою з інформування громадськості з питань європейської інтеграції України;

звітування державних органів про діяльність у зазначеній сфері у засобах масової інформації;

ведення цілеспрямованої об'єктивної інформаційної кампанії з максимальним використанням можливостей державних органів та потенціалу засобів масової інформації;

широке залучення громадських організацій до процесу популяризації співробітництва України з ЄС;

проведення загальнонаціональної громадської дискусії щодо вступу України до ЄС;

моніторинг виконання Програми Міжвідомчою групою з інформування громадськості та підготовки фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Очікувані результати

Виконання Програми дасть змогу:

створити сприятливе інформаційне середовище, необхідне для послідовного дотримання проголошеного курсу на європейську інтеграцію України;

підвищити поінформованість громадськості з питань ЄС;

посилити політичну підтримку ідеї членства України в ЄС;

активізувати транскордонне співробітництво регіонів України з відповідними регіонами держав-членів ЄС;

збільшити середньодобовий обсяг телевізійного та радіомовлення за рахунок створення теле- і радіопрограм про європейську інтеграцію України;

збільшити обсяг друкованої продукції (книжок, інформаційних буклетів, брошур, довідників, наукових, публіцистичних та інших праць) з історії та перспектив розвитку ЄС;

збільшити обсяг інформації з питань європейської інтеграції України у друкованих засобах масової інформації;

створити нові та поповнити діючі Інтернет-сторінки інформацією з питань європейської інтеграції України.

За результатами виконання у 2006 році Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004-2007 роки підтримка населення вступу України до ЄС становила майже 40 відсотків. За прогнозними оцінками після виконання Програми очікується поліпшення рівня поінформованості та відповідно підтримки громадян вступу України до ЄС, а саме: у 2008 році — до 50 відсотків, у 2009 — до 53, у 2010 — до 56, у 2011 — до 60 відсотків.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних та трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

За попередньою оцінкою Держкомтелерадіо, видатки на фінансування заходів з виконання Програми становитимуть близько 30 млн. гривень.

Програма не потребує створення додаткових матеріально-технічних ресурсів.

Виконання Програми буде забезпечуватися центральними та місцевими органами виконавчої влади, державними засобами масової інформації, а також залучатимуться недержавні засоби масової інформації та громадські організації.

Фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел.

*Саміт ЄС-Україна
Київ, 14 вересня 2007 року*

СПІЛЬНА ЗАЯВА

Сьогодні в Києві відбулася зустріч лідерів України та Європейського Союзу на щорічному Саміті Україна – ЄС. Господарем Саміту був Президент України Віктор Ющенко, якого супроводжував Міністр закордонних справ України Арсеній Яценюк. Європейський Союз представляли Прем'єр-Міністр Португалії Жозе Сократеш як Голова Європейської Ради спільно з Генеральним Секретарем – Високим Представником Хав'єром Соланою, а також Голова Європейської Комісії Жозе Мануель Дурао Баррозу. Голову Європейської Ради супроводжував Міністр закордонних справ Луїш Амаду. Голову Європейської Комісії супроводжувала член Європейської Комісії з питань зовнішніх відносин та Європейської політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер.

Лідери України та ЄС підтвердили міцні та сталі зв'язки між Сторонами. Подальший рух України до консолідації демократії, зміцнення верховенства права та поваги до прав людини повинен посилити ці зв'язки та сприяти досягненню нового, якісно вищого рівня відносин з ЄС на основі принципів тісних та привілейованих політичних зв'язків та поглибленої економічної інтеграції. Лідери ЄС наголосили, що проведення вільних та справедливих позачергових парламентських виборів в Україні у вересні та формування ефективного й стабільного Уряду стане найліпшим свідченням спроможності країни досягти цієї мети. Українська сторона запевнила у своїй рішучості забезпечити демократичний характер виборчого процесу та визнати результати виборів.

Сторони відзначили великий прогрес, досягнутий у виконанні Плану дій Україна – ЄС. Вони відзначили започаткування переговорів стосовно нової посиленої угоди, завершення переговорного процесу та підписання угод про спрощення візового режиму та реадмісію, а також позитивне співробітництво з Місією ЄС з питань допомоги на українсько-молдовському кор-

доні. Лідери ЄС наголосили, що успіх України в стабілізації її політичної системи буде основним чинником, що визначатиме її спроможність продовжувати політичні та економічні реформи.

Лідери відзначили звіт про прогрес у переговорах стосовно нової посиленої угоди. Вони підтвердили своє бачення угоди як інноваційного та амбіційного документа, який виходить за існуючі рамки співробітництва та відкриває новий етап у відносинах між Україною та ЄС. Вони відзначили започаткування переговорів стосовно всеосяжної та поглибленої Зони вільної торгівлі як ключового елемента угоди після завершення вступу України до СОТ. У цьому контексті лідери ЄС підтвердили свою повну підтримку прогресові України на шляху вступу до СОТ і наголосили на важливості вирішення неврегульованих питань як пріоритетного завдання.

На Саміті було відзначено продовження тісного співробітництва у сфері зовнішньої політики та безпеки, зокрема з питань регіональної стабільності й врегулювання криз. Було відзначено зростаюче зближення позицій сторін з регіональних та міжнародних питань шляхом регулярних політичних консультацій, приєднання України до зовнішньополітичних позицій ЄС та участь України в зусиллях ЄС із врегулювання криз. Лідери ЄС висловили глибоку подяку за роль України в операціях ЄС із врегулювання криз.

Лідери України та ЄС підтвердили свої наміри далі розвивати співробітництво з урегулювання регіональних конфліктів і нерозповсюдження зброї масового знищення, а саме в рамках Ініціативи Великої Вісімки стосовно Глобального партнерства проти розповсюдження матеріалів та зброї масового знищення, боротьби з тероризмом, запобігання надзвичайним ситуаціям, знищення застарілої та надлишкової легкої та стрілецької зброї та боєприпасів.

Лідери України та ЄС підтвердили свою відданість конструктивному співробітництву для досягнення сталого, усеосяжного та справедливого врегулювання придністровського конфлікту. Обидві сторони наголосили на важливості існуючого митного

режиму на придністровській ділянці українсько-молдовського кордону відповідно до Спільної заяви від 30 грудня 2005 року. Сторони відзначили ефективну роботу Місії ЄС з питань допомоги на українсько-молдовському кордоні як приклад взаємовигідного та успішного співробітництва між Україною та ЄС і відзначили продовження її мандату на наступний дворічний період. Лідери ЄС підтримали Україну в забезпеченні належного виконання Протоколів від 21 листопада 2006 року про обмін митною та прикордонною інформацією між Україною та Молдовою.

Лідери також обговорили становище в Білорусі та відносини з Росією.

Сторони висловили задоволення поглибленням співробітництва в торговельно-економічній сфері. Воно включає укладення угод про торгівлю сталеливарними виробами й текстилем, посилене співробітництво в застосуванні інструментів торговельного захисту, а також новий регулярний діалог у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості. Було звернуто увагу на необхідність подальшого поліпшення ділового та інвестиційного клімату в Україні, зокрема шляхом прогресу у сфері верховенства права, реформування судової системи та боротьби з корупцією. Сторони привітали суттєве підвищення обсягів торгівлі між Україною та ЄС у 2006 році. Водночас вони погодилися, що тенденції у торгівлі, які включають зростаючий дефіцит з українського боку, повинні стати предметом подальшого обговорення на експертному рівні. Вони підтвердили намір продовжувати тісно співробітничати над вирішенням неврегульованих питань двосторонніх відносин.

Лідери України та ЄС підтвердили їхній спільний стратегічний інтерес до енергетичного співробітництва. Вони відзначили значний прогрес, досягнутий у реалізації пріоритетів Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС у сфері енергетики від 1 грудня 2005 року, як відображено в представленому на Саміті звіті про прогрес у його виконанні. Вони домовилися продовжувати співробітництво для поглиблення реформ енергетичного сектора України та забезпечення безпечного, надій-

ного та прозорого енергетичного транзиту енергоресурсів через Україну. Лідери ЄС підтримали наміри України отримати статус спостерігача в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство та запевнили у сприянні з боку ЄС її зусиллям стосовно набуття членства. Сторони відзначили великий прогрес у двосторонньому співробітництві стосовно зміни клімату й наголосили на необхідності започаткування переговорів стосовно глобальної та всеосяжної угоди на період після 2012 року в рамках Конференції ООН зі зміни клімату в грудні цього року та завершити їх до 2009 року.

Лідери відзначили конкретні заходи, ужиті для поліпшення ядерної безпеки в Україні, зокрема успішне завершення стабілізаційних заходів на об'єкті «Укриття» в Чорнобилі, а також досягнення домовленості між Україною, Європейською Комісією та МАГАТЕ стосовно мандату на проведення спільної оцінки безпеки українських ядерних реакторів.

Сторони наголосили на важливості виконання оновленого Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки, затвердженого Радою з питань співробітництва Україна – ЄС 18 червня 2007 р., та Плану-графіка його імплементації. Сторони висловили сподівання на швидке завершення переговорів стосовно Стратегічної угоди між Україною та Європолом. Сторони позитивно відзначили підписання Робочих домовленостей про започаткування оперативного співробітництва між Державною прикордонною службою України та агентством ФРОНТЕКС, а також налагодження контактів між відповідними українськими органами влади та Європейським центром моніторингу проблем наркотиків та наркоманії.

На Саміті було відзначено підписання угод про спрощення візового режиму та реадмісію і погоджено вжити всіх необхідних заходів для їхньої швидкої ратифікації та повної імплементації.

Очікуючи на їхню ратифікацію та подальшу імплементацію, Україна звернулася з проханням до держав – членів ЄС щодо подальшого вдосконалення процедури розгляду звернень стосовно видачі віз українським громадянам. Сторони відзначили спільну декларацію про технічну та фінансову допомогу, укладену в рам-

ках угоди про реадмісію. Сторони висловили твердий намір далі розвивати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки в контексті майбутньої нової посиленої угоди.

Лідери ЄС відзначили європейський вибір України та наголосили, що подальші внутрішні реформи та запровадження європейських стандартів сприятимуть подальшому наближенню України до ЄС.

Серія «Євроінтеграція: український вимір»
Випуск 7

АРТЬОМОВ Іван Володимирович

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ**

Навчальний посібник

Комп'ютерний набір А.І.Бродич

Комп'ютерне верстання Н.Полянська

Дизайн обкладинки Р.Реш

Коректура Л.І.Середа

Підписано до друку 29.11.2007 р. Формат 64×90/16.
Папір офсет. Друк різнограф. Гарнітура Palatino Linotype. Ум.друк.арк. 25,68
Тираж 300 прим. Замов. № 1691/7.

Віддруковано у «Поліграфцентр «Ліра»:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25, тел.: 61-54-99
Серія ЗТ № 24 від 7 листопада 2005 року.

А-86 **Артёмов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: Навчальний посібник.** – Ужгород: Ліра, 2007. – 384 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип. 7).

ISBN 978-966-8266-81-2

Пропоноване видання – один з небагатьох навчальних посібників, присвячених проблематиці євроінтеграційного курсу України. У ньому розкривається історія руху до єдиної Європи, дається аналіз сучасного стану проблем і механізмів реалізації зазначеного курсу, простежуються його основні етапи.

Посібник підготовлено в ході реалізації Інститутом філософії та євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету наукового проекту на замовлення Міністерства освіти і науки України, зважаючи на недостатню ефективність роботи з інформування населення щодо проблем європейської інтеграції, підготовки фахівців, які зможуть відстоювати інтереси держави на всіх етапах євроінтеграційного поступу.

Для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю “Міжнародні відносини”.

ББК- 66.4 (4 Укр.)
УДК 327 (477)

Науковий проект *“Розроблення науково-методичного та організаційного забезпечення включення питань європейської та євроатлантичної інтеграції України до змісту підготовки студентів за спеціальністю “Міжнародні відносини” у вищих навчальних закладах і його пілотне впровадження на регіональному рівні”* виконувався навчально-науковим Інститутом філософії та євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету (ректор – доктор технічних наук, професор Ф.Г.Ващук, керівник проекту – директор зазначеного Інституту кандидат історичних наук, доцент І.В.Артёмов) у рамках бюджетної програми 2201540 на замовлення Міністерства освіти і науки України.

Виконанням проекту, а відтак його реалізацією вирішується одне з важливих завдань вищої освіти України – підготовка спеціалістів, науковців, фахівців для реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, розроблення освітніх стандартів і елементів навчально-методичного забезпечення цієї підготовки.

Український державний центр науково-технічної та інноваційної експертизи і Рада науково-методичного супроводу зазначеної програми визнали проект, виконаний ЗақДУ, одним з переможців конкурсу наукових проектів.

РАДА З НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЕКТУ:

Ващук Федір Григорович – ректор Закарпатського державного університету, доктор технічних наук, професор (голова ради)

Бунда Віктор Варфоломійович – проректор з наукової та навчально-методичної роботи Закарпатського державного університету, кандидат фізико-математичних наук, професор (секретар ради)

Артёмов Іван Володимирович – директор навчально-наукового Інституту філософії та євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету, кандидат історичних наук, доцент, науковий керівник проекту

Бакуменко Валерій Данилович – проректор з наукової роботи Академії муніципального права, доктор наук з державного управління

Бондаренко Віктор Дмитрович – вчений секретар ВАК України, доктор філософських наук, професор

Гоблик Володимир Васильович – заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації, кандидат філософських наук

Герцог Юрій Вільгельмович – начальник управління освіти і науки Закарпатської обласної державної адміністрації

Орос Ілдика Імрїївна – президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, голова постійної комісії Закарпатської обласної ради з питань освіти, науки, культури, духовності, молодіжної політики, фізичної культури і спорту, національних меншин та інформаційної політики

Передрій Олександр Самійлович – декан економічного факультету Закарпатського державного університету, кандидат економічних наук, професор

Руденко Ольга Мстиславівна – начальник Центру з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування, кандидат наук з державного управління

Росул Василь Васильович – ректор Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту, кандидат педагогічних наук, професор

ЕКСПЕРТИ ПРОЕКТУ:

Хандогій Володимир Дмитрович – перший заступник міністра закордонних справ України

Варналій Захарій Степанович – перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Майборода Олександр Микитович – заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор